

Володимир БОСЬКО

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2014 РІК

Люди. Події. Факти

Департамент освіти і науки
Кіровоградської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»

Володимир Босько

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2014 РІК

Люди. Події. Факти

Кіровоград
2013

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)
Б 85

Автор-упорядник: **Босько Володимир Миколайович**, методист з преси КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»; лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти: **Бик Адам Сергійович**, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, директор Кіровоградського обласного державного архіву, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова, лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка.

Відповідальна за випуск: **Корецька Людмила Вікторівна**, директор КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», заслужений працівник освіти України.

Босько В.М.

Б 85 *Історичний календар Кіровоградщини на 2014 рік. Люди.*

Події. Факти. Кіровоград: Центр.-Укр.вид-во, 2013. - 260 с.

ISBN 978-966-1588-52-2

9-й випуск альманаху, присвячений 260-й річниці заснування фортеці Св. Єлисавети та 75-річчю утворення Кіровоградської області, містить відомості про ювілеї понад 400 визначних особистостей як минулих часів, так і сьогодення, пов'язаних з нашим краєм. Нагадує про пам'ятні події, що відбувалися на території Єлисаветградщини (Кіровоградщини) впродовж трьох століть. Історико-краєзнавчі нариси розповідають про драматичні долі відомих людей та пам'яток архітектури Степової Еллади. Автор зосереджує увагу на унікальній історичній місії регіону: народжувати талановитих особистостей для всього світу. Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

ISBN 978-966-1588-52-2

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)

© Босько В.М., 2013

© Центрально-Українське видавництво, 2013

Відомий російський поет і літературний критик, дослідник творчості Арсенія Тарковського Михайло Синельников відзначає: «Тарковський... гордился родным Елисаветградом, из которого вышло так много артистов, музыкантов, художников и, по утверждению Тарковского, чуть ли не двести профессиональных литераторов...». З поезій Арсенія Тарковського, натхнених елисаветградськими враженнями, можна скласти збірку віршів, кожен з яких є шедевром.

ЗАВЕЩАНИЕ

Андрею Тарковскому

*И каждый вспомнит светлый город детства,
Аул в горах, станицу над рекой,
Где от отцов мы приняли в наследство
Любовь к земле, навеки дорогой.*

*Где матери у наших колыбелей
Ночей не спали, где учились мы,
Где первым вдохновением кипели
Над книгой наши юные умы.*

*Где в первый раз любили мы, не смея
Признаться в том, где мы росли в борьбе,
Где мы клялись пред совестью своею
В ненарушимой верности тебе...*

*Шумят деревья городской аллеи,
Как факелы зелёного огня.
Я их отдам, они тебе нужнее,
Приди, возьми деревья у меня.*

*Приди, возьми весь город мой, он будет
Твоим - и ты заснёшь в траве моей.
Свист ласточек моих тебя разбудит,
Я их отдам, они тебе нужней.*

*Всё, чем я жил за столько лет отсюда,
За столько вёрст от памяти твоей,
Ты вызовешь, не совершая чуда,
Не прерывая сговора теней.*

*Я первый гость в день твоего рожденья,
И мне дано с тобою жить вдвоём,
Входить в твои ночные сновиденья
И отражаться в зеркале твоём.*

ПРИГЛАШЕНИЕ В ПУТЕШЕСТВИЕ

*Уезжаем, уезжаем, укладывая чемоданы,
На тысячу рублей билетов я выстоял у судьбы,
Мы посетим наконец мои отдаленные страны,
Город Блаженное Детство и город Родные Гробы.*

*Мы посетим, если хочешь, город Любовного Страха,
Город Центифолию и город Рояль Раскрыт,
Над каждым городом вьется бабочка милого праха,
Но есть еще город Обид.*

*Там у вокзала стоит броненосец в брезенте,
И брат меня учит стрелять из лефоше.
А в городе Музыки дети играют сонаты Клементи,
И город покинут и чужд потрясенной душе...*

ОТРЫВОК

*А все-таки жалко, что юность моя
Меня заманила в чужие края.
Что мать на перроне глаза вытирала,
Что этого я не увижу вокзала,
Что ветер зеленым флажком поиграл,
Что города нет и разрушен вокзал.
Отстроится город, но сердцу не надо
Ни нового дома, ни нового сада,
Ни рыцарей новых на дверцах печных.
Что новые дети расскажут о них?*

*И если мне комнаты матери жалко
С горящей спиртовкой и пармской фиалкой,
И если я помню тринадцатый год
С предчувствием бедствий, нашествий, невзгод,
Еще расплетенной косы беспорядок...
Что горше неистовых детских догадок,
Какие пророчества?*

*Разве теперь,
Давно уже сбившись со счета потерь,
Кого-нибудь я заклинаю с такою
Охрипшей, безудержной, детской тоскою,
И кто-нибудь разве приходит во сне
С таким беспредельным прощеньем ко мне?*

*Все глуше становится мгла сновидений,
Все реже грозят мне печальные тени,
И совесть холодная день ото дня
Все меньше и меньше терзает меня.
Но те материнские нежные руки -
Они бы простили мне крестные муки -
Все чаще на плечи мои в забвенье
Те руки ложатся, на плечи мои...*

*Вы, жившие на свете до меня,
Моя броня и кровная родня
От Алигьери до Скиапарелли,
Спасибо вам, вы хорошо горели.*

*А разве я не хорошо горю
И разве равнодушием корю
Вас, для кого я столько жил на свете,
Трава и звезды, бабочки и дети?*

*Мне шапку бы и пред тобою снять,
Мой город -
весь как нотная тетрадь,
Еще не тронутая вдохновеньем,
Пока июль по каменным ступеням
Литаврами не катится к реке,
Пока перо не прикипит к руке...*

*Мой город в ранах, от которых можно
Смежить в полете крылья и упасть,
Почувствовав, насколько непреложна
Видений ранних женственная власть.
Не странно ли, что ты мой ангел падший,
Хранитель нежный, искуситель мой.
Передо мной стоишь, как брат мой младший,
Без серебристых крыльев за спиной.
Вдали от тополей пирамидальных,
Не за моим, а за чужим окном,
Под пеленой дождей твоих прощальных,
Стоишь и просишь, но о чем? о чем?*

*Тогда еще не воевали с Германией,
Тринадцатый год был еще в середине,
Неведеньем в доме болели, как манией,
Как жаждой три пальмы – в песчаной пустыне.*

*У матери пахло спиртовкой, фиалкою,
Лиловой накидкой в шкафу, на распялке;
Все детство мое, по-блаженному жалкое,
В горящей спиртовке и пармской фиалке.*

*Зато у отца, как в Сибири у ссыльного,
Был плед Гарибальди и Герцен под локтем.
Ванилью тянуло от города пыльного,
От пригорода — конским потом и дегтем.*

*Казалось, что этого дома хозяева
Навечно в своей довоенной Европе,
Что не было, нет и не будет Сараева,
И где они, эти мазурские топи?..*

*Еще в ушах стоит и звон и гром:
У, как трезвонил вагоновожатый!
Туда ходил трамвай, и там была
Неспешная и мелкая река –
Вся в камыше и ряске.*

Я и Валя

*Сидим верхом на пушках у ворот
В Казенный сад, где двухсотлетний дуб,
Мороженщики, будка с лимонадом
И в синей раковине музыканты.
Июнь сияет над Казенным садом.
Труба бубнит, бьют в барабан, и флейта
Свистит, но слышно, как из-под подушки:
В полбарабана, в полтрубы, в полфлейты
И в четверть сна, в одну восьмую жизни.
Мы оба*

*(в летних шляпах на резинке,
В сандалиях, в матросках с якорями)
Еще не знаем, кто из нас в живых
Останется, кого из нас убьют.
О судьбах наших нет еще и речи,
Нас дома ждет парное молоко,
И бабочки садятся нам на плечи,
И ласточки летают высоко.*

*Река Сугакля уходит в камыш,
Бумажный кораблик плывет по реке.
Ребенок стоит на песке золотом,
В руках его яблоко и стрекоза.
Покрытое радужной сеткой крыло
Звенит, и бумажный корабль на волнах
Качается, ветер в песке шелестит,
И все навсегда остается таким...
А где стрекоза? Улетела. А где
Кораблик? Уплыл. Где река? Утекла.*

УНІКАЛЬНИЙ ПРИЖИТТЄВИЙ І НАЙЗАГАДКОВІШИЙ ПОРТРЕТ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЗБЕРІГАЄТЬСЯ В КІРОВОГРАДІ?

До 200-річчя від дня народження

Благоговіння – ось чого мені бракує...

Тібор Фішер

Музейні працівники впевнені, що найцінніші експонати їхньої колекції, як і люди, мають свою долю. Надзавданням є якомога глибше вивчення та дослідження унікальних речей, щоб вони «заговорили». До речі, цю мрію музейників матеріалізував сучасний англійський письменник угорського походження Тібор Фішер, написавши захоплюючий роман-бестселер «Колекційна річ» (1997, укр. переклад 2011), головним героєм якого зробив старовинну шумерську... вазу. Вона й розповідає про свої неймовірні пригоди протягом багатьох століть, знайомить зі своєю «колекцією» найколеритніших власників.

Процес збору та осмислення інформації про раритет може тривати десятиліттями, але остання крапка навряд чи коли буде поставлена, тому ніхто з дослідників не наважиться сказати: я знаю про цей експонат усе. Швидше навпаки: чим більше дізнаєшся, тим більше питань виникає.

Історія придбання цього, хочеться вірити, сенсаційного твору для Кіровоградської картинної галереї, в якій я працював старшим науковим співробітником, попри те, що відтоді минуло понад 30 років, врізалася в пам'ять до найменших подробиць. А почалося все з того, що у 1978 році з моєї ініціативи в галереї було влаштовано першу (як виявилось, й останню) велику персональну виставку (понад 100 робіт) талановитого самодіяльного художника (так тоді називали митців, що не мали художньої освіти) Федора Шабали (1927-1997), а я написав ґрунтовну статтю про його творчість для газети «Кіровоградська правда».

Федір Михайлович був на рідкість цікавою людиною, по-справжньому обдарованою особистістю. Інженер-будівельник за фахом, він захоплювався живописом (автор понад 700 творів живопису та графіки),

музику (самотужки оволодів грою на баяні, балалайці, гітарі та піаніно; зібрав фонотеку улюблених творів класичної музики), історією та літературою, був пристрасним книголюбом (його зібрання книг – одне з кращих у місті, а можливо й в Україні).

Українофільство Шабали було напрочуд природнім та, головне, інтелектуальним на відміну від «шароварного». Та і як могло бути інакше, коли він народився у селі Курилівці на Канівщині, поблизу Шевченкових Кирилівки та Моринців. Звідти бере початок всепоглинаюче захоплення Федора Михайловича життям і творчістю Тараса Шевченка. Внаслідок цього він зібрав про великого Кобзаря унікальну бібліотеку. У його шевченкіані було чимало раритетів: зокрема перше видання книги Миколи Полевого «Історія Суворова» (1843), до якої Шевченко, ще навчаючись в Академії мистецтв, виконав 33 ілюстрації; дожовтневі видання «Кобзаря» та всі наступні, що виходили в СРСР; багато інших книг, присвячених українському генію.

Живучи впродовж багатьох десятиліть у Кіровограді, Шабала примудрявся щороку відвідувати шевченківські місця, могили батьків та рідні у Курилівці. Федір Михайлович не тільки написав розлогу історію рідного села, а й у невеликих новелах розповів майже про всіх односельців, зібравши кумедні історії про походження їхніх прізвиськ. Надзвичайно шкода, що все це залишилося в рукописах. Та й провідною

темою його художньої творчості впродовж всього життя (хоча він писав і портрети, і натюрморти, і пейзажі) була батьківська хата. «Отчий дім» – головний персонаж десятків його картин, виконаних у різних техніках (олія, темпера, пастель, акварель), який він натхненно малював у різні пори року, жодного разу не повторившись, досягаючи то ліричного, то елегійно-ностальгійного настрою, а то й піднімаючись до символіко-філософських узагальнень.

А ще він наполегливо досліджував історію свого роду, розшукував по всьому світові родичів (дістався навіть до Англії!) і таки склав генеалогічне древо Шабалів, яке налічує понад 200 осіб. Для нащадків Федір Михайлович уклав родовід у вигляді фундаментальних фотоальбомів з пояснювальними текстами.

Показав мені Шабала й свою невеличку, але досить цінну колекцію старих картин, ікон та гравюр. Звісно, я не втримався від того, щоб запропонувати йому продати хоча б декілька речей для нашої картинної

галереї. Зворушений увагою до своєї творчості та успіхом виставки, художник погодився. Я вибрав, передусім, народну картину «Козак Мамай», українську ікону з рідкісним сюжетом «Недремне око»; мальовану на полотні плащаницю та гумористичну картинку «Панич, що підкручує вуса». Побачивши невеликий графічний портрет Тараса Шевченка у вишуканій чорній рамці, я згадав прохання фундатора меморіального музею М.Л.Кропивницького Віктора Петровича Яроша (1914-1993) допомогти придбати зображення Кобзаря, без якого він не мислив майбутньої експозиції «батька українського театру», що готувалася до відкриття.

У ті часи для поповнення фондів музеїв державою все ж виділялися кошти, хоча й мізерні. Приміром, провінційні музеї могли придбати твір мистецтва за умови, що його вартість не перевищує 300 рублів. Звісно все, що я відібрав, коштувало в рази більше, та Федір Михайлович погодився навіть на таку символічну оплату. Втім, не так все склалося, як гадалося. Шабала мав їхати у відрядження до Києва, і ми домовилися, що він покаже своїх «Козака Мамаю» та «Панича...» мистецтвознавцям Київського музею українського мистецтва і привезе для нашої прискіпливої закупівельної комісії експертний висновок щодо цінності картин.

У Кіровоград Федір Михайлович повернувся... без картин, але з 1000 рублів у кишені. І хто б на його місці відмовився від такої спокуси? Що вдієш, довелося готувати мистецтвознавче обґрунтування для виступу на засіданні закупівельної комісії на інші твори з колекції Шабали. Оскільки завідувач меморіального музею М.Л.Кропивницького В.Ярош, крім подяки, не виявив бажання зайнятися хоча б поверховим вивченням портрета Шевченка для його представлення на закупку, то довелося переглянути наявну у Федора Михайловича літературу про іконографію Кобзаря.

І тут почалися несподіванки – портрет мене по-справжньому зацікавив. А надто після того, як Федір Михайлович розповів, що гравюра із зображенням Шевченка до нього потрапила від самого Олександра Борисовича Ільїна (1920-1993) внаслідок обміну на книгу-пасквіль про інтимне життя останнього російського імператора Миколи II. Після смерті та вилучення у 1994 році колекції, хранителем якої був Ільїн, він став знаменитістю: про його загадкову особистість і таємниче походження раритетів не писав лише лінійний в українських та зарубіжних часописах, у 2012 році знято навіть 12-серійний фільм-трилер «Синдром дракона».

Портрет Кобзаря щодо техніки виконання являє собою офорт і привертає увагу передусім ювелірною технікою виконання. Офорт (у перекладі з франц. мови – міцна вода, азотна кислота) – це різновид гравюри, котрий дозволяє отримувати відбитки на папері з друкарських форм, які попередньо оброблені кислотами. На металевій дошці голкою роблять малюнок, а заглиблення елементів зображення посилюють

шляхом травлення металу кислотами, потім витравлені місця наповнюють фарбою і на спеціальному станку друкують відбиток на зволоженому папері. Причому, кожен відбиток (а їх може бути не один десяток) вважається авторським твором. Принагідно нагадаю, що офорт – улюблена техніка Шевченка-художника. У 1860 році він одним з перших у Російській імперії був удостоєний звання академіка гравірування за свої чудові офорти.

На портреті бачимо поясне, фронтальне зображення поета, який сидить на стільці в кожусі та смушковій шапці. Відсторонений від зовнішнього світу, Тарас Григорович натомість повністю заглиблений у свій внутрішній світ, у потойбіччя: жити йому залишалися лічені місяці, і він, очевидно, уже відчував наближення смерті. Напис під відбитком повідомляв: «Печ. со стали Ф.А.Брокгауза в Лейпциге», ще нижче – факсиміле автографа Шевченка. Це означало, що естамп був зроблений зі сталеві дошки Ф.Брокгауза в німецькому місті Лейпцигу, і що Тарас Григорович бачив його і навіть засвідчив власноручним підписом. Цілком можливо, що це був останній автограф Тараса Шевченка.

Брокгауз – не автор гравюри, як здається на перший погляд. Мова йде про знамениту німецьку видавничу фірму, яку в 1814 році заснував Фрідріх Арнольд Брокгауз (1772-1823). Його знаменита Енциклопедія послужила зразком та основою для фундаментального російського «Энциклопедического Словаря Брокгауза-Ефрона» (82 томи), що видавався з 1890 по 1907 рік. Після смерті засновника фірму «Брокгауз» успадкували сини. Славилась вона своїми майстернями, де виготовлялися надзвичайно якісні гравюри для ілюстрування книг: на камені, дереві, сталі й міді.

Насамперед я переглянув комплект листівок «Т.Г.Шевченко в прижиттєвих фотографіях» (упорядник К.В.Чумак) (1974). До наших днів, як виявилось, збереглося 11 прижиттєвих фотографій Шевченка. Всі вони зроблені після заслання, в три останні роки життя поета. Цими знімками неодноразово користувався сам Тарас Григорович, працюючи над автопортретами. А після його смерті художники Ілля Рєпін, Іван Крамськой, Олександр Мурашко, Фотій Красицький, Василь Мате, Василь Касіян та багато інших за цими фотографіями створювали живописні, графічні й скульптурні портрети Кобзаря.

І ось вона – «госпожа удача»! На одному із знімків Шевченко точнісінько такий, яким він зображений на гравюрі. Це групова фотографія, на якій поет сидить

серед своїх петербурзьких друзів: братів Михайла і Олексія Лазаревських, художника Григорія Честахівського, фольклориста та етнографа Павла Якушкіна. До речі, петербурзький фотограф Андрій Деньєр (1820-1892), який зробив цей знімок у 1859 році і в якого найчастіше знімався Тарас Григорович, навчався в Академії мистецтв водночас з поетом.

Як повідомляється у «Шевченківському словнику» (1975-1977), у 1860 році хтось із друзів Шевченка (хто саме, так поки що й залишається невідомим) передав цей знімок у Лейпциг і замовив виготовлення його портрета у знаменитій майстерні Брокгауза. Знову ж таки, на жаль, невідомий німецький гравер викадрував з групового фотознімка постать Шевченка й майстерно награвіював його зображення на сталевій дошці. Копії з неї правили за фронтисписи до творів Кобзаря, які видавалися в 2-й половині XIX – на початку XX століття.

У зв'язку з цим може виникнути питання: якщо з Брокгаузової гравюри так часто виконувалися копії та репродукції до видань «Кобзаря», то чи не є нею і наш портрет? А що як хтось просто вирізав з книги ілюстрацію, «одягнув» її в паспарту та замовив рамку? Сумніви розвіюються при вивченні фронтисписів дореволюційних видань «Кобзаря». Так, у виданні 1894 року знаходимо, здавалось би, ідентичний нашому портрет Т.Г.Шевченка, але під ним читаємо: «Печ. со стали Брокгауза в литогр. С.В.Кульженка в Києве».

До того ж, я показав гравюру кіровоградським художникам-графікам, які самі працювали в техніці офорту, і вони підтвердили – це не репродукція чи ілюстрація, а гравюра, тобто оригінальний твір. Таким чином, перед нами рідкісний прижиттєвий портрет Т.Г.Шевченка. Більше того, **«гравюра Брокгауза», – пише відома дослідниця іконографії поета Клавдія Василівна Чумак, – нині є раритетом, її немає навіть у фондах Державного музею Т.Г.Шевченка в Києві».**

Одним словом, аргументів, щоб переконати членів закупівельної комісії у необхідності придбання портрета Шевченка для картинної галереї, у мене набралось вдосталь. Несподівано присутній на засіданні комісії Віктор Петрович Ярош... просльозився і почав благати віддати гравюру йому для експозиції меморіального музею М.Л.Кропивницького. Довелося поступитися за умови, що через деякий час, коли він знайде заміну, гравюра повернеться до картинної галереї. Процедура повернення розтяглася майже на 10 років: у фонди картинної галереї портрет Шевченка вдалося повернути лише в 1992 році, коли заснувався обласний художній музей.

В Ільїна, який досить часто навідувався до картинної галереї, я запитав, а звідки у нього з'явився цей портрет Шевченка? Дізнавшись, що в його руках був справжній раритет, він зізнався, що «прошляпил». А привіз він його чи то з Ленінграда, чи то з Москви. Кому належав раніше, мовляв, не пам'ятає.

Відтоді минуло понад 30 років, але цей портрет Шевченка продовжує

залишатися найзагадковішим. Хто і з якою метою передав фотознімок у Лейпциг? Скільки відбитків було зроблено, у кого вони зберігалися?

Чи є якийсь зв'язок між гравюрою Шевченка, виконаною у Лейпцигу, та першим виданням творів Тараса Григоровича за кордоном? Сталося це у першій половині 1859 року в...Лейпцигу завдяки російському емігранту, письменнику та публіцисту Івану Головіну (1816-1882) та німецькому видавцеві Вольфгангу Гергарду, які задумали серію з 8 збірок нелегальних творів «Русская библиотека». Ця невеличка книжечка (45 стор.) називалася «Новые стихотворения Пушкина и Шевченко». Її цінність у тому, що тут вперше були надруковані заборонені в Росії вірші Кобзаря: «Кавказ», «Холодний Яр», «Думка» («Як умру, то поховайте...»), «Розрита могила», «Думка» («За думою дума роєм вилітає...»), «І мертвим і живим і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні, моє дружнєє посланіє». Прикрашена книга портретами українського та російського геніїв у техніці силуєта.

Питання, хто передав у Лейпциг рукопис з віршами Тараса Григоровича, залишається дискусійним. Деякі шевченкознавці вважають, що це зробив Пантелеймон Куліш (1819-1897). Аргументи проти – у надрукованих віршах Шевченка дуже багато орфографічних помилок, а тим часом Куліш у ті роки активно пропагував свій український правопис (так звану «кулішівку») і неодмінно відредагував би рукописні твори Тараса Григоровича, який взагалі не дбав ні про правопис, ні про пунктуацію. Та й взаємини між Кулішем та Шевченком були тоді аж ніяк не приятельськими.

Приблизно в той самий час (у 1859 чи 1860 році) до Лейпцига потрапила й групова фотографія Шевченка у колі друзів, з якої була зроблена наша гравюра із зображенням Тараса Григоровича. Логічно припустити, що первісно вона призначалась для ілюстрування лейпцизького видання творів Шевченка і Пушкіна (тому був зроблений лише один відбиток), але з невідомих нам причин це не відбулося.

Найбільш вірогідно, що передати для друку за кордоном твори Кобзаря наважився хтось з його найближчих друзів, які власне й представлені на знімку Ден'єра 1859 року: брати Лазаревські, Якушкін і Честахівський. Як відзначають мемуаристи, саме художник Григорій Миколайович Честахівський в останні роки життя Шевченка став його найщирішим приятелем. Про це свідчить ще один композиційно зворушливий знімок, на

якому вони представлені вже вдвох. Коли його розглядаєш, то майже фізично відчуваєш душевну приязнь, що поєднала цих людей. Прикметно й те, що на інших 9 прижиттєвих фотографіях Тарас Григорович зображений сам.

Порівняно недавно ми дізналися, що Григорій Честахівський (1820-1893) – наш земляк. Він народився у посаді Петриківці (з 1821р. – містечко Нова Прага) Олександрійського повіту в родині військового поселенця. На здібності хлопця до малювання звернув увагу генерал Дмитро Єрофійович Остен-Сакен (перший почесний громадянин м. Єлисаветграда), який потурбувався про те, щоб він здобув художню освіту. Ймовірно, що Честахівський виконав іконостас для Володимирської церкви у Єлисаветграді. Потім з 1843 року юнак навчався у Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв. У 1854 році він отримав звання вільного художника і служив у Департаменті військових поселень. Познакомився Григорій Честахівський з Т. Шевченком під час навчання в АМ та особливо зблизився після його повернення із заслання (1858). Тарас Григорович називав його «Грицем» і цінував за «спів серцем» народних пісень.

Саме Честахівському петербурзька громада українців довірила перевезення праху Кобзаря в Україну, а його помічником у цій надважливій справі був Олександр Лазаревський, який відзначив: «Лучше Г.Н.Честаховского для этого трудно было и придумать. На него и указали ближайшие друзья поэта. Можно сказать, что Честаховский свято исполнил возложенную на него миссию». Більше того, Григорій Миколайович переконав усіх на неухильному виконанні шевченкового „Заповіту” – поховати його на Чернечій горі біля Канева, впорядковував його могилу. Єдиний твір Честахівського, що зберігся до наших днів, – ікона Святих Тарасія і Михайла (1867) – патронів Тараса Шевченка і Михайла Лазаревського. Її виявлено у 2003 році у Вознесенському соборі м. Конотопа.

Григорій Миколайович зробив опис малюнків, фотографій, офортів і речей поета. Частину з них йому вдалося врятувати від розпродажу: малярське приладдя з мольбертом і палітрою, оригінал посмертної маски Шевченка, книги та ін. Чи зберігався в Шевченка гравірований портрет, виконаний у Лейпцигу, і чи не був він проданий після його смерті, невідомо.

Лише нещодавно я дізнався, що до 1917 року «лейпцизький портрет» Тараса Шевченка зберігався в колекції Олексія Вікуловича Морозова (1857-1934). Представник знаменитої династії російських промисловців, він був одним з найвидатніших колекціонерів свого часу (збирав порцеляну, ікони та гравюри). Зокрема його колекція гравюр і літографій налічувала понад 10 тисяч аркушів. У 1912-1913 роках Олексій Морозов випустив у світ багатотомний «Каталог моего собрания русских гравированных и литографических портретов». У томі четвертому

каталогу представлений наш портрет! На превеликий жаль, як він потрапив до колекціонера, невідомо. Морозов мав намір подарувати свою колекцію Москві для відкриття в столиці музею свого імені. Не встиг! У 1918 році його унікальне зібрання було розграбоване анархістами, а те, що вціліло, націоналізовано. Гравюри передали у Музей витончених мистецтв (нині Державний музей образотворчих мистецтв ім. О.С.Пушкіна). Відомостей, що і лейпцизька гравюра Тараса Шевченка потрапила туди, немає.

То невже наш естамп і є тим самим раритетом, місцезнаходження якого невідоме? Неймовірно! Але... не факт: сумніви залишаються! Останнє слово – за шевченкознавцями, дослідниками іконографії Тараса Шевченка, фахівцями з друкованої (тиражної) графіки.

Р. С. Йосип Варфоломійович Шевченко (псевдонім **Гриненко**) – військовий діяч, поет і перекладач, небіж **Т. Г. Шевченка**. Народився 4 квітня 1854 року в м. Корсунь на Черкащині. **Закінчив Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище (1874), до якого вступив за підтримки Миколи Новицького (друга Тараса Шевченка), офіцера і викладача училища. Входить до літературного гуртка братів Тобілевичів, був закоханий у їхню сестру Марію. Брав участь у першій постановці „Вечорниць” Ніщинського в Єлисаветграді (1875). За сприяння викладача ЄЮКУ М. Ф. Федоровського та Єлисаветград-**

ського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел у 1875 видав у Єлисаветграді книгу „Дещо з перекладів і самостійних творів І. Гриненка”, до якої було додано витримки із звітів Товариства (тираж 1200 примірників, ціна 30 коп.). Влітку 1859 познайомився з Тарасом Шевченком. Був на похороні Тараса на Чернечій горі. Учасник російсько-турецької війни 1878-1879, поранений у бою біля Шипки (Болгарія). В Окружному музеї болгарського міста Благоєвграда зберігається його портрет, подарований секретарю-перекладачу Георгію Чолокову. **Записав та упорядкував „Споминки” свого батька Варфоломія Шевченка, якого в деяких джерелах називають „єлисаветградським купцем”. Помер після 1890 року.**

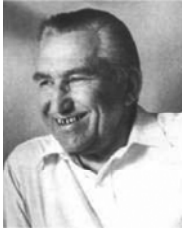

СІЧЕНЬ

1 – 95 років від дня народження (с. *Трояни Добровеличківського району*) **Василя Калениковича Іщенка** (1919-2004), військового діяча. *Після семирічки вступив у 1937 до Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства, навчався у місцевому аероклубі, який закінчив у 1937.* У 1941 закінчив Чугуївську військову авіаційну школу. Під час ВВВ здійснив 310 бойових вильотів, провів 66 повітряних боїв, збив 14 ворожих літаків. По війні закінчив Військово-повітряну академію. Полковник. Герой Радянського Союзу (1945). У травні 2010 на будівлі Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства встановлено меморіальну дошку.

1 – 85 років від дня народження (с. *Полонисте Голованівського району*) **Петра Спиридоновича Сиволапа**, поета-гумориста і сатирика. Закінчив Львівський університет. З 1960 – на журналістській роботі в обласній газеті „Кіровоградська правда”. Автор поетичних збірок: „Душа і ноги” (1984), „Баранячий фасад” (1989), „Етикетка для колгот” (1994), „Дев’ятий вал» (1997), «Сміх і гріх» (2010) та ін. Член Національної Спілки письменників України.

1 – 65 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Юрія Семеновича Ботнаря**, художника (живописець і графік). *У 1963 закінчив Кіровоградську дитячу художню школу (перший випуск); у 1968 – Київський художньо-промисловий технікум; у 1987 - графічний факультет Українського поліграфічного інституту ім. Івана Франка. З 1972 по 1989 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях художнього фонду УРСР. Лауреат обласної комсомольської премії ім. Юрія Яновського (1980).* У 80-х роках ілюстрував книги для видавництва «Радянський письменник», «Веселка», «Молодь». У 1989 заснував творче об’єднання молодих художників «Барва», яке організовувало проведення виставок: всесвітньо відомого художника оп-арту Віктора Вазарелі (1989-1992) в СРСР; українського образотворчого мистецтва в Канаді та США (1990), «Скіфське золото» в м. Турку (Фінляндія) та ін. Один із засновників благодійного фонду Сергія Параджанова (1995-1998). Твори зберігаються в музеях та приватних колекціях США, Канади, Німеччини, Фінляндії, Угорщини, Болгарії, Словаччини, Вірменії, Ізраїлю, Росії та України. Живе і працює в Києві.

У 2009 персональна виставка влаштована в Кіровоградському обласному художньому музеї (35 картин).

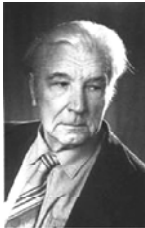
2 – 125 років від дня народження (Херсонська губернія) Олександра

Олександровича Козакова (1889-1919), військового діяча, льотчика. **У 1908 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище у чині корнета.** Захопився авіацією, став одним з найвідоміших асів Першої світової війни. Полковник. У 1916 – командир 19-го авіазагону. Збив 17 німецьких літаків, загинув під Верденом. Російський ас І. У. Павлов писав: „Козаков в моем представлении был самым крупным героем 10-миллионной царской армии.

Человек с громадной силой воли, необычайно храбрый, способный в воздушном бою подходит в упор к противнику и драться до тех пор, пока тот не свалится на землю – он вызывал восхищение в летной среде”. Про Козакова розповідається в нарисах-спогадах А.Матвеева „Разбитые крылья», написаних в еміграції; у книзі Ю.Гальперіна „Воздушный казак Вердена. Повесть-хроника” (М.,1990).

2 – 100 років від дня народження (Луганщина) Миколи Гнатовича

Бондаренка, художника (1914-2000). Навчався у Київському (1931-1934) та Одеському художніх інститутах (до 1940). У 1941 закінчив Харківську школу НКВС Учасник ВВВ, був співробітником СМЕРШу (до 1946). **Віє фронтовий щоденник, частково опублікований у кіровоградському часописі „Вежа” (1997, №8-9). З 1946 і до кінця життя мешкає у Кіровограді.** Член Національної Спілки художників України. **Твори зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї, міському художньо-меморіальному музеї О.О.Осмьоркіна та приватних колекціях.** Автор картин: „Ще не вмерла Україна”, „Тарас Шевченко. Останні рядки”, „Портрет ветерана”, „Степовий шлях”, триптих „Прокляття війни” та ін. Персональні виставки влаштовувалися у 1984, 1994, 1999.

5 – 105 років від дня народження (м. Єлисаветград) Рудольфа

Юлійовича Бершадського (1909-1979), письменника. Закінчив Московський інститут історії, філософії та літератури (1937). Літературну діяльність розпочав як поет, видав три збірки віршів „Старт” (1930), „Это и есть война” (1933), „Линия прицела” (1933)). Згодом писав нариси, оповідання, повісті, кіносценарії: „Рассказы о вырубке в бою” (1940), „В тылу врага” (1941), „Рассказы о войне” (1942), „Две повести о тайнах истории” (1958), „Путь к подвигу” (1956), „Знакомство с Черновым” (1960).

Учасник ВВВ, був командиром артбатареї, з якою дійшов до Берліна. У 1953 був заарештований, але того ж року після смерті Сталіна звільнений. Працював у „Литературной газете”. Нариси про В'єтнам зібрано у книзі „В двух шагах от экватора”(1961). Представлений в антології „Украина. Русская поэзия. XX век” (2007).

5 – 85 років від дня народження **Мілиці Генріхівни Нейгауз** (1929-2009),

діяча науки і культури, активістки правозахисного руху. **Дочка уродженців Єлисаветграда Г.Г.Нейгауза і М.С.Соколової-Бородкіної**. Кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник МДУ ім. М.В.Ломоносова. Член президії „Нейгаузівського Музичного Товариства”. Дружила з А.Д.Сахаровим, О.І.Солженіциним та іншими представниками російської інтелігенції. Життя присвятила пропаганді та популяризації творчої спадщини Генріха Нейгауза. Оприлюднила архівні матеріали слідчої справи про арешт батька та його заслання у брошурі „История ареста Генриха Густавовича Нейгауза” (2000). **Кіровоград відвідувала у 1988, виступала із спогадами про батька**.

5 – 65 років від дня народження (с. Ново-Липове Новогеоргіївського району) **Миколи Івановича Хрієнка**, журналіста. **Після того, як у 1955 рідне село було затоплено Кременчуцьким водосховищем, родина переїхала жити в сусіднє село Бабичівку Світловодського району**.

У 1976 закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. З 1974 по 1988 працював у газетах «Молодь України», «Радянська Україна», «Сільські вісті», «Вісник Чорнобиля», «Голос України», «Українська столиця»,

інформаційному агентстві УНІАН та в прес-агентстві Чорнобильської АЕС. Висвітлював бойові події на фронтах Кавказу. Учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. З 1996 почав мандрувати Україною. Здійснив у різних регіонах колишнього СРСР та України 24 піші та лижні походи (з них 19 - одиночних) загальною протяжністю 6178 км. З 2004 по 2010, реалізуючи авторський журналістський проект „Українці за Уралом”, подолав 118 тисяч кілометрів, щоб відтворити історію переселення українців у різні часи з етнічних територій за Урал; розповісти про нинішнє життя наших земляків на території Росії. Заслужений журналіст України.

6 – 180 років від дня народження **Степана Васильовича Руданського**(1834-1873), поета-байкаря, етнографа, перекладача, громадського діяча.. Після закінчення Шаргородської бурси у 1849 вступив до Кам'янець-Подільської духовної семінарії. **Влітку 1851-1855 разом з**

А. Свидницьким (автором роману „Люборацькі“) щороку гостював у с. Струньковому (поблизу Гайворона) у вдови Єлизавети Княгницької. З її трьома доньками майбутні письменники записували народні пісні, прислів'я, приказки та повір'я. Сестри позували Руданському для ікони „Жони-мироносиці“. Після його від'їзду на навчання до Петербурзької медико-хірургічної академії (1856) Марію Княгницьку, в яку він був закоханий, видали заміж за іншого. Тугу за втраченим коханням Руданський виллює у віршах „Ти не моя, дівчино дорога“, „Мене забудь“ та всесвітньо відомій пісні „Повій, вітре, на Україну“. 29.08.1999 у Гайвороні на приміщенні залізничного вокзалу відкрито меморіальні дошки на честь перебування у місті С. Руданського та А. Свидницького.

6 – 125 років від дня народження (м. Златопіль) **Арона Ізраїльовича**

Гайстера (1889-1937), економіста. У 1925 закінчив Інститут червоної професури. З 1926 – на викладацькій роботі. У 1931-1932 працював у Держплані СРСР. На XVII з'їзді ВКП (б) у 1934 обраний членом Комісії радянського контролю при Раднаркомі СРСР. У 1935-1937 – член ВАСГНІЛ, заступник наркома землеробства СРСР, член Аграрної секції Комуністичної академії. Доктор економічних наук. Автор праць з історії аграрних відносин у дореволюційній Росії та СРСР: „Сельское хозяйство капиталистической России“ (1928), «Расслоение советской деревни» (1928), «710 хозяйств Самарской деревни» (1927), «Проблемы Севера» (1933), «Сельское хозяйство. Словарь-справочник» (1934). У 1937 заарештований „як троцькіст“ і розстріляний. Реабілітований у 1956.

7 – 165 років від дня народження (м. Новомиргород) **Володимира**

Миколайовича Давидова (1849-1925) (справжнє прізвище **Горєлов Іван Миколайович**), актора і педагога. Навчався у 2-й Київській гімназії. У 1867-1880 працював у провінційних театрах. У 1880-1924 – актор Александринського театру (Петербург), а з 1924 – Малого театру (Москва). Викладав у Петербурзькому театральному училищі. Народний артист Республіки (1922).

9 – 130 років від дня народження (на Уралі) **Тимофія Іпполитовича Сладкова** (1884-1956), військового діяча. **У 1905 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Служив у Лейб-Гвардії Отаманському полку. Учасник Першої світової війни, воював у складі 6-го Уральського козачого полку. Полковник (1917). Нагороджений 5-ма бойовими орденами. Командував 2-ю Уральською дивізією. В історію

Громадянської війни увійшов як „переможець Чапаєва”. 5.09.1919 у м. Лбищенську вщент розгромив 25 стрілецьку дивізію на чолі з легендарним червоним комдивом Чапаєвим. Знищено було все командування дивізії, червоні втратили не менше 2,5 тисяч бійців. У 1919 тимчасово виконував обов'язки командира 1-го Уральського корпусу, у 1920 - начальника штабу Уральської окремої армії.

Перебував в еміграції спочатку в Персії, потім – у Франції (з 1921). Автор нарисів та оповідань в емігрантських журналах та ґрунтовних спогадів, які досі не опубліковані. Помер у Франції.

10 – 90 років від дня народження (м. Самарканд) **Олексія Івановича**

Аджубея (1924-1993), журналіста, зятя М.С.Хрущова. *Батько Іван Савелійович Аджубей народився в селі Олексіївці Єлисаветградського повіту в селянській родині. Хлопчиком співав у церковному хорі. Згодом місцева поміщиця влаштувала юнака на навчання до Петербурзької консерваторії. Уже в 1910-1913 Іван Аджубей став досить відомим співаком, мав сильний з рідкісним тембром голос драматичного тенора. Під псевдонімом „Войтенко” виступав у Маріїнському*

оперному театрі разом із Шаляпіним та Собіновим. Федір Шаляпін подарував Аджубею свою фотографію з написом «Івану-звоздиле» от собрата Федора». Учасник Першої світової та Громадянської воєн (1914-1920). Перебуваючи після поранення у Самаркандському шпиталі, одружився з медсестрою Ніною Матвіївною Гупало – українкою за походженням. У 1926, коли синові Олексію було лише два роки, батьки розлучилися. Внаслідок ран, отриманих на фронті, Іван Аджубей уже не міг співати. Став викладати вокал, „ставив голос” багатьом відомим виконавцям. Олексій Аджубей (на знімку) спочатку навчався (1945-1947) у Школі-студії МХАТу. Перша дружина – відома актриса Ірина Скобцева, яка після розлучення з Аджубеєм стала дружиною Федора Бондарчука. У 1949 Олексій Аджубей одружився з Радою Хрущовою, донькою майбутнього керівника радянської держави. Подружжя мало четверо дітей. У 1952 закінчив факультет журналістики МДУ ім. М.В.Ломоносова. З 1957 по 1959 – головний редактор газети „Комсомольская правда”. З 1959 по 1964 – головний редактор газети „Известия”. У 1960 за книгу “Лицом к лицу с Америкой” (Розповідь про поїздку Хрущова в США 15-27 вересня 1959 року) удостоєний Ленінської премії. Після відлучення у 1964 Хрущова від влади працював завідувачем відділу журналу „Советский Союз”. З 1990 по 1993 – головний редактор газети „Третье сословие”. Автор спогадів про хрущовську „відлигу” „Те десять лет” (1988).

11 – 85 років від дня народження (с. *Лелеківка Петрівського району*)

Віктора Степановича Шевелухи, біолога-рослинознавця. Доктор біологічних наук, професор. Був заступником міністра сільського господарства СРСР. Академік Російської академії сільськогосподарських наук. Автор 166 наукових праць. У 1986 при Тимірязевській академії створив і очолив кафедру сільськогосподарської біотехнології. Лауреат Державної премії Росії у галузі науки і техніки. Дійсний член ВАСГНІЛ (1985).

12 – 55 років від дня народження (м. *Олександрія*) **Олександра**

Миколайовича Колпаченка, військового діяча. У 1980 закінчив Рязанське вище повітряно-десантне командне училище, у 1995 – Військову академію ім. М.В.Фрунзе. З 1984 по 1986 служив у Афганістані, де командував розвідувальною ротою 317-го парашутно-десантного полку. З 1997 – командир полку 242-го навчального центру ПДВ. Полковник. З 2000 по 2003 – начальник штабу 7-ї гвардійської повітряно-десантної дивізії. З 2005 по 2009 – командир 76-ї повітряно-десантної дивізії.

Генерал-майор. З 2009 - начальник Берегових військ Військово-Морського флоту Росії. Нагороджений орденами і медалями.

15 – 115 років від дня народження (м. *Олександрія*) **Леоніда**

Кіндратовича Чернова (справжнє прізвище **Малошийченко**) (1899-1933), поета і прозаїка. **Закінчив Олександрійську гімназію**, навчався на юридичному та математичному факультетах Київського університету. **Отримував до 1917 стипендію від Олександрійського повітового земства (60руб.).**

Прожив бурхливе і насичене життя: учитель, актор, організатор театру, кінооператор, дипломат, журналіст, мандрівник. **Першою дружиною була теж уродженка**

Олександрії Вікторія Бєлаковська, згодом відома художниця. Автор поетичних книг: „Фронт” (1931), „На розі бурь” (1933); нарисів та оповідань „125 днів під тропіками” (1928), „Станція Знамянка” (1930) та інших творів. У 2005 побачила світ книга «Чернов-Малошийченко Леонід Кіндратович. Кобзар на мотоциклі: вірші, гуморески, оповідання, листи, спогади про письменника» (упорядник Іван Задоя).

15 – 70 років від дня народження (м. *Новогеоргіївськ, Світловодськ*) **Сергія Никаноровича Рєпки**, художника (живописець). У 1971 закінчив Київський державний

художній інститут. Педагог з фаху – М. Хмелько. Основні твори: „Молоді” (1973), „Весна 1943 року” (1974), „Феодосійські рибалки” (1979), „Киянка” (1989), „Вітер з моря” (2000) та ін. Член Національної спілки художників України (1999).

15 – 60 років від дня народження (с. Теліжинці Тетіївського району на Київщині) **Василя Васильовича Бондаря**, письменника, журналіста і громадського діяча. Закінчив факультет журналістики Київського університету (1980). **Працював кореспондентом кіровоградських газет „Молодий комунар” та „Вечірня газета”, головним редактором Центрально-Українського видавництва. З 1996 – голова обласної організації Національної Спілки письменників України.** У 1994 видав першу збірку оповідань „Одвідини”, у 2001 наступну – „Смарагдові китиці у воді”, у 2013 побачила світ книга «Камінь від хандри». **Головний редактор літературно-мистецького часопису Кіровоградщини „Вежа”. Автор-упорядник художньо-документальних книг: „Голоси із 33-го” (1993), „Ми, переможені Чорнобилем” (1996), „Сповіді з-за ґрат” (1997), „ОСТ – тавро неволі” (2000). Лауреат обласних премій імені В. М. Ястребова (у галузі краєзнавства, 1997) та Є. Ф. Маланюка (у галузі літератури, 2002). Лауреат премій імені Дмитра Нитченка та імені Михайла Стельмаха.**

15 – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) **Ірини Михайлівни Сікорської**, музикознавця. У 1978 закінчила теоретичний відділ Кіровоградського музичного училища, у 1983 - вокально-хоровий і теоретичний факультет Одеської консерваторії ім. А.В. Нежданової (кл. історії музики проф. Р.М. Розенберг, 1983), у 1993 – аспірантуру при ІМФЕ ім. М.Т.Рильського НАНУ. Кандидат мистецтвознавства (1994). Член Національної Спілки композиторів України (1995). **З 1986 по 1990 викладала в КДПУ ім. В.К.Винниченка.** З 1993 – науковий співробітник, з 2005 – старший науковий співробітник відділу музикознавства ІМФЕ ім. М.Т.Рильського НАНУ. Відповідальний секретар та науковий редактор 1 і 2-го томів «Української музичної енциклопедії». У 2005–2008 – вчений секретар спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій при ІМФЕ. Активно працює також як музичний критик і журналіст. Автор монографії „Дві музи – два крила” (2001).

15 – 60 років від дня народження (с. Богданівка Знам'янського району) **Миколи Васильовича Савицького**, будівельника, архітектора. **У 1971 із**

золотою медаллю закінчив Богданівську СШ № 1, яку очолював Герой Соціалістичної Праці І. Г. Ткаченко. У 1971-1976 навчався в Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті, який закінчив з відзнакою. Доктор технічних наук (1994), професор. Дійсний член Української академії наук (УАН) та Академії будівництва України (АБУ) з 1996. Проректор з наукової роботи Придніпровської академії будівництва та архітектури (м. Дніпропетровськ). Автор понад 300 наукових праць, 2 монографій, 20 винаходів.

16 – 75 років від дня народження (м. Зелене, Дніпропетровщина) Тамари

Гнатівни Журби, поетеси. З 1968 жила у с. Іванівці Долинського району. Працювала завідуючою Іванівською сільською бібліотекою, вихователем у дитячому садку. Член Національної спілки письменників України (1983). Автор поетичних збірок: „Дотилом серця” (1979), „Легідна земля” (1982), „Жіноча розмова” (1987), „Звідки ти, журавлятко?” (2002). Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Ф. Маланюка (2004). У 2005 виїхала до дочки в Аргентину.

17 – 90 років від дня народження (с. Варварівка Долинського району)

Івана Григоровича Савенка (1924-1987), художника. У 1930 родина була розкуркулена і потрапила на Урал. У 1943, визволяючи Україну, Савенко втратив праву руку та все ж зумів стати художником. У 1950 закінчив Київський художній інститут, потім аспірантуру Ленінградського інституту живопису, скульптури і архітектури ім. І.Ю. Рєпіна під керівництвом О. Герасимова. Пейзажист. Крайні твори, об'єднані в серію „Рідні поля”, експонувалися на персональних виставках у США, Японії, Фінляндії. Заслужений художник Російської Федерації (1975).

17 – 70 років від дня народження (с. Вищі Верещакі

Олександрівського району) Лідії Григорівни Доценко, поетеси. У 1965 закінчила Харківське медичне училище. Працювала медичною сестрою в Золочівській районній лікарні Харківської обл. (1965-1995). Автор поетичних книжок: «Потреба польоту», «Як завжди, як ніколи», «Понад шляхом» (у співавторстві), «У любові довга пам'ять». Член НСПУ з 1997.

19 – 105 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Олександра**

Григоровича Архангородського (1909-1977), інженера-суднобудівника. У 1931 закінчив Миколаївський суднобудівний інститут, де й викладав впродовж багатьох років. У 1935 створив лабораторію зварювання, читав курс лекцій з електрозварювання. Під час ВВВ в евакуації у Киргизії проектував озерні судна. З 1942 – завідувач кафедри кораблебудування. У 1947-1952 – декан кораблебудівного факультету. З 1952 по 1959 – завідувач кафедри Миколаївського суднобудівного інституту. З 1959 по 1976 працював у Калінінградському технологічному інституті рибної промисловості й господарства.

19 – 65 років від дня народження (*с. Солгутове Гайворонського*

району) Григорія Григоровича Пилипишина, самодіяльного митця: різьбяр, живописець-пейзажист. Працював лісником у Мурманському ліспгоспі, мисливцем у мисливському господарстві держпромгоспу Красноярського краю, виготовляв чучела для музею. Захопився різьбленням по дереву й живописом. **З 1997 у приміщенні Гайворонського РБК відкрито постійно діючу виставку творів дерев'яної скульптури, живопису і таксидермії Пилипишина, якій у 1998 присвоєно звання „народний музей”**. Його твори експонувалися на фестивалі „Слов'янський базар” у Вітебську, на виставці „Пектораль – 98”, в Національному Палаці „Україна”. Заслужений майстер народної творчості України (2009).

19 – 60 років від дня народження (*сmt Петрове*) **Івана Павловича**

Жилки, правознавця. У 1982 закінчив юридичний факультет Одеського державного університету. **З квітня 1984 працює в органах прокуратури: помічником прокурора Петрівського району, прокурором Гайворонського району; на відповідальних посадах у прокуратурі області. Прокурор Кіровоградської області з 1996 по 1999**. Був начальником відділу нагляду за слідством і дізнанням в органах СБУ Генеральної прокуратури України. З 1999 - заступник

прокурора м. Києва. Потім знову працював начальником відділу Генеральної прокуратури України. Перебував на викладацькій роботі в Академії Генеральної прокуратури України, працював на посаді заступника керівника Головної служби з питань діяльності правоохоронних органів – Керівником департаменту взаємодії з правоохоронними органами Секретаріату Президента України.

Почесний працівник прокуратури України. Заслужений юрист України (2009).

20 – 70 років від дня народження (с. Себякіно Орловської області, Російська Федерація) **Анатолія Єгоровича Короткова**, педагога, хореографа. *У 1974 закінчив КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Був солістом, згодом – директором ансамблю „Ятрань”, водночас з 1970 – художній керівник зразкового народного хореографічного ансамблю „Пролісок”* – володаря Гран-прі Міжнародного фестивалю „Слов'янський базар” (1997), Гран-прі „Срібний дельфін” Міжнародного фестивалю „Світ музики” в Італії (2002) та інших конкурсів. *У 1990 за його ініціативою створено обласну школу мистецтв, у 1996 на її базі – обласний загальноосвітній навчально-виховний комплекс гуманітарно-естетичного профілю (гімназія-інтернат-школа мистецтв) для обдарованих дітей Кіровоградщини (близько 1000 учнів). Заклад нового типу вперше в Україні забезпечує безперервну загальну середню освіту та здобуття вищої у КДПУ імені Володимира Винниченка, де у 1999 Коротков відкрив та очолив кафедру хореографічних дисциплін.* Професор. Заслужений працівник культури УРСР (1980). Народний артист України (1994). Лауреат премії ім. Є. Чикаленка Ліги українських меценатів (2007). Почесна відзнака «Честь і слава Кіровоградщини» (2007). Почесний громадянин м. Кіровограда (2011). Лауреат обласної педагогічної премії імені В.О.Сухомлинського. Повний кавалер ордена «За заслуги».

23 – 45 років від дня народження (м. Кіровоград) **Андрія Антанасовича Канчельскіса**, футболіста і тренера. *Закінчив Кіровоградську ДЮСШ (тренер В. П. Капінус) та Харківський спортінтернат. Дебютував у кіровоградській „Зірці” у 1986, за два сезони 1986-1987 провів 68 матчів, забив 4 голи.* Грав за київське „Динамо” (1988-1989) та донецький „Шахтар” (до 1991). У складі молодіжної збірної СРСР виграв чемпіонат Європи 1990. Майстер спорту міжнародного класу. З 1991 по 1995 – гравець англійського клубу „Манчестер Юнайтед”, за який провів 158 матчів і забив 36 м'ячів. Чемпіон Англії 1993 і 1994, володар Суперкубка УЄФА 1992. У 1996-1997 грав за „Евертон”, забив 20 голів. У 1997-1998 – у складі італійської „Фіорентини”. У 1999-2000, граючи за „Глазго Рейнджерс”, двічі вигравав Кубок Шотландії і чемпіонський титул. З 2004 по 2006 – у московському „Динамо”. Є підданим Великої Британії. Один з найуспішніших і найтитлованиших вітчизняних легіонерів. На вищому рівні грав 19 років (1988-2006). Був гравцем збірної СРСР/СНД і збірної Росії. З 2007 по

2009 - генеральний директор футбольного клубу «Носта» (Новотроїцьк). У 2010-2012 – головний тренер ФК «Уфа». З 2012 – старший тренер ФК «Волга» (Нижній Новгород).

24 – 90 років від дня народження *(с. Тишківка Добровеличківського району)* Івана Романовича Усенка (1924-1998 у Кіровограді), військового діяча. У 1936 закінчив 6 класів місцевої школи, працював у колгоспі трактористом. На фронтах ВВВ з квітня 1944, командир кулеметного розрахунку. Відзначився при форсуванні Одера. Герой Радянського Союзу (1945). *Після того, як у 1969 у званні майора вийшов у відставку, живе і працював контролером на заводі «Гідросила» у Кіровограді.*

24 – 90 років від дня народження *(м. Зінов'євськ)* Володимира Степановича Шелестова (1924-1994), правознавця. У 1951 закінчив Харківський юридичний інститут (тепер Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого). *У 1951-1953 працював помічником прокурора м. Кіровограда.* З 1953 викладав у Харківському юридичному інституті. Доктор юридичних наук (1969), професор (1969), член-кореспондент Академії Правових наук України (1993). Заслужений працівник освіти України (1991). Лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1984).

25 – 150 років від дня народження *(с. Глодоси Новоукраїнського району)* Феодосія Софонійовича Козачинського (1864-1922), живописця, графіка, монументаліста, педагога. У 1882-1887 – вільнослухач Санкт-Петербурзької Академії мистецтв. За успіхи у рисувальних класах радою АМ нагороджений трьома срібними медалями, удостоєний трьох похвальних відгуків. У 1892 отримав від АМ свідоцтво на право викладання малювання у середніх навчальних закладах. Понад 20 років (з 1887) виконував ілюстрації для найпопулярнішого російського часопису „Нива” (понад 40 малюнків). На замовлення „Ниви” ілюстрував „Полное собрание басен И.А.Крылова”, повість Л. Толстого „Смерть Ивана Ильича” та ін. Співробітничав також із журналами „Север” та „Всемирная иллюстрация”. Твори експонувалися на весняних виставках АМ (1900, 1902, 1903), на виставці оригінальних малюнків (1898), на XVIII виставці Товариства передвижників (1890). У 1893-1904 брав участь в оздобленні Військового Вознесенського кафедрального собору у Новочеркаську, написав для нього велику за розмірами картину «Сборы Ермака в Сибирь в 1580 году». У 1899 в Новоукраїнці написав картину «Хазяїн» (70 на 40 см). **З**

1904 – учитель малювання та креслення ЄЗРУ, з 1906 – завідуючий Вечірніми Рисувальними Класами при ЄЗРУ. Виховає плеяду відомих живописців, графіків, скульпторів та архітекторів: *О.Осмьоркін, П.Покаржевський, А.Нюренберг, З.Рибак, Й.Константиновський та ін.* На Першій міській художньої виставці 1913 в Єлисаветграді експонувалося 20 його творів; виконав розписи Єлисаветградського Успенського собору. У 1909 написав портрет міського голови *О.М.Пашутіна*. Фундатор та перший завідувач Єлисаветградської картинної галереї (1921). Сім картин зберігається у Кіровоградському обласному художньому музеї.

25 – 75 років від дня народження (с. *Петростріє Новомиргородського району*) **Анатолія Опанасовича**

Андреєва, ученого-фізика. Закінчив Харківський політехнічний інститут. З 1967 займається вивченням та практичним використанням вакуумно-дугового розряду. Один із основних розробників вакуумно-дугових установок «Булат-3». Його ідеї викладені у понад 250 наукових публікаціях, автор і співавтор понад 100 свідоцтв на винаходи. Розробки запатентовані в 20 країнах світу. Доктор технічних наук, професор.

Провідний науковий співробітник Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут». Лауреат Державної премії СРСР у галузі науки і техніки (1986).

26 – 150 років від дня народження **Дмитра Абрамовича** **Гайдамаки**

(справжнє прізвище **Вертепов**) (1864-1936), актора і режисера, діда видатного російського художника ХХ століття **Петра Оссовського (уродженця Малої Виски)**. Навчався в Московській сільськогосподарській академії. **Творчу діяльність розпочав 1891 у трупі Кропивницького**. У 1898-1927 працював у різних українських театральних колективах. **Мав свою трупу, з якою у 1920-1921 заснував у Єлисаветграді перший стаціонарний театр під назвами „Червоний театр імені Л. Троцького” та „1-й Радянський”**. Після того, як кращих артистів забрала з собою **1-а Кінна Армія, колектив припинив існування**. У 1922 разом з **Колісниченком та залишками трупи створив драматичний гурток при Маловисківському цукровому заводі**. У 1927-1936 працював у Донецькому драматичному театрі та Дніпропетровському театрі ім. Т. Шевченка. У 2008 побачила світ книга Дмитра Вертепова «Дневник терського казака».

27 – 110 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) Григорія

Никифоровича Перекрестова (1904-1992), військового діяча. *До 1914 навчався у Масляниківській школі у передмісті Єлисаветграда. У 1918 закінчив міське ремісниче училище. З відзнакою – 5-у Українську кавалерійську школу ім. С. М. Будьонного в Єлисаветграді(1930), був командиром взводу і курсовим командиром.* Велику Вітчизняну війну зустрів слухачем Військово-повітряної академії. За вміле керівництво операціями з розгрому Квантунської армії

удостоєний звання Героя Радянського Союзу (1945). По війні – командуючий військами Приволзького військового округу (1950-1953), до 1958 – заступник начальника військової академії, генерал-лейтенант.

28 – 85 років від дня народження (с. **Калмазове Вільшанського району**) Олександра Опанасовича Жука, економіста.

У 1952 закінчив Одеський кредитно-економічний інститут, у 1984 – Академію народного господарства СРСР, Москва. З 1985 до 1994 – заступник міністра статистики УРСР, представник України в Комісії з питань народонаселення ООН та Комісії з питань статистики ООН. Голова Асоціації статистиків України (1990). Президент Федерації керівників аудиторських фірм України (1994). З 1993 до 1999 – голова редколегії

науково-практичного журналу „Інформаційний бюлетень Міністерства статистики України”, який з 1998 має назву „Статистика України”. Академік Академії економічних наук України (1995), професор (1999).

29 – 125 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) Петра

Дмитровича Покаржевського (1889-1969), живописця, графіка, баталіста, монументаліста. *Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі та міському училищі, відвідував ВРК (у Ф. С. Козачинського) до 1905. У 1908 закінчив Київське художнє училище, у 1917 – із золотою медаллю Академію мистецтв (майстерня батального живопису М. С. Самокиша). Понад 30 років викладав у Московському художньому інституті ім. В. І. Сурикова. Заслужений діяч мистецтв РРФСР.*

Подарував Кіровоградській картинній галереї (нині обласний художній музей) понад 100 живописних та графічних робіт, а син художника передає на батьківщину машинописний примірник спогадів батька „Записки художника” (не опубліковані). Твори зберігаються у Третьяковській галереї, Державному Російському музеї, Київському музеї російського мистецтва та інших. На знімку: «Автопортрет» (зберігається в Кіровоградському обласному художньому музеї).

30 – 125 років від дня народження **Володимира Михайловича**

Дешевова (1889-1955), композитора. Випускник Петербурзької консерваторії (1914). *Жив у Єлисаветграді, брав найактивнішу участь у музичному житті міста (1917-1919). Рецензії про концерти друкував у Єлисаветградській газеті „Голос Юга” під псевдонімом Пелеас. Був секретарем музичної секції Підвідділу мистецтв при Єлисаветградському повітовому відділі народної освіти. Заохочував юного Ю. Мейтуса до занять*

композицією. Автор одного з перших радянських балетів „Червоний вихор” та однієї з перших радянських опер на революційну тему „Лід і сталь”. У 1923-1933 викладав у музичних технікумах, завідував музичною частиною, був диригентом у драматичних театрах Ленінграда.

30 – 45 років від дня народження (сmt Володимирець Рівненської

області) **Олександра Петровича Корнюші**, спортсмена і тренера, державного і громадського діяча. Майстер спорту СРСР з греко-римської боротьби (1987). Переможець першостей України, СРСР та Європи. У 1992 закінчив Київський державний інститут фізичної культури, у 1998 – Таврійський інститут підприємництва і права, у 2004 – Національну академію державного управління при Президентові України. Працював тренером з греко-римської боротьби на Вінничині (1992-1996). **З 1994 по**

1996 – віце-президент ТОВ „Клуб „Славяне” у Кіровограді, в якому тренувались сотні юних спортсменів. З 1998 по 2004 працював у Кіровській районній раді м. Кіровограда, з 2002 по 2004 – головою райради. Депутат обласної ради (2006-2010). З 2004 – голова Кіровоградського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України. Нагороджений медаллю “За працю і звитягу” (2004), Почесною грамотою ВР України (2003).

7.01.1769 (245 років тому) – Спробу захопити **фортецю Св. Єлисавети** здійснило військо татар на чолі з ханом Крим-Гіреєм, однак обмежилось лише спустошенням навколишніх сіл **Лелеківки, Цибулевого** та інших. Татари вивели із Єлисаветинської провінції понад тисячу полонених, багато худоби, спалили більше тисячі будинків. Це був останній напад татар на територію Російської імперії.

8.01.1944 (70 років тому) – Від німецько-фашистських загарбників звільнено м. **Кіровоград**.

10.01.1939 (75 років тому) – Указом Президії Верховної Ради СРСР утворена Кіровоградська область, місто Кірово перейменовано на Кіровоград. До її складу увійшов 31 район: 12 районів Миколаївської області – Аджамський, Бобринецький, Витязівський, Єлисаветградківський, Знам'янський, Кіровоградський, Компаніївський, Новгородківський, Новопразький, Олександрійський, Устинівський, Червонокам'янський (виділився з Олександрійського); 10 районів Одеської області – Великовисківський, Добровеличківський, Маловисківський, Новоархангельський, Новомиргородський, Новоукраїнський, Піщанобрідський, Рівненський, Тишківський, Хмелівський; 5 районів Київської області – Златопільський, Кам'янський, Олександрівський, Підвисоцький, Чигиринський; 2 райони Дніпропетровської області – Долинський, Петрівський; 2 райони Полтавської області – Новогеоргіївський, Онуфріївський. Такий склад області зберігався до 1954 року.

У січні 1954 (60 років тому) – На підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР про створення Черкаської області Златопільський та Кам'янський райони відійшли до Черкаської області, у лютому 1954р. до Черкаської області передали Чигиринський район. Натомість Вільшанський, Гайворонський, Голованівський та Ульяновський райони (колишній Грушківський) Одеської області дістались Кіровоградській області.

15.01.1999 (15 років тому) – У реєстр визначних пам'яток історії та культури України, що потребують першочергового відтворення (всього їх 56), включено **фортецю Св. Єлисавети**.

17.01.1824 (190 років тому) – Засновано міську лікарню на 50 ліжок замість військового госпіталю, який існував у **фортеці Св. Єлисавети** з 1777 року.

Січень 1859 року (155 років тому) – В Єлисаветграді відкрилося офіцерське кавалерійське училище (у 1865 році реорганізоване в юнкерське кавалерійське училище), один з найвідоміших військових закладів Російської імперії („славная южная школа”).

22.01.1784 (230 років тому) – Видано указ, згідно з яким Новоросійська та Азовська губернії були перейменовані в Катеринославське намісництво, Єлисаветинська провінція – в Єлисаветградський повіт Катеринославського намісництва, а фортеця Св. Єлисавети – в повітове місто Єлисаветград.

ТРИ ПОКОЛІННЯ РОЩАКОВСЬКИХ З РОЩАХІВКИ: ГРОМАДСЬКІ ДІЯЧІ ТА МОРСЬКІ ОФІЦЕРИ

До села Роццахівка, що у Бобринецькому районі, у мене особливе ставлення. Воно й не дивно: у 1957 році я став першокласником Роццахівської середньої школи. Тут моя перша вчителька Поліна Володимирівна Голод навчила мене читати, писати й рахувати; тут я отримав першу й останню в моєму шкільному житті «двійку» за те, що не міг, її, кляту, як слід «намалювати». І хоча моє навчання у Роццахівці обмежалося лише першим класом, але таке не забувається.

Потім я два роки навчався у середній школі селища Витязівки, яке в ті часи мало статус районного центру. І мав я там приятеля Миколу Уманського, що був на три роки старший від мене. Частенько після школи удвох ми гуляли на скелястих околицях, ловили на попередньо нагріту просмолену нитку тарантулів та великих рогатих павуків «хрестоносців», складали їх у коробки від сірників, обмінювалися трофеями та лякали дівчаток. Полювання на павуків супроводжувалося... співанням пісень про Чапаєва, Щорса, матроса Железняка. Однак найулюбленішою у нашому репертуарі була чомусь пісня про подвиг крейсера «Варяг»:

Наверх Вы, товарищи, все по местам!

Последний парад наступает!

Врагу не сдаётся наш гордый «Варяг»,

Пощады никто не желает!...

Ніхто з нас тоді, звісно, й гадки не мав, що мова йде про російсько-японську війну 1904-1905 років, а про те, що ми земляки одного з героїв тієї далекої війни Михайла Сергійовича Роццаковського, й поготів. Так само нічого не знали ми про ще одного земляка, всесвітньо відомого вождя Жовтневої революції 1917 року Льва Троцького, чиє дитинство пройшло у селі Янівці, розташованому неподалік Роццахівки. Яким же було моє здивування, коли у знаменитій мемуарній книзі «Моє життя» прочитав про хлоп'ячі розваги Левка Бронштейна: **«Тарантулов я ловил вместе с Витей Гертопановым. Для этой цели на нитке укреплялся кусочек воска и спускался в норку. Тарантул цепляется в воск всеми лапами и влипает. Дальше остается только захватить его в пустую спичечную коробку»**. Отакі трапляються іноді дивовижні паралелі.

Тому й історія згаданих сіл, а надто Роццахівки, викликає у мене підвищений інтерес. А вона, про що дізнався у зрілому віці, захопившись краєзнавством, невід'ємна від історії роду українських шляхтичів Роццаковських (за твердженням упорядника «Малороссийского

родословника» В.Л.Модзалевського), яким село належало від середини XVIII століття і від прізвища яких отримала свою назву Рошаковка, а згодом статус офіційного здобув українізований варіант найменування населеного пункту – Рошахівка. Хоча, зазначимо, що до 1896 року це волосне село називали Олександрівка та Олександрівка (Рошаковка) за іменем його першого власника Олександра Рошаковського.

На сайті села Рошахівки в Інтернеті про нього лише сказано: **«...Маєток його стояв на південному краю села, над ставом, ...пізніше поміщицький дім був розібраний і перенесений у центр села, де з нього побудували контору МТС й сільський клуб. Довго ця споруда була найбільшою в Рошахівці»**. Так, на превеликий жаль, чинили селяни по всій Україні, знищуючи чудові дворянські садиби, незалежно від того, добрими чи злими були їхні господарі. Забігаючи наперед скажу, що Рошаковські якраз і не заслуговували такої чорної невдячності.

Костянтин Олександрович Рошаховський – землевласник, громадський діяч, філантроп – належить до винятково благородних і чесних поміщиків Єлисаветградського повіту. Народився він 1 листопада 1815 року в маєтку батьків. У 1835 році закінчив юридичний факультет Харківського університету, до 1840 року служив у Департаменті Міністерства

*Картина Бориса Кустодієва
«Звільнення селян
(Читання маніфесту)». 1907р.*

Державного Майна. Після цього вийшов у відставку і поселився у своєму родовому маєтку Олександрівці Бобринецького повіту. У 1843 році Рошаковського обрали почесним наглядцем Бобринецького повітового училища, якому він приніс багато користі своїми щедрими пожертвами й турботою. З 1859 року і до самої смерті Костянтин Олександрович – Бобринецький повітовий предводитель дворянства. Був членом Товариства сільського господарства Півдня Росії, входив

до Херсонського губернського дворянського комітету з визволення селян.

Як мало хто з сучасників, Костянтин Рошаковський буквально всім серцем сприйняв Селянську реформу 1861 року, яка передбачала скасування кріпосного права. Як людина добра і гуманна, багато сил віддав справі визволення селян: **«Это был один из наиболее деятельных и честных служителей местного общества, которое многом ему обязано»**, – відзначається у статті про Рошаковського в „Русском Биографическом Словаре“.

Костянтин Олександрович з 1857 по 1861 рік написав багато статей

про селянську реформу для авторитетного всеросійського часопису «Журнал землевладельца» та газети «Одесский вестник», був одним з найшанованіших співробітників цих видань. Щоправда його роздуми під назвою «Мемуары времени освобождения крестьян», написані у листопаді 1861 року, надруковані в «Киевской старине» лише у 1887 році. Немов передбачаючи, що таке може статися, Рошачовський писав: **«Даю волю мыслям своим, которые, вероятнее всего, никогда не будут напечатаны. Кашляю и чувствую удушье; грудь болит; пусть болит: хочу думать и жить, пока существоваю на свете».**

Рошачовського найбільше хвилювали моральні аспекти проблеми скасування кріпосного права, взаємостосунки селян і поміщиків нині і в майбутньому. Коли читаєш його гіркі роздуми, мимоволі згадується знамените прозріння Олександра Радіщева: **«Я взглянул окрест меня – душа моя, страданиями человечества уязвлена стала».** Щось подібне пережив і Костянтин Олександрович напередодні Селянської реформи 1861 року. Ось, приміром, деякі його сповідальні висловлювання: **«Почувствовал несправедливость взаимных людских отношений, по которым сам пользовался... естественностью и неестественной властью над людьми».**

Він картає себе за те, що: **«Мало я делал добра для своих крестьян и совесть укоряет меня в этом. Указывая мне иногда прекрасные и достойные подражания, она мне шепчет, что если бы я постоянно употреблял малую часть своих доходов на пользу подвластных мне братьев, то легко удвоил бы их благосостояние».** **«Когда же я сделаюсь истинным христианином и много ли мне остается идти по скользкому пути жизни?»**

І це говорить поміщик, який регулярно платив своїм дворовим людям невелике щомісячне жалування, навчав їхніх дітей у своїй домашній школі, а землю підвладні йому селяни користувалися необмежено! Тут доречно згадати, що у 1860 році Рошачовський у маєтках Олександрівка та Ружин мав 180 кріпосних душ. Сучасники відзначали: **«Усиленные занятия последних двух лет его жизни свели его в преждевременную могилу на 47 году жизни».** Помер Костянтин Олександрович у березні 1862 року **«от скоротечной или галопирующей чахотки»** в Єлисаветграді, де й був похований.

Смертельну хворобу могли спричинити **«вспыльчивость характера и горячность при отстаивании своих мнений».** Таким чином, можна сказати, що через переживання та інтелектуальне напруження Рошачовський став «жертвою» Селянської реформи. Водночас мемуаристи підкреслюють, що Костянтин Олександрович був **«скромным, смиренным семьянином»**, який дуже любив своїх дітей, займався їхнім вихованням, навіть укладав для них підручники. Зберігся текст зворушливої сімейної молитви, складеної Костянтином Олександровичем, яка передавалася Рошачовськими три покоління:

Господи, не покинь меня, заблудшего!

Имя твое – Сила, укрепи ж меня слабого и бессильного!

Имя твое – Свет, освети душу мою, померкнувшую в жизненной борьбе и страстях!

Имя твое – Покой, дай неприкаянной душе моей обрести покой!

Имя твое – Милосердие, смилуйся над нами!

Сини Костянтина Олександровича Сергій та Володимир Рощаківські прийняли від батька естафету громадської діяльності. Сергій Костянтинович у 1874-1880 рр. обирався гласним Єлисаветградського повітового земського зібрання, був дільничним мировим суддею Єлисаветградського повіту. У 1879 році подарував 10 десятин землі для Олександрівської (Рошаківської) земської школи.

Ще більш вражаючий перелік громадських посад Володимира Рощаківського: гласний Єлисаветградського повітового земського зібрання (1877-1889), член Єлисаветградської повітової земської управи (1877-1880), гласний від Єлисаветградського повіту в Херсонському губернському земському зібранні (1880-1883), дільничний мировий суддя Єлисаветградського повіту (1880-1892), почесний мировий суддя (1889-1892), нарешті у 1888 році був членом правління Єлисаветградського земського реального училища від м. Єлисаветграда. На жаль, крім цього послужного списку, ніяких інших відомостей про братів Рощаківських розшукати не вдалося.

В Інтернеті міститься деяка інформація про ще одного носія цього прізвища. Це – відомий російський вчений-фінансист початку ХХ століття Олександр Костянтинович Рощаківський. Його називають «первым русским бухгалтером, по-настоящему оценившим роль экономического анализа и его взаимосвязь с бухгалтерским учетом». Чи доводиться він сином Костянтину Олександровичу Рощаківському та відповідно братом Сергію та Володимирі, встановити поки що не вдалося.

Сини Сергія Костянтиновича Михайло та Костянтин Рощаківські, певно, успадкували від діда «вспыльчивость характера и горячность при отстаивании своего мнения». Обидва, дитинство яких прийшло на берегах річки із зовсім не романтичною назвою Гнилий Єланець, стали морськими офіцерами.

Старший з братів Костянтин Сергійович Рощаківський народився в Олександрівці (Рошаківці) 28 листопада 1872 року. В 1892 році закінчив Морський Кадетський Корпус у Санкт-Петербурзі, найпрестижніший військово-морський навчальний заклад Російської імперії. На службу вступив гардемариніоном у 1889 році, потім отримав чин мічмана.

Інцидент, що зламав військову кар'єру і життя Костянтина Рощаківського, стався у травні 1901 року, коли він у чині лейтенанта плавав на посаді ревізора на мінному транспорті «Буг» Чорноморського флоту. Одного дня він виявив зникнення зі своєї каоти казенних грошей. У крадіжці Рощаківський у присутності інших офіцерів запідозрив

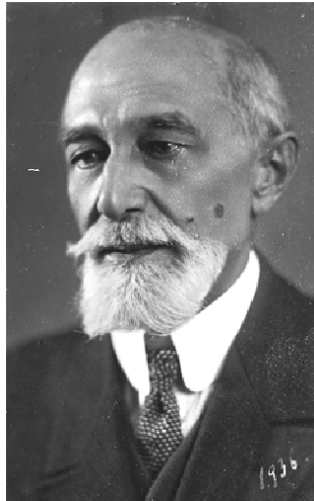
*Михайло Рошаковський.
Фото 1905 р.*

мічмана Володимира Іловайського. Той обурився і дав йому ляпаса. На дуелі Іловайський був убитий.

Справа «лейтенанта Рошаковського» 7 днів слухалася у Севастопольському військово-морському суді, який визнав Рошаковського, як повідомляли в газетах, **«виновним в сделанном раньше времени выстреле без умысла в неразрешенной дуэли и приговорил его к 3-м годам заключения в крепости без лишения прав»**. Доволі дивний вирок, чи не так? Передчасний постріл, що виявився смертельним, однак зроблений ненавмисно. Жодних подробиць про обставини дуелі, відсутня й відповідь на ключове запитання, чи підтвердилося звинувачення Рошаковського про причетність Іловайського до крадіжки. Якщо ні, то, виходить, він убив невинну людину? Тоді вирок – занадто м'який.

Та й жертва дуелі мічман Іловайський мав далеко не бездоганну репутацію. Він з 4-ма приятелями настільки бурхливо у 1899 році відзначив закінчення Морського кадетського корпусу, що командування видало наказ: **«По высочайшему повелению фельдфебель Александр Немитц и гардемарины Вениамин Подъяпольский, Сергей Евдокимов, Евгений Алексеев и Владимир Иловайский за произведенный беспорядок на судне лишаются гардемаринского звания и разжалываются в юнкера флота с правами матроса 1-й статьи, с зачислением в нижеследующие экипажи, где арестовываются на 5 суток в карцер каждый. По получении одобрительного отзыва могут быть произведены в мичманы»**. Певно, згодом так і сталося, і через два роки на дуелі, як бачимо, Іловайський фігурує у чині мічмана.

Цією дуеллю цікавився Антон Чехов. Письменник добре знав родину Іловайських, оскільки деякий час

*Михайло Рошаковський.
Фото 1936 р.*

квартирував на їхній дачі в Ялті, листувався з матір'ю Володимира Іловайського. У листі від 14 червня 1901 року до свого доброго знайомого, письменника Бориса Лазаревського, який працював секретарем Військово-морського суду в Севастополі, Антон Павлович пише: **«...Сердечно благодарю Вас за письма и за обещание выслать дело о дуэли. Судя по отрывкам, которые доходят до меня, дело это очень интересное, и если Вы будете добры, вышлете мне его, то окажете этим немалую услугу...»**. У бібліотеці Чехова зберігалася брошура І.Пшерадського «Обвинительная речь по делу о лейтенанте Рошачковском», очевидно надіслана Лазаревським. Розшукати це рідкісне видання, яке могло б пролити світло на цю «темну справу», мені, на жаль, не вдалося.

Та хоч як там було, 4 червня 1901 року Рошачковського було звільнено зі служби. Чим він займався, коли відбув термін покарання, невідомо. Помер Костянтин Сергійович 24 квітня 1907 року на 35 році життя!

Його молодший брат Михайло Рошачковський (1876-1938) у 1896 році блискуче (з присудженням премії імені адмірала Нахімова в розмірі 200 руб.) закінчив той самий, що і Костянтин, Морський кадетський корпус у Петербурзі.

В історію уродженець Єлисаветградщини увійшов передусім як герой російсько-японської війни 1904-1905 років. Його називають героєм Порт-

Артура і Цусімської битви. У ганебно програній Росією війні Михайло Сергійович так яскраво відзначився, що за життя (у 29 років!) став легендарною особою. Він прожив фантастично цікаве життя, сповнене неймовірних пригод і парадоксів. Дивно, що й досі ніхто з письменників не використав біографію Рошачковського для написання захоплюючого роману.

Жодне дослідження про історію російсько-японської війни не обходиться без згадки про Рошачковського. Він один з персонажів знаменитих історичних романів Олександра Степанова (1892-1965) «Порт-Артур» та Олексія Новикова-Прибоя (1877-1944) «Цусіма». Уже в новітні часи подвигу

Михайла Рошачковського присвятив одну зі своїх новел із циклу «Исторические миниатюры» під назвою «Решительные с «Решительного» Валентин Пікуль (1928-1990). До речі, ще один уродженець Єлисаветградщини генерал Олександр Самсонов (1859-1914) – герой новели Пікуля «Зате Париж було врятовано».

Багаторічний в'язень ГУЛАГу, письменник і мемуарист Лев Разгон (1908-1999) про незвичайну долю нашого земляка розповідає в одному

з кращих своїх оповідань «Рощаковский» (збірка мемуарної прози «Плен в своем Отечестве»), а норвезький письменник-історик Бйорн Братбак присвятив йому нарис «Герой Порт-Артура и узник ГУЛАГа: капитан I ранга Михаил Сергеевич Рощаковский» та багато інших авторів. Отож детально переповідати біографію уродженця Єлисаветградщини потреби немає. Обмежусь лише її ключовими епізодами. Сучасники відзначають, що мав Михайло Сергійович незалежний рішучий характер, був честолюбною та енергійною людиною, відважним і безстрашним офіцером, який міг у витонченій формі висміяти навіть високе начальство, і водночас відзначався вродженою інтелігентністю.

Розповідають, що якось в офіцерській компанії адмірал Олексій Бірільов, що мав репутацію «паркетного адмірала», наближеного до царського двору, обмовився, «он как боевой адмирал считает...», на що Рощаковський, тоді ще мічман, відреагував миттєво, ввічливо попросивши хвалька розповісти що-небудь повчальне зі свого бойового досвіду. Начальник знітився, почервонів і лише промимрив, що назвав себе бойовим генералом, тому що є відповідальним за бойову підготовку особового складу флоту.

Власне кажучи, екіпаж міноносця «Решительный» під командуванням лейтенанта Михайла Рощаковського повторив подвиг крейсера «Варяг». Сталося це під час виконання надтаємної місії командування. 28 липня 1904 року Михайлу Сергійовичу було доручено прорвати морську блокаду Порт-Артура й доставити російському консулу в нейтральному китайському порту Чифу депешу про вихід Порт-Артурської ескадри контр-адмірала В.К.Вітгефта на прорив до Владивостока. Надалі, згідно з нормами міжнародного права, Рощаковський з екіпажем мав здатися китайським властям, які були нейтральною стороною, погодитися на роззброєння та інтернування. Так він і вчинив. Однак японців були свої плани на міноносець «Решительный» – вони вирішили його захопити і привласнити. Вночі на двох міноносцях вони прибули з ультиматумом: або здатися, або прийняти бій на рейді. Поки тривали перемовини з японським лейтенантом Тарасимом, Рощаковський віддав наказ підготувати «Решительного» до затоплення. Коли все було підготовлено до вибуху, а знахабнілі японці почали ладнати на міноносці свій прапор, Михайло Сергійович дав японському офіцеру потужного

*Політична карикатура
1905 року.*

ляпаса. Той, падаючи у воду, вкусив Рошаковського за палець і потягнув за собою. Згадуючи цей епізод, Михайло Сергійович згодом жартував: «...Из-за этой скотины я отказывался танцевать на балах, не протягивать же дамам такую клешню!».

На міноносці пролунали два вибухи, і беззбройні російські моряки пішли в рукопашну, але сили були нерівними. Пораненого в стегно Рошаковського підібрали китайські рибалки, і він опинився в госпіталі католицької духовної місії.

Валентин Пікуль у новелі про подвиг Рошаковського відзначає: «В книге Николая Шебуева “Японские вечера” я с большой охотой выделил такую фразу: “Пощечина лейтенанта Рошаковского прогремела на весь мир... Она заставила политиков разрешить международный вопрос о праве воюющих судов в нейтральных портах”. Рошаковский о таком резонансе и не мечтал: «Я только дал по морде! Все остальное сделали матросы...».

В Росії випустили навіть політичну карикатуру в техніці кольорової літографії, на якій зображено японського офіцера з відбитком... ляпаса Рошаковського на обличчі, та іронічним написом: «Японский лейтенант, награжденный знаком отличия в схватке с «Решительным».

Як все-таки примхливо склалася доля братів Рошаковських і якою різною виявилася ціна ляпасів! Ляпас, отриманий старшим братом, спричинив дуель, яка коштувала йому військової кар'єри, а ляпас молодшого прославив його на увесь світ.

Ледве залікувавши рану, Рошаковський втік з госпіталю і через Америку дістався Росії, де його зустріли як героя. Та невдовзі Михайло Сергійович знову повертається на флот.

У Цусимській битві 14-15 травня 1905 року він командував гарматами носової частини броненосця “Адмирал Сенявин”, коригуючи вогонь з даху башти. У цій вирішальній битві російський флот зазнав нищівної поразки. Коли командир броненосця прийняв рішення капітулювати, Рошаковський, єдиний з офіцерів, рішуче виступив проти, запропонувавши затопити корабель або підірвати. Однак його не послухали і здалися у полон.

Після повернення з японського полону Рошаковський підготував на ім'я імператора аналітичну записку про причини поразки Росії у війні з Японією та розробив масштабний план реорганізації військово-морського флоту. Він став улюбленцем імператора Миколи II та його дружини (отримав титул камергера імператорського двору, тобто був «вашим превосходительством»). У 1906 році Михайло Сергійович одружився з фрейліною імператриці Олександри Федорівни Марією Мезенцевою, старшою від нього на 7 років.

Після того, як його працю поглинула військова бюрократична машина, Михайло Сергійович на знак протесту в 1907 році подав у відставку. З 1908 по 1914 рік перебував на дипломатичній службі, був зокрема секретарем російської місії в Греції, Данії та Німеччині.

Коли почалася Перша світова війна, повернувся на флот. Під його керівництвом була створена на півночі Росії служба спостереження і зв'язку.

Після більшовицького перевороту 1917 року Рощаковський з дружиною та донькою Марією емігрував у Норвегію. Декілька років, придбавши шхуну, доволі успішно з норвезьким приятелем займався промисловим рибальством. Потім, внаслідок кризи, компаньйони збанкрутували. І хоча родина не бідувала, Михайло Сергійович, аби не байдикувати, займався перекладами та репетиторством: давав уроки російської, французької та німецької мов.

Під час громадянської війни Рощаковський почав симпатизувати...більшовикам. Він був впевнений, що лише вони здатні відродити Російську імперію, а в особі Сталіна вбачав продовжувача справи Петра Великого. Зрештою, у 1926 році Михайло Сергійович домогся дозволу на повернення в Російську імперію, яка стала називатися СРСР. На всяк випадок він повідомив радянським властям, що є вдівцем, до того ж бездітним.

Коли б Рощаковський повернувся в СРСР до 1925 року, він неодмінно зустрівся б із земляком з Бобринеччини Львом Троцьким, який у ті роки був наркомом з військових і морських справ. А так довелося спілкуватися з Климентом Ворошиловим, який змінив Троцького на посаді наркомвоєнмора. Мав Рощаковський зустрічі з самим Сталіним. Він став одним з консультантів Наркомату суднобудування, користувався до 1937 року всіма привілеями партійно-державної еліти. А потім був заарештований і засуджений на 5 років ув'язнення «как социально опасный элемент». Після короткого перебування у Бутирці був відправлений у Карагандинський концтабір, де й помер у 1938 році. Надзвичайно цікаві спогади про спілкування з Рощаковським протягом місяця у Бутирській в'язниці написав Лев Разгон: **«...Он был убежденный монархист, националист и антисемит. Я был коммунистом, интернационалистом и евреем. Мы спорили почти все время. И выяснилось, что можно спорить с полностью инаковерующим не раздражаясь, не впадая в ожесточение, с уважением друг к другу... Для меня это было подлинным открытием...»**

А ще, відзначає мемуарист, Рощаковський навіть у в'язниці почувався...щасливою людиною. Він, як «лицар Російської імперії», не помилився: більшовики її відродили.

Отаким примхливим, навіть чудернацьким виявився життєвий шлях українця за походженням, уродженця Єлисаветградщини, великого патріота Росії, за яку власне, за іронією долі, й згинув у ГУЛАзі, Михайла Сергійовича Рощаковського.

ЛЮТИЙ

2 – 155 років від дня народження (Єлисаветградщина) Олександра Васильовича Самсонова (1859-1914), військового діяча, генерала від кавалерії. Навчався у Київській військовій гімназії, у кавалерійському училищі, брав участь у знаменитих маневрах на Єлисаветградщині (під Новою Прагою) у 1888. У 1896-1904 – начальник Єлисаветградського кавалерійського училища, боровся з „дідівщиною”. Як власник сіл Єгорівки та Андріївки Якимівської волості (1044 десятини), обирався гласним Єлисаветградського повітового земства.

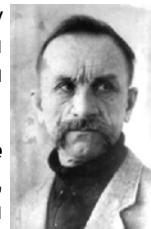
Займав посади начальника штабу Варшавського військового округу, наказного отамана Донського війська, генерал-губернатора Туркестану, командуючого 2-ю російською армією. Загинув 30.08.1914 у Східній Пруссії (нині Ольштинське воєводство Польщі). Дотепер зберігся обеліск на його колишній могилі. *Перепхований дружиною 4.12.1915 в усипальні поблизу церкви Святих Іоакима та Анни с.Якимівки Маловисківського району (зруйнована під час громадянської війни).* Статті про Самсонова містять енциклопедії Англії, Франції, США, Німеччини, Росії та інших країн. Про трагічну долю розповідають книги О.Солженіцина „Серпень 14-го”, американки Б.Такман „Серпневі гармати”, С. Рибак „Жертва”, новела В. Пікуля „Зате Париж було врятовано” та ін.

2 – 150 років від дня народження (Єлисаветградський повіт) Петра Федоровича Федоровського (1864-1944), архітектора.

Навчався в Єлисаветградському Земському Реальному Училищі та Вечірніх Рисувальних Класах при ЄЗРУ в академіка П.О.Крестоносцева. У 1895 закінчив архітектурне відділення Санкт-Петербурзької АМ (майстерня (Л. Бенуа). Працював міським архітектором Томська (1897-1905 та 1913-1916), Тамбова і Нижнього Новгороду, *Єлисаветграда (1910-1912).* Викладав у Томському технологічному інституті (1900-1905, 1914-1915). За його проектами у Томську збудовано декілька споруд, визнаних пам'ятками архітектури федерального значення Росії. Вважається одним із фундаторів Томської архітектурної школи.

5 – 90 років від дня народження (с. Свердлове Бобринецького району) Віталія Семеновича Кравченка, живописця і графіка. У 1950 закінчив Харківський художній

інститут, де навчався у М. Дерегуса. Працює у галузі станкового живопису та книжкової графіки. Автор картин: „Форсування річки Міус” (1950), „Заочник” (1957), „Багряні ночі” (1967), „Григорій Сковорода” (1970); ілюстрацій до роману М. Стельмаха „Правда і Кривда” (1961), до повісті Т. Шевченка „Музикант” (1962) та ін. Член Національної спілки художників України (1955). Заслужений діяч мистецтв України (1995).

5 – 75 років від дня народження (с. Тишківка Добровеличківського району)

Василя Івановича Урсулєнка, лікаря. У 1968 з відзнакою закінчив лікувальний факультет Кримського медичного інституту. З 1971 займається серцево-судинною хірургією в **Інституті серцево-судинної хірургії**. Головний напрям наукової та хірургічної діяльності – ішемічна хвороба та набуті вади серця. Одним з перших в Україні почав виконувати операції аортокоронарного шунтування. Здійснив понад 5 тисяч операцій на серці.

Автор 225 наукових праць і 8 винаходів. Доктор медичних наук, професор. Головний науковий співробітник Інституту серцево-судинної хірургії АМН України, академік Національної академії проблем людини. Лауреат Державної премії України (1988). Заслужений діяч науки й техніки України (2006). **З 1997 працює у ТОВ “Клініка нових технологій” на базі Національного Інституту серцево-судинної хірургії імені М.М.Амосова Академії медичних наук України.**

5 – 80 років від дня народження (с. Троянка Голованівського району)

Володимира Михайловича Гараніна, поета, прозаїка, перекладача. У 1969 закінчив філологічний факультет Одеського університету. З 1969 по 1991 служив в органах внутрішніх справ (підполковник міліції, нагороджений п'ятьма медалями). Відповідальний секретар та член ради Одеської обласної організації Національної спілки письменників України, головний редактор журналу «Літературна Одеса». Автор збірок поезій: «Четвертий вимір» (1998), «Голубі серпанки» (1998), «Осінні мелодії»

(2000) «Червоні світанки» (1978), «Memento mori» (2005), «Знаки Зодіаку» (2007), історичної поема «Дума про Сірка» (2007); книг сатири та гумору: „Доброзичливий горобець” (1974), „Щиро кажучи” (1991), «Пригоди інопланетянина на Землі» (2007), «Козацькому роду нема переводу, або Притчі про козака Мамая» (2008) та ін. Лауреат премій імені Івана Огієнка (2002) та ім. Степана Олійника (1998).

6 – 95 років від дня народження (с. Цибулеве Знам'янського району) Івана Гурійовича Ткаченка

(1919-1994), педагога. З 1944 до 1979 – директор

Богданівської СШ Знам'янського району. Заслужений учитель Української РСР (1962). Герой Соціалістичної Праці (1971). Кандидат педагогічних наук (1973). Після виходу на пенсію викладав у КДПІ ім. О. С. Пушкіна. У 2004 його ім'я присвоєно Богданівській загальноосвітній школі.

8 – 75 років від дня народження (м. Запоріжжя) Володимира

Леонідовича Мироновича (1939-2008), актора. Закінчив Київський театральний інститут ім. І. Карпенка-Карого (1960). Працював у Черкаському (1960-1964), **Кіровоградському (1965-1969)**, Луганському (1969-1972), Полтавському (1972-1991) та знову **Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького (з 1991 до 2008)**. Кращі ролі: Еней, Микола, Виборний („Енеїда”, „Наталка Полтавка” І. Котляревського); Гнат, Сава Чалий („Безталанна”, „Сава Чалий” І. Карпенка-

Карого); Микита, Підгайний, Конон, старшина („Дай серцю волю – заведе в неволю”, „Серенада кохання”, „Замулені джерела”, „По ревізії” М. Кропивницького) та багато інших. Заслужений артист УРСР (1984). Народний артист України (2007).

8 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Анатолія

Олександровича Горбенка, художника. Закінчив Одеське художнє училище (1970) та Одеський педагогічний інститут (1980). Навчався у майстерні М. Божія. Виставкову діяльність починає з 1970. Працює переважно у жанрі пейзажу. Персональні виставки, крім України, влаштовувалися в Болгарії (1977), Румунії (1989), Італії (1990), США (1991), Японії (1990), Німеччині, Англії, Іспанії, Австрії (1992-1993). Головний художник міста Іллічівська Одеської області.

Двічі виставлявся у Російській Академії мистецтв. Головні твори: триптих „Біля рідної хати” (1988), „Самотність” (1996), „На лимані”(1987). Народний художник України. Систематично влаштовує виставки у рідному місті.

8 – 60 років від дня народження (с. Бирзулове Новомиргородського району) Андрія Івановича Кудряченка, історика, політолога.

У 1978 закінчив з відзнакою історичний факультет Вищої комсомольської школи при ЦК ВЛКСМ, у 1994 – докторантуру Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України. Доктор історичних наук (1995), професор (1997). З 1998 до 2000 перебував на дипломатичній службі: радник-посланник Посольства України у ФРН. З листопада 2008 очолює Інститут

європейських досліджень НАН України (нині – „Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України”). Наукову роботу поєднує з викладацькою. Має понад 350 наукових праць; публікувався в Австрії, Азербайджані, Греції, Німеччині, Молдові, Польщі та Росії. Лауреат премії НАН України імені Д.І. Чижевського за цикл наукових праць «Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти» (2007).

9 – 115 років від дня народження (*м. Олександрія*) **Григорія Юхимовича**

знімку: репродукція картини Шполянського „Знавці”.

Шполянського (1899-1981), художника. Закінчив факультет живопису Одеського художнього училища. Виконав твори: „Портрет Е.Багрицького” (1947, відзначений на IX республіканській художній виставці в Києві), „Знавці” (1954), „Гості прийшли” (1957), „Лірика” (1960), „Партизанські ночі” (1961), „Рибалки” (1967) та ін. Картини експонувалися у Москві та за кордоном.

10 – 90 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Леоніда**

Юзефовича Гірша, військового діяча, письменника. Закінчив педагогічний інститут у м. Мари Туркменської РСР, Академію бронетанкових військ у Москві. Учасник ВВВ з червня 1941 по травень 1945. Брав участь у Сталінградській битві, битві на Курській дузі, форсуванні Дніпра, визволенні України, Польщі, Чехословаччини, штурмі Берліна та Праги. Прослужив у Збройних Силах 43 роки. Полковник. Нагороджений багатьма орденами й медалями. У Казахстані живе з 1959. Багато років був начальником штабу цивільної оборони міста Алмати і Алматинської області. Заступник голови товариства дружби «Казахстан – Україна». Член Асамблеї народу Казахстану. Почесний громадянин Алматинської області. Поет і прозаїк. Автор книг: „Близко к сердцу”, „Наедине с памятью”, „Прохладные травы”, „Сквозь пламя войны”, „Во имя жизни”.

13 – 75 років від дня народження (*с. Захарівка Новоукраїнського*

району) **Володимира Андрійовича Долиняка** (1939-2011), державного діяча. У 1958 закінчив Знам'янське технічне училище, у 1968 – Одеський державний університет ім. І.І.Мечникова, у 1977 – Вищу партійну школу при ЦК КПРС. Працював у комсомольських, партійних, радянських органах Кіровоградської області. З 1977 – перший заступник голови виконкому обласної Ради народних депутатів. З квітня 1990 – заступник голови облради. З квітня 1992 по червень 1994 – голова обласної Ради.

Нагороджений орденом Дружби народів (1986) та Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України (1998).

14 – 100 років від дня народження (с. Бежбайраки Новоукраїнського району)

Григорія Андрійовича Карєва (1914-1992), письменника. Був на журналістській роботі, вчителював. З 1936 до 1961 служив у лавах Військово-Морських Сил СРСР. Закінчив Військово-політичну академію ім. В.І.Леніна (1954). Автор збірок віршів „Вымпел” (1945), „Соленый ветер” (1981), збірок оповідань „На океанской волне” (1962), „Тайфун” (1963), „Одетые в бушлаты” (1964), „Шли мальчишки в огонь” (1982); повістей „В морской пучине” (1961), „Экипаж Бедового” (1962), „Синее безмолвие” (1963), „Твой сын, Одесса !” (1969); романів „Пылающий берег” (1966), „Хлеб мой, моя вода” (1974), „Зеленые орехи” (1985) та інших творів.

14 – 75 років від дня народження (м. Харків Віктора Івановича Носуленка,

техніка, педагога. У 1962 закінчив Харківський політехнічний інститут, **відтоді працює в КІСМі (КНТУ): доцент (1980), професор (2001).** Наукові інтереси – електроерозійна обробка металів. З 1994 – завідувач кафедри обробки металів тиском, науковий керівник лабораторії розмірної обробки металів електричною дугою. Доктор технічних наук (2000). Автор понад 150 наукових праць, 50 авторських свідоцтв і патентів. Винайшов новий спосіб електрофізичної розмірної обробки металів, впроваджений на ряді підприємств. Заслужений винахідник України.

14 – 40 років від дня народження (м. Кіровоград) Олександра

Сергійовича Симоненка, спортсмена, велосипедиста (трековик). Заслужений майстер спорту (1998). Триразовий чемпіон світу в індивідуальній та командній гонках переслідування на 4 км (1998, 2002). Срібний призер XXVII літніх Олімпійських ігор у Сіднеї. За підсумками 2000 включений до десятки кращих спортсменів України, лауреат загальнонаціональної програми „Людина року – 2001” в номінації „Спортсмен року”. Наставник-тренер Олександр Заворітній. **Почесний**

громадянин м. Кіровограда (2003). Працював заступником голови обласної ради ФСТ „Динамо”. Нині служить у Києві, очолює фізкультурно-спортивний підрозділ у системі прикордонних військ України.

15 – 85 років від дня народження (с. Нововолодимирівка Кіровоградського району) Миколи Полікарповича Лактіонова-

Стезенка, кінорежисера. Учасник ВВВ. Закінчив сценарний відділ Всесоюзного державного інституту кінематографії у Москві (1961). У творчому доробку понад 50 фільмів, переважно за власними сценаріями. З 1961 до 1990 працював на Київській студії хронікально-документальних фільмів, де поставив картини: „Сучасні запорожці” (1964), „Гомін степів” (1967), „Данилівна” (1971), „Іду шукати” (1973), „Енергійна людина” (1978), „Наша італійка” (1980), „Ніка Турбіна” (1983) та ін. У 1989 зняв документальний фільм „33-й. Свідчення очевидців”. Написав сценарій удожньо-документального фільму „Нестор Махно” (1990-1993). Автор мемуарів „Смак трави, або Приклад швидкої побудови соціалізму в окремо взятій країні”(2004). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1981). Нагороджений орденом „За заслуги” III ст. (2008).

16 – 90 років від дня народження (с. Лип'янка Шполянського району на Черкащині) **Петра Євтихійовича Кравця** (1924-2002), військового діяча. На фронті – з березня 1942. Був розвідником у складі 194-ї стрілецької дивізії Західного фронту. Бойовий шлях проліг від Тули до Кенігсберга; воював на Курській дузі, в Білорусії, Польщі. Нагороджений трьома орденами Слави (III, II та I ст.), тобто є його повним кавалером. *Після війни працював водієм Новомиргородського аеропарку.*

17 – 55 років від дня народження **Тетяни Євгенівни Комової**, співачки. *Випускниця Кіровоградського музичного училища.* У 1983 вступила до Інституту культури в Москві. Оволоділа віртуозною технікою „інструментального” співу, смаком одухотворення музики. З 1986 працювала у славнозвісному тріо, потім – дуєті „Ромен”. Гастролювала у 30 країнах світу. Була солісткою Москонцерту. Її називають унікальною співачкою за універсалізм: класика, циганська пісня, романс, шансон, шлягер, фольк, джаз. Заслужена артистка Російської Федерації (1995). З 1998 - солістка тріо „Второе приближение” (камерний джаз), створеного відомим піаністом і композитором Андрієм Разіним.

18 – 100 років від дня народження (м. **Слисаветград**) **Віри Августівни Гмирі-Нові** (1914-1996), лікаря, дружини видатного українського співака **Бориса Гмирі** (1903-1969). У 1937 закінчила Київський медичний інститут. Під час другої світової війни – військовий лікар. Потім працювала в Інституті

гігієни праці та професійних захворювань (1937-1939), Київському стоматологічному інституті (1946-1949). З 1949 по 1970 – в Інституті фізіології АН УРСР. Досліджувала кору головного мозгу. Доктор біологічних наук (1970).

18 – 90 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Олександра Матвійовича Талєєва** (1924-2006), живописця і графіка.

У 1949 закінчив Казанське художнє училище Працює в галузі станкового живопису: „Літо” (1960), „Сполох” (1963); графіки: серія „Мої сучасники” (гуаш, 1961) та ін. Багато років працював з видавництвом „Веселка”. Автор чудових жанрових картин із зображенням дітей, а також натюрмортів. Учасник багатьох художніх виставок. Твори зберігаються в Луганському обласному художньому музеї та ін. Жив і працював у Дніпропетровську. Член НСХУ (1992). Заслужений художник України (2004).

19 – 100 років від дня народження (сmt Новгородка) **Івана Савелійовича Кравцова** (1914-2005), військового діяча, льотчика. Закінчив Єйське училище льотчиків, з 1939 - у винищувальній авіації. Воював в основному на Балтиці:

старший лейтенант, командував ланкою, потім ескадрильєю. За роки війни здійснив 432 бойові вильоти, збив 15 ворожих літаків. Герой Радянського Союзу (1944).

19 - 95 років від дня народження (м. Кременчук) **Антоніни Гнатівни Ігнатєвої**, садівниці. У 1938 закінчила Кременчуцький

учительський інститут. Два роки вчителювала в Краснукотському районі Харківської області, керувала гуртком юннатів. Серйозно захопилася садівництвом, що стало її другою професією. **З 1940 живе у с. Первозванівці Кіровоградського району. З 1944 працювала садівником у колгоспі імені Шевченка. З 1955 – завідувача сортосадам у Первозванівці, одним з кращих в Україні (300 га, 1200 сортів і 16 порід фруктових порід та ягідників).** Герой Соціалістичної Праці (1966). Нагороджена орденом Леніна, двома орденами Трудового Червоного Прапора, медалями. **Мати профспілкового діяча Світлани Леонідівни Скалько (з 1969 і дотепер – голова обласного комітету профспілки працівників освіти і науки).**

19 – 85 років від дня народження (м. Кіровоград) **Юрія Семеновича**

Іващенко (1929-1990), художника і педагога. Закінчив Одеське художнє училище. **Понад 25 років викладає у Кіровоградській дитячій художній школі, був її директором.** Учасник обласних та республіканських виставок. **Експонент виставки кіровоградських художників „Єлисаветград 1913 – Кіровоград 1988”, присвяченої 75-річчю Першої міської художньої виставки.** Кращі твори: „Автопортрет” (1978), „Анатолій Карпов” (1981), „Відлига” (1983), „Березень” (1984) та ін.

20 – 120 років від дня народження (м. Кальник Вінницької області)

Ярослава Івашкевича (1894-1980), польського письменника (поета, прозаїка, драматурга) та громадського діяча. **Навчався в Єлисаветградській чоловічій гімназії (1904-1909) та музичній школі Нейгаузів, приятелював з К. Шимановським. З 15 років заробляв на життя репетиторством у поміщицьких маєтках Єлисаветградщини та Поділля.** Закінчив юридичний факультет Київського університету, навчався у Київській консерваторії. З 1918

жив і працював у Польщі. Класик польської літератури ХХ століття. **Єлисаветградські враження знайшли відображення у трилогії “Честь і слава”, вірші “Велике сафарі”, новелах та “Книжці моїх споминів”.**

21 – 50 років від дня народження (с. Новогригорівка

Маловисківського району) Олега Володимировича Гуцола, художника-карикатуриста. **Закінчив Кіровоградський машинобудівний технікум і факультет журналістики Київського університету.** Першу карикатуру надрукував у 1987. Публікувався у журналах „Перець”, „Крокодил”, „Вожик” (Білорусія); **кіровоградській газеті „Народне слово”, „Сільських вістях” та багатьох інших виданнях.** Брав участь у міжнародних конкурсах карикатури „ОЗОН-88” (Болгарія), „Ура, культура!” (СРСР) та інших. Лауреат журналу „Перець” та багатьох інших нагород виставок і конкурсів карикатури. Видав дві книги своїх робіт.

22 – 85 років від дня народження (с. Іванівка **Бобринецького району) Василя Лук'яновича Мунтяна,**

правознавця. Учасник ВВВ, інвалід. У 1953 закінчив Київський філіал Всесоюзного заочного юридичного інституту. З 1957 – науковий співробітник Сектору держави і права АН УРСР. З 1962 – доцент, з 1976 – завідувач кафедри Київського університету. З 1981 –

професор кафедри правознавства Київського педагогічного інституту. Досліджує проблеми правової охорони навколишнього природного середовища, земельного права. Доктор юридичних наук (1976), професор (1978). Автор трьох монографій.

23 – 95 років від дня народження (с. Ганнівка Олександрійського району) Сергія Трохимовича Завало (1919-1989),

математика, педагога. У 1941 закінчив МДУ ім. М.В.Ломоносова. Учасник ВВВ: командир батареї, майор, відзначений орденами й медалями. У 1946-1957 викладав у Черкаському педагогічному інституті, доцент. У 1957-1970 – заступник міністра освіти Української РСР. З 1959 по 1989 працював у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка: завідувач кафедри алгебри і математичної логіки, декан механіко-математичного факультету. Доктор фізико-математичних наук (1958), професор. Автор 11 підручників і посібників. Почесний громадянин м. Хорола Полтавської області (1968).

24 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Георгія Івановича Беліченка (1939 – 2002), поета і педагога. У 1961 закінчив Харківський політехнічний інститут (спеціальність “технологія силікатів”). З 1961 по 1966 працював у Харкові в Українському науково-дослідному інституті будматеріалів молодшим науковим співробітником. **З 1966 по 1999 – викладач будівельних матеріалів, геології та екології Кіровоградського будівельного технікуму.** Вірші писав протягом

всього життя, але не намагався їх видати окремою книгою. Перша посмертна книга ліричних віршів “Огонь души”, упорядкована сестрою поета, побачила світ у 2004. Щоб розвинути інтерес студентів до свого предмета, Беліченко написав сотні дотепних віршів про властивості будматеріалів, про технологічні процеси їх виробництва тощо. Вони склали оригінальну збірку “О строительных материалах (и не только) в стихах”, що була надрукована в 2008.

24 – 80 років від дня народження (с. Журавка Варвинського району

Чернігівської області) **Володимира Івановича Желіби** (1934-2013), державного та громадського діяча. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (1957), та Академію суспільних наук у Москві (1979). **У 1980-1991 – очолював Кіровоградську обласну Раду.** У ті роки було досягнуто найвищого рівня виробництва, вихід на проектну потужність найбільших в області підприємств. **Нове приміщення отримала обласна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської (з 1994 – ОУНБ ім. Д. І. Чижевського), відкрито меморіальний музей**

М. Л. Кропивницького, в обласній філармонії створено ансамбль „Зоряни”. З 1992 – народний депутат України. Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Беларусь (до 1998). **Тривалий час очолював раду Кіровоградського земляцтва у Києві.**

25 – 100 років від дня народження (м. Катеринослав) Євгена

Степановича Березняка (1914-2013), розвідника, педагога. Випускник Помічнлянської СШ Добровеличківського району. Після закінчення Зінов'євського педагогічного технікуму вчителював у селах Кіровоградщини і Дніпропетровщини. Керував розвідгрупою „Голос”, яка врятувала від руйнування м. Краків. Був представлений до звання Героя Радянського Союзу, але оскільки деякий час перебував у гестапо, то потрапив у спецтабір НКВС, де й зустрів День Перемоги. У

1947 закінчив історичний факультет Львівського педагогічного інституту. Освіті віддав 67 років життя. Автор шести монографій, трьох томів вибраних педагогічних праць, **значна частина яких присвячена спадщині В. О. Сухомлинського, досвіду роботи кращих шкіл Кіровоградщини (Павлиської, Богданівської, Новопраської та ін.).** Протягом багатьох років очолював Управління шкіл Міністерства освіти України. Заслужений учитель УРСР (1961), доктор педагогічних наук (1968). Почесний академік Академії педагогічних наук. Одночасно легендарний розвідник часів Другої світової війни („Майор Вихрь”), розсекречений у 70-ті роки. Про свою розвідувальну діяльність розповів у книгах “Я - Голос”, „Пароль:Dum spiro”, „Операція „Голос”, „Миттєвості мого життя”. Їхній загальний наклад – понад 2 млн. примірників. Остання книга має назву . Портрет представлено у залі Слави зовнішньої військової розвідки Росії серед 40 найвидатніших розвідників. Герой України. Почесний громадянин міст Києва і Кракова.

27 – 50 років від дня народження (м. Кіровоград) Олега Анатолійовича

Семенюка, мовознавця. У 1985 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Доктор філологічних наук (2002), професор кафедри загального та російського мовознавства (2003), завідувач кафедри зарубіжної літератури та компаративістики КДПУ ім. В.К.Винниченка. Сфера наукових інтересів – лексикологія, соціолінгвістика, порівняльне мовознавство. Автор монографії „Язык эпохи и его отражение в сатирико-юмористическом

тексте», навчально-методичних посібників, статей у провідних фахових журналах – всього понад 50 наукових праць. **У 2005-2011 – проректор з наукової роботи, з 2011 – ректор КДПУ ім. В.К.Винниченка.**

28 – 85 років від дня народження (м. Москва) **Євгена Івановича**

Горяньського (1929-1999), тренера. Вихованець московського „Динамо”. Грав за команду львівських армійців (1949-1952) та московський „Локомотив” (1953-1956). Через важку травму передчасно залишив футбольне поле. У 1960 закінчив Луганський педагогічний інститут.

Свою блискучу тренерську кар’єру розпочав у Кіровограді, впродовж трьох сезонів (1959-1961) працюючи з командою „Зірка”, яка під його керівництвом вперше в своїй історії посіла третє місце у своїй підгрупі (клас „Б”). Опісля тренував багато команд, які під його проводом досягли високих результатів. Зокрема вивів до вищої ліги луганську „Зорю” (1966) та мінське „Динамо” (1975). У 1965 був тренером олімпійської та молодіжної збірних СРСР. У 1973 був призначений головним тренером збірної СРСР. Заслужений тренер УРСР, заслужений тренер РРФСР, заслужений тренер БРСР.

29 – 90 років від дня народження (с. **Покотилове Новоархангельського району**) **Данила Никифоровича Зубицького** (1924-

2003), фітотерапевта, патріарха народної медицини. **З 14 років допомагав батькові в лікуванні народними засобами.** Головна мета життя – відродження народної медицини України. Став фундатором української фітотерапії – „Народна медицина Данила Зубицького”, створив понад 180 засобів народного лікування, організував мережу з 76 аптек.

29 – 50 років від дня народження (м. **Кіровоград**) **Володимира**

Валентиновича Комарова, актора-коміка, музиканта.

Дитинство пройшло в Одесі, де закінчив школу, почав займатися пантомімою у районному Палаці піонерів. Один семестр провчився в Одеському інституті харчової промисловості, три роки прослужив на Північному флоті. На професійній сцені з кінця 80-х. З 1985 по 2003 працював у знаменитій комік-групі „Маски-шоу”. Багато знімається у серіалах та художніх фільмах. Організував у Одесі власну студію звукозапису, відкрив салон краси. У 2007 презентував дебютний музичний альбом «Владимир Комаров и «Д-р БрМенталь». Брав участь у Джаз-карнавалі, фестивалі «Пикейные жилеты», «Байк-фестивале» в Одесі. Знявся у фільмах та серіалах: „Света с того света” (2007), „Прапорщик” (2007), «Улицы разбитых фонарей. Менты 7» (2005), «Гражданин начальник 2» (2005), «Атаман» (2005), «Сармат» (2004) та ін.

ЕСЕР ЯКІВ БРАУН: «ЛЮДИНА РЕНЕСАНСНОГО СКЛАДУ»

...«Гамбит дьявола» – с таким названием...повесть Якова Брауна – яркая и сумасшедшая по стилю, как многие вещи об ужасах Гражданской войны.

Владимир Леонович

Гамбит - шаховий термін (від італ.- «підніжка») – загальна назва дебютів, у яких одна зі сторін пропонує жертву матеріалу з метою найшвидшого розвитку, отримання позиційних переваг, створення атаки на короля суперника.

Вікіпедія

«Фигура совершенно фантасмагорическая: почти профессиональный музыкант, шахматист (самый высокий разряд по тем временам), страстный театрал, беллетрист. К тому же блестящий литературный критик», – не приховує свого захоплення

кандидат філологічних наук, доцент гуманітарного факультету Новосибірського державного університету Наталія Миколаївна Соболевська. І все це про одну людину, про уродженця Єлисаветграда Якова Веніаміновича Брауна (1889-1937) – винятково і всебічно обдаровану особистість з трагічною долею. До цього треба додати ще й досконале володіння Брауном основними європейськими мовами.

Саме Соболевська у часи горбачовської перебудови, вивчаючи історію літературної критики на сторінках журналу «Сибирские огни» у 20-30 рр. XX століття, натрапила на статті Брауна, які й спонукали її на вивчення творчої спадщини несправедливо забутого літератора через півстоліття після його загибелі. З часом має з'явитися й монографія про дивовижний життєвий, політичний і творчий шлях Якова Веніаміновича.

Соболевська відшукала в місті Самарі дочку Брауна – учительку російської словесності з 45-річним стажем Світлану Яківну Рязанову, яка встигла написати спогади про батька «Слово об отце». Вона відзначає: **«Юность отца прошла в Елисаветграде. Здесь он окончил гимназию, а затем давал частные уроки. Здесь он сформировался как личность».**

Вкотре доводиться дивуватися тій кількості визначних революціонерів, які вийшли з Єлисаветграда. Були вони на провідних ролях не лише у більшовицькій партії, що добре відомо, а й серед есерів, меншовиків та анархістів, про що дізнаємося лише зараз. Поразка цих політичних партій у суперництві з більшовиками була обумовлена тим, що вони не мали таких харизматичних лідерів як Ленін, Троцький і Сталін.

Відомості про революційну діяльність Брауна надзвичайно скупі. Лише повідомляється, що після закінчення Єлисаветградської громадської гімназії Ізраїль Бен'ямінович Броун, який за прикладом всіх істинних революціонерів не міг обійтися без псевдоніму і став називатися Яковом Веніаміновичем Брауном, у 1909-1914 рр. був учасником есерівсько-народницьких гуртків, однак членом партії соціалістів-революціонерів став лише у 1917 році. Закінченої вищої освіти наш земляк не здобув, хоча й навчався на юридичному факультеті Віденського університету та відвідував консерваторію: на перешкоді стали Перша світова війна та революція 1917 року в Росії.

Спокусливо бачити Брауна в Єлисаветграді під час революційних подій 1917-1918 року, та й підстави для цього, здавалось би, є. Тоді своїх емісарів у місто з Петрограда направили більшовики – це були Закс (Лежньов) та Зорін (Гомберг), пізніше до них приєднався сам Зінов'єв (Радомисльський). Можливо, не залишилися осторонь також есери, і їх в Єлисаветграді представляв Яків Браун? Принаймні, у збірнику матеріалів з історії революційного руху на Зінов'євщині «Годы борьбы», виданої у 1927 році, двічі і в досить позитивному контексті згадується Броун (ініціали, на жаль, не вказані). Зокрема 1 травня 1918 року в Єлисаветграді була влаштована маніфестація робітників на могилу загиблих у боях з Марусею Никифоровою: **«На митинге выступали ораторы эсеров и меньшевиков. Часть из них еще переживала радость по случаю „освобождения“ от большевиков... Меншевик Роговский в пылу ораторского восторга предлагал назвать Кавалерийскую площадь „Площадью Победы“. Выступивший после него оратор Броун обнаружил несколько больше здравого смысла и понимания событий – „Победа над кем? – задал вопрос Броун, одной части трудового народа над другой? Нет. Это площадь поражения, площадь кровавого раскола внутри трудовой семьи и этот раскол положил начало конца революции“.**

Броун оценил правильно восстание против Никифоровой. Меншевики считали и считают пожалуй сейчас это восстание

революционным. Броун же прямо заявил, что восстание было в интересах буржуазии, и что рабочие были вовлечены в трудную, и очень непочетную роль. Слова Броуна на митинге имели большое значение. В рабочей массе пробуждались новые настроения и речь Броуна революционно оформляла их. Кроме того, эта речь была отражением мыслей и чувств некоторой части меньшевиков и эсеров, в сердцах которых еще теплились искры революционного огня и перешедших затем на сторону подлинной революционной борьбы».

Коли в лютому 1918 року Єлисаветградська партійна організація комуністів висловила за допущення у свої лави представників інших партій, то відзначається: **«Резолюция коммунистической организации вызвала недовольство со стороны мелкобуржуазных партий. Но это все-таки не остановило перехода членов этих партий к коммунистам. Переходили даже лидеры. Вот как объясняет свой переход в компартию Броун, один из лидеров правых эсеров: „Есть два фронта. По одну сторону стоит буржуазия, а по другую – пролетариат, и ясно, что между двумя борющимися фронтами сидеть нельзя”.**

Неймовірно, але факт: уродженців Єлисаветграда з прізвищем Броун серед революціонерів було двоє! Крім Ізраїля Бен'яміновича Броуна (Якова Веніаміновича Брауна), маємо ще й Михайла Яковича Броуна (партійні псевдоніми Брун, Ракитін-Броун). Більше того, вони – ровесники: обидва народилися в Єлисаветграді в 1889 році! Але цей другий Броун – син торговця – з 1905 року був анархістом. Відомостей про нього ще менше, і вони ще більш суперечливі. Навчався Михайло Броун у Новоросійському університеті. Входив до Південно-російської групи анархістів-синдикалістів «Новый мир», здійснював зв'язок між Одесою і Єлисаветградом.

У 1907 році був заарештований і Одеським військово-окружним судом засуджений до 20 років каторги «за участие в экспроприации банковской конторы и ношение бомбы». Після звільнення у 1917 році Броун брав участь у діяльності Федерації анархістських груп Москви, утвореної 13 березня 1917 року представниками 7 анархістських організацій. Вступив у лави Чорної гвардії – так називалися збройні загони анархістів. У квітні 1918 року лише в Москві діяло 50 загонів Чорної гвардії, які контролювали 25 особняків у столиці. Стосунки між недавніми союзниками по революційному табору анархістами і більшовиками дедалі загострювалися: військове зіткнення було неминучим. Анархісти, за даними ВЧК, планували збройний виступ на 18 квітня. Було вирішено завдати випереджувального удару 11-12 квітня 1918 року, роззброївши загони Чорної гвардії. Однак чорногвардійці вчинили досить жорсткий опір, особливо при захисті «Будинку Анархії» – свого штабу на Малій Дмитрівці. З обох боків навіть застосовувалася

артилерія. Було убито 40 анархістів, деяких розстріляли на місці, чекісти втратили 12 чоловік.

При розгромі «Будинку анархії» був заарештований Ракитін-Броун. Але чекісти поставилися до нього напрочуд гуманно: через декілька днів звільнили «как идейного анархиста». Невдовзі Михайло Броун вступає в лави ВКП (б). У 1923 році він навіть очолював представництво Народного комісаріату іноземних справ на Далекому Сході у Владивостоці. А далі у біографічній довідці повідомляється – «дальнейшая судьба неизвестна».

Отже, з цих двох Броунів (есера і анархіста) участь у революційних подіях в Єлисаветграді міг брати лише Яків Браун (Ізраїль Броун). Родичі вони (приміром, двоюрідні брати) чи лише однофамільники, встановити не вдалося.

А взагалі носіїв прізвища Броун у Єлисаветграді було напрочуд багато. Серед гласних Єлисаветградського повітового земського зібрання у 1866-1868 році знаходимо купця Лейбу Янкелевича Броуна. У щорічнику «Весь Елисаветград - 1913 год» фігурують й інші. Членом правління «Второго ссудно-сберегательного товарищества» значиться А.А.Броун, що мешкав на вулиці Покровській у будинку Музиловича. Членом ради «Общества пособия бедным евреям» був Я.М.Броун, який мав власний будинок на вулиці Успенській. Купець Іссахар Лейбович Броун – староста єврейського молитовного будинку на вулиці Миргородській. Фотоательє Л.Броуна в Єлисаветграді розміщувалося в будинку Гербера на вулиці Пермській. Членом біржевого комітету був І.В.Броун.

Цікава інформація з'явилася в газетах за 9 лютого 1909 року: **«В Єлисаветграді к местному купцу Броуну явился неизвестный и, под угрозой смерти, потребовал семьсот рублей в пользу анархистов-коммунистов. После двухдневного торга с вымогателем Броун выдал требуемую сумму».** Не допомогло, як бачимо, навіть те, що елисаветградські Броуни мали серед анархістів «свою людину».

Майже відсутні відомості про родину Якова Брауна. Дочка лише зазначає, що він був «сыном небогатого мелкого служащего» і «четверо детей воспитывались в строгости».

Після Єлисаветграда Яків Браун опиняється у вирі політичних пристрастей у столиці післяреволюційної Росії. У 1917 році

Марія Спиридонова

Партія соціалістів-революціонерів була найвпливовішою політичною силою в країні. Есери відігравали провідну роль у Тимчасовому уряді (Олександр Керенський, Борис Савінков та ін.). На виборах до Установчих Зборів за них проголосувало понад 17 млн. чол. Після Жовтневої революції у лавах партії відбувся розкол на правих есерів, які не визнали більшовицької радянської влади, та лівих. Ліві соціалісти-революціонери, навпаки, почали співпрацювати з більшовиками, увійшли до їхнього уряду, але після Берестейського миру на знак протесту вийшли з нього і у липні 1918 року здійснили невдале повстання проти недавніх союзників («лівоесерівський закат»). Одним з керівників лівих есерів була знаменита революціонерка Марія Спиридонова (1884-1941), яку Джон Рід називав «самою популярною и влиятельной женщиной в России».

У 1919 році Яків Браун стає не просто лівим есером, а одним з керівників партії. Його обирають членом Центрального Бюро Партії Лівих Есерів, більше того, призначають одним з редакторів нелегального журналу «Знамя», органу ЦК партії лівих соціалістів-революціонерів, що виходив у 1919-1921 рр. У тижневику, крім політики, багато уваги приділялося літературі та мистецтву. У великому розділі художньої літератури друкувалися твори літераторів, які співчували ідеям есерів: О.Блока, А.Белого, С.Єсеніна, М.Клюєва, О.Марієнгофа, В.Шершеневича, І.Еренбурга, Б.Пастернака, О.Мандельштама та багатьох інших. Очевидно, саме тоді до Брауна прийшло усвідомлення свого справжнього покликання – бути літературним критиком.

Після закриття журналу в березні 1921 року Яків Веніамінович був заарештований і майже рік перебував у концтаборі. У 1922 році він стає членом Центрального бюро «Объединения Партии левых эсеров и Союза эсеров-максималистов».

Влітку 1923 року за виступ у Політехнічному музеї на вечорі, присвяченому 100-річчю від дня народження народника Петра Лаврова, Брауна заарештовують вдруге. Після цього він приймає рішення про завершення політичної діяльності, щоб зосередитись на літературній творчості. На питання щодо мотивів виходу з партії лівих есерів Яків Веніамінович знайшов дотепне, щире і образне пояснення: «Не желаю быть женихом мертвой невесты». Та хто ж йому повірив і залишив у спокої!?

За своє есерівське минуле, за яке він не каювся, Браун був приречений на смерть. У політизоляторах (так називались спеціальні тюрми, які існували в СРСР з 1921 по 1935 рік для утримання есерів, меншовиків, анархістів, сіоністів і націоналістів) та на засланнях він з невеликими перервами перебував до 1937 року. Двічі на знак протесту проти вигаданих звинувачень оголошував 15-денні голодування. Після 1928 року Брауну шлях у літературно-мистецькі журнали був закритий.

Деякий час він жив з родиною під Москвою поблизу тваринницької ферми, погодившись редагувати журнал... «Скотоводство».

За ці трагічні роки (1921-1937), попри, м'яко кажучи, не зовсім сприятливі для творчості умови, Браун написав стільки (монографій, статей, рецензій, оповідань та повістей), що мріяв про видання своїх творів у 4-х томах. У 1926 році Яків Веніамінович був заочно прийнятий у Всеросійську спілку письменників, отримав членський квиток № 36 за підписом голови спілки Вікентія Вересаєва. Найсумніше те, що переважна більшість його творів не була опублікована, а рукописи вилучили під час арешту і, очевидно, знищили після втрати літератора.

Яків Браун – оригінальний прозаїк: автор повістей «Гамбит дьявола» (1928), «Самосуд», «Старики»; оповідання «Глаза». Як літературний критик в історію російської літератури він увійшов автором першої в Росії монографії про творчість Андрія Белого; першої статті про знаменитий роман-антиутопію Євгена Замятіна «Ми», яку сам письменник вважав кращою. Браун планував написати книгу про творчість Замятіна.

Московський журнал «Театр и музыка» спеціально для Брауна відкрив рубрику «Театр и литература». Відомо, що під час арешту були вилучені рукописи роману, монографій «Есенин и Маяковский», «Современное женское творчество», листування з письменниками. На сьогоднішній день з творчої спадщини Брауна вдалося розшукати лише дві повісті та близько 20 статей і рецензій, які були опубліковані за життя автора.

У більшості своїх літературно-критичних праць Яків Браун намагається відповісти на головне питання: «Куда исчез человек со страниц современной литературы». Він переконаний: **«Душа современности, душа коллектива, класса ... может быть гениально зарисована не тогда, когда мы остадим человека, но тогда, когда мы, наоборот, очеловечим безличную, отвлеченную толпу», «массы»**. Тому такою співзвучною виявилася для нього творчість Євгена Замятіна.

Стаття про нього під промовистою назвою «Взыскующий человека» була надрукована у 1923 році в журналі «Сибирские огни». Мова йде передусім про роман «Мы», написаний в 1920 році і заборонений до друку як антирадянський пасквіль, як карикатура на комуністичне суспільство майбутнього (в СРСР антиутопія Замятіна побачила світ лише у 1988 році). У романі-попередженні дія розгортається у ХХІІ столітті. Змальовується тоталітарна держава, в якій жорстко і всеохоплююче контролюється особистість людини (навіть її інтимне життя). Громадяни не мають імен і прізвищ – їх замінили номери з літерами. Вся повнота влади зосереджена в руках однієї людини, названої «Благодетелем».

Браун відзначає: **«Евгений Замятин – самый лукавый писатель в русской литературе. На каждом этапе своего развития он**

обманывает предельностью, конечностью горизонта ..., чтобы в последний момент позвать к новым пределам. В Е.Замятине не только блестящий комплекс достижений нашего сегодня, но и синтез верований, пафос борьбы нашего «завтра». Замятин готовит крылья этому человеку...»

Яків Веніамінович ставить роман Замятіна вище за всі, що існували на той час у світовій літературі утопій, включаючи сюди навіть твори самого Герберта Уеллса. Висловлює впевненість: **«Явление Замятина – большое и многорадостное явление в литературной современности».** Так і сталося: пророчий твір російського письменника «Ми», якому Сталін після 10 років цькування все ж дозволив у 1930 році виїхати за кордон, справив величезний вплив на авторів знаменитих антиутопій ХХ століття, особливо на романи Джорджа Орвелла «1984» (1949) та Олдоса Хакслі «О дивный новый мир» (1932).

У політізоляторах і на засланні Яків Браун серед «колег по нещастю» організовував шахові турніри, влаштовував сеанси одночасної гри, читав лекції про творчість сучасних

письменників. Не випадково у своєму кращому художньому творі, написаний на засланні повісті «Гамбит дьявола» (1923), головний герой, в якому вгадується сам автор, говорить: **«...Шахматы выше жизни, шахматы больше жизни, лучше ее...,», «...многим жертвовал, чтоб отдаться белокрылому гипнозу вечной игры веков, сладостной, тихой, как память тысячелетий», «хоть и знал, что, ... когда гремит революция, тогда и шахматы стреляют».**

У 1999 році повість «Гамбит дьявола» повернулася до читачів. Вона була надрукована в одномомнику репресованих письменників «За что?». Невдовзі її переклали на декілька європейських мов.

Чекає свого перевидання інша повість Брауна, про яку його дочка пише: **«..Его повесть «Самосуд» (1925) в чем-то автобиографичная. В героине же, маленькой Лене, угадывается его первая жена-подруга Фанни Григорьевна, которой повесть и посвящается. И действующие повести происходят на Украине, с которой связана большая часть жизни».**

Якова Веніаміновича розстріляли 21 грудня 1937 року в Куйбишеві у

сфабрикованій справі «Ідейно-організаційного центру народництва». Місце поховання – невідоме! Реабілітований наш земляк у листопаді 1956 року.

Репресовані були обидві дружини письменника, вони також у молодості належали до партії есерів. Першу звали Фанні Григорівна Блюмкіна (1890- після 1956). У концтаборах вона поневірялася майже 20 років. Припускаю, що Блюмкіна також уродженка Єлисаветграда. Про другу дружину відомо лише її дівоче прізвище та ініціали Бройдо А.С.

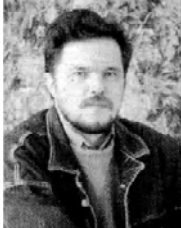
Після закінчення у 1948 році філологічного факультету МДУ ім. М.В.Ломоносова була заарештована й старша донька Брауна Ніна. На волю із концтаборів вона вийшла у 1956 році після XX з'їзду КПРС. У 2010 році мізерним накладом (100 примірників) у Москві побачила світ книга віршів, прози та спогадів Ніни Яківни Браун «О, королева, где же ваша рать»? Там є дивовижний вірш про неймовірно високу ціну революції 1917 року, про долю батьків, які її робили, та їхніх дітей:

*Никто и никакой ценой,
Соблазном из соблазнов,
Не убедит, что тот убой
Был неизбежной фазой.*

*И пепел Клаасса... Пепла нет:
Он по ветру развеян.
Век покорения планет –
Век жертвоприношений.*

БЕРЕЗЕНЬ

2 – 60 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Юрія Михайловича**

Тупиці, живописця і педагога. *Навчався у Кіровоградській дитячій художній школі. Випускник СШ №3.* Закінчив Одеське художнє училище та Ленінградський інститут живопису, скульптури та архітектури ім. І.Ю.Рєпіна у 1988. Живе і працює у Кронштадті. Член Міжнародної Федерації художників ЮНЕСКО та Санкт-Петербурзького Товариства вільних художників. Твори зберігаються у галереях та приватних зібраннях Німеччини, Франції, Бразилії, Ізраїлю, Фінляндії.

2 – 95 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Івана Дмитровича**

Гайдаєнка, військового льотчика. *Закінчив у рідному місті семирічну школу, машинобудівний технікум і аероклуб (1937).* В армії з 1937. У 1938 закінчив Одеську військову авіаційну школу льотчиків імені Поліни Осипенко. Служив у 333-й розвідувальній ескадрильї. Брав участь у радянсько-фінській війні, нагороджений орденом Червоної Зірки. Учасник ВВВ. Одним з перших освоїв американський літак „Аерокобру”. Командував ескадрильєю, потім полком винищувачів. Всього виконав

220 бойових вильотів, провів 20 повітряних боїв, збив 4 ворожі літаки. Після війни з відзнакою закінчив Військово-повітряну академію, потім Академію Генерального штабу. Командував повітряною армією на Далекому Сході, був командуючим ВПС Туркестанського військового округу, з 1973 по 1978 - начальник НДІ ВПС. З 1978 по 1987 – заступник начальника Головного штабу ВПС. Нагороджений 10 орденами. Заслужений військовий льотчик. Льотчик-випробовувач 1-го класу. Кандидат військових наук. Генерал-полковник.

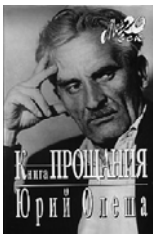
2 – 60 років від дня народження (м. *Знам'янка*) **Валерія Андрійовича**

Стрелецького, правоохоронця, письменника. Має вищу юридичну освіту. 20 років прослужив у органах МВС. Пройшов шлях від лейтенанта до полковника. Кар'єру розпочав у Відділі з охорони дипломатичних представництв. Служив у Московському карному розшуку (саветний МУР) у відділі боротьби з крадіжками державного майна. З 1989 по 1994 – начальник 7-го відділу МУРу. З 1994 по 1996 – начальник відділу «П» (боротьба з корупцією в уряді) Служби безпеки

президента (СБП). Після того, як зі своїми підлеглими затримав на КПП Будинку уряду РФ членів президентської передвиборчої команди Бориса Єльцина — С.Лісовського, А.Євстафєва та Б.Лаврова, які проносили через прохідну півмільйона доларів у коробці з-під ксероксного паперу, 16.09.1996 був звільнений у запас. У 1998 заснував власне видавництво «Детектив-Пресс», яке почало роботу з публікації книги «Мракобесие» Стрелецького, де розповідається історія створення відділу «П» СБП та оприлюднені найгучніші справи про корупцію, якими він займався. Пізніше у співавторстві з письменником Андрієм Ветром написав трилогію про спецслужби Росії, в основі яких – історія його служби в міліції («Случай в Кропоткинском переулке», «Я, оперуполномоченный», «Во власти мракобесия»).

3 – 115 років від дня народження (м. Єлисаветград) Юрія Карловича

Олеші (1899-1960), письменника. Навчався у Рішельєвській гімназії та Одеському університеті (1916-1918). **Відвідав Єлисаветград у 1918 в складі товариства молодих одеських поетів „Зелена лампа”, виступив з читанням своїх віршів. У Єлисаветграді тоді жив (вулиця Петровська, будинок Очесальського) і працював старшим контролером акцизного окружного управління Мамерт Антонович Олеша – певно, рідний брат батька Юрія Олеші. Автор знаменитого афоризму: „Письменники – інженери людських душ”.** Автор роману „Заздрість” (1927) роману-казки „Три товстуні” (1924), п'єс „Змова почуттів” (1929) та „Список благодіянь” (1931). Проза Олеші, за висловом В. Б. Шкловського, „**визначала ритм літератури того часу**”. У 1998 в повному обсязі вийшла підсумкова книга письменника під назвою „Юрий Олеша. Книга прощания”. Американський літературознавець О.Жолковський відзначає: „**Олеша был знаменит своей пророческой пронизательностью и щедрым раздариванием творческих идей**”.

3 – 160 років від дня народження (м. Одеса) Артура Адольфовича Абрагамсона (1854-1924), інженера. Детальніше в нарисі «**Загадка Єлисаветградського трамваю: хто його справжні будівничі?**».

3 – 85 років від дня народження (с. Логинове Івановської області) Миколи

Федоровича Жидельова (1929-2003), графіка і живописця. Навчався у Московському художньому інституті ім. В.І.Сурикова (1953-1959) у М.Алексича, П.Суворова. Дипломна робота – оформлення та ілюстрації до книги „Стара фортеця” В.П.Бєляєва (керівник Б. Дехтерєв). Учасник виставок з 1946. До 1963 жив у м. Кірові. Оформив низку книг для Кіровського книжкового видавництва. Виконав офорти – „Полудень” (1954), „На Ангари” (1956), „Місячна ніч” (1958),

„Вятська сюїта” (1962) та ін.; акварелі – „Іркутська ГЕС” (1957), „Весна” (1962) та ін. Писав також пейзажі Криму і Закарпаття (1960-70-ті рр.). **З 1964 жив і працював як художник-оформлювач у Гайвороні на Кіровоградщині. Після смерті в Будинку культури відкрито постійно діючу експозицію його творів. Почесний громадянин м. Гайворона.**

3 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Віктора Володимировича Перепічая, живописця і педагога. Закінчив Київський художній інститут (викладачі А. Пламеницький, В. Пузирьков). **З 1969 по 1994 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР. У 1994-2004 викладав у Кіровоградській дитячій художній школі.** Учасник художніх виставок з 1976. Член Національної Спілки художників України. Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт.

4 – 80 років від дня народження (с. Андріївка Новомиргородського району) Аркадія Юхимовича Пастушенка (1934-1983), письменника. У 1962 закінчив факультет журналістики Львівського університету. Працював у редакції літературного часопису „Жовтень”, редактором у видавництві „Каменяр”. Автор роману „Під мечем Дамокла” (1969), повісті «Із серця в серце» (1983) та збірок оповідань.

5 – 145 років від дня народження (м.Кременчук) Костянтина Миколайовича де Лазарі (1869-1930), м. Лодзь, Польща), фотографа. Прадід був греком, який у 1780 вступив на російську військову службу. **У 1889 Костянтин закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** До 1892 служив у Малоросійському драгунському полку. В 1892 вийшов у відставку, став чиновником; захопився фотографією. Будучи начальником одного з повітів Семиреченської області, вивчав побут кочових казахів і киргизів. Зробив сотні знімків, які надіслав до Музею антропології та етнографії. У 1921 емігрував до Польщі, отримав польське громадянство. Багато мандрував. Його фотознімки, зроблені в Росії, Італії, Швейцарії, Голландії та інших країнах, зберігаються у Музеї кінематографії м. Лодзь.

5 – 100 років від дня народження (с. Варварівка Новоукраїнського району) Леоніда Миколайовича Філіпенка (1914-2012), військового діяча. **Початкову освіту здобув у рідному селі.** У 1936 закінчив Бобруйський педагогічний робітфак. У лавах Червоної Армії – з 1936. Учасник радянсько-фінської війни (1940). На фронтах ВВВ – з червня 1941. Воював на Західному,

Волховському, Донському, Сталінградському, Центральному та всіх трьох Білоруських фронтах. Особливо відзначився у січні-лютому 1945 у Східній Пруссії, коли його батальйон на захопленому плацдармі відбив 4 ворожі контратаки. Герой Радянського Союзу (1945). З 1960 – підполковник запасу. Жив і працював у Вітебську.

5 – 75 років від дня народження (с. Злинка Маловисківського району)

Володимира Сорокіна, богослова. *Духовне служіння починав іподияконом митрополита Кіровоградського і Миколаївського Нестора у період його перебування на Кіровоградській кафедрі (1959-1962).*

Закінчив семінарію і духовну академію. Доктор богослов'я, професор. Впродовж багатьох років був ректором Ленінградської духовної академії та семінарії, настоятелем Микола-Богоявленського собору в Санкт-Петербурзі.

Нині – настоятель храму Федорівської ікони Божої Матері, протоієрей. Секретар Санкт-Петербурзької єпархії РПЦ.

5 – 60 років від дня народження (с. Дмитрівка Знам'янського району)

Валерія Яковича Плаксієнка, економіста. *У 1972 з відзнакою закінчив бухгалтерське відділення Шамівського сільськогосподарського технікуму,*

в 1976 – Дніпропетровський сільськогосподарський інститут. *За направленням працював викладачем економічних дисциплін Кіровоградського технікуму механізації сільськогосподарства,* потім у Дніпропетровському сільськогосподарському інституті (державному аграрному університеті (до 2009):

завідувач кафедри бухгалтерського обліку і фінансів, завідувач кафедри обліку і аудиту, завідувач кафедри фінансів. З 2009 обіймає посаду завідувача кафедри бухгалтерського обліку Полтавської державної аграрної академії. Автор понад 120 публікацій, в тому числі 2 підручників з бухгалтерського обліку та 9 навчальних посібників. Доктор економічних наук, професор, дійсний член Української академії економічної кібернетики.

8 – 110 років від дня народження (с. Могильне Гайворонського району)

Василя Корнійовича Миколюка (1904-1938), письменника. Закінчив Одеський інститут народної освіти. Працював у редакціях газет, у журналі „Металеві дні”. Був відповідальним секретарем Одеської філії СПУ. Автор книг прози „У павутинні” (1932), „Завіса гір” (1935) та кількох драм. За сфабрикованими звинуваченнями заарештований і розстріляний. Посмертно реабілітований.

9 – 200 років від дня народження **Тараса Григоровича Шевченка** (1814-1861), поета, художника, українського пророка. У повісті „Наймичка” розповідається про подорож малого Тараса з батьком, який чумакував, Єлисаветградщиною (1824). Згадуються Гуляйполе (Златопіль), Новомиргород, Грузьке, Єлисаветград. Єлисаветградське кавалерійське училище закінчив (1874) небіж Тараса Йосип Варфоломійович Шевченко. У Знам'янці жила правнучка Т. Г. Шевченка Н. В. Красицька, яка створила у місті кімнату-музей Великого Кобзаря. Детальніше в нарисі «Унікальний і найзагадковіший прижиттєвий портрет Кобзаря зберігається в Кіровограді?».

10 – 100 років від дня народження (с. Городище Гребінківського району на Полтащині) **Леоніда Федосійовича Стеценка**, літературознавця, педагога. У 1939 з відзнакою закінчив Ніжинський педагогічний інститут, був залишений на викладацьку роботу. З 1938 публікує наукові статті. Учасник ВВВ. З 1946 навчався в аспірантурі Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка, водночас викладав у студії театру ім. І.Я.Франка. Кандидат філологічних наук (1950). **З 1950 до 1961 викладав у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С.Пушкіна: доцент, завідувач кафедри української літератури. Керував студентським літературним гуртком, членами якого були майбутні письменники: Леонід Народовий, Борис Чамлай, Владислав Журавський; відомий політик Євген Марчук та ін. За час роботи в КДПІ ім. О.С.Пушкіна видав близько 10 книг: „І.К.Карпенко-Карий”, „П.К.Саксаганський”, „Вивчення творчості Т.Шевченка в середній школі”, „Таємниці розгадані. Оповідання літературознавця” та ін. Підготував у Кіровограді, а видав уже в Києві у 1961 третє зібрання творів І.К.Карпенка-Карого.** З 1961 працював у Києві в Інституті літератури імені Тараса Шевченка Академії НАУК УРСР.

10 – 65 років від дня народження (с. Злинка Маловисківського району) **Миколи Леонтійовича Степаненка**, громадського діяча і підприємця. У 1974 закінчив Одеську спеціальну середню школу міліції, у 1978 – Київську вищу школу МВС СРСР за спеціальністю „Карний розшук”. До 1991 служив в органах МВС СРСР, полковник міліції, учасник ліквідації Чорнобильської катастрофи.

З 1993 – генеральний директор ТОВ „Український сувенір”, яке займається пропагандою кращих зразків народного мистецтва. У 1998-2001 був головою Київської обласної організації Народного Руху України та членом Центрального проводу НРУ. У березні 1999 очолив комісію з розслідування обставин загибелі В.М.Чорновола, видав два томи матеріалів розслідування. У 2004-2009 був головою громадської організації „Земляцтво Кіровоградщини” у Києві. Разом з дружиною Тамарою Василівною - автор проведення та виконавчий директор унікальної Всеукраїнської культурно-мистецької громадсько-політичної акції “Рушник національної єдності” (його вишивали понад тисячу чоловік з усіх регіонів України). **Обласний етап акції, в якому взяли участь 19 майстрів-вишивальників Кіровоградщини, пройшов 17.08.2007 за участю подружжя Степаненків.**

12 – 55 років від дня народження (м.Кіровоград) Олександра Вікторовича Чуднова, бібліографа, краєзнавця. **Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна (1984). Працював викладачем зарубіжної літератури педінституту, завідувачем відділом рідкісної книги та краєзнавства ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. Автор-упорядник історико-краєзнавчого додатку „Єлисавет” газети „Народне слово” (1992-1993, вийшло 27 номерів). Упорядник та один з авторів книги „Спасо-Преображенський собор в Єлисаветграді” (2005), автор-упорядник колекційного видання – книги „На память о родном крае. Історія Центральної України в слові, фарбах, світлинах та поштових листівках XVIII – початок XX ст.”, ювілейного видання “Кіровоградщина. Історія. Традиції. Сучасність” (2009) та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова (1995, 2006). Автор ідеї та упорядник серії книг «Єлисаветградське коло» у видавництві «Імекс».**

13 – 155 років від дня народження (м. Знам'янка Самуїла Осиповича Шатуновського (1859-1929), математика, одного із засновників Одеської математичної школи. У бідній єврейській родині він був дев'ятою дитиною. Навчався у Санкт-Петербурзі, але фах інженера юнака, закоханого у математику, не приваблював. Паралельно відвідував лекції відомого математика, професора Чебишева. Здобути вищу освіту через брак коштів не вдалося. Заробляв на життя приватними уроками. Надіслав свою першу наукову роботу з математики до Одеського університету, яка отримала високу оцінку. Шатуновського прийняли на навчання, і в 1905 він у 47 років (!) успішно закінчив Одеський університет. Працював у ньому до кінця життя. Професор (1917). Вважається одним

університету, яка отримала високу оцінку. Шатуновського прийняли на навчання, і в 1905 він у 47 років (!) успішно закінчив Одеський університет. Працював у ньому до кінця життя. Професор (1917). Вважається одним

з перших представників конструктивних напрямів сучасної математики. Наукові інтереси були зосереджені на темах математичного аналізу та алгебри. Був чудовим методистом і педагогом, автором підручників для вищої школи, виховав багатьох видатних математиків. Один із засновників та провідних співробітників знаменитого одеського видавництва „Матезис”. Це було перше в Росії спеціалізоване видавництво, яке ставило собі за мету систематично друкувати праці російських математиків, фізиків, астрономів, біологів, а також переклади на російську мову кращої іноземної літератури з цих галузей науки. За редакцією Шатуновського видавалась більша частина перекладної літератури з математики. **Видатний математик ХХ століття М.Чеботарьов, який навчався в Єлисаветградській гімназії, у статті до 10-річчя від дня смерті Шатуновського (1940) пише:** «...Те, хто знакомий з його роботами, не можуть не захоплюватися изяществом його виводів и, что самое главное, глубиной его логического анализа. И в жизни, и в математике С.О.Шатуновский был блестящим мыслителем, порой парадоксальным, но полным несокрушимой логики...”

15 – 50 років від дня народження (с. Роздолля Компаніївського району)

Сергія Анатолійовича Кононенка, правознавця, дипломата, письменника. **У 1985 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна. З 1986 по 1997 працював учителем, завучем Олександрійської СШ № 5.** З 1997 – на дипломатичній роботі: консул України в Республіці Грузія (1998-2002). У 2001 закінчив юридичний факультет Тбіліського університету (Грузія), у 2004 – Державну дипломатичну Академію (м. Київ). З 2005 – консул України в Республіці Азербайджан. У співавторстві з братами видав 9 книг. Лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Івана Огієнка (2003).

15 – 50 років від дня народження (с. Роздолля Компаніївського району)

Віктора Анатолійовича Кононенка, художника (графіка). **У 1985 закінчив історичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Працював учителем історії, керівником танцювального колективу, редактором Олександрійської міської газети, завідувачем відділу історії Олександрійського краєзнавчого музею.** Основні напрямки творчості: художник книги, філософський малюнок, гумор. Проілюстрував понад 40 книг (переважно твори братів

та племінника) загальним накладом близько 500 тисяч примірників. Учасник та переможець художніх конкурсів у Японії, Франції, Югославії, Ірані, Болгарії, Польщі та інших країнах. Влаштував 10 персональних виставок. Лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Івана Огієнка (2003).

15 – 125 років від дня народження (Херсонська губернія) **Олександра**

Івановича Єгорова (1889-1961), військового діяча. У 1908 закінчив Херсонське реальне училище, у **1910 - Єлисаветградське кавалерійське училище**. Учасник Першої світової та Громадянської воєн. У 1916 закінчив Севастопольську авіаційну школу, служив у 12-му армійському загоні. Останнє звання в російській армії – штаб-ротмістр. У грудні 1917 після сформування штабу української авіації перейшов з російської армії до 1-го Українського авіазагону армії військ Центральної Ради.

З середини квітня 1918 – командир 1-го Запорізького авіаційного загону Армії УНР. З 22.07.1919 – інспектор авіації Дієвої армії УНР. Станом на 18.10.1919 – командувач авіації дієвої армії УНР. З листопада 1919 служив у Збройних Сил Півдня Росії (Біла армія). У січні 1920 під Одесою потрапив у полон до червоних. Служив у РСЧА. **З 1923 живе в Єлисаветграді, викладає у 5-й кінній школі ім. С.М.Будьонного, стає членом місцевого відділення Товариства друзів авіації та повітроплавання. У єлисаветградській газеті „Червоний шлях” публікує статтю “Авіація в недалекому майбутньому”. 6.05.1924 у великій статті “Створимо аеродром” на першій сторінці газети пише: “На єлисаветградців покладена термінова, відповідальна, але почесна робота – підготовка в себе проміжного аеродрому повітряної лінії Харків – Одеса, котрою тими днями мали розпочатися регулярні поштово-пасажирські рейси літака Дорньє-Комета “Укрповітрошляху”. Єгоров закликає єлисаветградців упорядкувати аеродром. Був проведений суботник, в якому взяла участь і кавалерійська школа.** У 1931 заарештований за справою “Весна”, згодом звільнений з ув’язнення, але без права повертатися до авіації. Згодом працював у Військово-повітряній академії ім. М. Жуковського, Центральному будинку авіації і космонавтики ім. М.В.Фрунзе, у роки ВВВ – у навчальному центрі з вивчення ворожої авіатехніки, який сприяв бойовій підготовці льотного і технічного складу частин московської зони протиповітряної оборони, до останніх днів життя був консультантом згаданого Будинку авіації.

15 – 90 років від дня народження (с. Суходільське Долинського

району - м.Кривий Ріг) Олександра Миновича Алексеєнка (1924-1945), військового діяча. У Червоній Армії – з 1942. Старший сержант, командир кулеметного розрахунку. Нагороджений медаллю „За відвагу” (10.10.1942), орденами Слави Ш ст, та Червоної Зірки (18.12.1942). Герой Радянського Союзу (24.03.1945) за героїзм та мужність під час наступальної операції радянських військ у Білорусії.

15 – 75 років від дня народження (м. *Новомиргород*) **Леоніда**

Васильовича Марченка, історика. Закінчив Сімферопольський державний університет. Працював секретарем райкому та Севастопольського міськкому ЛКСМУ, завідувачем сектору культури Кримського обкому КПУ, начальником управління культури Севастопольського міськвиконкому. Кандидат історичних наук. Співавтор книг: „Херсонес-Херсон-Корсунь: путешествие через века без экскурсовода” (2003), „Жизнь и гибель Херсонеса” (2006) та ін. Генеральний директор-науковий керівник Національного заповідника „Херсонес Таврійський”. Заслужений працівник культури України.

16 – 120 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Юрія Юрійовича**

Дарагана (1894-1926), поета. Батько – українець, мати – грузинка. Дитячі й юнацькі роки пройшли в Грузії. Навчався у Тираспольському реальному училищі. З 1917 по 1922 – на службі у війську УНР, досконало оволодів українською мовою. Після поразки національно-визвольних змагань – в еміграції. Навчався в Українській господарській академії у Подєбрадах та Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова (Прага). Стояв біля витоків Празької поетичної школи. Автор збірки поезій „Сагайдак” (1925), яка мала помітний вплив на творчість сучасників.

17 – 80 років від дня народження (Харківщина) **Льва Костянтиновича**

Корнешова (1934-2005), журналіста, письменника, кіносценариста. У 1956 закінчив факультет міжнародних відносин Київського університету. **З 1956 по 1960 працював інструктором, зав. лекторської групи, секретарем Кіровоградського обкому ЛКСМУ.** Потім був переведений у Москву на посаду інструктора ЦК ВЛКСМ. З 1961 по 1963 – головний редактор журналу «Юный натуралист», у 1964-1966 – заступник головного редактора журналу «Молодой коммунист». З 1966 по 1978

– головний редактор найпопулярнішої радянської газети «Комсомольская правда». Був також заступником головного редактора газети «Известия», політичним оглядачем «Российской газеты», головним редактором тижневика «Эмиграция», редактором-організатором видавництва «Воскресенье» (1995-2000). З 1976 – член Бюро ЦК ВЛКСМ. З 1979 - член Центральної ревізійної комісії ЦК КПРС, депутат Верховної Ради РРФСР. Член Спілки письменників СРСР, член Спілки кінематографістів СРСР. Автор багатьох книг, присвячених журналістській роботі, діяльності радянських спецслужб, вихованню в

молоді комунітичних ідеалів тощо. Автор сценаріїв декількох художніх фільмів: «Провал операції «Большая медведица», «Легенда о бессмертии», «Вишневые ночи».

20 – 125 років від дня народження (м. Єлисаветград) Якова Веніаміновича Брауна (справжнє прізвище **Броун** **Ізраїль Бен'ямінович**) (1889-1937), політичного діяча, письменника, літературного і театрального критика. Детальніше в нарисі **«Есер Яків Браун: людина ренесансного складу»**.

21 – 95 років від дня народження (с. Станкувате Добровеличківського району) Юрія Семеновича Гілевича (1919-1990), лікаря. У 1949 закінчив Ленінградську військово-медичну академію. Одним з перших у світі успішно зробив операцію на серці. Був піонером хірургічного лікування гострої стафілокової деструкції легенів дітей, зробив фундаментальні дослідження грудної хірургії і ендотрахеального наркозу; займався комплексним лікуванням бронхіальної астми. Опублікував понад 500 наукових праць з хірургії, у тому числі 14 монографій.

Доктор медичних наук, професор. Заслужений діяч науки РРФСР (1970).

23 – 65 років від дня народження (м. Мала Виска) Анатолія Івановича Михайлова, журналіста і колекціонера. **Випускник Маловисківської СШ № 3. У 1972 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна**, у 1982 – відділення журналістики ВПШ при ЦК КПУ. **З 1975 по 1986 працював у редакції Маловисківської районної газети (заступник редактора, редактор). У 1988-1989 – головний редактор Кіровоградського обласного радіомовлення.** З 1994 по 2001 – головний редактор, начальник Управління фото- відеоінформації Укрінформу (ДІНАУ). З 2001 – заступник генерального директора Українського національного інформаційного агентства „Укрінформ”. Колекціонує мелодії, голоси та зображення.

23 – 30 років від дня народження (сmt Вільшанка) Максима Сергійовича Прокопенка, спортсмена (веслування). Тренувався у Вільшанській ДЮСШ «Колос» у заслуженого тренера України С.П.Крайтора. Закінчив факультет фізвиховання Миколаївського державного педагогічного університету ім. В.О.Сухомлинського. Срібний призер чемпіонатів світу з веслування в парі з Сергієм Безуглим: 2006 (каное-двійка, 1000 м), 2009 (каное-двійка, 1000 м), 2010 (каное-двійка, 500 м), 2011 (каное-двійка, 500 м),

2011 (каное-двійка, 1000 м). Учасник Олімпійських ігор 2008 в Пекіні (8 місце у змаганнях на 500-метровці каное-двійок). З 2009 разом зі своїм напарником Сергієм Безуглим виступав за Азербайджан. Учасник Олімпійських ігор у Лондоні 2012. Після цього повернувся у Вільшанку, працює тренером у рідній ДЮСШ, водночас очолює спортивно-веслувальну базу.

25 – 140 років від дня народження (сmt Новоархангельськ) **Савелія (Звулуна) Квартіна** (1874-1952 у США, похований в Ізраїлі), співака, кантора. *7-річним хлопчиком вперше заспівав у синогогальному хорі на вдячному молебні з нагоди того, що містечко, завдяки втручання православного священика, обминує єврейський погром (1881). Батько належав до заможних хасидів (торгував текстильними виробами) і тривалий час не дозволяв синові присвятити життя вокальному мистецтву. Лише після тріумфального виступу в Єлисаветградській синагозі у 1890 вдалося зламати опір батька.*

Потім юнак дав благодійний концерт для місцевої інтелігенції на користь Червоного Хреста. В Єлисаветграді отримав перші уроки музики й співу від піаніста Ширмана та колишньої оперної співачки Бромберг. Виступати як кантор почав з 1896. Музичну освіту здобув у Відні. Співав у синагогах Одеси, Будапешта, Відня, Петербурга. З 1919 – в еміграції (США). Виступав у Метрополітен-опера та в синагогах різних міст. Був кантором у Брукліні та Нью-Джерсі. Став найбільш високо оплачуваним у світі єврейським співаком. У 1936-1937 співав у Єрусалимі, де вирішив побудувати будинок. Був не тільки співаком, а й літургійним композитором, виступав з концертами. Залишив багато грамофонних записів, у тому числі власних творів. Володів лірико-драматичним тенором, рідкісної краси. Тембр голосу був настільки насиченим, що деякі слухачі сприймали його за баритон. Твори видані у збірниках „Напеви Звулуна” (1928), „Молитви Звулуна” (1938). Написав спогади на ідіші „Моє життя” (1952). Завдяки сучасним електронним технологіям, на які переведені грамофонні записи, феноменальний голос Квартіна продовжує зачаровувати глядачів.

25 – 155 років від дня народження (Канівщина) **Миколи Васильовича Левитського** (1859-1936), „артільного батька”, громадського діяча. *З 1861 живе у с. Федвар (нині Підлісне) Єлисаветградського повіту, куди перевели батька священика. Початкову освіту здобув у Єлисаветграді та Златопільській прогімназії. У 1885 закінчив юридичний факультет Харківського університету. Був секретарем Олександрійського повітового земства, займався*

адвокатською діяльністю в Єлисаветграді, часто друкувався в газеті «Єлисаветградський вестник». Відвідував у Єлисаветграді українофільський гурток Громади О.І.Михалевича, працював секретарем Єлисаветградської земської управи, присяжним повіреним Єлисаветградського суду. Був дійсним членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел (з 1889). 30.09.1894 у Федварі організував першу в Росії землеробську артіль-кооператив, склав і віддрукував артільний договір. У 1896 виступив з доповіддю про артіль єлисаветградських селян на зібранні Вільного Економічного Товариства у Петербурзі та на Міжнародному конгресі кооператорів у Парижі (1896). Артільний договір був перекладений на французьку, німецьку, англійську та сербську мови. Ідеї Левитського лягли в основу розвитку кооперативного руху багатьох країн Європи. У 1896 на території Єлисаветградщини було створено 78 артілей, які об'єднали 287 господарств, 1,5 тисячі селян. У 1899-1902 працював над розробкою закону про артілі в складі комісії при Міністерстві фінансів. Був делегатом міжнародних конгресів з кооперації у Франції (1896), Сербії (1898), Італії (1907), Швейцарії та Австрії (1909), Німеччині й Англії (1910). Левитського назвали «артільним батьком», саме він запропонував 30-го вересня кожного року відзначати День кооперації. Мав дружні стосунки з І.Карпенком-Карим, М.Заньковецькою, М.Аркасом, В.Доманицьким, Є.Чикаленком. На I Всеросійському кустарному з'їзді у Петербурзі (1902) домігся внесення у резолюцію права видавати брошури з кооперації українською мовою. Автор статті «Українська стихія в нашому краї» у єлисаветградській газеті «Голос Юга» (1915). Член Центральної Ради (1917-1918), займав посаду директора відділу Державного майна в Міністерстві земельних справ УНР (1918), брав участь у заснуванні Українабанку, Дніпросоюзу. Створив у Єлисаветграді Спілку кредитних кооперативів, яка видавала у місті тижневик «Наша хата», газети «Новий шлях» та «Вісник Єлисаветградського земства». Опонентом «артільного батька» неодноразово виступав В.І.Ленін. Послужив прототипом Мирона Серпокрила – головного героя п'єси І. Карпенка-Карого «Понад Дніпром». У роки Радянської влади займався педагогічною діяльністю, працював у кооперативних установах України. Автор декількох поетичних книг: «Сусіди України» (1901), «Туга України» (1917) та ін.

26 – 90 років від дня народження (с. Зелене Петрівського району) Олександра Михайловича Таранця (1924-1995), співака (баритон). У 1955 закінчив Київську консерваторію (клас І. Паторжинського). З 1953 – соліст Укрдержеєстради (з 1959 – Укрконцерту). Перший виконавець багатьох популярних пісень українських

композиторів: „Ми підем, де трави похилі”, „Марічка”, „Пісня про рушник”, „Ясени”, „Чорнобривці”, „Осіннє золото”, „Прилетіла ластівка” та ін. Виконував пісні у 48 кінофільмах. Про його творчий шлях знято телефільм „І на тім рушничкові” (2003). Народний артист УРСР (1984).

26 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) **Веніаміна Михайловича Янішевського**, педагога, правознавця, криміналіста. **Закінчив (1965) факультет фізвиховання КДПІ ім. Пушкіна**, спортсмен-марафонець, учасник декількох стокілометрових пробігів. **З 1965 упродовж майже 30 років працював в органах внутрішніх справ, зокрема – в карному розшуку, в тому числі – 15 років начальником відділу КР УМВС області.** Закінчив Академію МВС України. Полковник у відставці, **автор книги «Легенди карного розшуку Кіровоградщини».**

26 – 60 років від дня народження (м. Златопіль) **Валерія Петровича Калініченка**, біолога (грунтознавця). У 1976 закінчив Новочеркаський інженерно-меліоративний інститут. З того часу працює у Донському державному аграрному університеті: завідувач кафедри землеробства та меліорації, науковий керівник лабораторії підвищення плодючості ґрунтів. Доктор біологічних наук (1991), професор (1991). Автор 238 наукових праць: 7 монографій, 11 свідоцтв на винаходи, 19 посібників та навчально-методичних розробок. Під його керівництвом захищено 16 докторських і кандидатських дисертацій. Засновник і директор «Института плодородия почв юга России» (2003).

27 – 65 років від дня народження (м. Волчанськ Харківської області) **Віктора Михайловича М'ягкого**, лікаря. У 1972 закінчив Дніпропетровський медичний інститут. **Працював лікарем-урологом Кіровоградської обласної лікарні. З 1988 – завідувач урологічного відділення міської лікарні швидкої допомоги.** Втілює у життя новітні лікувальні та діагностичні методи провідних НДІ урології України та зарубіжних країн. Виконав тисячі успішних операцій в Україні та Тунісі, де працював декілька років. Заслужений лікар України. **Почесний громадянин м. Кіровограда (2003).**

27 – 25 років від дня народження (м. Олександрія) **Олександра Лещенка**, режисера-хореографа, танцюриста. З 7 років займався карате, танцями захопився у 11 років. У 13 років переїхав з батьками до Києва, де навчався і танцював у школі балету «Тодес». Закінчив естрадно-

цирковий коледж. Восени 2008 став срібним призером танцювального проекту «Танцюють всі!». В 2009 у парі з Анною Безсоною переміг у танцювальному телепроекті «Танцюю для тебе-3». Навесні 2010 працював хореографом проекту «Суперзірка». **У 2011 в шоу «Майданс» як хореограф вивів команду Кіровограда на перше місце, завоювавши звання танцювальної столиці України. За виграні кошти у місті звели нові дитячі майданчики. Після перемоги у Кіровограді було влаштовано тріумф-шоу на стадіоні «Зірка», на якому під керівництвом Лещенка встановлено рекорд Гінесса (понад 15 тисяч одночасно танцюючих людей).** Був головним хореографом та членом журі шоу «Майданс-2». У Кіровограді відкрив школу хореографії Олександра Лещенка «Імперія Мистецтв «Форсайт».

28 – 70 років від дня народження (с. Богданівка Знам'янського району)

Віктора Григоровича Шевченка, контррозвідника, педагога, письменника. У 1964 закінчив Саратовське вище командно-інженерне училище. З 1982 – начальник військової контррозвідки Ракетних військах стратегічного призначення. Закінчив Вищу Червонопрапорну школу КДБ СРСР, Академію Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації. Доктор юридичних наук, професор. Ректор Академії Національної безпеки, оборони та правопорядку; Президент Академії проблем безпеки, оборони і правопорядку; Голова Національного Комітету громадських нагород РФ. Автор понад 50 наукових праць, 5 монографій. Лауреат премії Президента РФ в галузі освіти за створення і впровадження організаційно-педагогічного комплексу „Теоретичні та прикладні основи ефективної військової праці” (1999). Член Спілки письменників РФ, автор 12 книг. Лауреат Міжнародної літературної премії ім. Чінгіза Айтматова та ін.

28 – 45 років від дня народження Володимира Васильовича Крутоуса,

тележурналіста, майстра військово-історичної мініатюри. **Працює керівником популярної телевізійного об'єднання КДТРК, ведучий топової дитячої передачі „Кукарача” на обласному телебаченні та ін. Керівник дитячої телевізійної студії „Ку-Раж”. Постановник першого в незалежній Україні дитячого художнього фільму „У чужій шкірі”, знятого у Кіровограді. Військово-історичною мініатюрою займається з 1981.** Виготовив з пінопласту декілька сотень воєнок різних епох. Провідними у творчості є теми: „Українське військо: витоки та розвиток”, „Історія

Слисаветградського гусарського полку” (простежено зміни в уніформі за 150 років існування (1764-1914) Автор мініатюрної діорами „Український вертеп”, циклу мініатюр представників християнського духовства, образів українських жінок різних епох та інших творів. Персональні виставки влаштовувалися в обласному краєзнавчому музеї та інших закладах міста.

29 – 85 років від дня народження (*сmt Олександрівка*) **Адольфа**

Михайловича Федорченка (1929-1994 у Києві, похований на Байковому кладовищі), фізика. У 1954 закінчив Київський державний університет ім.Т. Г. Шевченка. В аспірантурі був учнем видатного вченого М.Боголюбова. Майже 30 років працював завідувачим кафедрою теоретичної фізики КДУ. Один з фундаторів наукової школи теоретичної фізики в Україні; підготував багато талановитих теоретиків, які успішно працюють як в Україні, так і за кордоном.. Доктор фізико-математичних наук

(1970), професор. Автор багатьох наукових праць, підручників. Видався за кордоном (Велика Британія). Є автором та співавтором 17 посібників для студентів, серед яких визначне місце займає курс теоретичної фізики. В 1994 нагороджений орденом Ярослава Мудрого. Свої найзначніші наукові здобутки підсумував у монографії «Абсолютная и конвективная неустойчивость в плазме и твердых телах» (Москва, «Наука», 1981).

29 – 75 років від дня народження (*с. Піщаний Брід*

Добровеличківського району) **Володимира Григоровича Орищенко**, економіста, педагога. У 1967 закінчив Одеський інститут народного господарства, викладав в Одеському інженерно-будівельному інституті та Одеському педагогічному інституті ім. К. Д. Ушинського. Кандидат економічних наук (1972). З 1984 по 2003 – ректор Одеського педагогічного інституту (з 1994 – Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського). Професор (1991).

Автор близько 200 наукових праць: 11 монографій, підручників і навчальних посібників. Академік Російської академії педагогічних наук, Міжнародної слов'янської академії освіти. Заслужений працівник освіти України.

29 – 70 років від дня народження (м. Находка, Приморський край, Росія) **Геннадія Олександровича Горбунова**, живописця (пейзажист). **Дитинство і юність пройшли в Кіровограді. Навчався у СШ №30, відвідував гурток образотворчого мистецтва Кіровоградського палацу піонерів, потім студію**

образотворчого мистецтва обласного Будинку народної творчості. У 1968 закінчив живописне відділення Одеського художнього училища ім. М.Б.Грекова (викладачі І.Беспалов, В.Філіпенко, І.Лоза, А.Самбур). З 1973 по 1993 працював художником оформительського цеху Одеського художньо-виробничого комбінату художнього фонду УРСР. Учасник виставок з 1973. Твори зберігаються у приватних колекціях України, Росії, Канади, Німеччини, Нідерландів та Люксембурга. Брав участь у зарубіжних виставках у Фінляндії (м. Оулу) та Японії (м. Йокогама). З 1990 працював над реставрацією 8 храмів у Росії (м. Курськ, м. Старий Оскол) та України (м. Одеса). Член Спілки художників СРСР (нині Національна спілка художників України). Влаштував три персональні виставки (1995, 2009, 2011). Основні твори: «Григорівка», «Відпочинок рибалок», «Осінь. Дюківський сад», «Балківська» та ін.

31 – 60 років від дня народження (сmt Онуфрїївка) Сергія Федоровича Новикова, художника. З 1964 жив і навчався у Світловодську. Відвідував студію образотворчого мистецтва Палацу піонерів, лауреат міжнародного конкурсу дитячого малюнка в Японії. Закінчив факультет „Інтер'єр і обладнання” Харківського художньо-промислового інституту (майстерня професора С.Ф.Бєсєдіна). Був запрошений викладати на кафедрі живопису ХХПІ. Створив серію лєнінградських пейзажів.

Оформив кав'ярню „Ріо” та Аквапарк у Харкові, брав активну участь у створенні діорами „Афганська війна – як це було” (2002 – 2004). Пише пейзажі та натюрморти, портрети сучасників та історичних особистостей. Твори зберігаються в музеях та приватних колекціях Австралії, Новій Зеландії, Канади, Німеччини. **Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Ос്മьоркіна (2009).**

31 – 50 років від дня народження (м. Кіровоград) Алли Степанівни

Литвинко, історика науки і техніки. У 1986 з відзнакою закінчила механіко-математичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. З 1989 працює у відділі історії науки і техніки Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України. Кандидат фізикоматематичних наук (1997). Провідний науковий співробітник (2011). Доктор історичних наук (2009). Наукові праці стосуються історії статистичної фізики в Україні в контексті розвитку світової науки. Автор монографії «Микола Миколайович Боголюбов та статистична фізика в Україні» (2010). Відповідальний секретар наукового збірника «Нариси з історії природознавства і техніки» (2000-2004).

ЛЕВ РОЗЕНШТЕЙН: РЕФОРМАТОР ВІТЧИЗНЯНОЇ ПСИХІАТРІЇ

*Не дай мне бог сойти с ума –
Уж лучше посох и сума.*

А.С.Пушкин

*Л.М.Розенштейн является основоположником
клинико-профилактического и психогигиени-
ческого направлений в психиатрии, создателем
отечественной школы психиатров-
психогигиенистов.*

Ю.С.Савенко

Агресивно-зневажливе ставлення до чергової спроби повернути місту назву Єлисаветград, яка наявна у біографіях тисяч визначних особистостей, видається просто абсурдною. Впродовж багатьох років займаючись пошуком видатних постатей – уродженців Єлисаветградського та Олександрійського повітів, – не перестаю дивуватися. Здається, не існує жодної галузі людської діяльності, де б наші земляки не „засвітилися”, де вони не були б на провідних ролях. Місто славилось своїми навчальними закладами: кавалерійським училищем, ремісничо-грамотною школою, громадським комерційним училищем та ін.

Одною з кращих у Російській імперії по праву вважалась Єлисаветградська громадська чоловіча гімназія: за кількістю видатних вихованців з нею може позмагатись хіба що... Єлисаветградське земське реальне училище (ну, а поза конкуренцією тут звісно ж Єлисаветградське кавалерійське училище). І це, повірте, ніякий не «квасний патріотизм»! Пантеон гімназії, який складають нині два десятки славетних імен, неодмінно буде поповнюватися. А це – письменники Володимир Винниченко (1880-1951), Ярослав Івашкевич (1894-1980), Міхал Хороманський (1904-1972), Арго (Гольденберг) (1897-1968), Дон Амінадо (Шполянський) (1888-1957), Анатолій Величковський (1901-1981); вчені Ігор Тамм (1895-1971), Мозес Гомберг (1866-1947), Давид Талмуд (1900-

1973), Фауст Нікітін (1894-1990), Георгій Лангемак (1898-1938), Борис Гессен (1893-1936), Микола Чеботарьов (1894-1947), Борис Завадовський (1895-1951); музичні діячі Юлій Мейтус (1903-1997), Володимир Канделакі (1908-1994), Георгій Поляновський (1894-1983) та багато інших.

Серед уродженців Єлисаветграда – багато не просто видатних лікарів, а справжніх світил медицини. Це стосується зокрема і психіатрії – цариці медичних наук, яка вивчає причини виникнення, методи запобігання й лікування психічних хвороб. Страшне слово „психо”, якого ми всі

боїмося, насправді походить з грецької мови і означає „душа”, відповідно „психічні хвороби” – це хвороби душі, або, якщо хочете, „душевні хвороби”. А від них не застрахована жодна людина. Більше того, згідно з нещодавно розробленим Американською психіатричною асоціацією „Керівництвом з діагностики і статистики психічних хвороб”, яке називають „біблією психіатрів”, майже всі люди є потенційно божевільними. Тим паче, що поняття психічна норма досить розпливчате. Адже кожна людина, потрапивши у стресову ситуацію, а їх нині вистачає з надлишком, може поводитися неадекватно.

Сьогодні уродженця Єлисаветграда Льва Марковича Розенштейна (1884-1934) називають яскравим представником Московської психіатричної школи, ставлять поруч з В.П.Сербським, П.Б.Ганнушкіним, С.С.Корсаковим та іншими всесвітньо відомими російськими психіатрами. Помер він, не маючи навіть 50 років, не доживши до розгону радянської психіатричної науки. Та це не врятувало від репресій його дружину і доньку.

У 1929 році Сталін виявив, що серед учених природничих наук менше 2% мають пролетарське походження і наказав замінити „буржуазних спеціалістів” „народною інтелігенцією”. Масові репресії почалися у 1934 році, коли Льва Марковича вже не було. Та все ж майже на півстоліття ім'я Розенштейна було вилучено з історії радянської медицини. А психіатрію в СРСР з клініко-профілактичної та психогігієнічної, організатором якої був Розенштейн, перетворили у каральну. Майже всі відомі радянські дисиденти були пацієнтами психіатричних лікарень, де їхнє „інакодумство” намагалися „вилікувати”.

На жаль, про дитинство та юність Розенштейна в Єлисаветграді, про його навчання в гімназії якихось подробиць повідомити поки що не можемо. Відомо лише, що батько Льва Марковича працював у

Єлисаветграді лікарем, брав активну участь у громадському житті міста. Зокрема був членом комісії, що розслідувала обставини єврейського погрому в Єлисаветграді в 1881 році, був обраний у 1890 році міською думою членом спеціальної комісії з вирішення питання про влаштування в місті водогону. Цікаво, що у 1906-1907 році в Єлисаветграді виходила щоденна політична, економічна та літературна газета «Южные отклики», редактором-видавцем якої був Олександр Маркович Розенштейн, випускник Новоросійського університету в Одесі.

Після закінчення єлисаветградської гімназії Лев Розенштейн вступив на медичний факультет Новоросійського університету в Одесі. За участь у революційному русі був відрахований і покараний у 1906 році 7-місячним тюремним ув'язненням. У 1908 році Розенштейн закінчив медичний факультет Московського університету, він – учень видатного ученого-психіатра В.П.Сербського. У 1910, 1911 та 1913 роках перебував у наукових відрядженнях у Німеччині, Франції, Великій Британії та Австрії, вивчав досвід кращих психіатричних клінік. Під час Першої світової війни у 1914-1916 році був полковим лікарем у діючій армії. У 1919-1921рр. Розенштейн – старший асистент психіатричної клініки 2-го МДУ ім. М.В.Ломоносова. З 1921 року – приват-доцент кафедри психіатрії 1-го МДУ, якою керував П.Б.Ганнушкін.

У 1924 році Лев Маркович був призначений завідувачем Московського державного невро-психіатричного диспансеру Мінздраву РРФСР, який він реорганізував у 1928 році в Державний науковий інститут невро-психіатричної профілактики (нині Московський Науково-дослідний інститут психіатрії), директором якого перебував до самої смерті. Одночасно з 1931 року і до кінця життя професор Розенштейн завідував кафедрою психіатрії і психогієни Центрального інституту удосконалення лікарів. Розенштейн залишив помітний слід у вітчизняній психіатрії як психопатолог-клініцист та організатор системи психіатричної допомоги. У 1930 році Лев Маркович представляв СРСР на I Міжнародному психогієнічному конгресі у Вашингтоні, став віце-президентом Міжнародної психогієнічної асоціації. А у 1933 році його обирають першим головою правління Всеросійського товариства невропатологів і психіатрів.

Основні наукові праці Розенштейна (всього їх близько 100) присвячені аналізу впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на розвиток психічних хвороб, симптоматології маніакально-депресивного психозу, професійній психічній патології та ін. Він першим у вітчизняній психіатрії описав онейроїдний синдром, виділив та описав м'яку (непсихотичну) шизофренію.

Уже в 1914 році Лев Маркович висунув ідею організації мережі державних антиалкогольних диспансерів (спочатку їх називали наркоприймальниками, згодом – просто витверезниками). Відповідна постанова Раднаркому РРФСР була прийнята 29 січня 1929 року.

Перший витверезник відкрили 14 листопада 1931 року в Ленінграді. А взагалі-то не Лев Маркович їх придумав. Історія зберегла ім'я лікаря Федора Архангельського, який ще 7 листопада 1902 року заснував у м. Тулі „Приют для опьяневших”, однак поширення ця ідея тоді не отримала. Її розвинув та науково обгрунтував у радянські часи наш земляк.

У 2007 році в Москві побачила світ книга „Выдающиеся психиатры России (история и современность)”. Нарис про уродженця Елисаветграда під назвою „Реформатор отечественной психиатрии – Лев Маркович Розенштейн” написав провідний російський психіатр, президент Незалежної психіатричної асоціації Росії, головний редактор „Независимого психиатрического журнала” Юрій Савенко, який відзначає: „Для него клиницизм и психопатология были неразрывны. Этот естественный, но крамольный в советскую эпоху синтез позволил его ученикам В.Д.Фридману, А.О.Эдельштейну, Е.Н.Каменевой отметить, что первой главной и наиболее характерной заслугой Л.М. было «признание самодовлеющего характера психиатрии как науки, венчающей здание медицины... Этот синтез, использование феноменологического метода сделали его тончайшим диагностом, которому оказалась по плечу задача выявления мягких форм шизофрении, и что, в свою очередь, сделало оправданным создание им клинико-профилактического и психогигиенического направления в психиатрии. Ни в ком так ярко не проявился талант организатора психиатрической службы и социальной психиатрии: «Госпитализацией нельзя разрешить проблемы улучшения положения всех психически больных... Да и нет такой надобности... Главная масса психически больных будет оставаться в населении. Психиатрия должна выйти за пределы психиатрических учреждений».

КВІТЕНЬ

1 – 85 років від дня народження (*с. Перегонівка Голованівського району*) **Вілена Олексійовича Івахнюка** (1929-2009),

будівельника. У 1953 закінчив Харківський інженерно-будівельний інститут. Пройшов шлях від прораба до головного інженера будівельного тресту. Засновник і перший ректор Білгородського державного технологічного університету ім. В. Г. Шухова (до 2003 – Білгородська державна технологічна академія будівельних матеріалів), очолював його з 1970 по 2000. Професор, член-кореспондент Російської академії архітектурних і будівельних наук. Дійсний член Академії будівництва України, дійсний член Міжнародної академії екологічної реконструкції. Почесний громадянин м. Білгорода Російської Федерації (1997). Голова Ради із захисту дисертацій, член Ради Спілки ректорів РФ. Автор понад 120 наукових праць, 25 авторських свідоцтв і патентів на винаходи. Заслужений будівельник Російської Федерації. Академік Російської академії природничих наук (1997).

2 – 85 років від дня народження (м. Мінськ) **Генрієтти Ісааківни Рубіної**,

музиканта (піаністка) і педагога. До 1941 навчалась у Музичній школі-десятирічці при Білоруській державній консерваторії, потім у ДМШ №1 м. Москви. Згодом навчалась у Московському міському музичному училищі. **Майже 50 років викладала у Кіровоградському музичному училищі, підготувала понад 120 спеціалістів.** Дружина композитора Кіма Шутенка. **У неї удосконалював майстерність гри на фортепіано Ігор Крутой.**

4 – 120 років від дня народження (м. **Олександрія**) **Дмитра Івановича**

Чижевського (1894-1977), філософа, літературознавця. **Закінчив Олександрійську чоловічу гімназію (1911),** історико-філологічний факультет Київського університету (1917), слухав лекції філософів Ясперса та Гуссерля (1921-1922). Докторську дисертацію захистив у 1933. Працював в університетах Гейдельберга, Фрайбурга, Марбурга (Німеччина) та Гарвардському (США). **Бібліографія творчої спадщини нараховує понад 900 робіт. Ім'я Чижевського присвоєно Кіровоградській обласній універсальній науковій бібліотеці.**

5 – 145 років від дня народження (м. Одеса) **Володимира Семеновича Лапідуса** (псевдонім С. Владимиров) (1869-1914), журналіста,

літератора. Навчався у Харківському університеті, потрапив під вплив ідей Л.М.Толстого. Друкувався в „Харьковских ведомостях”, „Одесских новостях” та інших газетах. Автор книг „Грезы любви” (1898), „Совість” (1911). **З 1903 – редактор-видавець щоденної ілюстрованої газети «Елисаветградские новости», де друкував деякі листи Толстого, заснував у місті власну друкарню. Був заарештований, декілька днів провів у в'язниці; газету закрили. В Елисаветграді надрукував роман „Призрак счастья” (1903). У 1906 подарував його Елисаветградській Громадській Бібліотеці разом з книгою свого приятеля-толстовця Тенеромо (Файнермана) „Воспоминания о Л.Н.Толстом”.**

6 – 90 років від дня народження (с. Доніно-Кам'янка Знам'янського району) Валентина Володимировича Ніколаєва (1924-

2004), спортсмена (греко-римська боротьба), тренера. Спортом почав займатися у 1945. У 1948 закінчив Ростовський інститут інженерів залізничного транспорту. 10-разовий чемпіон РРФСР. Тричі перемагав на Всесвітніх фестивалях молоді і студентів (1951, 1953, 1954). Чемпіон світу (1955), Олімпійський чемпіон Мельбурна (1956). За цю перемогу нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора. З успіхом виступав і в інших стилях боротьби -

вільній і самбо. Заслужений майстер спорту СРСР. Заслужений тренер РРФСР. На будинку в Ростові-на-Дону, де він жив, відкрито меморіальну дошку. Його ім'я присвоєно спеціалізованому залу боротьби „Геркулес”, в якому багато років базувалась школа Ніколаєва; встановлено пам'ятник олімпійському чемпіону на його могилі.

6 – 55 років від дня народження (м. Іловайськ Донецької області)

Віктора Миколайовича Серпокрилова, державного діяча, економіста. У 1981 закінчив Донецький державний університет, у 1993 – Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України. З 1981 – старший ревізор контрольно-ревізійного управління комунального господарства Кіровоградського облвиконкому. З 1988 по 1991 – у партійних органах. З 1991 по 1995 пройшов шлях від спеціаліста I категорії до голови комітету економіки облдержадміністрації. З 1996

по 1999 працював начальником управління економіки і власності облдержадміністрації. У квітні 1999 посів посаду начальника фінансового та головного фінансового управління ОДА. З серпня 2004 по липень 2005 – начальник управління АПК та природоохоронних заходів Департаменту зведеного бюджету Міністерства фінансів України. З липня 2005 по березень 2008 працював начальником головного управління Державного казначейства України у Кіровоградській області.

У 2008-2012 – заступник голови обласної державної адміністрації. З 2013 – перший заступник. Депутат Кіровоградської обласної ради. Нагороджений Почесною грамотою Міністерства фінансів. Заслужений економіст України (2013).

7 – 250 років від дня народження (м. Москва) Івана Михайловича

Долгорукова (Долгорукого) (1764-1823), князя, поета, драматурга, мемуариста. Походив із старовинного дворянського роду. У 1777-1780 навчався у Московському університеті. З 1780 по 1791 перебував на військовій службі. Був віце-губернатором у Пензі (1791-1796), губернатором у Володимирі (1802-1812). Перший оригінальний вірш опублікував у 1788. Найбільш повне прижиттєве зібрання творів – «Бытие сердца моего» у 4-х томах. Автор мемуарів «Повесть о рождении моём, происхождении и всей жизни», «Капище моего сердца, или Словарь всех тех лиц, с коими я был в разных отношениях в течение моей жизни», «Славны бубны за горами, или Путешествие мое коекуда, 1810 года», «Путешествие в Киев в 1817 г.». **Єлисаветград відвідав у 1810, присвятив місту вірш:**

Прекрасно жить в Елисавете:

Тут черви нам шелки дарят;

Таких арбузов в целом свете

Как здесь, я слышал, не едят.

Под властью быть Елисаветы

Прекрасно было востократ,

Когда Ея благи советы

Творили счастье здешних чад.

О град, Царице соименный!

Хоть многих меньше ты градов,

Но званью будешь незабвенный

В сердцах России всех сынов!

8 – 120 років від дня народження (м. Єлисаветград) Володимира

Яковича Шульгина (1894-1918), археолога, громадського діяча, героя Крут. Після закінчення Київської гімназії у 1913 вступив на природничий відділ фізико-математичного факультету Київського університету, захоплювався археологією. У 1912-1916 брав участь в археологічних експедиціях, які досліджували палеолітичну стоянку біля с. Мізин. Один з організаторів Помічного Студентського Куреня, який у нерівному бою з більшовицьким військом поліг біля станції Крути за незалежність України. У 30-ті роки ХХ століття труну з прахом Шульгина та його друга В. Наумовича таємно перепоховано на Лук'янівському

цвинтарі Києва. *Про перебування славетної української родини Шульгиних у Єлисаветграді розповідається в книзі кіровоградського краєзнавця Сергія Шевченка «Шульгини. Ігульський слід» (2013, серія «Єлисаветградське коло»).*

10 – 130 років від дня народження (с. *Федвар-Підлісне*

Олександрівського району) Терентія Петровича Юри (1884-1973), актора. *Брат Гната Юри. У 1905 вступив до професійної української трупи С. Максимовича у Єлисаветграді.* З 1921 по 1957 грав у Київському українському драматичному театрі ім. І. Я. Франка. Народний артист УРСР (1940). Знімався в кіно (фільм „Іван” О. Довженка та ін.).

10 – 75 років від дня народження (с. *Казавчин Гайворонського району*)

Віктора Васильовича Маринюка, художника. У 1959 закінчив автодорожний технікум, у 1967 – Одеське художнє училище (відділення малярства). Працює в галузі живопису, графіки. У 60-х рр. увійшов до групи молодих художників-неформалів, діяльність яких справила вплив на розвиток одеського образотворчого мистецтва. Один з фундаторів “Групи “Човен” (1993) та ідеолог творчого об’єднання “Мамай” (1998). З 70-х займається монументально-декоративним мистецтвом. З 1971 бере активну участь в організації неофіційних групових („квартирних”) виставок в Одесі і Москві. Учасник виставок: “Сучасне мистецтво з України” (Мюнхен-Лондон-Париж-Нью-Йорк) (1979), “100 років Руського мистецтва” (1991, галерея “Красний квадрат”, Лондон), “100 українських митців світу”. До 100-річчя українських поселень у Канаді (1991, Національний художній музей, Київ), Роботи представлені в музеї Нортон – Доджа (США), Хмельницькому музеї сучасного мистецтва, Національному художньому музеї та ін. Заслужений художник України (2008). У 2006 вийшов альбом „Маринюк”, присвячений творчості митця.

11 – 105 років від дня народження (с. *Талова Балка Світловодського*

району) Григорія Аврамовича Федоруса, фізика. У 1932 закінчив Кам’янець-Подільський інститут соціального виховання (техніко-математичне відділення). У 1935-1942, 1946-1960 працював у Інституті фізики АН УРСР. З 1960 – завідувачий відділом Інституту напівпровідників АН УРСР. Доктор технічних наук (1974), професор (1981). Заслужений діяч науки УРСР (1980). Лауреат Державної премії УРСР (1981).

13 – 45 років від дня народження (м. Кіровоград) Віталія

Станіславовича Делестьянова, музиканта (клавішні).

Музикою займається з п'яти років. Навчався у дитячій музичній школі та Кіровоградському музичному училищі, яке закінчив у 1988, у чудового викладача та композитора Кіма Шутенка.

Виступав у складі ВІА «Аллегро» (кер. Ванцак В.В.). З 1988 по 1993 навчався у Кривізькому державному педагогічному інституті, грав у джазовому колективі «Диксиленд» (під керівництвом Дряника В.І.). У 1993 брав участь у фестивалі «Червона рута» у складі групи «Ось Так!». З 1993 по 2001 грав у складі різних естрадних і джазових колективів у Польщі та Німеччині. **Співпрацював з Кіровоградською обласною обласною філармонією як оранжувальник. У 2002 виступав у дуєті із заслуженим артистом України С. Дьомінім. Написав для кіровоградського співака декілька пісень.** З 2002 робив оранжування для телесеріалів «Кодекс чести», «Кодекс чести 2», «Цвет нации», «Утёсов», брав участь у зйомках телесеріалів «Утьосов» і «Махно». З 2003 виступає в одному з кращих джазових оркестрів світу – Державному академічному оркестрі “Радіо Бенд Олександра Фокіна”, грає на клавішних інструментах.

14 – 120 років від дня народження (Єлисаветградський повіт) Петра

Семеновича Шелухіна (1894-1982), військового діяча.

Учасник трьох війн. Шлях в авіацію почав ще в Першу світову війну мотористом, побачивши на фронті польоти першого російського льотчика Михайла Єфимова. У 1919 був направлений у Київську льотну школу, у Громадянську війну воював на території України. Вважався майстром повітряної розвідки. За участь у Громадянській війні нагороджений трьома орденами Червоного Прапора. Після війни командував 15-ю винищувальною авіаційною бригадою, яку перетворив у зразкове з'єднання. Отримав орден Леніна. Згодом служив командуючим ВПС у Закавказзі та Приморському краї. Його вихованцями були Валерій Чкалов і Олександр Покришкін. Під час ВВВ генерал-майор Шелухін був першим командуючим ВПС Південного фронту. Йому підпорядковувались ВПС 9-ї і 18-ї армій (827 літаків). Генерал-лейтенант авіації. Автор спогадів „На той далекой, на гражданской...” (журнал „Авиация и космонавтика: вчера, сегодня, завтра”, 2009, № 11).

16 – 150 років від дня народження (м. Новомиргород) Іпполита

Олександровича Демінського (1864-1912), лікаря-епідеміолога. Народився у сім'ї ветеринарного лікаря. Навчався у Златопільській

прогімназії. Згодом родина переїхала в Астрахань. У 1889 закінчив медичний факультет Казанського університету і був призначений головним санітарним лікарем у дирекцію з риболовства м. Астрахань. Згодом 16 років працював головним лікарем на соляних родовищах озера Баскунчак, де йому вдалося відкрити лікарню і бактеріологічну лабораторію. З 1899 по 1912 брав активну участь у ліквідації шести спалахів чуми, холери й тифу. Був нагороджений срібною медаллю Св. Анни та орденом Св. Анни 3 ст. У 1908 був призначений заступником директора Астраханської бактеріологічної лабораторії. У 1910 на Першому з'їзді лікарів-епідеміологів Південно-Східної Росії виклав систему противочумних заходів, серед яких провідне місце займали дослідження степових гризунів: виділив культуру чумного мікроба від верблюда і ховраха. Ціною власного життя, заразившись від ховраха, довів ідентичність чуми у тварин і людей. Перед смертю надіслав колезі телеграму: «Я заразився от сусликов легочной чумой. Приезжайте. Возьмите добытые культуры. Записи все в порядке, остальное все расскажет лаборатория. Труп мой вскройте как случай экспериментального заражения человека от сусликов. Прощайте. Деминский».

17 – 95 років від дня народження (с. **Табурище, тепер м.**

Світловодськ) **Віктора Федоровича Соколова** (1919-2002), поета. У 1939 закінчив Макіївський металургійний технікум. З 1958 по 1966 очолював Донецьку обласну організацію Спілки письменників України. Був головним редактором журналу „Донбас”. Останні роки життя мешкав у Києві. Перша збірка віршів „Весна” побачила світ у 1949. Автор понад 20 книг поезій, роману у віршах „Моє серці в Донбасі” (1960), поеми для дітей „Сталевар” (1976), збірки нарисів „Разговор с земляком” (1957) та інших творів. **Багато творів присвятив рідному краю, який опинився на дні рукотворного моря: цикл віршів „До свого серця”, віршований роман-сповідь „Листи до матері у потойбічний світ”, збірки „Табурище, моє Табурище”, „3 полицок пам'яті”. Почесний громадянин м. Світловодська (2003, посмертно).**

17 – 60 років від дня народження (**Кіровоградщина**)

Якова Солодкого, музиканта-перкусіоніста (ударні інструменти). Здобув вищу філологічну освіту. У 1983 закінчив джазове відділення Саратовського музичного училища. Працював у багатьох філармоніях СРСР. З 1984 по 1995 жив у Ленінграді. Грав у джазовому ансамблі під керівництвом Д. Голощокіна при Джазовій Філармонії Санкт-Петербурга, з рок-

групою „DDT” записав альбоми “Актриса Весна” та “Чёрный пёс Петербург”. Спеціалізується на латино-американському джазі та сальсі. У 1995 випустив сольний альбом „Percussion Magic”, перший і поки що єдиний в історії вітчизняної музики, де лідером виступав майстер гри на перкусійних інструментах. З 1995 мешкає у Мюнхені (Німеччина). З 1998 – засновник і директор оркестру „Latin Visit”. Брав участь у багатьох престижних джазових фестивалях, виступав разом із всесвітньо відомими джазменами. Викладає у Мюнхенському університеті історію гри на барабанах, пише прозу.

19 – 145 років від дня народження (станція Великокняжеська області Війська Донського) **Христофора Петровича Щетковського** (1869-1906), церковного діяча (**єпископ Єлисаветградський Хрисанф**).

У 1890 закінчив Донську духовну семінарію, у 1899 – Казанську духовну академію, кандидат богослов'я. Постригся у ченці в 1898. У сані архимандрита призначається у щойно засновану Корейську Духовну місію Російської Православної церкви. Перекладає на корейську мову «Краткий молитвослов», стислий виклад віри, споруджує перший в Кореї православний храм на честь святителя і чудотворця Миколая (освячений 1903), школу та інші будівлі. Велику підтримку Корейській Місії надавав Св. Іоанн Кронштадтський. Архимандрит Хрисанф здійснює поїздки по всій країні, вивчає життя і побут корейського народу, багато проповідує, охрестив 14 корейців. Уже через рік після початку діяльності місії обер-прокурор Св. Синода К.П.Побєдоносцев у звіті за 1900 відзначив: «Успех Православной миссии в Корею ныне можно считать вполне обеспеченным». У 1903, перебуваючи у Сибіру, архимандрит Хрисанф зустрів старця Григорія, який справив на нього таке велике враження, що архимандрит вирішив взяти його з собою у столицю. Так опинився у Петербурзі знаменитий Григорій Распутін. Автор праць: “Из писем корейского миссионера” (Казань, 1904); “От Сеула до Владивостока. Путевые записки миссионера” (М., 1905); “К вопросу о переводах на инородческие языки” (Казань, 1904). **27.08.1905 Щетковський був освячений на єпископа Єлисаветградського Хрисанфа, вікарія Херсонської єпархії і невдовзі помер у нашому місті у віці 37 років.**

20 – 150 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Діонео** (справжнє прізвище **Ісаак Вульфівич Шкловський**) (1864-1935), публіциста, критика, перекладача, дяді **В.Б.Шкловського**. **Навчався у Єлисаветградській гімназії (1879-1882)** та Одеському реальному училищі. **Друкувався в „Єлисаветградском вестнике”. За участь у діяльності Єлисаветградського народовольчого**

гуртка був засланий на 5 років до Сибіру. Досконало оволодів англійською, німецькою, французькою, італійською та іспанською мовами. З 1896 – лондонський кореспондент „Русских ведомостей” та „Русского богатства”. Найвідоміші книги: „Очерки современной Англии” (1903), „На темы свободы” (1908), „Меняющаяся Англия” (1914-1915), „Когда боги ушли” (1923), „Пестрая книга” (1921), та ін. Публіцистичну творчість високо цінували В. Короленко, В. Вересаєв, В. Набоков, П. Струве та багато інших діячів культури.

20 – 85 років від дня народження (с. Торговиця Новоархангельського району) Мойсея Абрамовича Іткіса, спортсмена (кульова стрільба), педагога. У командних змаганнях, починаючи з 1954, був семиразовим чемпіоном світу. Чемпіон світу 1958 зі стрільби стоячи з малокаліберної гвинтівки (374 очки) – це був світовий рекорд. Багаторазовий чемпіон Європи та СРСР. Рекорди Радянського Союзу оновлював 75(!) разів. Викладав у Ленінградському Військово-інженерному інституті імені Можайського. Кандидат педагогічних наук. Заслужений майстер спорту СРСР.

21 – 85 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Григорія Олександровича Гамарника, спортсмена, борця класичного стилю. У 1960 закінчив Київський інститут фізичної культури. Чемпіон СРСР у 1953 та 1956-1958. У 1955 виборов титул чемпіона світу. Заслужений майстер спорту СРСР (1955).

22 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград)

Михайла (Міхала) Костянтиновича Хороманського (1904-1972), польського письменника, драматурга. **Навчався в Єлисаветградській гімназії (з 1915). У 20-ті роки був інтелектуальним лідером єлисаветградської творчої молоді. Арсеній Тарковський згадував: „...Хороманський був нашим учителем. Він писав вірші по-людськи, перекладав з французької Верхарна та символістів, був першим, хто показав мені принаймні краєчок „нової поезії”.**

Вивчав педагогіку та психологію в радянських університетах. У 1924 виїздить до Польщі, дебютує у польській літературі „Оповіданнями з підтекстом” (1932). Перший роман „Ревнощі і медицина” (1933) перекладено багатьма мовами, автор відзначений премією Польської академії наук. З 1939 по 1958 живе у Бразилії та Канаді, займається живописом. Після повернення у Польщу публікує сатиричні романи „Відступ з приводу калосів” (1966) та „Макумба” (1968); детективні за сюжетом, але далекі від канону романи „Проникнути в суть” (1968),

„Співець тропічних островів”, „Убивство, молитва та провидці” (у 2-х томах), в яких знову показав себе майстром стильового парадоксу; декількох п'єс та збірників оповідань. Екранізовані три романи письменника (у тому числі й роман „Заздрість і медицина” польським режисером Янушем Маєвським у 1973).

22 – 110 років від дня народження **Федора Федоровича Оксанича**

(1914-1997), педагога, краєзнавця. **Багаторічний директор Новопраської середньої школи**, сучасник і послідовник ідей В. О. Сухомлинського. У школі відразу після війни силами учнів та вчителів було збудовано астрономічну обсерваторію, яка щорічно приймала до трьох тисяч відвідувачів. Фізико-технічний гурток школи виготовив повний комплект приладів і моделей, необхідних для проведення уроків з фізики, 24 радіоприймачі для населення, акумулятори та ін.

Гордістю школи була виробнича бригада, яка мала 103 га землі, чотири трактори, два автомобілі, сад і теплицю. Автор нарисів про Нову Прагу в «Історії міст і сіл УРСР. Кіровоградська область». Заслужений учитель УРСР.

22 – 85 років від дня народження (с. **Вільшанка Вільшанського району**) **Василя Івановича Стойкова**, церковного діяча, богослова.. **У 1948 закінчив Вільшанську СШ**. Духовну освіту здобув у Ленінградській духовній академії (1955) зі ступенем кандидата богослов'я. Багато років викладав у ленінградських духовних школах гомілетуку й аскетичку. З 1955 – протоієрей, настоятель Успенського храму в Ленінградській області. Ректор Санкт-Петербурзької духовної академії та семінарії, академік, заслужений професор. Нагороджений орденом Святого благовірного князя Даниїла III ст.

22 – 75 років від дня народження (м. Запоріжжя) **Володимира Ілліча**

Воловенка (1939-1999), хорового диригента, співака, музиканта.

Навчався в Херсонському музичному училищі, а потім – Одеській консерваторії ім. А. Нежданової. Хорову майстерність опановував у визначних корифеїв хорової справи: професорів К. Пігрова та Д. Загрецького. Був солістом державного народного хору Комі АРСР. **З 1973 – викладач кафедри музики і співів музично-педагогічного факультету КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Талант хормейстера особливо**

яскраво виявився в роботі зі студентською академічною хоровою капелюю, лауреатом багатьох республіканських фестивалів та

конкурсів. Був винятково талановитою особистістю: писав ліричні вірші, гарно малював, а ще – дуже совісним і безвідмовним, зокрема частіше від будь-кого їздив у Чорнобильську зону з концертами для ліквідаторів, що й привело врешті до загострення серцевої хвороби та передчасної смерті. .

22 – 65 років від дня народження (м. Новоукраїнка) Віталія Івановича

Либи, художника. Мати – вчителька української мови та літератури, батько – офіцер. З 1952 родина живе в м. Ужгороді. У 1969 закінчив Ужгородське училище прикладного мистецтва (улюблений вчитель Й.Бокшай). З 1971 працює художником декоративно-монументального напрямку, створив десятки великих мозаїчних образів в архітектурі. Його картини закуплені до приватних колекцій України, Росії, Канади, США, Німеччини, Ізраїлю, Ватикану, Польщі, Чехії, Словаччини. Картина “Свята Трійця” з виставки в Кошице (2002) була відібрана як подарунок для музею Ватикану. Президент Словаччини Р.Шустер під час відвідин Ватикану подарував її папі Івану Павлу II. Картину “Христос і хмарочоси”, створену через тиждень після вибуху торговельного центру в Нью-Йорку 11.09.2001, придбала Партія громадського порозуміння Словаччини і на знак поваги й співчуття подарувала американському президентові Бушу. Улюблений жанр – пейзаж (зокрема архітектурний), малює також портрети. Головна тема – сакральна. Персональні виставки проходили у Львові (2006, 2007) та Ужгороді (2009-2010).

22 – 60 років від дня народження (с. Сотницька Балка

Новоукраїнського району) Володимира Івановича Яцолі (1954-1979),

композитора. У 1965 переїхав з батьками до Івано-Франківська, де вступив до музичного училища ім. Д. Січинського за спеціальністю баян. Потім

навчався в Івано-Франківському педінституті на відділенні музики і співів. Одночасно був музичним керівником ВІА “Гуцулочки”. Колектив був дуже популярним. Виступав у Києві, Москві та інших містах Радянського Союзу. Гастролював у Японії (1977), Польщі (1978), Алжирі (1979). Першу пісню написав у 1972 під час навчання у музичному училищі. Згодом з’явилися пісні: “Гей як сонце спати ляже”, “Загубив – не вернеш”, “Чари”, “Квіти сонця”, “Квітне Україна”, “Анничка”, “Танго кохання”, “Пора весіль”, “Печаль матері” та ін. ВІА “Гуцулочка” співав в основному його твори або його обробки народних пісень. Відома фірма “Мелодія” навіть випустила

їхню платівку (1979). Перебував під покровительством Володимира Івасюка, до якого часто приїздив у Львів. Яцолу знайшли утопленим через 5 місяців після смерті Івасюка. У 2006 було видано нотну збірку пісень Яцолі "Недописані мелодії... недоспівані пісні..." Пісні Володимира Яцолі звучать і сьогодні, вони є взірцем для сучасної української естради. Далеко не всі твори дійшли до сучасників, бо загинув Володимир за загадкових обставин і при ньому була папка з нотами нових пісень.

22 – 70 років від дня народження (с. Плетений Ташлик Маловисківського району) Миколи Васильовича Кваші, музиканта, композитора і аранжувальника.

Закінчив Кіровоградське музичне училище. Розпочинав трудову діяльність учителем співів у сільській школі. Був головним диригентом заслуженого ансамблю танцю України "Ятрань" та академічного театру музики, пісні й танцю "Зоряни". З 1992 – художній керівник ансамблю народної та сучасної музики "Єлисавет-ретро" при Кіровоградській обласній філармонії. Автор музики до танцювальної сюїти "Українська рапсодія", до спектаклів українського художньо-спортивного ансамблю "Балет на льоду", до концертної програми "Зорян". У 1977 американська фірма "Mopitor" випустила платівку творів М. Кваші. Заслужений працівник культури України.

24 – 225 років від дня народження (Єлисаветградський повіт)

Дмитра Єрофійовича Остен-Сакена (1789-1881), військового і державного діяча. Учасник всіх воєн проти Наполеона, російсько-турецької війни (1828-1829). Автор книги „Мысли и некоторые предметы военного дела”. Під час Кримської війни 1853-1856 – начальник Севастопольського гарнізону. За оборону Севастополя удостоєний графського титулу, став членом Державної Ради. Командир Другого резервного кавалерійського корпусу, начальник військових поселень Новоросійського краю (1835-1850). **За наказом Остен-Сакена розведено більшість садів та бульварів у Єлисаветграді. Перший почесний громадянин Єлисаветграда (з 1864).** Перевіз із Батурина у маєток Приют у Єлисаветградському повіті келію Св. Дмитра Ростовського, збудував у маєтку дві церкви за проектами А.М.Достоевського (Вознесенську та Різдва Христового). Був попечителем Одеського навчального округу, **видав у Єлисаветграді (1874) книжку „Сведения об осмотре в Єлисаветграді и Одессе некоторых учебных благотворительных заведений”.** **Сприяв заснуванню у місті першого в Росії безплатного ремісничо-грамотного училища (1867), домігся дозволу на заснування Єлисаветградського благодійного товариства поширення**

грамотності й ремесел (1873). Почесний мировий суддя Єлисаветградського повіту (1869-1880). У Севастополі йому спорудили пам'ятник за оборону міста під час Кримської війни. Прослужив 76 років у офіцерських чинах. Брав участь у 15 війнах, 90 битвах, відзначався видатною хоробрістю, але жодного разу не був поранений чи контужений. Син Микола Остен-Сакен (1831-1912) був видатним дипломатом. Зокрема у 1896 підписав російсько-китайську залізничну конвенцію.

25 – 70 років від дня народження (с. Федосіївка Бобринецького району)

Володимира Яковича Новикова (1944-2004), економіста. Закінчив Донецький державний університет. З 1975 по 1985 – начальник управління „Південноенергомеханізація” (Донецьк). З 1985 – заступник керуючого Всесоюзним будівельним трестом „Енергомеханізація” (Москва). З 1986 по 2001 – головний інженер, директор Слов'янського арматурно-ізоляційного заводу ім. Ф. Артема (генеральний директор ВАТ „АІЗ – Енергія”). Народний депутат України (1990-1994). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1998).

29 – 150 років від дня народження (с. Капітанівка Новомиргородського району) Якова Івановича Бровара (1864-1941), живописця.

Навчався в Академії мистецтв (з 1863) у М.К.Клодта, А.І.Куїнджі, І.І.Шишкіна. Отримав срібні медалі у 1889, 1890 та 1892. У 1894 удостоєний звання класного художника 2-го ступеня. Учасник виставок з 1887 (АМ, ТПХВ та ін.) За картину „Старий будинок” у 1890 отримав премію С.Г.Строганова, здобув премію імені А.І.Куїнджі за пейзаж „Осіньна дорога” (1905). Твори зберігаються у художніх музеях Києва, Рязані, Самари, Іркутська, Ульяновська. Персональні виставки влаштовувались у Петербурзі (1908, 1912). На знімку: картина Бровара „Місячна ніч у Малоросії”.

1.04.1939 (75 років тому) – Утворена обласна організація профспілки працівників державних установ.

3.04.1914 (100 років тому) – В Єлисаветграді Акціонерним Товариством Г. О. Зельцер відкрито фабрику штучних мінеральних і фруктових напоїв, які виготовлялись винятково з натуральних соків та рафінадного цукру. Фабрика була обладнана найновішою закордонною технікою.

7.04.1914 (100 років тому) – У залі Дворянського Зібрання відкрилася Друга Єлисаветградська художня виставка, влаштована Товариством

поширення грамотності й ремесел. Експонувалося близько 300 творів 68 художників різних напрямків і течій.

7.04.1914 (100 років тому) – В Єлисаветграді відкрився сезон видовищ та розваг: театр, сад, ілюзійні відвідали понад три тисячі чоловік.

8.04.1914 (100 років тому) – У Зимовому театрі Єлисаветграда відбулося дитяче свято, організоване засновницею дитячого садка **Е. В. Яновською**. Була виконана казкова опера „Спляча красуня”, діти демонстрували ритмічну гімнастику, грав дитячий оркестр.

8-9.04.1914 (100 років тому) – Єлисаветградське відділення Всеросійського союзу християн-тверезників влаштувало в місті „Свято тверезості”.

9.04.1914 (100 років тому) – Правління місцевого товариства заохочення конярства влаштувало на Єлисаветградському іподромі змагання з перегонів.

14.04.1914 (100 років тому) – У Петербурзі товариство архітекторів влаштувало конкурс проєктів міського критого ринку для Єлисаветграда. Міську управу в журі представляли гласний І. Пашутін та архітектор Л. Любельський.

18.04.1914 (100 років тому) – Відбулося засідання комісії Єлисаветградського товариства охорони народного здоров'я, на якому обговорено питання про влаштування літньої дитячої колонії (табору відпочинку). Завідувачі початкових шкіл мали визначити по 5 учнів для направлення в колонію.

20.04.1914 (100 років тому) – В Єлисаветграді з дозволу Херсонського губернатора місцеве відділення товариства охорони народного здоров'я влаштувало день благодійності „Біла квітка” для збирання пожертвувань хворим на туберкульоз.

21.04.1929 (85 років тому) – У Зінов'євському міському театрі ім. Т. Г. Шевченка відбувся вечір української літератури за участю відомих письменників В. Сосюри, І. Микитенка, Л. Первомайського, А. Дикого, С. Голованівського.

25.04.1914 (100 років тому) – Єлисаветградський поліцеймейстер видав розпорядження про те, щоб усі місцеві автомобілісти отримали дозволи на право їздити по місту і пред'являли їх поліції за першою вимогою.

25.04.1914 (100 років тому) – В Єлисаветградському Зимовому театрі з лекцією „Ідея рівноправності жінок” виступив член Державної Думи Росії, професор Микола Некрасов.

26.04.1939 (75 років тому) – Утворено обласну організацію професійної спілки працівників початкової та середньої школи (нині – профспілка працівників освіти і науки).

27.04.1934 (80 років тому) – Голова окрвіділу ДПУ, чекіст, згодом письменник Д. Медведєв (автор книг „Сильні духом”, „Це було під Рівним”) через газету „Соціалістичний наступ” звернувся до мешканців міста із закликом взяти активну участь у будівництві стадіону **м. Зінов'євська**.

БУДІВНИЧИЙ «ХРАМУ МЕЛЬПОМЕНИ» В ЄЛИСАВЕТГРАДІ ГЕОРГІЙ ТРАМБИЦЬКИЙ ТА ЙОГО СИНИ, АБО ЯК «МЫ ПОПАЛИ В ЗАПЕНДЮ»

*...Да, наш город процветает,
Но в Одессе не хватает
Самой малости – театра варьете!*

Владимир Высоцкий

*Только в провинции театр
любили по-настоящему.*

Дон-Амінадо

Чомусь, коли з'явилася ідея розповісти про фундатора елисаветградського театру Георгія Васильовича Трамбицького та його синів, мені згадалася пісня із кінострічки «Небезпечні гастролі». Хочеться вірити, що саме ця благородна мета – процвітання міста – й надихала будівничого «Храму Мельпомени» в Єлисаветграді. Та й як могло бути

інакше? Завдяки Трамбицькому наше місто випередило і Миколаїв, де стаціонарний театр відкрився у 1882 році, і губернський Херсон, який отримав свій театр у 1889 році.

Дивно, що й досі історія цієї чудової будівлі не спонукала краєзнавців на захоплююче дослідження про те, що в ній відбувалося впродовж майже півтора століть. А цей славний ювілей наближається: у 2017-му виповниться 150 років нашому театру.

Хто лише із театральних знаменитостей (акторів та режисерів) Російської імперії та закордону, не виступав тут з гастрольями, хто з відомих уродженців міста не писав захоплюючих відгуків та спогадів про свої театральні враження!

Саме в нашому театрі, якщо вірити Антону Павловичу Чехову, народилася одна із найзнаменитіших театральних байок. Ось як вона подана у п'єсі «Чайка»: **«...Так вы же, Ирина Николаевна, сделайте**

милость, не забудьте навести справочку: где теперь актер Суздальцев? Жив ли? Здоров ли? Вместе пивали когда-то... в "Ограбленной почте" играл неподражаемо... С ним тогда, помню, в Елисаветграде служил трагик Измайлов, тоже личность замечательная... Не торопитесь, многоуважаемая, пять минут еще можно. Раз в одной мелодраме они играли заговорщиков, и когда их вдруг накрыли, то надо было сказать: «Мы попали в западню», а Измайлов – «Мы попали в запендю»... (Хохочет.) Запендю!...».

Нещодавно відомий московський театральний режисер Йосип Рейхельгауз, зібравши анекдотичні театральні історії, видав книгу, яку так і назвав «Мы попали в запендю»:жизнь в театре, театр в жизни».

Літопис театру не так складно й підготувати, хоча б переглянувши в обласному державному архіві наявну елисаветградську пресу дореволюційних часів, яка широко висвітлювала театральне життя міста. А щодо письменників, то один лише Дон-Амінадо чого вартий, який увічнив наш театр удвох чудових віршах та одному з кращих розділів своєї мемуарної прози «Поезд на третьем пути». Також можна посплатися на слогади видатного російського режисера і актора Павла Гайдебурова, який у 1902 році мав намір надовго, а то й назавжди осісти зі своєю трупою в Єлисаветграді. А що творіння Трамбицького заслуговує на вічну вдячність, так це незаперечно, хоча б за те, що тут у 1882 році народився український професійний театр, театр корифеїв.

Дивно те, що сама будівля театру визнана пам'яткою архітектури, історії та культури, але...місцевого значення. Щось, погодьтеся, у нас негаразд з логікою: народження театру корифеїв – подія національного значення, а будівля, в якій це сталося, – лише місцевого. І хоча від первісного вигляду театру Трамбицького внаслідок численних реконструкцій радянської доби залишилися «ріжки та ніжки», але ж все одно – це місце має бути святим для всіх свідомих українців.

Таке враження, що ніхто з фахівців, як слід, і не досліджував архітектурні особливості споруди. Принаймні, крім того, що будівля театру виконана у стилі українського бароко, що у мене особисто викликає певні сумніви, нічого іншого з цієї теми знайти не вдалося. **Можливо, тепер після грандіозної реконструкції та реставрації наш «храм Мельпомени» нарешті отримає статус пам'ятки національного значення, на що безумовно заслуговує.**

Донедавна про засновника театру в Єлисаветграді Георгія Трамбицького ми знали тільки те, про що розповідається в «Історическом очерке г. Елисаветграда» міського голови Олександра Пашутіна. Тобто майже нічого, крім самого факту спорудження ним будівлі театру.

Лише після того, як у новітні часи на сайт Кіровоградського міськвиконкому часів мерства Олександра Нікуліна (1998-2002) надійшов електронною поштою лист з Франції від правнука Трамбицького з фотографією діда (вона і досі залишається єдиною в Інтернеті!) та коротенькою інформацією про свій рід, крига почала потроху скресати. Ось що пише правнук фундатора і будівничого елисаветградського театру: **«Я француз, меня зовут Рене Луар, родился в Париже в 1923 году. Моя мать, в девичестве Трамбицкая, родилась в России в 1896г. Она была внучкой Георгия Васильевича Трамбицкого (1815-1884), инженера и генерал-майора, который в 1867г., будучи еще полковником, построил театр в вашем городе на свои собственные средства».**

Ось яким чином ми дізналися про дати життя і смерті будівничого театру, хоча подальша інформація Рене Луара про двох синів Трамбицького Олексія та Віктора виявилася достовірною лише щодо одного з них. А закінчується лист так: **«Если у вас есть дополнительная информация о театре, я буду очень рад получить ее. Я могу свободно читать по-русски».** Надзвичайно шкода, що зв'язок з французьким нащадком Георгія Васильовича не був налагоджений через повну відсутність будь-якої додаткової інформації про театр з нашого боку.

Щодо походження прізвища Трамбицький, то існує декілька версій його виникнення. Одні вбачають у ньому польське коріння: у Польщі існують два населені пункти під назвою Трембице. Інші вказують на те, що у Тверській області Росії є село, яке так і називається Трамбицьке. Проте всі сходяться, що прізвище утворено від слова «трембіта» – народного духового музичного інструменту, поширеного серед українських гуцулів та польських гуралів.

В Інтернеті можна знайти деякі відомості про родовід Трамбицьких. З них випливає, що першим на території нашого краю, певно, з'явився Василь Гаврилович Трамбицький, про якого відомо, що народився він 28 лютого 1792 року, був учасником Вітчизняної війни 1812 року, за що

отримав землі в Херсонській губернії, а ще був художником-любителем. Це був батько будівничого елісаветградського театру Георгія Васильовича Трамбицького. Як бачимо, у цій родині військових завжди в пошані було мистецтво.

Феномен Трамбицького, як будівничого елісаветградського театру, в тому, що він не був професійним архітектором. За фахом Георгій Васильович – військовий інженер, випускник Головного інженерного училища в Санкт-Петербурзі та Офіцерських класів при ньому 1835 року. Де він служив до 1866 року, не встановлено. Як повідомляє «Адрес-Календарь Херсонской губернии на 1866 год», того року військовий інженер-підполковник Георгій Васильович Трамбицький був начальником Елісаветградської інженерної дистанції (так до 1917 року називалися організації, яким підпорядковувалися всі об'єкти військового призначення певного регіону) в складі Херсонської інженерної команди Одеського військового округу. Хоча жити в Елісаветграді, як свідчить дата народження старшого сина (1859 рік), він почав значно раніше.

Судячи з усього, Трамбицький був палким шанувальником театрального мистецтва. А загалом витоки театральної слави нашого міста були закладені ще в 1770 році, коли у фортеці Св. Єлисавети групою офіцерів-аматорів під орудою обер-коменданта фортеці Василя Черткова була здійснена постановка одноактної п'єси французького драматурга Жана-Батиста Руссо «Кав'ярня». Сам твір у перекладі Черткова побачив світ у 1765 році у друкарні фортеці Св. Єлисавети.

Втім, справедливості ради слід зазначити, що й до Трамбицького в Елісаветграді робилися спроби побудувати стаціонарний театр, оскільки тривалий час вистави заїжджих гастролерів влаштовувалися в тимчасово споруджених дерев'яних балаганах. В «Историческом очерке г.Елисаветграда» читаємо: **«...Купец Плотников выстроил больших размеров деревянный театр на пустопорожном месте, отведенном ему городом на углу Перспективной и Петровской улиц..., но театр этот недолго существовал и в начале 1850-х годов сгорел до основания со всеми театральными приспособлениями».**

Певно, саме в цьому театрі у середині вересня 1847 року геніальний композитор і піаніст Ференц Ліст дав свої останні публічні концерти. Цікава інформація про те, що являло собою приміщення елісаветградського літнього театру тих часів, міститься в мемуарах Афанасія Фета, який перебував на військовій службі на території нашого краю. Поет відзначає: **«...Состроенный на скорую руку дощатый театр был не только весьма красив на вид, но и оказывал обществу значительные услуги. Кроме чередовавшихся изо дня в день представлений русской и французской трупп, и Лист давал в этом театре несколько раз свои концерты».**

Після цього театральні вистави, особливо під час військових маневрів

за участю Імператора, влаштовувалися навіть у приміщенні манежу Єлисаветградського юнкерського кавалерійського училища. Тобто місто давно визріло для того, щоб мати справжній добротний театр, і Трамбицький вгамував його бажання. Загадкою залишається, чи він самотужки розробив проект будівлі, що доволі сумнівно, враховуючи її складність, чи скористався послугами професійного зодчого, чие ім'я залишилося невідомим?

Та хоч як там було, в 1865 році міське управління за символічну плату в розмірі 76 рублів виділило Георгію Трамбицькому ділянку землі, на якій за власні кошти він збудував кам'яний Зимовий театр. Зробив він це напрочуд швидко, офіційне відкриття театру відбулося у 1867 році. Тоді в Єлисаветград на Георгіївський ярмарок приїхала трупа відомого провінційного актора та антрепренера Григорія Олексійовича Виходцева (1815-1886), вона й зіграла першу виставу в щойно збудованому театрі.

У тодішніх театральних колах Виходцев був легендарною особистістю. Сучасники писали про нього: **«Самым удивительным перевираием ролей славился в продолжение слишком пятидесяти лет известный провинциальный актер Григорий Алексеевич Выходцев. Про него даже говорили, что он «врет классически» и имя его в наших закулисных сферах было нарицательным, – «он врет, как Выходцев», – замечали про кого-нибудь, кто уж чересчур переходил Рубикон правды. Многие места в пьесах, которые для него казались непонятными или сухими, он развлекал собственным остроумием самого сомнительного свойства. Он не церемонился ни с какими пьесами, будь ли то драма или пустой водевиль, классическая трагедия или глупая оперетка».**

Приміром, в одній із п'єс замість фрази **«и когда дьявол хотел соблазнять пустынного, он всегда являлся в женском платье, – это его любимый костюм»**, Виходцев видав таке: **«И когда дьявол проклятый хотел соблазнять пустынного, то всегда являлся под женской юбкой, – это его любимое местопребывание».**

На превеликий жаль, яку п'єсу запропонував Виходцев елисаветградцям на відкриття театру і чи не зрадив він своїй звичці перебріхувати роль, залишилося невідомим. До речі, Григорій Олексійович часто гастролював на Єлисаветградщині й раніше. А після відкриття Зимового театру Трамбицького зі своєю трупою взагалі не полишав Єлисаветграда з 1879 по 1881 рік, що не було притаманно мандрівним театральним колективам (значить, мали неабиякий успіх у публіки!).

У ці роки (1877-1878) в елисаветградській трупі Виходцева служив режисером та актором Марко Кропивницький. До речі, цей театральний діяч відіграв роль «хрещеного батька» у мистецькій долі нашого земляка. Григорій Олексійович умовив Кропивницького взяти участь у своєму

бенефісі в Одесі, зігравши роль Стецька у «Сватанні на Гончарівці». «Цей мій дебют 13 ноября 1871 року і рішив мою судьбу», – згадував Марко Лукич.

Та все це буде пізніше, а поки що повернімося до фундатора стаціонарного театру в Єлисаветграді. Майже відразу після його відкриття 19 жовтня 1867 року Трамбицький звернувся в міську думу з клопотанням такого змісту:

Построив театр в г. Елисаветграде по желанию городского общества... без всякого пособия со стороны города, я открыл в настоящее время театральные представления, не щадя издержек на содержание возможно лучшей труппы. Отзыв всего общества доказывает, что я по возможности выполнил желание его и что труд мой в этом отношении вознаграждается, но для поддержания предприятия моего, необходима гарантия городского общества в дополнении отношения думы от 22 апреля 1866 года за № 1333, в недозволении другому лицу в городе делать приспособления каких-либо построек на театральные представления собственно для игры актеров. Елисаветградское общество так малочисленно, что необходимы самые энергичные старания и любовь к искусству для поддержания в городе и одного театра, если же он будет иметь какую-либо конкуренцию, то существование его невозможно; вот почему прошу приговора городского общества в обеспечение затраченного моего капитала на предприятие, которое, если поддержит общество и обшательства, может принести неисчислимую пользу населению».

Можна лише уявити, яким було розчарування Георгія Васильовича, коли на його клопотання надійшла відмова із Санкт-Петербурга: «...Разъяснить елисаветградской городской думе, что монополия в помещении для театральных представлений не может быть предоставлена инженер-полковнику Трамбицкому по неимению на это в законе разрешения и что не представляется оснований устранять в данном случае конкуренции других лиц...»

І справді, у наступні роки театральні вистави влаштовувалися в Єлисаветграді, крім Зимового театру, і в приміщенні Громадського Зібрання, і в клубі для робітників заводу Ельворті. Трамбицький був власником свого театру до 1879 року. Де він помер і похований, поки що не встановлено. Згодом театр належав відомому антрепренеру та актору М.К.Милославському (1879-1883), який 28 жовтня 1882 року надав сцену українській трупі Кропивницького для постановки п'єси І.Котляревського

«Наталка Полтавка», в якій блискуче дебютувала Марія Заньковецька, у цей день і народився український професійний театр. Опісля власниками театру в Єлисаветграді були ротмістр В.Т.Кузьмицький (з 1883 по 1913 рік) та Елькінд (у 1913-1919рр.).

Найяскравіше з власників театру після Трамбицького «засвітився» відставний ротмістр Кузьмицький. Ось як його змальовує Павло Гайдебуров: **«О хозяине театра я слышал не раз как о своеобразной, колоритной фигуре, известной своей скупостью. Огромный пес служил его верным хранителем. Кузьмицкий ждал моего прихода, и я благополучно миновал зверя, но беседа оказалась краткой. Кузьмицкий пожелал получить за аренду театра вдвое против того, что давал ему Несмельский»**. Переповідаючи свою зустріч з Кузьмицьким актрисі Скарській, Гайдебуров відзначає, що той був **«... удивительно похож на Плюшкина с той только разницей, что бабий платок заменен на нем белой фуражкой дворянского образца»**. Аби не жадібність власника театру, трупа Гайдебурова в Єлисаветграді, де її приймали чудово, осіла б надовго.

Що стосується останнього власника театру в Єлисаветграді на прізвище Елькінд, то жодних відомостей про нього відшукати не вдалося. З усіх наявних в Інтернеті носіїв цього прізвища на цю роль більш-менш підходить хіба що Елькінд Аркадій Данилович (1869-1920), доктор медичних наук, відомий єврейський антрополог. Тим паче, що в Єлисаветграді у ті часи мешкав його колега і, напевне, добрий знайомий, також лікар та антрополог Самуїл Вайсенберг (1867-1927), якого називали другим після славетного Чезаре Ломброзо єврейським ученим-антропологом. Проте схоже, що в Єлисаветграді Елькінд постійно не жив, інакше був би включений у довідниково-адресні книги «Весь Єлисаветград», які видавалися в місті до 1917 року. Хоча, приміром, як не дивно, у довіднику за 1913 рік не міститься жодної інформації про єлисаветградський театр.

В Єлисаветграді у Трамбицького народилися два сини: Євген – у 1859 році, Олексій – у 1860-му. Спочатку, згідно з сімейною традицією, брати вступили до Петровської Полтавської військової гімназії (перший закінчив її у 1876 році, другий – у 1877-му), а потім їхні шляхи розійшлися. Євген Трамбицький зробив досить успішну військову кар'єру. Закінчив Миколаївське кавалерійське училище в Петербурзі та Академію Генерального штабу. Був командиром Архангелогородського і Волинського драгунських полків, начальником 1-ї окремої кавалерійської бригади, комендантом Михайловської фортеці.

У 1912 році в чині генерал-лейтенанта Євген Георгійович вийшов на пенсію. Коли почалася Перша світова війна, служив у Державному ополченні. Мав дружину Юлію Аркадіївну Карпову, яка померла в 1915 році, та дітей: сина Георгія (1888 року народження) та доньку Тетяну (1886 р.н.). Під час Громадянської війни Трамбицький воював проти

Червоної Армії у Збройних Силах Півдня Росії. Емігрував до Франції. Помер уродженець Єлисаветграда у 1931 році в Парижі, похований на кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа. Згаданий син *Трамбицький Георгій Євгенович* (1888 – 1926) був інженером за фахом. Разом з батьком після громадянської війни опинився в еміграції, помер 1926 році у молодому віці в Парижі.

Дивно, що про цих своїх родичів французький правнук Георгія Трамбицького Рене Луар навіть не згадує.

Натомість досить детально розповідає про його молодшого брата Олексія Трамбицького, який став відомим архітектором. У 1881 році син фундатора і будівничого єлисаветградського театру закінчив Імператорську Академію мистецтв у Санкт-Петербурзі. У 1884 році за проект «великокняжого замиського

замку» отримав від АМ велику золоту медаль і право на закордонне відрядження за державний кошт. Після повернення в Росію за виконані роботи Олексій Трамбицький у 1887 році отримує звання академіка архітектури. З 1890 року викладав у Вищому художньому училищі при Академії мистецтв, професор (з 1895 року). Творча доля Олексія Георгійовича склалася напрочуд примхливо. З 1888 року він служив у Техніко-будівельному комітеті Міністерства внутрішніх справ, був архітектором

Головного тюремного управління, а в 1898 році його призначили архітектором Дирекції імператорських театрів. Тобто Трамбицький одночасно проектував театри, в'язниці та інші споруди, чудово з цим справляючись.

Причому, працював однаково успішно в різних стилях. У 1901 році за його проектом у Полтаві був споруджений міський театр під назвою «Полтавський просвітницький будинок ім. М.В.Гоголя». Брав участь у відновленні після великої пожежі театру у Нижньому Новгороді та реконструкції Маріїнського театру в столиці Російської імперії

У стилі модерн у 1906 році в Петербурзі збудував доходний будинок, який належав його дружині Марії Олександрівні Трамбицькій, дочці відомого архітектора Кракау. Шедевром архітектури визнано

споруджений в неоруському стилі за проектом уродженця Єлисаветграда Головний ярмарковий будинок у Нижньому Новгороді. Серед закладів пенітенціарного типу, збудованих за проектом Олексія

Трамбицького, виділяється будівля в'язниці у Царському Селі (1902 рік), яка має доволі привабливий вигляд, хоча мала б відлякувати. Втім, це питання – дискусійне. Помер Олексій Георгійович у 1922 році. В історії цієї родини загадок вистачає.

P.S. Коли ця стаття була підготовлена до друку, місцеві ЗМІ повідомили сенсаційну новину: «...Під час виїзного засідання Комітету Верховної Ради з питань культури та духовності... приміщення реконструйованого Кіровоградського академічного музично-драматичного театру ім. М. Кропивницького вже не є архітектурною пам'яткою».

А пояснення таке: «Автентичність, як пам'ятка архітектури, театр втратив ще у 80-х роках. І сьогодні це історичне місце, на якому було споруджено Зимовий театр архітектора Трамбицького, який і залишається в переліку пам'яток історії. Сьогодні ми змінюємо облікову документацію і залишаємо категорію пам'яток історії – місце, де був театр Трамбицького...». Хоча, як твердять кіровоградські архітектори Людмила Харламова та Олександр Постолатій, коли б навіть вдалося відновити театр Трамбицького у первісному вигляді, дозволів на його експлуатацію ніхто б не дав!

У зв'язку з цим мене цікавить лише одне питання: невже будівля реконструйованого театру, яка викликала стільки захоплених відгуків, з точки зору мистецтва архітектури не становить жодної цінності? Так, я знаю, щоб визнати сучасну будівлю пам'яткою архітектури, згідно з нині діючим законодавством, має пройти 40-50 років. Але наш випадок особливий: мова ж не йде про повне знищення театру Трамбицького, а лише про його вимушену реконструкцію, нехай і кардинальну. Де гарантія, що через деякий час хтось не затіє чергову реконструкцію нашого театру, адже він не є пам'яткою архітектури, що охороняється державою?!

ТРАВЕНЬ

1 – 95 років від дня народження (с. *Аджамка Кіровоградського району*) **Бориса Лазаровича Арова**, журналіста.

Закінчив філологічний факультет Миколаївського педагогічного інституту. З 1937 працював у Миколаївській обласній газеті „Южная правда”. Учасник ВВВ. Основні журналістські теми: долі людей, культура, спорт. Друкувався в часописах: „Огонек”, „Юность”, „Україна”, „Старт” та ін. Уклав низку фотоальбомів про м. Миколаїв, один з авторів п’єси „Партизанська іскра” та сценаріїв декількох

документальних фільмів, знятих на Київській кіностудії, писав пісні про Миколаїв. Був акредитований на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу і Європи. Автор книг: «Акварели рідного города» (2002), «Чуткие струны души Марка Лисянского» (2012) та ін. Нагороджений орденом Богдана Хмельницького (2012).

1 – 85 років від дня народження (м. *Знам’янка*) **В’ячеслава Євгеновича**

Шкоди (1929-2011), педагога і краєзнавця. **Закінчив Олександрійське культосвітнє училище** та філологічний факультет Одеського університету. **З 1965 по 1996 – викладач Знам’янської дитячої музичної школи. З 1990 – директор Знам’янського міського літературного музею Т.Г.Шевченка „Тарасова Світлиця”.** Автор досліджень про Чорне озеро, **напису про м. Знам’янку в „Історії міст і сіл Української РСР.**

Кіровоградська область” (1972) та інших праць. Почесний громадянин м. Знам’янки. Лауреат краєзнавчої премії імені Д.Яворницького Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії імені В.Ястребова.

2 – 65 років від дня народження (с. *Кам’яний Брід Ульяновського району*) **Сергія Вікторовича Колесникова**, поета. **У 1963**

закінчив Кіровоградське медичне училище, у 1981 – філософський факультет Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. Ліквідатор наслідків Чорнобильської катастрофи (1986). Друкується з 1971. Автор книг пародій „Шлях у генії” (1994), „Поет на груші”; книги ліричних поезій „Весни обірване суцвіття” та ін. Член Національної Спілки письменників України.

3 – 155 років від дня народження (с. Кам'яно-Костувате Братського району на Миколаївщині) **Панаса Саксаганського**

(справжнє прізвище **Тобілевич Панас Карпович**) (1859-1940), актора і режисера. **Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі, грав у аматорських драматичних гуртках.** На професійній сцені з 1883. У 1890 почав режисерську діяльність у власній трупі – „Товаристві малоросійських артистів під керівництвом П. К. Саксаганського”. **Часто виступав у Єлисаветграді.** У 1918-1922 очолював у Києві постійний Державний народний театр, на основі якого 1922 утворено Театр ім. М. К. Заньковецької. Народний артист УРСР (1925), народний артист СРСР (1936), Герой Праці (1924). Автор книг: „Як я працюю над роллю”, „До театральної молоді”, „До молодих режисерів”, „Театр і життя” (1932). Його ім'ям названо Київський обласний український музично-драматичний театр (м. Біла Церква).

3 – 95 років від дня народження (м. **Новомиргород**) **Аркадія Федоровича Ковачевича**, військового діяча. **З 1927 навчався у школах Новомиргорода, Знам'янки, Кіровограда. У 1934 вступив до Кіровоградського технікуму механізації сільського господарства; відвідував місцевий аероклуб, який закінчив у 1937.**

Герой Радянського Союзу (1943). До вересня 1944 здійснив 520 бойових вильотів, збив 26 особисто і в парі – 19 літаків. Генерал-лейтенант авіації, викладав у Військово-повітряній академії ім. Ю. О. Гагаріна.

Почесний громадянин м. Новомиргорода.

4 – 95 років від дня народження (с. **Козакова Балка Новоукраїнського району**) **Анатолія Федоровича Пащенко**, хіміка-технолога

У 1941 закінчив Харківський хіміко-технологічний інститут. Працював на засекречених підприємствах ВПК. З 1947 – на «Базі»-10 (ВО «Маяк») у Челябінську-40 (м. Озерськ). З 1960 по 1969 на посаді головного інженера. Зробив внесок у технологію виділення плутонію з опроміненого в реакторі урана, при ньому розпочалося будівництво підприємства з переробки радіоактивних відходів. Лауреат Ленінської премії в галузі науки і техніки (1961). Нагороджений

орденом Леніна, трьома орденами Трудового Червоного Прапора, двома орденами «Знак пошани» та ін. У 1968 удостоєний пам'ятної медалі Інституту Атомної Енергії ім. І.В.Курчатова «За долголетнюю и плодотворную деятельность по развитию атомной науки».

5 – 100 років від дня народження **Семена Яковича Пилипчука**, церковного діяча, *єпископа Кіровоградського і Миколаївського Севастіана* (1914-1992). У 19-річному віці вступив до Свято-Духовського скиту Успенської Почаєвської Лаври. У 1938 прийняв чернецтво з іменем Севастіан. З 1938 по 1966 служив у Почаєвській Лаврі (архімандрит), потім з 1966 по 1976 – у Свято-Успенському чоловічому монастирі в Одесі. За його молитвами і вказівками у монастирі відкрита криниця з цілющою водою. **З 1977 по 1989 очолював Кіровоградсько-Миколаївську єпархію. За час його служіння відреставровано Кафедральний собор Різдва Пресвятої Богородиці та багато інших храмів.** З цього приводу у храмі Похвали Пресвятої Богородиці Почаєвської Лаври і Кіровоградському кафедральному соборі встановлено меморіальні дошки.

5 – 55 років від дня народження (*с. Комишувате Новоукраїнського району*) **Клокар Наталії Іванівни**, педагога. **У 1980 закінчила факультет іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна.** Кандидат педагогічних наук (1997), доцент. З 1999 по 2012 – ректор Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів у м. Біла Церква. Коло наукових інтересів – післядипломна педагогічна освіта, освітній менеджмент, підготовка директорів навчальних закладів до роботи в нових соціально-економічних умовах, навчання резерву управлінських кадрів для освіти, створення інформаційно-навчального середовища системи освіти регіону. Реалізує триступеневу програму підготовки управлінських кадрів. Доктор педагогічних наук (2011), професор. Автор 64 навчально-методичних та науково-методичних посібників, понад 200 статей. З 2012 – начальник головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації. Заслужений працівник освіти України.

5 – 55 років від дня народження (*м. Новомиргород*) **Григорія Миколайовича Урсола**, лікаря. У 1982 закінчив лікувальний факультет Одеського медичного інституту. З 1982 по 1994 працював у Кіровоградській обласній лікарні (з 1990 – завідувач відділення торакальної хірургії). У 1994 заснував ППФ «Ацинус», генеральний директор фірми. Заслужений лікар України. Кандидат медичних наук. Почесний професор Міжнародного університету у Відні (Австрія). Автор понад 30 наукових праць, 52 винаходів. Літ.: Ю.Матівос «Історія однієї родини» (2009).

8 – 80 років від дня народження (м. Кірово, Кіровоград) **Анатолія**

Андрійовича Кравчука, актора і режисера. Після закінчення 1957 Київського інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого працював у театрах Кам'янець-Подільського, Хмельницького, Одеси, Києва та Львова. У 1980-1985 – головний режисер Львівського українського драматичного театру ім. М. К. Заньковецької. З 1985 – режисер Львівського російського драматичного театру Радянської Армії. З 1991 працює у Львівському українському молодіжному театрі ім. Леся Курбаса.

Народний артист України (1975).

12 – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) **Віталія Івановича**

Завіну (1959-2011), педагога. Випускник СШ №34. У 1981 закінчив педагогічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім.О.С.Пушкіна зі спеціальності “Вчитель початкових класів”.

Трудовий шлях почав 1978 керівником гуртка бального танцю обласного Палацу піонерів та школярів, у 1980 перейшов на посаду педагога-балетмейстера народного самодіяльного ансамблю бального танцю “Конвалія” Будинку культури заводу радіовиробів, учасником якого був з перших днів заснування колективу (квітень 1970). **З 1987 працював у КДПІ ім. О. С. Пушкіна.** Роботу в інституті поєднував з посадою художнього керівника “Конвалії”, лауреата Всеукраїнських оглядів художньої самодіяльності. З 1991 – президент Федерації спортивного (бального) танцю Кіровоградської області. Кандидат педагогічних наук (1996). **З 1998 – декан педагогічного факультету, а з 2004 – перший проректор КДПУ ім. В.К.Винниченка, професор(2007).** Автор понад 90 наукових праць з проблем педагогіки та хореографії. **Заслужений працівник культури України (1995). З 2010 - ректор КДПУ ім. В.К.Винниченка. Трагічно загинув.**

14 – 85 років від дня народження (с. Мар'янівка Петрівського району)

Володимира Григоровича Бойка (1929-2009), літературознавця і фольклориста. Закінчив у 1952 Київський університет, викладав у ньому з 1976. Був завідувачем кафедри теорії літератури (до 1986), з 1993 до 2002 – на кафедрі фольклористики. Доктор філологічних наук (1970), професор (1982). Автор 3-х монографій: “Поетичне слово народу і літературний процес” (1965), “Сучасна народнопоетична творчість на Україні. Основні тенденції розвитку” (1973), “Поезія Едуарда Межелайтіса” (1988). Брав участь у підготовці до видання багатотомної серії „Українська народна творчість”, 20-томного видання творів М. Рильського. Упорядкував більш як 30 збірок українського фольклору. В

укладеному ним збірнику “Українські народні прислів'я” (1968) уперше вміщено переклади зразків українського фольклору німецькою мовою, а збірник “Українські народні казки” (1976) здобув міжнародне визнання і був перекладений англійською, німецькою, французькою мовами та 5 мовами народів Індії.

14 – 85 років від дня народження (с. Успенка Онуфрїївського району)

Миколи Івановича Кодака (1929-1994), педагога. *Випускник Деріївської СШ Онуфрїївського району (1947). У 1952 закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна з відзнакою. Директор Деріївської середньої школи (1961-1991) та Павлівської СШ ім. В. О. Сухомлинського (1970-1976).* Про життя Деріївської школи знято науково-популярний фільм московською студією документальних фільмів (1968). Ініціатор створення у школі краєзнавчого

музею та музею Дніпровської переправи. Досвід педагогічного колективу з проблем навчально-виховного процесу висвітлив у книзі „Сільська школа сьогодні” (1976). Нагороджений орденом трудового Червоного Прапора. **Пам'яті М. І. Кодака присвячено книгу „Нам пощастило працювати з ним” (Кіровоград, 2007).**

18 – 85 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Костянтина

Федоровича Гуценка, правознавця. У 1954 закінчив юридичний факультет Ленінградського університету. Доктор юридичних наук, професор. З 1978 по 1987 – директор Всесоюзного НДІ радянського законодавства. Брав участь у роботі над проектами Кримінально-процесуального кодексу, законом „Про судову систему”, Конвенцією ООН про права дитини та ін. З 1987 – завідувач кафедри юридичного факультету МДУ ім. М. В. Ломоносова.

18 – 60 років від дня народження (м. Балашиха Московської області)

Наталії Олександрівни Василенко, педагога, громадського діяча. *У 1976 закінчила КДПІ ім. О. С. Пушкіна. У 1980-1982 – старший викладач КІСМу. Кандидат педагогічних наук (1989). З 1993 по 1998 і з 1999 – ректор Кіровоградського інституту комерції. Автор наукових праць: „Проблема совершенствования урока в педагогическом наследии В. А. Сухомлинского”(1993), „В.А.Сухомлинский о самовоспитании школьников” (1995) та ін. Доктор філософії у*

педагогічних науках (1995).

19 – 110 років від дня народження (Саратовська область) **Миколи**

Івановича Климова (1904-1992), військового діяча. Закінчив робітфак у 1931 і два курси зоотехнічного інституту в 1934. У 1941 після закінчення другого курсу Військової академії ім. М. В. Фрунзе був направлений у діючу армію; воював на Брянському, Південно-Західному, Степовому, 1, 2 і 3-му Українських фронтах. Брав участь у Курській битві, визволенні України, Молдавії, Румунії, Угорщини, розгромі ворога на території Австрії. Звання Героя Радянського Союзу гвардії підполковнику Климову,

командиру 122-го гвардійського стрілецького Кишинівського полку, присвоєно 28.04.1945 года за вміле командування полком при форсуванні Дунаю та відбитті контрудару ворога в районі Будапешта. **Після війни жив у Кіровограді, працював військовим комісаром.**

20 – 65 років від дня народження (с. Підлісне Козелецького району

Чернігівської області) **Віталія Миколайовича Бабича**, мовознавця, перекладача. **У 1970 закінчив факультет іноземних мов КДПІ ім. О. С. Пушкіна**. Викладав у школах США (1976) та Англії (1979). **Працював у КДПІ з 1973 до 1994, деканом факультету іноземних мов у 1976-1993**. Кандидат філологічних наук (1978). **Бує головою обласної організації Всеукраїнського товариства „Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка (1991-1994)**. Володіє англійською, німецькою та французькою мовами. Автор

близько 20 наукових публікацій. Переклади англійських письменників друкувалися у журналі „Всесвіт”. З 1994 мешкає у Києві, працює перекладачем. **Дочка Ярослава Бабич (нар. 24.07.1976) – поетеса, автор декількох книг, член Національної Спілки письменників України, за фахом – дипломат. Син Богдан Бабич (нар. 28.04.1978) - мовознавець, фахівець з комп’ютерної лінгвістики, працює в університеті м. Лідс (Англія), де захистив докторську дисертацію.**

21 – 95 років від дня народження (с. Рівне Новоукраїнського району)

Івана Івановича Кувіки (1919-1982), військового інженера. Працював агрономом Рівненської МТС. Закінчив Архангельське військово-інженерне училище (1941) та Вищу офіцерську інженерно-мінерну школу (1945). У серпні-жовтні 1943 під його керівництвом на 700-кілометровому шляху знешкоджено чотири мінні поля, розміновано понад 100 км шосейних доріг, сотні будинків. Герой Радянського Союзу (1944). У 1950 закінчив Військову академію ім. М. В. Фрунзе, викладав.

З 1961 по 1970 – на спортивній роботі. Очолював дитячу спеціалізовану школу фігурного катання у Ленінграді.

23 – 65 років від дня народження (*м. Кіровоград*) **Юрія Онисимовича**

Соловея, актора і режисера, художника і скульптора. **З дитинства захоплювався живописом і театром.** У 1969 закінчив Ярославське театральне училище, продовжував займатися образотворчим мистецтвом. З 1970 по 1974 працював актором і художником-постановником у театрах Одеси і Новгорода. У 1975-1985 – актор театру Ленсовєта у Ленінграді. Одружився з відомою актрисою Алісою Фрейндліх. Молоде подружжя навіть грало разом у декількох спектаклях, зокрема у „Варшавській мелодії”. У 1985-1987 - художник-постановник у Творчому об'єднанні “Факел” (Санкт Петербург). З 1989 по 1996 - художник-постановник у театрі “Русская антреприза им. Андрея Миронова” (Санкт-Петербург). У 1989 відкрив своє художнє ательє на вулиці Пушкінській для представників лєнінградського художньо-музичного андерграунду. З 1992 по 2009 влаштував 18 виставок своїх творів у Ізраїлі, США, Франції, Росії. З 1996 – вільний художник. Живє у Німеччині, де має постійну виставку в м. Ворпсведі та “Арт-студию Юрий Соловей” у м. Бремен. Твори зберігаються в приватних колекціях Франції, Бельгії, Швеції, Німеччини, Фінляндії, Росії, Ізраїлю та США. Член Європейської академії природничих наук. Нагороджений медаллю Леонардо да Вінчі. Член Міжнародного художнього фонду.

25 – 90 років від дня народження (*с. Злинка Маловисківського району*)

Петра Степановича Максимєнка, художника кіно. У 1955 закінчив Київське училище прикладного мистецтва. Працював художником на Київській та Ялтинській студіях художніх фільмів. З 1963 – художник Київської кіностудії ім. О. П. Довженка. Оформив кінострічки: „За всяку ціну” (1959), „Іду до вас” (1961), „Дресирувальники” (1962), „Вечір на Івана Купала” (1968), „Хліб і сіль” (1970), „Жива вода” (1971), „Женці” (1978) та ін.

25 – 70 років від дня народження (*с. Покровське Кіровоградського району*)

Володимира Олексійовича Білоуса, живописця і педагога. У 1973 закінчив Київський художній інститут. З 1983 по 1987 – директор Рєспубліканської художньої середньої школи ім. Т. Шевченка. Учасник рєспубліканських виставок з 1976. Основна тематика творів – міфологія і побут українського народу, краєвиди Києва. Заслужений діяч мистецтв України (1998).

26 – 240 років від дня народження (на Полтавщині) **Карпа Стефановича Павловського** (1774-1832 в *Єлисаветграді*), священника, протоієрея.

Закінчив духовну семінарію (1794), служив у Миколаєві та Херсоні. **17.10.1794 одружився з дочкою Новомиргородського протоієрея Григорія Саражиновича. З 1809 – настоятель Єлисаветградського Успенського собору. Брав найактивнішу участь у рятуванні мешканців міста від епідемії чуми (1812-1813). Засновник та перший смотритель Єлисаветградського духовного училища (1820) (на знімку), викладав у ньому Закон Божий та латину до кінця життя.**

27 – 95 років від дня народження **Арона Борисовича Рєзніка** (1919-

1995 у **Гайвороні**), педагога. У 1936-1941 навчався на філологічному факультеті Одеського університету (закінчив у 1945). Учасник ВВВ. **З 1963 по 1979 – директор Гайворонської СШ № 5.** Автор понад 50 статей з методики та дидактики викладання історії та суспільствознавства, російської мови та літератури, міжпредметних зв'язків, самоосвіти учнів тощо. Кандидат педагогічних наук (1977). З 1980 – старший науковий співробітник НДІ трудового навчання і профорієнтації АПН СРСР, завідуючий науковою лабораторією з питань інновацій. **Ініціатор створення у 1992-1993 на міжшкільній основі класу „Самоосвіта” для учнів випускних класів трьох шкіл Гайворона.** У 2011 КОІППО імені Василя Сухомлинського видав про нього книгу «А.Б.Рєзнік – вчений, талановитий педагог-новатор».

28 – 55 років від дня народження (с. **Андрусівка Світловодського району**) **Ольги Павлівни Аболмасової** (1959-2008), краєзнавця.

Закінчила бібліотечний факультет Харківського інституту культури. До 1988 працювала бібліотекарем центральної дитячої районної бібліотеки. **З 1988 до 2008 – директор Світловодського міського краєзнавчого музею. Автор історико-краєзнавчої розвідки „Реквієм втраченого села” (1995) про села і містечка, що загинули у водах Кременчуцького моря, та інших праць. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (1996).**

29 – 120 років від дня народження **Ігоря Костянтиновича Романова** (1894-1918), сина великого князя Костянтина Костянтиновича, правнука імператора Миколи I. **У 1912 навчався в Єлисаветградському кавалерійському училищі, витримав іспит на офіцера, служив штабс-**

ротмістром лейб-гвардії Гусарського полку. На початку Першої світової війни з братами пішов на фронт, звідки в жовтні 1915 був відправлений для лікування пневмонії у Петербург. Після цього служив у свиті імператора в чині флігель-ад'ютанта. Після жовтневого перевороту 1917 був заарештований більшовиками, висланий в Алапаєвськ. 18.06.1918 разом з братами Іваном і Костянтином та іншими членами роду Романових був убитий. Трупи скинули в стару шахту і підірвали гранатами. У 1919 останки князя були поховані в Алапаєвському соборі, потім білогвардійці вивезли їх до Пекіна в склеп при храмі Св. Серафима Саровського. Князь Ігор Костянтинович не був одружений і не залишив нащадків. 1.11.1981 канонізований Російською православною церквою. У 2009 Генеральна прокуратора Росії посмертно реабілітувала князя.

30 – 80 років від дня народження (с. Струнькове Гайворонського району) Романа Олександровича Розенбліта (Ромуальда Ісааковича) (1934-2012), режисера-документаліста. У 1959 закінчив Московський інститут культури. З 1959 по 1968 працював кореспондентом, редактором і заступником головного редактора ростовської газети «Комсомолец». З 1968 (понад 40 років) – редактор і режисер Ростовської студії хронікально-документальних фільмів. Автор сценаріїв і режисер 48 документальних стрічок, серед них –

«Сотворение хлеба» і «Спросите вы у матерей», удостоєних Державних премій Росії, фільмів про Чехова, Шолохова та ін.: «Хождение по квадратному кругу» (1992), «Человек с молоточком» (1994), «Версия» (1994), «Судьбе завистливой назло» (1995), «От материнского порога» (1998), «Новочеркаск – 62», «Восхождение к пропасти», «Ноктюрн для аккордеона и памяти». Заслужений працівник культури Російської Федерації (1994). Дійсний член Російської Академії Кінематографічних Мистецтв «Ніка».

30 – 90 років від дня народження (м. Помічна Добровеличківського району) Анатолія Івановича Трегубенка, лікаря. Після закінчення медичного училища з Первомайську Миколаївської області **працював з 1941 до 1943 у Помічнській залізничній поліклініці.** Підпільник, партизан, фронтовик. Брав участь у штурмі Берліна. Після ВВВ з відзнакою закінчив Одеський медичний інститут. Доктор медичних наук (1968). Професор (1973). Автор 150 наукових робіт; двох монографій „Хірургічне лікування тромбофлебітів” (1964) та „Тромбоз і емболії в хірургії”

(1972), визнаних класичними. Живе і працює в Одесі. З 2000 – президент Асоціації хірургів півдня України.

30 – 65 років від дня народження (с. Красногірка Голованівського району)

Валерія Феофановича Марчака, художника, педагога. Закінчив Львівський інститут декоративно-прикладного мистецтва. Художник станкового та монументального живопису, учасник республіканських та зарубіжних виставок. Доцент, завідувач кафедри живопису ЛІДПМ. Нині ректор Української академії дизайну у Львові.

31 – 85 років від дня народження (м. Мала Виска) Василя Дмитровича

Грузіна (1929-2012), журналіста. У 1955 закінчив факультет журналістики Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. **Працював коректором в редакції районної газети “Червоний прапор” (Мала Виска)**, відповідальним секретарем районної газети “Зоря” (м.Лохвиця, Полтавська область), власним кореспондентом газети “Зоря Полтавщини” (м.Полтава), редактором міськрайонної газети “Ленінська зоря” (м.Лубни, Полтавська область). З 1976 - завідувач,

редактор відділу суспільно-політичного життя, з 1998 - заступник головного редактора однієї з найпопулярніших українських газет “Сільські вісті”, згодом її головний редактор. Заслужений журналіст України. Нагороджений орденом “За заслуги” III ст. (2005).

Травень - 75 років від дня народження Юрія Петровича

Кунченка (1939-2006), математика, педагога. У 1962 закінчив Томський університет. Працював науковим співробітником Томського університету, Сибірського фізико-технічного НДІ ім. В. Д. Кузнецова. Сфера наукових інтересів – нелінійна статистична радіотехніка. **У Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування працював з 1979 по 1990, завідувач кафедри вищої математики (1985-1990). Доктор фізико-математичних наук (1989), професор.** З 1990 по 2006 –

завідувач кафедри радіотехніки Черкаського державного технологічного університету (ЧДТУ). Засновник всесвітньо відомої наукової школи полінаміальної обробки негауссівських сигналів. Автор 8 монографій. У 1998 занесений у книгу „2000 видатних людей 20 століття”. Академік Нью-Йоркської Академії наук. Заслужений працівник науки і техніки України (2006). Почесний громадянин м. Черкаси. У 1998 при ЧДТУ відкрито унікальний музей історії радіотехніки імені професора Ю.П.Кунченка. У травні 2009 у Черкасах пройшла 2-а Міжнародна науково-практична конференція „Обробка сигналів і негауссівських процесів”, присвячена 70-річчю від дня народження вченого.

2.05.1929 (85 років тому) – На сцені **Зимового театру Зінов'євська** відбувся концерт видатного російського співака, народного артиста Республіки **Л. В. Собінова**.

8.05.1814 (200 років тому) – З нагоди захоплення російською армією Парижа в **Єлисаветграді** влаштовано громадський бал, на який витрачено 1931 руб. 20 коп.

13.05.1924 (90 років тому) – В **Єлисаветград** прилетів перший пасажирський літак, що відкрив повітряну лінію Харків-Одеса. Вона мала такий маршрут: Харків-Полтава (120 км), Полтава-Єлисаветград (190 км), Єлисаветград-Вознесенськ-Одеса (250 км). Поштово-пасажирське повітряне сполучення здійснювалося літаком „Дорньє-Комета”, розрахованим на 5 чоловік.

15.05.1864 (150 років тому) – Отримано дозвіл на присвоєння генерал-ад'ютанту, графу **Д. Є. Остен-Сакену** звання почесного громадянина м. **Єлисаветграда**.

18.05.1904 (110 років тому) – Освячено та відкрито лікарню **Св. Анни Єлисаветградського комітету Російського товариства Червоного Хреста**.

25.05.1914 (100 років тому) – З нагоди 150-річчя від дня заснування **Єлисаветградського гусарського полку** міська дума від міста **Єлисаветграда** подарувала полку ікону **Св. Єлисавети**.

30.05.1834 (180 років тому) – **Єлисаветград** відвідав французький маршал **Мармон**. У книзі про свої подорожі відзначив наше місто як одне з кращих на півдні Росії.

Травень 1784 (230 років тому) – В **Єлисаветграді** спалахнула епідемія чуми, померло щонайменше 250 чоловік.

Травень 1869 (145 років тому) – Введено в дію залізницю **Єлисаветград-Кременчук**.

Травень 1889 (125 років тому) – Поміщик **В. Бракер** побудував у с. **Комишуватому** (нині в складі смт **Компаніївки**) паперову фабрику, яка за рік виготовляла з соломи 12 тисяч пудів обгорткового паперу. На ній працювало 200 робітників.

26.05.1899 (115 років тому) – В **Єлисаветграді** за проектом міського архітектора **О.Л.Лишневського** почалося спорудження будівлі „**Пушкінського народного училища**”(тепер ЗШ №7 ім. О. С. Пушкіна).

ЗУПИНЕНІ МИТТЄВОСТІ МИНУЛОГО Й СЬОГОДЕННЯ: 150 РОКІВ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІЙ ФОТОГРАФІЇ

*Тогда сказал бы я: мгновенье!
Прекрасно ты, продлись, постой!
И не смело б веков теченье
Следа, оставленного мной!*

І.В. Гете

*Білі, білі обличчя у чорній воді,
Неповторні обличчя навек остаються.
На старих фотографіях всі молоді,
На старих фотографіях мертві сміються.*

Ліна Костенко.

Одну з найбільших колекцій старих світлин з видами Єлисаветграда та фотопортретів його видатних уродженців зібрав Віктор Петраков. Надихнувшись ними, Віктор Васильович підготував і видав у 2004 році в Москві чудову книгу «Маленький Париж. Єлисаветград в старой открытке», яка й породила неабияку популярність дореволюційних фотографій і загалом інтерес до історії фотосправи у нашому місті. А вона-то якраз виявилась майже не дослідженою. Спробуємо принаймні узагальнити, що нам відомо достеменно про фотомайстрів, які увічнили Єлисаветград та його мешканців у неперевірених світлинах, використавши ресурси Інтернету, архівні та друковані джерела.

Доводилося читати у статтях деяких краєзнавців, що перші фотоательє в Єлисаветграді з'явилися в 1896 році. Це не відповідає дійсності. Перше фотоательє на території нашого краю було незвичайним і створене воно було не в Єлисаветграді. В історії російської та української криміналістики зафіксовано такий сенсаційний факт:

«С изобретением фотографии и расширением сферы её применения преступников стали фотографировать. Первые регистрационные фотоснимки были изготовлены в бельгийской тюрьме «Форест». Достоверные сведения об использовании

фотографии русской полицией относятся к 60-м годам прошлого века. В г. Бобринце в 1864г. на средства, собранные по подписке, открылось полицейское фотографическое ателье, целью которого, как сообщила газета «Одесский вестник», было «приложение фотографии ко всем важным случаям судебно-полицейских дел». В 1867г. специальное фотоателье открылось при Московской полицейской типографии. Первый случай применения фотографии в российских судах относится к 1889 году».

Виникає питання, чому поліційне фотоательє було створене в Бобринці, а не в Єлисаветграді? Річ у тім, що з 1834 по 1865 рік Бобринець був повітовим містом, який на час існування військових поселень заснували із Єлисаветградського та Ольвіопольського повітів. Єлисаветград у ці роки був військовим містом, центром Херсонських військових поселень. Після їх скасування з 1865 року повітове управління було знову переведене в Єлисаветград, Бобринець же став заштатним містом Єлисаветградського повіту.

А от на запитання, коли в Єлисаветграді було засновано перше цивільне фотоательє, відповіді поки що немає. Натомість є докази, що сталося це до 1896 року. 15 травня 1893 року в Єлисаветграді відбулися урочистості з нагоди відкриття місцевого водогону. Був влаштований розкішний банкет, який тривав майже 4 години (з 15-ї до 19-ї години!). А потім, **«когда гости выходили из клуба, в витрине фотографа Тираспольского уже красовался фотографический снимок торжества освящения водопровода»**. Вражаючи оперативність з огляду на те, якою складною була в ті часи фототехніка, процес зйомки, технологія виготовлення знімків. Це, до речі, єдина згадка про місцевих фотографів в «Историческом очерке г. Єлисаветграда» Пашутіна (1897).

Згаданий Пашутіним фотограф Тираспольський – представник цілої династії фотомайстрів, які лишили яскравий слід в історії дореволюційного фотомистецтва. На превеликий жаль, ініціали єлисаветградського Тираспольського не вказані. На сайті російського художника Аркадія Зражевського, присвяченого фотографам дореволюційної та післяреволюційної Росії, знаходимо надцікаву інформацію щодо одного з Тираспольських – Нухіма Лейбовича, власника фотоательє в Херсоні та Катеринославі:

«Начало фотоателье было положено тогда, когда Н.Л.Тираспольский перекупил фотоателье Ф. Кирдановского, которое было расположено в Єлисаветграде по ул. Дворцовой. На паспорту перечислены награды, которых удостоился

Н.Л.Тираспольский: Высочайшая награда Бриллиантовый перстень Его Императорского Величества, Высочайшая Благодарность Ее Величества королевы Великобритании Виктории, Высочайшая благодарность Его Высочества Великобританского принца Уэльского, Признательность за превосходство и артистичность по фотографическому искусству от Лондонского комитета Филантропического общества в 1890 г., Почетная благодарность от Великобританского Музеума в 1891 г. Получил серебряную медаль на Губернской сельскохозяйственной и промышленной выставке в Херсоне в 1890 г. Целый клан Тираспольских содержал несколько фотоателье на юге Российской империи: в Елисаветграде, Херсоне, Одессе и т. п. Основателем династии по всей видимости был Л. Тираспольский, открывший заведение в 1861 г. в Полтаве и удостоенный “Награды Его Императорского Величества”.

Можна припустити, що згодом Нухім Лейбович передав своє ательє братові Якову Львовичу (Лейбовичу) Тираспольському. Це був найтитулованіший власник фотоательє у нашому місті, удостоєний найбільш почесного і шанованого серед діячів промисловості й торгівлі країни звання – «Придворний фотограф Російської імперії. Поставщик Высочайшего двора».

З пізнавальної книги російських істориків В.В.Скурлова і А.Н.Іванова «Поставщики Высочайшего двора» (Спб., 2002) дізнаємося, що з 1856 по 1915 рік цього звання були удостоєні 82 фотографи. Двічі за 1899 та 1902 рік у почесному списку постачальників імператора та його родини фігурує Яків Львович Тираспольський з такою спеціалізацією «Короля Датского, Их Императорских Высочеств Великих Князей Николая Николаевича (старшего), Владимира Александровича, Георгия Александровича, принца Александра Петровича Ольденбургского и Государя Наследника Цесаревича Николая Александровича».

З довідки про історію фотосправи в Єлисаветграді, підготовленої років 20 тому науковим співробітником відділу фондів обласного краєзнавчого музею Л.Плискою і яку вона люб'язно надала авторові цих рядків, дізнаємось, що у 1901 році в місті існувало 6 фотоательє. Очевидно, їхні власники Еммануїл Плетцер, Давид Харлаб, Яків Тираспольський, Ізраїль Бріль, І.Музиканський та інші й утворили в 1900 році Єлисаветградське фотографічне товариство. Про його існування нам стало відомо із статті кандидата історичних наук, дослідника української фотографії Михайла Рибаківа в журналі «Україна». Особливо інтригує те, що єлисаветградцям вдалося створити своє об'єднання одними з перших в Україні, а точніше третіми після Одеси (1891) і Криму (1896). Пізніше виникли Київське товариство фотографів-аматорів «Дагер» (1901), Харківське (1905), Подільське (1908), Волинське (1915) та ін.

Єлисаветградці брали участь у 2-й міжнародній фотовиставці

1908 року та міжнародному салоні художньої фотографії 1911 року, які влаштувалися в Києві, і без нагород не залишилися.

Прикметно, що в 1913 році в Єлисаветграді існувало уже 13 фотоательє, потім їх стало ще більше! Крім згаданих вище, можна назвати фотомайстерні М.Дубинського, М.Москальова, братів Шиндель, Лева Штейна, З.Вітіліна, П.Вальтера, Б.Лупаль, братів Шопинських, Геллера та ін.

Збереглися обласному архіві навіть відомості за 1915 рік про річний обіг коштів єлисаветградських ательє та кількість виготовлюваної ними фотопродукції.

За цими показниками, значно випереджаючи конкурентів, лідирували фотоательє Д.Харлаба і Е.Плетцера на Дворцовій вулиці. Маючи трьох майстрів-фотографів, перше з них за рік зробило 8 тисяч знімків на 6000 рублів, а друге (за такої ж кількості працівників) – 4 тисячі знімків на 4000 рублів.

Починаючи з 1896 року, власники єлисаветградських фотоательє домогалися від міської управи дозволу на розміщення рекламних вітрин зі зразками своєї продукції на центральних вулицях міста (Великій Перспективній і Дворцовій). Ось характерний зразок одного з клопотань:

**«В Єлисаветградскую Городскую управу
Фотографа Эммануила Плетцера**

Прошение

Имею честь покорнейше просить Гор. Управу о разрешении мне поставить витрину для вечерней выставки фотографических снимков на стекле...на краю тротуаров по Дворцовой улице против занимаемого мной помещения в доме Перримонда. Витрина будет шириной не более 6 вершков и длиной 1,25 аршина и будет закреплена на одном столбе, вкопанном в землю, и поэтому будет занимать очень мало места. При этом покорнейше прошу определить плату за пользование.

Фотограф Эм. Плетцер».

Впродовж декількох років міська управа їм відмовляла, вважаючи, що реклама створюватиме незручності для пішоходів на вузьких тротуарах, а ще побоюючись, що слідом за фотографами й інші торговці домагатимуться виділення місця для реклами своєї продукції.

Не спокусила управу навіть запропонована фотографами досить висока плата за користування міською землею – 75 рублів на рік.

Переконавшись у непохитності міської управи, фотографи не змирилися і почали влаштовувати рекламні вітрини самовільно. Коли 22 березня 1911 року приставу була дана вказівка під розписку зобов'язати Е.Плетцера прибрати встановлену ним вітрину біля будинку Громадського зібрання, той звернув увагу, що не він один порушує заборону міської влади. Тоді десятнику В.Варгачову було доручено скласти перелік усіх вітрин, розміщених на Дворцовій і Перспективній вулицях, вказавши, кому вони належать і скільки кожна займає міської землі.

Самовільно розміщених вітрин виявилось аж...14! Деякі фотографи (І.Бріль, Д.Харлаб, Е.Плетцер) примудрилися спорудити навіть по дві. Таке враження, немов до цього інциденту ніхто з міського начальства фотореклами у центрі міста не помічав. Закінчилася ця історія поразкою міської управи, яка на засіданні 23 серпня 1912 року:

«...признала возможным как существование старых витрин, так и разрешение новых,...определила в пользу города арендную плату за постановку витрин и вывесок на Дворцовой и Перспективной улицах по 40 руб. в год, а на остальных – по 25 руб».

Як бачимо, найпопулярнішим в Єлисаветграді був фотосалон Давида Харлаба. Не випадково, саме його обрали своїм «придворним фотографом» брати Роберт і Томас Ельворті, власники знаменитого заводу з виготовлення землеробських машин і знарядь. Давид Осипович не лише знімав членів родини Ельворті, а й створював перші рекламні проспекти продукції заводу; у нього охоче фотографувалася місцева знать та єлисаветградські юнкери.

Судячи з усього, єлисаветградці полюбили фотографуватися. У фондах обласного краєзнавчого музею, приватних колекціях, у багатьох родинах зберігається велика кількість світлин, виконаних у єлисаветградських фотоательє. Завдяки їм ми бачимо портрети і групи людей, які давно померли; будівлі, які зруйновано; речі, якими ніхто й ніколи не буде користуватися. Так оживають картини минулого, так ми прилучаємося до історії.

Ізраїль Леонтіювич Бріль – єдиний єлисаветградський фотограф,

про якого можна скласти хоч якусь біографічну довідку. Народився він у 1866 році. Його ательє було на центральній вулиці міста – Великій Перспективній (поруч з Державним Банком, у будинку Барського). Ізраїль Леонтійович, як свідчать написи на звороті паспарту (шматок картону, в який вставлялось фото) його світлин, був удостоєний від Його Імператорської Величності Государя Імператора Миколи II Золотої медалі на Аннинській стрічці для носіння у петлиці. Нагороди на виставках: золота медаль з почесним дипломом та золотим хрестом у Брюсселі від Бельгійського короля, золота медаль у Ростові-на-Дону, срібна медаль у Парижі. Ательє Бріля було обладнане найновішою апаратурою, при ньому існувала

художня майстерня для виконання портретів тушшю і фарбами. З 1926 року Ізраїль Леонтійович жив і працював у Москві: у 1926-1927 році – завідувач фотографії Акціонерного товариства „Пролеткіно”, у 1928-1930-му – керував приватним фотоательє. Помер у 1934 році.

Ізраїль Бріль – батько відомого радянського письменника-мариніста, який увійшов в історію під псевдонімом Олександр Ілліч Зонін (1901-1961).

Народився він у нашому місті, до 1917 року навчався в Єлисаветградському комерційному училищі, а потім з головою поринув у революцію та громадянську війну.

Олександр Разумний

Став одним з організаторів пролетарського літературного руху в післяреволюційній Росії. Зонін – автор популярних історико-біографічних романів „Капітан Діани”, „Адмірал Нахімов”, „Адмірал Ушаков” та багатьох інших творів морської тематики. Заповів поховати себе уродженець степового Єлисаветграда у Баренцовому морі, що з усіма почестями й було виконано 31 травня 1962 року.

А скільки яскравих особистостей вийшло з елисаветградських фотоательє! Відомий кінорежисер і оператор, один із зачинателів радянського кіно Олександр Юхимович

Розумний (1891-1972) починав свій шлях у мистецтво, працюючи підмайстром фотографа в Єлисаветграді.

Самійло Дудін

Одним із найвидатніших фотографів європейського рівня вважається наш земляк, вихованець Єлисаветградського земського реального училища Самійло Дудін (1863-1929), якого називають «співцем Середньої Азії».

«Если бы фотограф, – пише про нього історик російського фотомистецтва В.Нікітін, – оставил после себя только одни эти снимки, то и тогда бы его вклад в науку и в историю фотографии был бы замечен, но Дудин, кроме всего прочего, был ученым-этнографом, художником, путешественником, крупным специалистом по прикладному искусству»

Досить сказати, що Самійло Мартинович зробив понад 600 фотографій для Всесвітньої виставки у Парижі 1899 року, які згодом потрапили до Німеччини і нині прикрашають зібрання етнографічного музею у Гамбурзі; шедеврами фотомистецтва фахівці називають 2000 знімків, зроблених Дудіним у Середній Азії. Та для нас особливий інтерес являє серія світлин «Українці», виконана Самійлом Мартиновичем на Єлисаветградщині в 1894 році.

В Єлисаветграді народився севастопольський фотограф (з 1888 по 1910 рік), а згодом відомий російський і радянський кінооператор Григорій Мойсейович Лемберг (1873-1945). До 1917 року наш земляк зняв понад 30 ігрових кінострічок. Згодом знімав події Лютневої революції

С.М.Дудін. Фото із серії «Українці». 1894.

1917 року, кінохроніку громадянської війни. У 1920-1921 році – завідувач кіносекції при агітпоїздах ВЦВК. З 1923 року – оператор Держкіно, зняв як оператор і режисер декілька науково-популярних фільмів та художніх стрічок.

Син Григорія Мойсейовича, також уродженець Єлисаветграда Олександр Лемберг (1898-1974), як кінооператор, найбільше прославився тим, що був особистим фотографом В.І.Леніна у 1917 році.

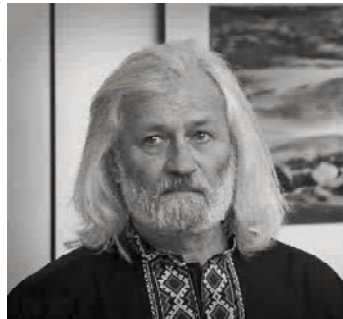
Наум Грановський

Вождя він знімав під час його виступів з „квітневими тезами”, на мітингу на Марсовому полі, на Красній площі, на Всеросійському з’їзді Рад.

Згодом брав участь разом з іншим уродженцем Єлисаветграда О. Разумним у зйомках похорону Леніна (грудень 1924). Фронтowa хроніка Олександра Лемберга часів громадянської війни увійшла до фільмів «Оборона Царицына» та «XI-я армия» (1919). Входив у групу „кінооків” під керівництвом геніального кінодокументаліста Д. Вертова, брав участь у зйомках фільму „Шоста частина світу” (1926).

«Найвидатнішим фотолітописцем Москви», яку він знімав майже 60 років поспіль, називають уродженця Олександрії Наума Самійловича Грановського (1910-1984). З 1926 по 1984 рік він працював фотокореспондентом Фотохроніки ТАРС. У 1984 році побачив світ фотоальбом Грановського «Москва, год за годом». Фотознімки Наума Самійловича цінуються за те, що вони не механічно відтворюють архітектуру столиці СРСР, а відображають стиль часу через людей і деталі міського побуту. Наш земляк – заслужений працівник культури РРФСР (1975). До 100-річчя від дня народження фотогалерея імені братів Люм’єр випустила унікальний альбом «Москва Наума Грановського», яка містить 150 кращих світлин майстра.

Серед сучасних українських фотомайстрів одним з найцікавіших є уродженець Кіровоградщини (народився 26 вересня 1948 року в смт Компаніївці) Юрій Олександрович Косін. Починаючи з 1987 року, ним було влаштовано понад 40 персональних виставок в Україні, Латвії, Бельгії, Великій Британії, Німеччині, Ізраїлі, Польщі, США та Росії. Наш земляк розробив власний творчий метод, своєрідну авторську мову фотографії,

Олександр Косін.

який був названий „трансгресією”. Цей метод базується, з одного боку, на світосприйнятті митця, а з іншого – на відповідній обробці фотоматеріалу.

А ще маємо філокартиста Юрія Тютюшкіна, який фанатично все життя збирає старі світлини, а тому його колекція елісаветградської та кіровоградської тематики – унікальна за повнотою та різноманіттям. Юрій Володимирович регулярно влаштовує фотовиставки, кожна з яких стає подією в культурному житті обласного центру. От і цей нарис проілюстровано світлинами з колекції Тютюшкіна, які розміщені на сайті обласного музею.

Фото Н.С.Грановського. Вечірня Москва

ЧЕРВЕНЬ

1 – 80 років від дня народження (с. Терноватий Кут Криворізького району на Дніпропетровщині) **Івана Васильовича Кравцова** (1934-2010), актора. Закінчив Харківський театральний інститут (1957). *У Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького – з 1961.* Ролі: Возний („Наталка Полтавка” І. Котляревського), Оверко („Фараони” О. Коломійця), Микола Задорожний („Украдене щастя” І. Франка), Калитка, Гервасій, Мартин Боруля („Сто тисяч”, „Мартин Боруля” І. Карпенка-Карого) та ін. Протягом життя зіграв близько 200 ролей. Народний артист України (2001).

2 – 160 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Сергія Кириловича Соколова-Бородкіна** (1854-1918), громадського діяча, філантропа. 1868 по 1874 навчався в Імператорському ліцеї у Москві, отримав срібну медаль. У 1879 закінчив фізико-математичний факультет Московського університету зі ступенем кандидата наук. У 1880 одружився з старшою дочкою власника знаменитої Трьохгорної мануфактури Любов'ю Іванівною Прохоровою (1857-1881, похована в Новодівичому монастирі в Москві). Мав дочку Любов Сергіївну (1881-1968). Після раптової смерті молодшої жінки зі схвалення тещі Анни Олександрівни Прохорової одружився з її третьою дочкою Варварою. *У цьому шлюбі народилися Мелісія Сергіївна Соколова-Бородкіна (1892-1960, друга дружина видатного музиканта, уродженця Єлисаветграда Генріха Нейгауза). З 1883 – повітовий і губернський гласний, мировий суддя, член правління ЄЗРУ, казначей Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел, попечитель народної бібліотеки-читальні.* З 1914 – член правління Товариства Прохоровської Трьохгорної мануфактури.

2 – 145 років від дня народження (с. Табурище, нині м. Світловодськ)

Андреолетті (справжнє прізвище **Пагірєв Іван Іванович**) (1869-після 1925), скульптора. Походив із селян. У 1890 його усиновив італійський художник Джованні (Іван Іванович) Андреолетті, який працював у Росії. У 1894 юнак закінчив Одеську рисувальну школу, а у 1900 – скульптурне відділення Академії мистецтв, де навчався у В. Беклемішева. У 1900 отримав звання класного художника та закордонне пенсіонерство за роботу „Вдалил улов”. У 1901 здійснив поїздуку в Італію. З 1908 викладав

у Рисувальній школі Товариства заохочення мистецтв у Петербурзі. Найвідоміший твір – надгробок М.О.Римського-Корсакова на Новодівичому кладовищі Олександро-Невської лаври, виконаний з мармуру за ескізом М.К.Періха у 1912 (нині - у Некрополі майстрів мистецтв Росії) на знімку); автор пам'ятника засновнику Харківського університету В.Н.Каразіну та ін. У квітні 1917 став членом-засновником Спілки художників-скульпторів. Після 1917 жив у Франції, де одружився з художницею Є. Іллінською.

3 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Генадія Семеновича

Гуна, ученого-металурга. У 1961 закінчив Магнітогорський гірничо-металургійний інститут. Викладає в ньому вже понад 50 років: незмінний завідувач кафедри «Матеріалознавство, якість та сервіс металургійних і машинобудівних технологій», нині – радник ректора Магнітогорського державного технічного університету ім. Г.І. Носова. Створив наукову школу в галузі порошкової металургії. Підготував 14 кандидатів і 3 докторів наук. Автор 12 монографій. У 60-ті роки ХХ століття створив студентський камерний оркестр, який багато гастролював, став лауреатом міжнародного фестивалю «Варшавська осінь». Доктор технічних наук, професор. Лауреат Державної премії в галузі науки і техніки. Заслужений діяч науки РФ. Заслужений працівник культури РРФСР. Почесний металург РФ.

3 – 60 років від дня народження (м. Сміла Черкаської області) Людмили

Вікторівни Корецької, педагога. У 1980 закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім.Т.Г.Шевченка. З 1977 по 2000 працювала в Олександрійській СШ №6: ст. піонервожата, вихователь групи продовженого дня, учитель російської мови і літератури, організатор позакласної та позашкільної роботи, директор школи (1987-2000). З 2000 – заступник директора КОІППО з питань ліцензування та атестації закладів освіти області. Понад 10 років (з 2004) – директор

Комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського». Ст. викладач кафедри дошкільної і початкової освіти, автор низки методичних посібників, упорядник (у співавторстві) довідника «Лауреати обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського» (2011). Лауреат премії імені Олексі Гірника Ліги українських меценатів (2008), кавалер ордена Св. Великомучениці Варвари УПЦ. Заслужений працівник освіти України (2012).

6 – 215 років від дня народження Олександра Сергійовича Пушкіна

(1799-1837), генія російської літератури. У 1821 та особливо у період південного заслання до Одеси (1824) шлях поета неодноразово пролягав через наш край. *Посланий на „боротьбу із сараною”, він зупинявся в Єлисаветграді на кінно-поштової станції. Своє 25-річчя відзначив у маєтку єлисаветградського предводителя дворянства Л. Добровольського (село Сасівка Компаніївського району), був у родовому маєтку М. М. Раєвського – Бовтищі (Олександрівський район), гостював у маєтку Шпакове (Новомиргородський район) у поета і перекладача М. І. Гнедича та інших населених пунктах Єлисаветградщини. Деякий час у Єлисаветграді мешкала коханка Пушкіна Анна Керн. Близько 10 років у місті жила донька поета Наталія – дружина полковника М. Дубельта, тут у неї народилося троє дітей. У 1899 з нагоди сторіччя від дня його народження у Єлисаветграді збудована „пушкінська школа” (нині загальноосвітня школа № 7 ім. О. С. Пушкіна), а з нагоди 150-річчя його ім'я присвоєно Кіровоградському педагогічному інституту (1949-1994), нині Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. К. Винниченка.*

6 – 55 років від дня народження (Ленінградська область) Михайла

Леонідовича Михайлова, спортсмена, футболіста (воротар). *Футболом захопився у Кіровограді, навчається в ДЮСШ під керівництвом В. Третякова. Грає за кіровоградську „Зірку” у 1978, провів 20 матчів.* Був запрошений до дніпропетровського „Дніпра” (1979), з 1980 у київському „Динамо”. Виступав також за бакинський „Нефтчі”, донецький „Шахтар” та грецький клуб вищої ліги „Аполлон”. Зіграв у чемпіонатах СРСР 152 матчі, дворазовий чемпіон СРСР (1981, 1985), володар Кубка Кубків європейських країн, Кубка СРСР. Заслужений майстер спорту СРСР.

8 – 90 років від дня народження (с. Таращанка, нині у складі с. Іскрівки

Петрівського району) Павла Антоновича Плескановського, конструктора, винахідника. У 1964 без відриву від виробництва закінчив Дніпропетровський державний університет за спеціальністю «Виробництво літальних апаратів». З 1947 працював на Дніпропетровському автомобільному заводі (з 1951 – «Южмаш»): інженер-конструктор, провідний інженер, начальник лабораторії холодного штампування металів, заст. начальника відділу нової техніки,

начальник відділу підготовки виробництва. Автор багатьох винаходів у галузі технології і конструкції ракетних двигунів. Заслужений винахідник України (1976). Нагороджений медалями ім. М.К.Янгеля, В.П.Глушка, Ю.В.Кондратюка та ін.

10 – 115 років від дня народження (с. Червоне Олександрійського повіту) Леоніда Антоновича Усачова (1899-1965), композитора і диригента. Диригуванню, співу та композиції навчався 1919-1923 у Харкові. **У 1920-1922 працював співаком у трупі Биковського в Олександрії. У 1921 художник Б.В.Йогансон створив його портрет (зберігається у Дніпропетровському художньому музеї). У 1923-1928 викладав музику та керував хором Олександрійського педагогічного технікуму.** У 1928-1948 – головний диригент капел у Запоріжжі. Заснував Державну хорову капелу „Дніпрельстан” (1928). Автор опери-балету „Муха-цокотуха” (1945) та інших творів(романсів та пісень, вальсів, поем, од, ораторій), музики до спектаклів Запорізького театру ім. М. Щорса.

12 – 55 років від дня народження (м. Олександрія) Віктора Левади,

бізнесмена, благодійника. У 1982 закінчив Одеський інститут інженерів морського флоту, працював у Естонському пароплаванні. У 1991 заснував фірму «Левадія», основним напрямом діяльності якої був продаж металу і яка з роками стала однією з провідних у Прибалтиці; має філіали в Литві, Латвії, Фінляндії та Росії. Левада – один з найбагатших громадян Естонії. З 1998 по 2008 – засновник і президент футбольного клубу „Левадія”, який під його керівництвом став одним з найсильніших клубів Балтійських країн: 5-разовий чемпіон Естонії, 5-разовий володар кубка країни. Бізнесмен збанкрутував у 2011.

15 – 120 років від дня народження Миколи Григоровича Чеботарьова

(1894-1947), математика. **Навчався у Єлисаветградській гімназії (1904-1907),** закінчив Київський університет (1916). З 1927 – професор Казанського університету, доктор фізико-математичних наук, засновник Казанської алгебраїчної школи. Член-кореспондент АН СРСР (з 1929), лауреат Державної премії СРСР (1947). Президією АН СРСР засновано премію імені М. Г. Чеботарьова, його іменем названо науково-дослідний інститут математики і механіки при

Казанському державному університеті, присвячено експозицію музею історії закладу.

19 – 90 років від дня народження **Василя Володимировича Бикова**

(1924-2003), білоруського письменника. Автор повістей „Журавлиний крик” (1960), „Третя ракета” (1962), „Альпійська балада” (1964), „Сотников” (1970), „Обеліск” (1971), „Дожити до світанку” (1972), „Вовча зграя” (1974), „Його батальйон” (1975), „Знак біди”, „Кар’єр” та ін. Повісті „Круглянський міст” та „Мертвим не болять” за радянських часів були заборонені. **У боях під Кіровоградом(зима 1944) був важко поранений, отримає контузію, вважає загиблим. Тривалий час його ім’я було викарбуване на обеліску Слави с. Велика Северинка Кіровоградського району. Письменник відвідував місце своєї „смерті” та „воскресіння”, листувався з педагогічним колективом Великосеверинівської школи.** Лауреат Державної премії СРСР (1974). Останні роки життя провів в еміграції (Фінляндія, Німеччина, Чехія).

19 – 85 років від дня народження (с. **Дмитрівка Знам’янського району**)

Володимира Ілліча Тимохіна, оперного та камерно-камерного співака (тенор). У 1951-1955 навчався у Московській та Ленінградській консерваторіях, закінчив Київську консерваторію (1975). У 1956-1980 був солістом Київського театру опери та балету, потім – Укрконцерту (до 1988). Лауреат Всесоюзного і VI Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Москві (1957, золота та срібна медалі), Міжнародного конкурсу вокалістів у Тулузі (1958, друга премія). З 1976 – викладач Київської консерваторії (професор з 1991). Народний артист України (1965).

20 – 60 років від дня народження (м. **Новомиргород**) **Володимира**

Васильовича Голінка, військового діяча, педагога. У 1977 закінчив Вище прикордонне військово-політичне училище, у 1986 – Військову академію ім.М.В.Фрунзе. З 1977 по 1990 служив у Закавказькому та Середньоазіатському прикордонних округах. Учасник бойових дій у Демократичній Республіці Афганістан. З 1993 – у Збройних Силах України. У 1995-1998 – начальник кафедри оперативного мистецтва і родів військ Академії Прикордонних військ ім. Б. Хмельницького. Кандидат військових наук. З 2000 – ректор Національної академії Прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького.

20 – 60 років від дня народження (м. **Олександрія**) **Івана Васильовича Казачкова**, вченого. У 1976 закінчив механіко-математичний факультет Київського держуніверситету ім. Т.Г.Шевченка. Кандидат фізико-

математичних наук (1981). Доктор технічних наук (1991). Афілійований професор Королівського технологічного інституту (Стокгольм, Швеція, 2008). Фах – механіка рідини, газу та плазми. Рід діяльності – дослідження багатофазних течій та параметричних коливань у суцільних середовищах. Працював у Інституті кібернетики АН УРСР (1976-1983), Інституті технічної теплофізики (1983-1985) старшим науковим співробітником; Інституті електродинаміки (1985-1995) старшим та провідним науковим співробітником, начальником відділу та головним науковцем Державного науково-технічного центру ядерної та радіаційної безпеки України (1995-2004), запрошеним професором Королівського технологічного Інституту у Стокгольмі (1998-2004), професором Національного технічного університету України «КПІ» (з 2004). Автор 7 монографій та навчальних посібників, 5 патентів на винаходи.

21 – 95 років від дня народження (м. Олександрія) Віктора Дмитровича

Єдкіна (1919-1993), військового діяча. 1937 закінчив Ждановський металургійний технікум, навчався у Чугуївському авіаційному училищі (до 1940). Воював з перших днів ВВВ. У 350 бойових вильотах провів 150 повітряних боїв, збив 21 літак. Герой Радянського Союзу (1945). До 1951 служив у реактивній авіації Групи радянських військ у Німеччині. З 1955 – полковник запасу. До 1974 – механік гідрографічної лабораторії кафедри гідрології Одеського метеорологічного інституту.

22 – 85 років від дня народження (м. Помічна Добровеличківського району) Веніаміна Гнатовича Маслова, лікаря. У 1947

вступив до Одеського медичного інституту, продовжив навчання на військово-медичному факультеті Харківського медичного інституту. Служив військовим хірургом у Заполяр'ї, був головним хірургом Міністерства оборони СРСР. Академік АМН Росії, доктор медичних наук, генерал-майор медичної служби. З 1981 – начальник кафедри хірургічних захворювань військово-медичного факультету Саратовського медичного інституту.

23 – 110 років від дня народження Павла Олексійовича Ротмістрова (1904-1982), військового діяча. Під час ВВВ командував танковою бригадою, корпусом, 5-ю гвардійською танковою армією. **Брав участь у визволенні Кіровоградщини.** З 1958 – начальник Академії бронетанкових військ. Доктор військових наук (1956), професор (1958). Головний маршал

бронетанкових військ (1962). Герой Радянського Союзу (1965). Автор праці „Танки на війні” (1975). *Почесний громадянин м. Кіровограда (1973).*

23 – 70 років від дня народження **Леоніда Петровича Онула**, спортсмена (самбіст), тренера, бізнесмена. За часів СРСР здобув вищу юридичну, військову і педагогічну освіти, мав спеціальне звання генерал-лейтенант. Майстер спорту СРСР, заслужений тренер Киргизької РСР. *Написав та видав у Кіровограді книгу-підручник „Самозащита без оружия - самбо: сборник приемов” (1990)*, а також, у закритому режимі, ряд методичних матеріалів з рукопашного бою. Входив у трійку найсильніших рукопашників колишнього СРСР. Був нагороджений державними нагородами і відзнаками, у тому числі від інших країн. Виступив продюсером і спонсором документального фільму «Голгофа Володимира Винниченка» (автори В.Панченко і В.Мошинський), який у 1993 широко демонструвався в кінотеатрах і на телебаченні, а в 1995 відзначений премією Українського фонду культури.

24 – 95 років від дня народження (с. Підгайці Кіровоградського району) **Федора Івановича Говорова** (1919-1943), військового діяча. *Після закінчення школи ФЗН працював на кіровоградському заводі „Червона Зірка”.* У 1942 навчався в Ростовському артилерійському училищі. У битві за Дніпро на території Гомельської області його взвод знищив „фердинанд”, артилерійську та три мінометні батареї. Герой Радянського Союзу (1944, посмертно). Похований у Чернігові.

27 – 65 років від дня народження (с. Любомирка Олександрівського району) **Віктора Миколайовича Сінченка**, агронома, державного діяча. У 1976 закінчив Українську сільсько-господарську академію (агрономічний факультет), у 1998 - Київський інститут банкірів АК АПБ “Україна” за спеціальністю “Фінанси і кредит”. Кандидат сільсько-господарських наук (1999). Працював агрономом, головою правління колгоспу, начальником районного управління сільського господарства, головою правління агрофірми. З 1996 по 2005 - голова Кагарлицької райдержадміністрації Київської області. Обирався депутатом Київської обласної ради (1998). Заслужений працівник сільського господарства України (1995). Нагороджений орденами князя Ярослава Мудрого V (1999) та IV ступенів (2004).

27 – 55 років від дня народження (*сміт Олександрівка*) **В'ячеслава**

Павловича Пилипенка, правознавця. У 1981 закінчив юридичний факультет Одеського університету ім. І. І. Мечникова. **З 1984 по 1985 працював слідчим прокуратури Ульяновського району. У 1985-1988 – прокурор слідчого відділу прокуратури Кіровоградської області. З 1992 по 1996 – прокурор м. Кіровограда.** З 1997 – головний контролер, директор департаменту правового забезпечення діяльності Рахункової палати Верховної Ради України; головний контролер-директор департаменту контролю за дотриманням законодавства з питань бюджету. Заслужений юрист України (2006).

28 – 70 років від дня народження (*м. Мала Виска*) **Станіслава**

Федоровича Кавуна, військового діяча. Навчався в Одеському морехідному училищі (1961-1963). Після служби в Радянській Армії закінчив Саратовське військово училище, потім військово академію в Москві. З 1999 – заступник Головнокомандувача внутрішніх військ Російської Федерації, генерал-лейтенант. За його ініціативою в 1996 Указом Президента Російської Федерації започатковано відзначення Дня внутрішніх військ. Ініціатор спорудження «Пам'ятника воїнам внутрішніх військ» у Москві. В 2002 став лауреатом премії МВС Росії в галузі літератури та мистецтва за підготовку і видання книги про героїв Російської Федерації – військовослужбовців внутрішніх військ «Звезды мужества». Нагороджений орденами «За службу Родине в ВС СССР» II і III ст.; двома орденами «Мужества», 15 медалями СРСР і Російської Федерації.

28 – 60 років від дня народження (с. Заліське Тальнівського району

Черкаської обл.) **Олексія Дмитровича Брайченка**, історика і педагога. З відзнакою закінчив історичний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. **З 1981 по 2002 працював у КДПІ ім. О. С. Пушкіна (з 1997 – КДПУ ім. В. К. Винниченка): декан історичного факультету (1994), проректор з наукової (1996) та навчально-виховної (з 1998) роботи.** Кандидат історичних наук (1989), доцент (1993). **Керівник Кіровоградського регіонального наукового центру дослідження історії Центральної України Інституту історії України НАН України.** Упорядник та один з авторів наукового збірника „Центральна Україна за доби класичного середньовіччя: студії з історії XIV ст.” (2003) та інших наукових праць (загальним числом понад 80). З 2002 – заступник

директора Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії державного управління при Президентіві України, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту. Дослідник Синьоводської битви (праця «Синьоводська проблема: перспективи комплексних краєзнавчих досліджень»). Упорядник книги «Сині Води в усній народній та художній творчості. До 650-річчя Синьоводської битви» (2012). Заслужений працівник народної освіти України (1997).

28 – 30 років від дня народження (м. Кіровоград) Андрія Валерійовича

П'ятова, спортсмена, футболіста (голкипер). Починав грати у футбол у рідному місті. У 1998 запрошений у спортінтернат до футбольної школи „Молодь” (м. Полтава). Після закінчення грав за клуб вищої ліги „Ворскла” (Полтава). Гравець молодіжної збірної України, за яку зіграв 16 матчів. Срібний призер чемпіонату Європи серед молодіжних команд (2006, Португалія). Потрапив до списку 23-х гравців, яких тренер національної збірної О.В.Блохін взяв на

чемпіонат світу в Німеччину (2006). Зріст – 190 см, вага – 78 кг. З 2006 – гравець донецького „Шахтаря” та Національної збірної України. 5-разовий чемпіон України, 4-разовий володар Кубка України, 3-разовий володар Суперкубка України. У 2009 і 2010 визнавався кращим воротарем України. У складі донецького „Шахтаря” у 2009 виграв один з найпрестижніших футбольних трофеїв – Кубок УЄФА, який привозив показати вболівальникам рідного міста.

29 – 60 років від дня народження (м. Гайворон) Ігоря Яковича Крутого,

композитора і продюсера шоу-бізнесу. *Навчався у Гайворонській СШ №5 („школі Рєзніка”). Закінчив з відзнакою у 1974 теоретичне відділення Кіровоградського музичного училища (клас композиції К. О. Шутенка). Викладав курс баяна у Гайвороні та с. Бандурове.* Згодом навчався на диригентському факультеті Миколаївського музично-педагогічного інституту та композиторському факультеті Саратовської консерваторії ім. Л. В. Собінова (з 1986).

Працював у ВІА „Поющие юнги” і „Голубые гитары”. Автор багатьох пісень-шлягерів, створених у співдружності з поетесою Р. Казаковою та співаком О. Серовим. Лауреат щорічних фестивалів „Пісня року”. У 1989 створив продюсерський центр АРС – одну з найпотужніших концертних організацій Росії. Народний артист Росії. Народний артист України. У 1998 на Площі Зірок у Москві закладена його іменна Зірка. Автор музики до трьох художніх фільмів, мюзиклу „Снігова Королева” (2003). У 2000 випустив альбом своєї інструментальної музики „...Без слів”. **У жовтні**

1999 під час перебування на Кіровоградщині І. Крутой обраний почесним доктором КДПУ ім. В.К.Винниченка. У 2012 під час перебування у Кіровограді відвідав КМУ і подарував рідному училищу новий концертний рояль Steinway & Sons.

1.06.1894 (120 років тому) – Відкрито Єлисаветградське відділення Державного банку Росії. Уже наступного року воно мало в обігу до 20 мільйонів рублів.

6.06.1964 (50 років тому) – Ансамблю „Ятрань” присвоєно звання заслуженого самодіяльного ансамблю танцю УРСР.

7.06.1954 (60 років тому) – День народження м. Світловодська. Того дня бригада мулярів Ф. Ульянова заклала перші камені у фундаменти житлових будинків.

13.06.1784 (230 років тому) – Перша згадка про міську поліцію Єлисаветграда. Тоді вона називалася „управой благочиния”.

17.06.1814 (200 років тому) – В пам’ять про позбавлення Єлисаветграда від чуми у місті засновано лікарню для бідних на 10 чоловік.

18.06.1754 (260 років тому) – Закладено фортецю Св. Єлисавети, День народження м. Єлисаветграда.

29.06.1754 (260 років тому) – У фортеці Св. Єлисавети відбувся перший ярмарок, на який приїхали купці з Росії, Польщі, Молдавії, Криму і Туреччини.

ІВАН ГАНЕНКО: ЙОМУ БУЛО ЗАБОРОНЕНО ЗГАДУВАТИ

*Воспоминаний вспомнить не велят:
Неподходящие ко времени.
Поэтому они, скоплясь в темени,
Вспухают и болят.*

Борис Слуцкий

*Прячет история в воду концы.
Спрячут, укроют и тихо ликуют.
Но то, что спрятали в воду отцы,
Дети выуживают и публикуют*

Борис Слуцкий

Іван Ганенко в юності

Ніколи не думав, що зацікавлюсь видатними партійними діячами – уродженцями Єлисаветградщини-Кіровоградщини (а їх виявилось чимало!), – допоки не почав збирати відомості про життя і діяльність Степана Омелянвича Стеценка, який став прототипом головних героїв (секретар Ворошиловградського підпільного обкому партії) відразу двох класичних творів радянської літератури – роману Олександра Фадєєва «Молода гвардія» і повісті Бориса Горбатова «Нескорені». Вразило, що відсутня інформація про те, коли він помер і де похований, хоча безумовно був визначною особистістю.

Тоді ж у поле мого зору потрапив ще один наш земляк зі схожою долею: видатні заслуги під час Великої Вітчизняної війни (один з організаторів партійного підпілля та партизанського руху в Білорусії!), а потім – майже повне забуття. Це – Іван Петрович Ганенко, ровесник Степана Стеценка (обидва народилися в 1903 році). Перший – з'явився на світ в Єлисаветграді, другий – у селі Стоянівці Єлисаветградського повіту.

Як свідчить електронний «Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза 1898-1991», розміщений в Інтернеті, у лави РКП(б) Ганенко вступив у 1924 році. В 1924-1925 роках перебував на комсомольській, профспілковій та партійній роботі у Сибіру, зокрема був відповідальним секретарем окружного комітету РЛКСМ. З 1930 по 1933 рік Іван Петрович – старший інспектор

Центральної контрольної комісії ВКП(б), був навіть ректором Комуністичного університету в Москві.

Доволі дивна й сумнівна інформація, оскільки далі в біографічній довідці повідомляється, що у 1933-1935 роках Ганенко навчався в Інституті підготовки кадрів Червоної професури, а у 1935-1938 рр. – в Економічному інституті Червоної професури. Виходить, нашого земляка

спочатку призначили ректором вищого навчального закладу ЦВК СРСР та ВКП(б), який готував кадри для радянської і партійної адміністрації, а потім самого послали здобувати вищу освіту. Та хоч як там було, у 1938-1940 рр. Ганенко стає 2-м секретарем Новосибірського міського комітету ВКП(б).

На початку Великої Вітчизняної війни у липні-жовтні 1941 року Іван Петрович призначається членом Військової ради 13-ї армії Брянського фронту, потім – заступником начальника Політичного управління Західного фронту, згодом – заступником начальника Політичного управління Волховського фронту, його військове звання – бригадний комісар.

Могила Івана Ганенка на Новодівичому кладовищі

Іван Ганенко вручає нагороду юному партизану. 1944 р.

А потім Ганенка направляють у Білорусію, де наш земляк стає одним з організаторів партійного підпілля та партизанського руху. З 26 березня 1942 по 1 вересня 1943 року Іван Петрович – секретар ЦК КП(б) Білорусії, заступник начальника Білоруського штабу партизанського руху та перший помічник начальника Центрального штабу партизанського руху при Ставці Верховного Головнокомандування легендарного Пантелеймона Кіндратовича Пономаренка (1902-1984). Доречно нагадати, що чисельність народних месників у «Партизанській республіці» (так називали Білорусію) перевищувала 374 тис. чоловік, які були об'єднані в 1255 загонів!

Пантелеймона Пономаренка історики називають улюбленцем Сталіна, який, за задумом вождя, мав замінити його на

посаді керівника Радянської держави. Лише несподівана смерть диктатора стала цьому на заваді.

У післявоєнні роки (1948-1950) Ганенко – перший секретар Полоцького обласного комітету КП (б) Білорусії. З 1950 по 1952 рік – секретар ЦК КП (б) Білорусії. Після цього (1952-1954) призначається інспектором Відділу партійних, профспілкових та комсомольських органів, завідувачем Сектору Відділу партійних, профспілкових та комсомольських органів ЦК ВКП(б). У 1954-1961 році Ганенко – перший секретар Астраханського обкому КПРС, кандидат в члени ЦК КПРС.

З 1961 року Іван Петрович – на пенсії. Це перше, що насторожує. Ранувато все ж таки – у 58 років, адже попереду було ще 34 роки життя! А далі ще дивніше. В біографічній довідці не міститься жодної згадки про державні нагороди Ганенка, а що вони були (і найвищого рівня), можна не сумніватися, інакше наш земляк не був би похований у 1995 році на Новодівичому кладовищі в Москві. Та й взагалі напрочуд скупа інформація про людину, яка зробила вагомий внесок у велику Перемогу. І лише два неякісні фотознімки в Інтернеті. Чому так склалося?

А тим часом, Ганенко фігурує у багатьох історичних дослідженнях і творах мемуарної літератури, присвячених ВВВ, що з'явилися після розпаду СРСР. Можливо, у цих джерелах міститься відповідь на наше запитання? А почнемо з документальної книги російського письменника Сергія Михеєнкова «Армия, которую предали. Трагедия 33-й армии генерала М.Г.Ефремова 1941-1942» (2009).

Пантелеймон Пономаренко

Дивовижним чином доля командуючого 33-ю армією генерал-лейтенанта Михайла Григоровича Єфремова (1897-1942) перегукується з долею нашого земляка генерала Олександра Васильовича Самсонова (1859-1914), який під час Першої світової війни командував 2-ю російською армією, пожертвуваною задля врятування Парижа. Обидва після розгрому своїх армій, аби уникнути ганьби полону, застрелилися. Їхньої вини в тому, що сталося, не було: це прорахунки і помилки вищого командування.

Після нищівної поразки 33-ї армії Ставка Верховного Головнокомандування послала за Єфремовим літак, але він категорично відмовився полишати напризволяще своїх солдат, натомість відправив на літаку бойові знамена армії. Після самогубства тіло генерала знайшли німці й, вражені його мужністю, 19 квітня 1942 року з усіма військими почестями поховали в селі Слободка Смоленської області. Німецький генерал навіть виголосив перед своїми вояками коротку промову: «Воййте за Німеччину так, як воював Єфремов»

за Росію!». У 1943 році прах генерала було урочисто перепоховано у місті Вязьма. Сталося так само, як із Самсоновим, з великою повагою похованим німцями у Східній Пруссії, а потім перепохованим вдовою на батьківщині (село Якимівка Єлисаветградського повіту). У 1996 році генералу Єфремову посмертно присвоєно звання Героя Російської Федерації.

Загибель 33-ї армії – одна з трагічних сторінок Великої Вітчизняної війни, тривалий час замовчувана. Безумовно, Іван Ганенко, як член Військової ради Брянського і Західного фронтів, знав цю історію не за чутками.

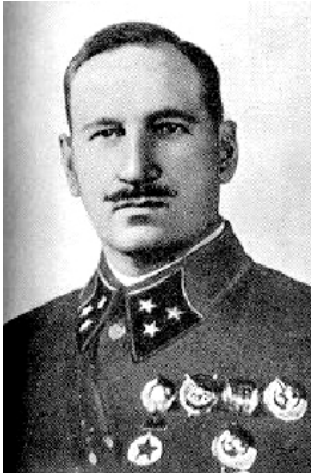
Більше того, 19 вересня 1941 року з Ганенком і Єфремовим стався прикрий інцидент, який спонукав його написати скаргу на ім'я Сталіна: **«Находясь на передовой линии фронта истекшей ночью, мы с генералом Ефремовым вернулись в опергруппу штаба для разработки приказа о наступлении. Сюда прибыли командующий фронтом Еременко с членом Военного совета Мазеповым, при них разыгралась следующая сцена: Еременко, не спросив ни о чем, начал упрекать Военный совет в трусости и предательстве Родины, на мои замечания, что бросать такие тяжелые обвинения не следует, Еременко бросился на меня с кулаками и несколько раз ударил по лицу, угрожал расстрелом. Я заявил – расстрелять он может, но унижать достоинства коммуниста и депутата Верховного Совета он не имеет права.**

Маршал СРСР
Андрій Єременко

Тогда Еременко вынул маузер, но вмешательство Ефремова помешало ему произвести выстрел. После того он стал угрожать расстрелом Ефремову. На протяжении всей этой безобразной сцены Еременко истерически выкрикивал ругательства, несколько остыв, Еременко стал хвастать, что он, якобы с одобрения Сталина, избил несколько командиров корпусов, а одному разбил голову. Сев за стол ужинать, Еременко заставлял пить с ним водку Ефремова, а когда последний отказался, с ругательством стал кричать, что Ефремов к нему в оппозиции и быть у него заместителем больше не может, тем более что он не может бить в морду командиров соединений. Прошу принять Ваше решение».

На що розраховував Іван Петрович, сказати важко (невже був такий наївний?): рукоприкладство і мордобій в армії процвітали, вождь не лише поблажливо ставився до таких витівок, а й заохочував їх. Цікаво, що у щоденнику, написаному через півроку (!), майбутній маршал СРСР

Генерал-лейтенант
Михайло Єфремов

Андрій Єременко подає уже свою, зовсім іншу версію скандальної пригоди:

«...Я застала тов. Єфремова і члена Военного совета армии, ведающего тылами, тов. Ганенко. Эти друзья сидели за столом, накрытым обильной едой и выпивкой и играли в шахматы. Вернее, играл тов. Ганенко с одним офицером штаба, а тов. Єфремов был у них в качестве консультанта... Если бы я не видел сам лично, я бы не поверил, что в такой тяжёлый период советские командиры – коммунисты, ответственные люди, могли просто так сидеть, выпивать и в шахматы играть. Я всю ночь ездил по войскам и довольно-таки устал и кушать хотел, но когда я увидел эту компанию, то весь внутри вскипел, но, не показывая виду, я налил себе и Мазепову вина и сказал: – Выпьем

за тех, кто проигрывает в шахматы нашу страну. Это взорвало тов. Ганенко, ему, по-видимому, смелости придало то, что он был выпивши. Он поднялся (до этого все сидели) и ко мне...: «Товарищ командующий, поосторожней выражайтесь, не оскорбляйте, я член ЦК».

Это меня взорвало и я хотел его избить, но нечем было, оружие моё осталось в машине. Но я их, Єфремова и Ганенко, так пропесочил, что они не знали куда деваться. Єфремова я отправил на КП фронта, а сам остался в армии.... После этого инцидента тов. Ганенко послал шифровку Сталину, в которой изложил на меня жалобу, что я его здорово оскорбил. Эта шифровка пришла ко мне, на ней была резолюция Сталина следующего содержания: «Товарищ Єременко, в чём там дело, доложите». В ответе Сталину я изложил всё, как было. Позже мне говорили те, кто присутствовал, что когда Сталин читал моё донесение, он здорово смеялся и сказал: «Єременко поступил правильно, но можно было и пожётче».

Про сміливість і рішучість Ганенка свідчить епізод із спогадів Пантелеймона Пономаренка, що стався в Могильові наприкінці червня 1941 року. Тоді група працівників ЦК КПБ з маршалом Шапошниковим, рятуючись від нічного бомбардування, виїхала за місто, де її ледве не захопила група диверсантів. На щастя, своєчасно прибули дві вантажівки з льотчиками. Диверсантів оточили і знищили, але один, вдавши з себе пораненого, здався у полон. Коло його підвели до машини з партійним

керівництвом області, він «...изловчился, ударил кого-то головой в живот и пытался удрать, но пуля Ганенко настигла его.»

А ось що пише у документальній повісті під промовистою назвою «Помнить запрещено» (спочатку була опублікована у російському федеральному журналі «Сенатор», а в 2009 році вийшла в Москві окремою книгою під ще більш шокуючою назвою «Эсесовец с Красной Звездой») відомий білоруський письменник, учасник ВВВ Іван Скаринкін: **«Иван Петрович до этого был секретарем ЦК, но из-за какой-то провинности его снизили в должности. Тем не менее он очень хорошо исполняет свои обязанности. Разворотливый, внимательный, политически подкованный. С ним приятно работать. Он и подскажет, и поможет, если нужно. Иван Петрович собирал командиров бригад, отрядов, отрабатывал с ними вопросы взаимодействия. Партизаны нередко терпели неудачи от несогласованности, разобщенности в ведении боев. В атаках он сам не прятался за спинами товарищей, проявлял находчивость, не терпел тех, кто медлил или готов был повернуть назад».**

Ще більш інтригує історик Еммануїл Йоффе, коли в своїй монографії «Его называли «белорусский Берия» (Лаврентий Цанава)», що готується до друку, пише: **«В неопубликованных мемуарах И. Ганенко есть такие строки: «...Пришел Л.Цанава, приземистый брюнет с глубокими зальсинами на выпуклом лбу, под которым поблескивали небольшие черные глаза, большой нос бананом нависал над тонкими губами и слегка подстриженными черными усиками. Он пользовался определенным весом как нарком государственной безопасности да еще «свояк» всесильного Берии...».**

Володимир
Гіль (Родіонов)

Навіть цей невеличкий фрагмент (портретна замальовка) свідчить про неабиякий літературний хист мемуариста. Як так сталося, що спогади Івана Ганенка не були надруковані? Можливо через те, що мова в них йшла про речі вкрай неприємні, які кидають тінь на вище партійне керівництво початку ВВВ, розповідалося про долі деяких доволі сумнівних героїв-партизанів, суперечки навколо яких не стихають і досі, а наш земляк опинився в епіцентрі тих подій? Схоже, так воно і є!

Згаданий твір Івана Скаринкіна анонсований як «повість о неизвестной истории командира «ПЕРВОЙ АНТИФАШИСТСКОЙ БРИГАДЫ» В.Гили в партизанских лесах Белоруссии». Лише уявіть собі людину, кадрового офіцера Червоної Армії, підполковника, який

потрапляє у полон до німців. І не тільки погоджується співпрацювати з окупантами, а й навчається у розвідувальній школі, до нього прихильно ставиться шеф військової розвідки Третього рейху Вальтер Шелленберг (навіть згадує про нього у своїх мемуарах), стає засновником та керівником Бойового союзу російських націоналістів і керівником 1-ї російської національної бригади СС. Згодом переходить на бік радянських партизан, а своє військо перейменовує на 1-у антифашистську партизанську бригаду. Скажете, так не буває, щоб зрадник і колабораціоніст заслужив прощення і став героєм-партизаном. А проте це невігадана історія, і трапилася вона з Володимиром Володимировичем Гілем (псевдонім Родіонов) (1906-1944).

Так-от якраз Ганенку й було доручено у серпні-вересні 1943 року після того, як бригада Гіля завдала німцям відчутних поразок, зустрітися з її командувачем, щоб протягом місяця ознайомитися з ситуацією у підрозділі й повідомити приємні новини. Ось як подається їхня зустріч у згаданій документальній повісті І.Скаринкіна «Помнить запрещено»: ***«Гиль торопливо его спросил: – Иван Петрович! Скажите, товарищ Сталин лично знает о нашем переходе? – А как же! Все делалось с его разрешения. Титков докладывал Пономаренко, а тот – напрямую Иосифу Виссарионовичу. У нас все следили за тем, как у вас шла борьба за возвращение к Родине. Мы верили, что вы добьетесь своей цели...»***

...Утром в 1-й Антифашистской бригаде состоялось торжественное собрание. Ганенко начал свое выступление с того, что зачитал поздравление Пономаренко, которое тот отправил в адрес Гиля: «Немцы хотели иметь дивизию карателей из русских людей против партизан, против борющегося народа, а получили вооруженную Антифашистскую бригаду против себя. Этим выступлением с оружием в руках и дальнейшими активными действиями против немцев бойцы и командиры соединения снова поставили себя в ряды защитников нашей Советской Родины. Ваши решимость и мужественное поведение правительство достойно отмечает награждением вас орденом Красной Звезды и присвоением звания полковника.»

Документы на Владимира Владимировича готовились по распоряжению Пономаренко. Он же и представлял их Сталину. Что касается присвоения очередного звания, тут не было никакой задержки. «Правильно, нужно учесть, что вырос масштаб проводимых им операций», – сказал Верховный Главнокомандующий И. Сталин. Но когда Пономаренко, учитывая важность подвига, совершенного командиром бригады, предложил присвоить Гилю-Родионову звание Героя Советского Союза, Сталин пошел в комнату, раскуривая трубку, и сказал: «Я не против, чтобы

товарищу Гілю вручили Звезду. Тільки не Золотую, а Красну. Подождем других его подвигов...».

Сам «есесівець з Червоною Зіркою», за спогадами сучасників, часто повторював, що йому не уникнути підвалів Луб'янки. Адже до переходу на бік партизанів «російські есесівці» змушені були брати участь у боях з партизанами та каральних акціях проти мирного населення. Невідомо, як склалася б доля Гіля-Родіонова у подальшому (швидше за все так, як сам і передчував), якби не смертельне поранення осколком міни. Сталось це 4 травня 1944 року, коли 1-а Антифашистська партизанська бригада у надзвичайно кровопролитних боях (з 1413 бійців загинули 1036 чоловік!) прорвала німецьке оточення.

Більшість соратників Гіля після війни були репресовані. Великі надії покладали вони на мемуари начальника Центрального штабу партизанського руху Пантелеймона Пономаренка, який вважав колишнього есесівця «нашою людиною». Однак у першому томі спогадів «Страницы моей жизни», що побачив світ після смерті автора, про Володимира Гіля... не згадано жодним словом. Більше того, ніні навіть невідомо, де зберігається оригінал мемуарів Пономаренка. Дивно і підозріло!

До речі, Ганенко, який знав Пономаренка з 1940 року, в неопублікованих (але, на які часто посилаються сучасні історики) мемуарах так його характеризує: **«Первый секретарь был общительным, не любил решать проблемы в одиночестве, приглашал к себе в кабинет специалистов и излагал им свои соображения, внимательно выслушивал реплики и замечания. У Пономаренко было развито чувство юмора: в его кабинете во время работы часто раздавались взрывы смеха. Украинец по национальности, он учил белорусский язык, вникая в его тонкости. Рабочий стол Пономаренко всегда был завален книгами, газетами, словарями, блокнотами.»**

Наш земляк разом із Пономаренком безпосередньо причетні до іще однієї скандальної справи – «справи Бориса Луніна». Командир партизанської бригади «Штурмова» був у 1944 році удостоєний звання Героя Радянського Союзу, а в 1957-му – його... позбавлений і засуджений на 7 років позбавлення волі за здійснення військових злочинів. Лунін (1918-1994) – один із 74 героїв та антигероїв в одній особі часів ВВВ, про яких у радянські часи воліли не згадувати. Йому присвячені нариси у книгах істориків Володимира Конєва «Герои без Золотой Звезды. Прокляты и забыты» (2006) та Вячеслава Звягінцева «Трибунал для героев» (2006) .

Справді, воював Лунін з 1942 по 1944 рік настільки успішно, що на окремі чутки про його злочини (приміром, він розстріляв розвідувальну групу з 8 чоловік на чолі з Вишневським, якого запідозрив у зазіханні на свою командирську посаду, попередньо звинувативши їх у співробітництві

з абвером), не звертали уваги та й часу на розслідування в умовах війни бракувало).

Ось за яких обставин Лунін став Героєм Радянського Союзу (за версією Конєва): **«В конце 1943 года Сталин позвонил начальнику ЦШПД П. Пономаренко и попросил дать кандидатуры партизанских командиров для представления их к высшему отличию страны. Пономаренко задумался. Он попросил у Верховного разрешения назвать кандидатуры позже, а сам связался с начальниками Белорусского и Украинского штабов партизанского движения и запросил нужные сведения. Начальник штаба Белорусского ШПД П.З.Калинин обратился, в свою очередь, к И.П.Ганенко, который недавно вернулся из Вилейско-Витебской зоны. Иван Петрович уверенно назвал фамилии восемнадцати командиров, которые, по его мнению, были достойны высокого звания. Поколебавшись, он назвал и фамилию Лунина».**

Звісно, тоді Ганенко про страшні злочини Лунина не знав. Йому лише пригадався інцидент, свідком якого він був, що стався у серпні 1943 року на нараді командирів та комісарів партизанських загонів та керівників підпілля, яку проводив секретар Мінського підпільного обкому Роман Мачульський. Тоді Лунін вчинив п'яний дебош, дорікаючи керівництву, що його недооцінюють. Обурений Мачульський пригрозив, що усуне Лунина від командування бригадою. Та на захист «легендарного комбрига» стали всі інші командири партизанських загонів, і він поступився.

Відразу після визволення Мінська за заявами свідків почалося розслідування злочинів Героя Радянського Союзу Лунина. У розмові зі Сталіним Пономаренко доповів, що є факти зловживань партизанів на окупованій території: мародерство і навіть розстріли. На це вождь відреагував так: «Подумаешь, кого-то партизаны расстреляли. На то они и партизаны...». Лише у 1957 році військовим трибуналом Білоруського військового округу Лунін був засуджений до 7 років позбавлення волі. У вирокі констатовалося: **«Лунин как командир партизанской бригады и его подчинённый Белик как начальник особого отдела этой бригады, при особоотягчающих обстоятельствах, а именно в обстановке войны в тылу врага, злоупотребляя своим служебным положением и из-за личной заинтересованности, незаконно расстреливали и убивали многих советских людей, а Белик, в том числе и малолетних детей. Действия Лунина и Белика вызывали возмущение партизан и местного населения и наносили вред партизанскому движению в Белоруссии».**

Вирок, враховуючи важкість злочинів, доволі м'який (певно, й над суддями тяжів ореол партизанської слави підсудного).

Відповідь на запитання, чому так рано (у 58 років) Ганенко був

відправлений на пенсію, знаходимо в мемуарах Микити Хрущова. Принаймні двічі перший секретар ЦК КПРС і Голова Ради Міністрів СРСР висловляє своє незадоволення діяльністю першого секретаря Астраханського обкому партії Івана Ганенка. А постраждав наш земляк, внаслідок чого був знятий з роботи, як «не забезпечивший керівництва», через...очеред. Втім, судить самі: *«...Весной этого года приходит ко мне секретарь Астраханского обкома партии т. Ганенко с просьбой увеличить поставку лесоматериалов для области. Известно, что леса там нет. Известно также, что лес нам нужен на более важные стройки. У вас в области замечательный камыш растет. Это золото, а не стройматериал. Да, камыш у нас есть. А нельзя ли из камыша строить хотя бы кошары для овец. Ведь лучшего материала, чем камыш, для этих целей и не найдешь. Тов. Ганенко согласился с этим. Хотя после этого разговора прошло много времени, но дело не особенно сдвинулось с места».*

А ось ще один фрагмент із спогадів Микити Хрущова: *«Удивлен поведением секретаря обкома т. Ганенко. В прошлом он не раз беседовал со мной по вопросам строительства. Он говорил, что обком и облисполком разработали большие планы строительства жилых домов с использованием камыша. Но на деле оказалось, что во многом это были лишь разговоры. В Астрахани я не видел ни одного строящегося многоэтажного дома, где бы разумно был использован камыш. Даже одноэтажные и двухэтажные дома тоже делаются из кирпича. Разве т. Ганенко и другие руководители области не понимают, что нужно эффективно использовать средства, которые отпускаются государством на жилищное строительство. Тов. Ганенко на словах не раз говорил о широком использовании камыша в строительстве, но, мне кажется, он глубоко не проникся сознанием необходимости этого. Жизнь тянула его по старой колее. Словом, астраханские руководители мало оказывали влияния на улучшение строительного дела. В беседе с руководителями области мною были подвергнуты резкой критике недостатки в работе по жилищному строительству и по другим вопросам».*

Чим займався Іван Ганенко після передчасного виходу на пенсію? Очевидно, писав мемуари: йому було про що згадати. Проте він знав занадто багато такої шокуючої правди про війну, що йому просто заборонили її оприлюднювати. Як впливає із використаних джерел, спогади Ганенка – не плід моєї фантазії: вони реально існують, на них посилаються історики, письменники та мемуаристи. Чому ж у наш час, коли, здавалось би, не залишилося жодних таємниць, вони зберігаються у якомусь спецхрані?

ЗАГАДКА ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ТРАМВАЮ: ХТО ЙОГО СПРАВЖНІ БУДІВНИЧІ?

Така постановка питання, напевне, здивує багатьох. Мовляв, хто цього не знає. І в «Историческом очерке г. Елисаветграда» (1897) міського голови О.М.Пашутіна, і в статтях сучасних краєзнавців історія появи в Єлисаветграді трамваю, здається, висвітлена достатньо детально. Однак, якщо уважно прочитати першоджерело, яким є праця Пашутіна, та звернутись до

інших матеріалів і документів, то сумніви з'являться. Адже так сталося, що на передній план в історії елисаветградського трамваю вийшли люди, які безпосередньо виконанням складного комплексу робіт, пов'язаних із пуском вулицями міста електричного трамваю (розробка проекту, спорудження депо, електростанції, тягових підстанцій, прокладання колій і т.п.), не займалися. А тож головним будівничим Єлисаветградського трамваю і дотепер величають Льва Ізраїлевича Бродського (1852-1923), голову правління Єлисаветградського електричного товариства або, як іще називають цю кампанію – «Єлисаветградська городская железная дорога». «Конструктором елисаветградського трамваю», як пишуть деякі краєзнавці, Бродський, звісно ж, не був. Він, що теж безумовно важливо, лише профінансував цю справу.

Лев Бродський – представник знаменитої династії цукрозаводчиків, вихідців з містечка Златопіль – був дуже колоритною особистістю. Златопільські Бродські (батько Ізраїль та його сини Лазар і Лев) прославились ще й як видатні меценати і філантропи. На благодійні потреби лише один Лев Бродський пожертвував понад 2 млн. рублів! З 1904 по 1912 рік він очолював Олександрівське товариство цукрових заводів, яке випускало чверть цукру в Російській імперії. За досягнення в галузі цукрової промисловості був удостоєний ордена Почесного легіону на Всесвітній виставці у Парижі (1900).

А ще Лев Ізраїлевич був шанувальником театрального мистецтва, любив жінок, карти (програвав у казино величезні суми) й вино. Навряд

Лев Бродський

чи він отримав якийсь зиск, фінансуючи будівництво Єлисаветградського трамваю. Швидше за все, таким своєрідним подарунком хотів зробити приємне своїм родичам, які мешкали в Єлисаветграді.

Наше місто Лев Бродський відвідав 10 листопада 1896 року, коли проходила закладка і освячення будівлі депо. З нагоди цієї визначної події «будівничий єлисаветградського трамваю» у залі Громадського зібрання влаштував обід для 50 чоловік. Своім уповноваженим Лев Ізраїлевич призначив родича Макса Соломоновича Бродського. На жаль, про цю людину інформація в Інтернеті майже відсутня. Відомо лише, що у 1913 році Макс Соломонович Бродський був членом

Ради Центрального банку товариств взаємного кредиту.

Натомість справжні будівничі єлисаветградського трамваю (інженери-проектанти та виконавці) опинилися «в тіні», вони лише згадуються мимохідь. І це, погодьтесь, несправедливо. Втім, у житті так часто буває: працюють одні, творчо втілюючи свої ідеї та проекти, а слава дістається іншим, у кого є гроші, хто за це платить.

Трамвай у Єлисаветграді з'явився передусім завдяки двом талановитим інженерам шляхів сполучення. Це – Іван Олексійович Лихачов (1860-?) і Артур Адольфович Абрагамсон (1854-1924). Перший розробив проект, другий творчо втілював його в життя. Що це були справді видатні особистості, свідчить той факт, що їх обох включив у свою монографію «Деловая элита России 1914г.» (1994) доктор історичних наук, професор Олександр Боханов (розділ «Лидеры делового мира России»):

«Лихачев И.А. – инженер путей сообщения, статский советник, директор, председатель и член правления Донецкого металлургического общества штампов, Общества московских электромеханических и машиностроительных заводов, Общества екатеринославских железодельных и сталелитейных заводов, Московской конно-железной дороги, Казанской и Курской городских железных дорог, Общества финляндского пароходства; публицист. Член ЦК партии «Союз 17 октября».

Абрагамсон А.А. – инженер путей сообщения, действительный статский советник. Член правлений: О-ва Московско-Казанской железной дороги, Елизаветградского электрического общества,

Киевской городской железной дороги и Московского вагоностроительного завода».

Власне кажучи, саме Іван Олексійович Лихачов мав споруджувати в Єлисаветграді міську залізницю. Ось як розвивалися події: *«...15-го апреля 1895 года поступило заявление с просьбой о передаче контракта инженеру путей сообщения И.А.Лихачеву, желающему устроить железную дорогу в Елисаветграде с электрическим двигателем, при условии изменения некоторых пунктов контракта. В то же время г. Лихачев, со своей стороны, прислал в городскую управу однородное заявление. По рассмотрении заявления г. Лихачева, в заседании 7-го июня 1895 года, постановлено было вызвать г. Лихачева в Елисаветград для личных объяснений. По приезде г. Лихачева городская дума в заседании 19-го июня 1895 года, рассмотрев совместно с г. Лихачевым проект договора, уполномочила городскую управу на заключение его. В августе месяце, того же года, договор с г. Лихачевым был заключен, а 6-го февраля 1896 года был утвержден министерством внутренних дел. Наконец, согласно ходатайства инженера Лихачева и постановления городской думы 14-го июня 1896 года, договор на устройство в Елисаветграде железной дороги с электрическим двигателем был передан киевскому 1-й гильдии купцу Лев Израилевичу Бродскому, со взносом последним дополнительного залога в 8000 рублей, что составило с прежним залогом 15000 руб, и окончательный договор заключен 17-го июля 1896 года. К самой постройке г. Бродским было приступлено в сентябре месяце, того же года».*

Отже, в останній момент Лихачов відмовився втілювати свій єлисаветградський проект у життя. Чому? Річ у тім, що свої послуги у влаштуванні міської залізниці він майже одночасно запропонував не лише Єлисаветграду, а й Курську. Як свідчить історія Курського трамваю, відповідний проект Лихачова Міністерство внутрішніх справ затвердило 20 лютого 1896 року, тобто на два тижні пізніше, ніж єлисаветградський. А це означає, що Іван Олексійович постав перед вибором, кому віддати перевагу – Єлисаветграду чи Курську. Адже споруджувати одночасно два такі складні об'єкти, як міський електричний трамвай, він не міг. Зрозуміло, що, як більш вигідний контракт, Лихачов обрав не повітовий Єлисаветград, а губернський Курськ.

У, свою чергу, Лев Бродський, отримавши від Лихачова концесію (тобто на підставі договору право) на влаштування в Єлисаветграді трамваю, запросив на посаду головного інженера та керуючого спорудженням міської залізниці авторитетного київського інженера Артура Адольфовича Абрагамсона (1854-1924), увівши його у члени правління Єлисаветградського електричного товариства.

Цікаво, що в Курську роботи зі спорудження електростанції і депо

Артур Абрагамсон

почалися влітку 1896 року, а в Єлисаветграді трохи пізніше – у вересні того ж року. Проте, у кінцевому підсумку, Абрагамсон випередив Лихачова. У Єлисаветграді трамвайний рух відкрили 13 липня 1897 року, а в Курську – 18 квітня 1898 року. А наше місто, у свою чергу, лише на 17 днів випередив губернський Катеринослав, де трамвай запрацював 26 червня 1897 року. Таким чином, Єлисаветград потрапив у четвірку перших міст Російської імперії (попереду лише Київ, Нижній Новгород і Катеринослав), які влаштували в себе трамвайне сполучення.

Зрозуміло, що це заслуга передусім Артура Адольфовича Абрагамсона. За його проектами споруджувалися добротні будівлі тягових підстанцій для залізничного та трамвайного транспорту в Єлисаветграді (1896-1897).

Народився Артур Адольфович в Одесі. Після закінчення 2-ї Одеської гімназії вступив на фізико-математичний факультет Новоросійського університету. З 1872 по 1876 рік навчався на інженерному відділенні Цюрихського політехнікуму, де й захистив диплом інженера. Після повернення в Росію продовжив навчання у Санкт-Петербурзькому інституті інженерів шляхів сполучення. Як талановитий високоосвічений інженер, вчений, активний і неперевершений організатор сформувався у Києві. Місцеве відділення Російського технічного товариства обрало Артура Адольфовича головою механіко-будівельного відділу. За його проектом і під його наглядом протягом 1902-1903 років на місці тимчасової електростанції, яка на початковому етапі забезпечувала експлуатацію першого у Східній Європі електричного трамваю, було споруджено Центральну електричну станцію акціонерного товариства «Київська міська залізниця».

Абрагамсон стояв біля витоків організації Київського яхт-клубу (1887) і «медичної рятувальної станції» (1902). В 1900 році, представляючи російський залізничний відділ на Всесвітній виставці в Парижі, став кавалером ордена Почесного легіону. Абрагамсон працював начальником служб шляхів Південно-Західної залізниці (1904), Північної залізниці (1910), директором правління Московсько-Казанської залізниці (1911).

З 1898 по 1917 рік був редактором щомісячного залізничного технічного журналу «Інженер», який видавався у Києві. Артур Адольфович – автор ідеї спорудження та будівничий першого в Російській імперії київського фунікулера (1905), який став одним із символів столиці

України і функціонує дотепер. Розроблені тоді Абрагамсоном кліщові гальма застосовуються на канатних дорогах усього світу. Майбутній прем'єр-міністр Росії С.Ю.Вітте, під керівництвом якого Артур Адольфович працював на Південно-Західній залізниці, називав його «інженером у квадраті». «Электронная еврейская энциклопедия» включила Абрагамсона у першу тисячу найвидатніших євреїв. У 2008 році в Києві була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему «Діяльність А.А.Абрагамсона (1854–1924) в галузі транспорту і комунального господарства України (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)».

Автор дисертації В.В.Обухівський відзначає: ***«Артур Адольфович ніколи не хвалився своїми знаннями та ерудицією, але навколо нього завжди існувала аура людини найвищого рівня інтелекту, порядності й совісті. В його присутності затихали конфлікти й дріб'язкові інтриги, люди прагнули показати себе з найкращого боку. ...Іноді А.А.Абрагамсон здавався недоступним, тому що був винятково зосередженим, але коли він посміхався, ставало зрозуміло, яка доброта і душевна щедрість ховається в душі цієї людини. Він нагадував своїм виглядом і поведінкою лицаря честі й гідності, що так рідко зустрічається в наш час».***

На жаль, про першого завідувача Єлисаветградської міської залізниці інженера на прізвище Гольст жодних відомостей поки що не знайдено.

Вкотре можна лише побідкатися, що нашому місту не вдалося зберегти свій трамвай. Якийсь фатум переслідував місто після Жовтневого перевороту 1917 року. Єлисаветград один за одним втрачав свої пріоритети: славетний завод Ельворті, знамениті навчальні заклади (кавалерійське училище, земське реальне училище, чоловічу та жіночу гімназії, громадське комерційне училище), пам'ятник Віктору Григоровичу на Петропавлівському цвинтарі й т.д.

Мимоволі замислишся, чи не був таким чином Єлисаветград покараний за те, що більшовицьку революцію організували і здійснили разом з Леніним уродженці Єлисаветградщини Троцький, Зінов'єв та багато інших земляків – представників революційної еліти? На цей феномен нашого краю уже починають звертати увагу дослідники історії російської революції. Зокрема у 1995 році в альманасі «Из глубины времен» опубліковані статті: І.І.Іванової «Лев Троцкий и его земляки», В.Б.Бронштейна «Л.Д.Троцкий, его ближайшие и дальние родственники», А.В.Островского «О родственниках Троцкого по материнской линии» та ін. Але про це іншим разом.

ЛИПЕНЬ

1 – 75 років від дня народження (с. *Липняжка Добровеличківського району*) **Анатолія Васильовича Ліпкана**, машинобудівника. У 1960 закінчив *Кіровоградський машинобудівний технікум*, у 1966 – Харківський політехнічний інститут (інженер-механік), у 1983 - Академію народного господарства при Раді Міністрів СРСР. З 1965 по 1974 працював на Новоград-Волинському машинобудівному заводі. У 1974-1981 – директор Рожищенського машинобудівного заводу. З 1983 – генеральний директор ВО “Уманьфермаш” (нині - ВАТ “Уманьфермаш”). Заслужений машинобудівник України (1999). Повний кавалер ордена “За заслуги” (1994, 2004, 2007). Депутат Черкаської обласної ради. Почесний громадянин м. Умань (2004). У місті Рожище Волинської області, де Ліпкан працював директором заводу, його ім'я присвоєно одній з вулиць міста.

2 – 70 років від дня народження (с. *Панчеве Новомиргородського району*) **Олександра Федоровича Жанталая**, художника (живописця і графіка). Закінчив Донецьку художню школу. Вищу освіту здобув у Львівському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова (1992). В Донецькому художньо-виробничому комбінаті працює з 1975. Член Національної Спілки художників України. Багато мандрує світом, відвідав Німеччину, Швейцарію, Францію, Бельгію, Данію, Португалію, Іспанію, об'їздив майже всю Росію. Основні твори: «Гвардії старшина Ф. Жанталай» (1989), «Художник» (1994), «Війна закінчилась» (1994), «Музей українського села» (1995) та ін.

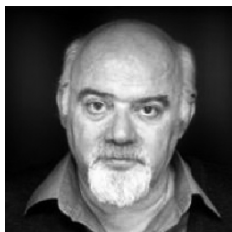
3 – 105 років від дня народження (*Хутір Надія*) **Назара Юрійовича Тобілевича** (1909-2001 у Києві, *похований на Хуторі Надія*), інженера-технолога. Внучатий племінник *І. К. Карпенка-Карого*. *Навчався у Єлисаветградській чоловічій гімназії*. Закінчив Київський технологічний інститут харчової промисловості, викладав у ньому. Доктор технічних наук, професор. *Разом з братом Андрієм у повоєнні роки домігся відкриття музею-заповідника* *Хутір Надія*.

3 – 85 років від дня народження (Кемеровська обл.) **Анатолія Михайловича Тузовського** (1929-1990 у Світловодську), інженера-металурга. Закінчив

Уральський політехнічний інститут. Працював на Запорізькому титано-магнієвому комбінаті. **З 1961 – перший директор Світловодського заводу чистих металів.** Доктор технічних наук. Лауреат Державної премії СРСР. Автор книги „Творці чистих металів” (1983). Зробив значний внесок у розвиток соціальної сфери міста. **Почесний громадянин м. Світловодська (1997).**

4 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Леоніда Йосиповича

Блекера (псевдонім Алексей Б.), дисидента, соціолога, публіциста. У 1966 вступив на механіко-математичний факультет Ростовського державного університету, після його закінчення у 1971 працював програмістом. Брав участь у дисидентському русі в СРСР. З 1988 – соціолог, провідний співробітник Фонду „Общественное мнение” (ФОМ). Автор (спільно з Георгієм Любарським) книги “Главный русский спор: от западников и славянофилов до

глобализма и Нового Средневековья” (2003). З 2003 веде живий журнал (блог) під ніком leonid_b.

5 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Георгія Віталійовича

Кузнецова, ученого, інженера-електрика. Доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри „Електроніка і обчислювальна техніка” Дніпропетровської гірничої академії. Директор Міжгалузевого інституту неперервної освіти. Науковий керівник Придніпровського науково-технічного центру захисту інформації (з 1998). Академік Української академії інформатики. Заслужений працівник народної освіти України.

7 – 120 років від дня народження (м. Гжатськ Смоленської області)

Фауста Васильовича Нікітіна (1894 – після 1990), зоолога, селекціонера. **З 1903 – у Єлисаветграді.** Батько В.О.Нікітін – нотаріус, українофіл, після 1920 викладав українську мову і літературу – засуджений у 1930 до заслання (у справі „Спілки Визволення України”). Брат Юрій - режисер театру в Харкові, сестра Тетяна – артистка Українського драматичного театру ім. І.Франка в Києві. **Закінчив Єлисаветградську гімназію** (1913), вступив до

Московського університету на відділення природничих наук. У 1915 закінчив Одеське військово училище, учасник Першої світової війни, Георгіївський кавалер, капітан, командував батальйоном. У грудні 1917 повернувся в Єлисаветград, воював у лавах Червоної та Білої Армії (Збройних Силах Півдня Росії). **У 1920-1922 навчається у Єлисаветградському агрономічному політехнікумі. Працював**

учителем математики (1922-1925), службовцем на заводі „Червона Зірка”. Став одним з фундаторів Єлисаветградського природничо-історичного музею (обласного краєзнавчого музею), очолював Зінов’євське окружне наукове краєзнавче Товариство (1927-1931). У 1930-1931 був репресований „по обвиненню в участі какой-то военной контрреволюционной организации, во главе которой якобы стоял бывший генерал Вишневский и полковники Карпенко и Рыбицкий”; засланий на 7 років таборів у Мордовію. Один з найвидатніших учених у галузі кролівництва. Лауреат Державної премії СРСР (1951). **У 1930 видав у Єлисаветграді українською мовою свою першу наукову працю „Практичне кролівництво”.** Автор понад 30 книг. **Написав низку спогадів про Єлисаветград, своїх гімназійних друзів; про те, як був репресований (рукописи зберігається в ОКМ). Фото із слідчої справи.**

7 – 90 років від дня народження (с. Лаєрівка Долинського району) Івана Марковича Шевченка (1924-2006), військового діяча. Під час тимчасової окупації області брав участь у русі опору. Воював у складі 9-ї повітряно-десантної дивізії, з якою пройшов з боями від Кіровоградщини до Одери. Особливо відзначився при визволенні Польщі. В районі міста Баранув протягом двох діб утримував зі своїм відділенням залізничну станцію: знищив ворожий десант, кілька танків і бронетранспортерів. Герой Радянського Союзу (1945). Після війни жив і працював у Кривому Розі.

8 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Юрія Івановича Носенка, фахівця у галузі ракетно-космічної техніки. У 1972 закінчив Військову інженерну академію ім. О.Ф.Можайського за фахом “балістика ракет і космічних апаратів”, ад’юнктуру академії О.Ф.Можайського та Вищі академічні курси академії Генерального штабу. Брав участь у випробовуванні та прийнятті в експлуатацію понад 10 орбітальних комплексів і наземних систем обробки та аналізу інформації. Доктор технічних наук, професор. Дійсний член Російської академії ракетно-артилерійських наук та академії космонавтики ім. К.Е.Ціолковського. Автор понад 100 наукових праць у галузі балістико-навігаційного забезпечення, управління космічними апаратами дистанційного зондування Землі, проектування і експлуатації інформаційно-керуючих систем; займався постановкою і розв’язанням задач обробки й застосування геопросторової інформації. До 2011 – заступник керівника Федерального космічного агентства при Уряді Російської Федерації.

9 – 65 років від дня народження (сmt Новгородка) Василя Андрійовича

Кушніра, математика, педагога. **Випускник Новгород-ківської СШ № 1 (1967). Закінчив фізико-математичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна, працював учителем Митрофанівської СШ Новгородківського району.** У 1979 закінчив факультет прикладної математики й механіки Воронежського університету. **З 1976 працює в КДПІ ім. О.С.Пушкіна (КДПУ ім. В.К.Винниченка).** Кандидат фізико-математичних наук (1987). Доктор педагогічних наук (2003), професор кафедри математики КДПУ ім. В.К.Винниченка. Має понад 100 друкованих праць.

10 – 60 років від дня народження (с. **Тишківка Добровеличківського району**) **Михайла Івановича Оліфіренка**, економіста. У

1976 закінчив Кіровоградський інститут с/г машинобудування (диплом інженера – механіка з відзнакою), у 1998 отримав другу вищу освіту – диплом економіста (Кіровоградський технічний університет). Кандидат технічних наук (1980). З 1980 по 1994 викладав у Київському політехнічному інституті: ст. викладач, доцент (1986), заступник декана з наукової роботи. З 2000 по 2007 – генеральний директор ТОВ «Аудіотекс». У 2007-2012 –

Вчений секретар Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. Автор понад 150 наукових праць, монографій та винаходів. Лауреат багатьох наукових премій та нагород. У 2004 обраний дійсним членом (академіком) Української академії наук.

11 – 75 років від дня народження (с. Ярешки Андрушівського району на

Житомирщині) **Бориса Андрійовича Нечерди** (1939-1998), поета. **Дитинство минуло в м. Олександрії. Закінчив Олександрійську СШ № 10, перші вірші опубліковані у районній газеті. Відвідував літературний гурток при редакції газети, яким керував Сергій Гончаров.**

Закінчив Одеський інститут інженерів морського флоту. Працював журналістом, був відповідальним секретарем Одеської організації Спілки письменників України. Автор більше 10 книг поезій: „Материк” (1963), „Лада” (1965), „Барельєфи” (1967), Поезії” (1970), „Літак у краплі бурштину” (1972), „Танець під дощем” (1978), „Вежа” (1980), „Удвох із матір’ю”, „Поезії” (1984) та ін. Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (2000) за збірку поезій „Остання книга” (посмертно). У 1999 Лігою українських меценатів, редакцією журналу „Київ” та Одеською організацією Національної спілки письменників України засновано літературну премію імені Бориса Нечерди. **В 2010 в Олександрії на фасаді школи №10 встановлено меморіальну дошку.**

12 – 115 років від дня народження (*м. Новогеорґіївськ, Світловодськ*)

Петра Івановича Кодьсва (1899-1968), живописця. У 1932 закінчив Київський художній інститут. Працював у галузі історичного жанру, пейзажу та натюрморту. У 1938-1962 очолював Київські науково-дослідні реставраційні майстерні Міністерства культури УРСР. Твори зберігаються у художніх музеях Києва, Дніпропетровська, Сум, Горлівки та **Кіровограда (переважна більшість)**. **Писав вірші та спогади (рукописи зберігаються в Кіровоградському обласному художньому музеї)**.

12 – 60 років від дня народження (*с. Безводня Кіровоградського району*) **Миколи Миколайовича Долі**, агронома. **У 1973 закінчив Бобринецький сільськогосподарський технікум**. У 1975 був зарахований на факультет захисту рослин Української сільськогосподарської академії, закінчив з відзнакою навчання і працював на посаді старшого агронома Миронівської районної станції захисту рослин. Кандидат сільськогосподарських наук (1984), доктор сільськогосподарських наук (1992), професор (1998). З 1992 – завідувач кафедри загальної

ентомології та зоології (хімічного захисту рослин) НАУ. У 2005 призначений деканом факультету захисту рослин Національного університету біоресурсів і природокористування України, з 2008 – на посаді професора кафедри ентомології. Автор понад 200 наукових праць, у тому числі 16 патентів, 10 монографій і підручників, підготував 6 кандидатів сільськогосподарських наук.

13 – 55 років від дня народження (*сmt Петрове*) **Сергія Валентиновича Ганжі**, працівника українських спецслужб. **У 1985 закінчив історичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна**, у 1998 – Київський національний економічний університет. **У 1985-1986 – учитель історії, директор Водянської 8-річної школи Петрівського району**. З 1986 по 2008 - в органах державної безпеки. СРСР. Працював заступником начальника УСБ України в Дніпропетровській області, до 2005 - начальник Управління СБУ в Київській області. У 2006-2008 - заступник Дніпропетровського міського голови. З 2008 по 2009 - голова Державного комітету України з матеріального резерву. З 2012 - в органах державної безпеки: уповноважений Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України. З 2013 – начальник Департаменту захисту національної державності СБУ, генерал-майор.

14 – 120 років від дня народження (*с. Любомирка, нині с. Липівка Олександрівського району*) **Георгія Олександровича Поляновського** (1894-1983), музиканта, музикознавця. **Випускник**

Єлисаветградської гімназії (1913), удостоєний срібної медалі. Закінчив юридичний факультет Московського університету, отримав також музичну освіту. У 1922 в Москві організовує центральний робітничий хор швейників, з яким у 1924 виступає на похороні Леніна. Редактор перших музичних радіопередач, музичний критик газети „Правда”. За 60 років лекційно-просвітницької роботи прочитав понад 10 тисяч лекцій музичної тематики. Заслужений діяч мистецтв Російської Федерації (1972). Автор більше 40 книг і брошур, написав мемуари „70 лет в мире музыки”.

14 – 45 років від дня народження (м. Усть-Каменогорськ у Казахстані)

Артема Віталійовича Ципіна, актора. Дитинство і юність пройшли в Кіровограді, навчався в СШ №7. Син В. С. Ципіна. У 1995 закінчив Санкт-Петербурзький державний театральний інститут. У 1993-1996 – актор Малого драматичного театру – Театру Європи. З 1998 – актор театру Сатири на Васильєвському. Театральні критики відзначають: „Артем Цыпин - актер глубоко интеллектуальный, необычайно точно проникающий в суть роли и, одновременно, внутренне пластичный, способный работать на острой грани характерности и тонкой философичности»... Заслужений артист Росії

16 – 90 років від дня народження (с. *Торговиця Новоархангельського району*)

Марка Львовича Теплицького (1924-2009), архітектора. Учасник ВВВ. У 1950 з відзнакою закінчив архітектурний факультет Харківського інженерно-будівельного інституту. Все подальше життя і діяльність пов'язані з містом Курськом. З 1951 по 1990 працював головним архітектором інституту «Курскграждан-проект». Будинок книги в Курську за його проектом (1952) включений в енциклопедію «Искусство стран и народов мира» як зразок зодчества епохи

соціалістичного будівництва. Виконав понад 300 індивідуальних проектів. У 1991 організував і очолив 300 індивідуальних творческую архитектурную мастерскую заслуженного архитектора России М. Л. Теплицкого». Автор монографій «Автографы в камне. Воспоминания архитектора» (1999), «Автографы в камне. Архитектурная летопись Курска» (2001). Заслужений архітектор РРФСР (1984).

17 – 75 років від дня народження (сmt *Новоархангельськ*)

Олександра Васильовича Палагіна, вченого у галузі інформатики та обчислювальної техніки. Випускник електротехнічного факультету КПІ

(1961). Відтоді (понад 50 років!) працює в Інституті кібернетики ім. В.М.Глушкова НАН України. Заступник директора з наукової роботи з 1984. Наукова та практична діяльність пов'язана з розробкою теорії та створенням універсальних і спеціалізованих комп'ютерних систем. Доктор технічних наук, професор, підготував 20 кандидатів і 5 докторів наук. Академік Національної академії наук України (2006). Автор понад 300 наукових праць, у тому числі 8 монографій; має 80 патентів на винаходи. Голова експертної ради ВАК. Заслужений винахідник УРСР. Лауреат премії О.С.Лебедєва АН УРСР, премії Ради Міністрів СРСР, Державної премії УРСР у галузі науки і техніки, відзнаки НАН України «За наукові досягнення». Відповідальний редактор збірника наукових праць «Комп'ютерні засоби, мережі та системи», заступник головного редактора міжнародного наукового журналу «Управляющие системы и машины».

17 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Самуїла Михайловича Блінкова (1904-1990), лікаря-невропатолога. Закінчив медичний факультет Берлінського університету. З 1932 по 1952 – науковий співробітник, завідувач відділень, заступник директора з наукової роботи Інституту мозку АМН СРСР; завідувач лабораторії нейрохірургії та експериментальної неврології Інституту нейрохірургії ім. М. Бурденка. Доктор медичних наук, професор. Визначив нові критерії оцінки симетрії структур скроневої долі головного мозку. Дав анатомічне обґрунтування хірургічних операцій на центральній нервовій системі, відкрив деякі властивості нервових центрів, зв'язки між кровопостачанням головного мозку і напрямом росту пухлин великих півкуль і мозкового стовбура тощо. Автор 14 монографій: „Особенности строения мозга человека. Височная доля человека и обезьян» (1955), „Смещения и деформации головного мозга (1957), «Мозг человека в цифрах и таблицах» (1964), «Атлас нейрохирургической анатомии(1990) та ін.

18 – 50 років від дня народження (с. Диківка Знам'янського району)

Валерія Вікторовича Радуга, педагога. **Закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна (1989)**. Доктор педагогічних наук (1998), завідувач кафедри педагогіки (з 1999). Професор (2001). Автор монографій: „Фактори соціальної зрілості студентів педвузів” (1994), „Діагностика особистості майбутнього вчителя” (1995), „Соціальна зрілість молодого вчителя”(1997) та ін. **Ректор Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (2003-2005)**.

18 – 60 років від дня народження (с. Братське Миколаївської області)

Олександра Івановича Гулака, хореографа. **Закінчив Олександрійське культосвітнє училище за спеціальністю “хореографія”**. **З 1974 до 1991 працював керівником ансамблю танцю “Віночок” Олександрійського електромеханічного заводу**, що з успіхом виступав на міжнародних фестивалях хореографічного мистецтва в Угорщині, Португалії, Болгарії, Туреччини, Греції. З 1991 року працює у Російській Федерації директором Губкінської школи народного танцю, художнім керівником зразкового ансамблю народного танцю “Северное сияние”. Заслужений працівник культури РФ (2001). Колектив має програму з українських народних танців, складається з 233 чоловік. **Гулак постійно підтримує творчі стосунки з метром Анатолієм Кривохижею, консультується щодо постановки танців, костюмів. Чимало українських танців ансамблю “Северное сияние” поставлено завдяки цій співдружності. Відвідав у червні 2008 Музей історії українського хореографічного мистецтва на Хуторі Надія і передав матеріали про свій колектив.** Заслужений працівник культури України (1988).

19 – 75 років від дня народження (с. **Новий Стародуб Петрівського району**)

Василя Яковича Чирви, хіміка. У 1962 закінчив Кишинівський державний університет, у 1965 – аспірантуру Інституту хімії природних сполук Академії наук СРСР. З 1965 по 1974 – науковий співробітник Інституту хімії Академії наук Молдавської РСР. З 1974 – викладає у Сімферопольському державному університеті ім. М.В.Фрунзе (нині Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського): завідувач кафедри органічної хімії, декан факультету природничих наук (1989), декан хімічного факультету (2000). Доктор хімічних наук (1973), професор (1974). Заслужений працівник народної освіти України (1999). Основні напрями наукових досліджень - хімія природних сполук, біоорганічна хімія. Має 20 патентів на винаходи, автор понад 400 наукових публікацій.

19 – 65 років від дня народження (с. **Митрофанівка Новгородківського району**)

Петра Івановича Сидоренка, лікаря. У 1973 з відзнакою закінчив Дніпропетровський медичний інститут за спеціальністю „Санітарія”. Кандидат медичних наук (1981). **Працював (з 1973 по 1981) головним лікарем Голованівської райсанепідемстанції. У 1981-1994 - заступником головного лікаря обласної СЕС, головним епідеміологом облздоровідділу,**

заступником начальника обласного управління охорони здоров'я (1994-1997). Кандидат медичних наук (1981). **З 1997 по 2013 – директор Кіровоградського базового медичного коледжу ім. Є. Й. Мухіна.** Автор 25 наукових праць, шести монографій, трьох підручників для підготовки лікарського складу служби екстреної допомоги медицини катастроф. Підручник „Медицина катастроф” визнаний видавництвом „Здоров'я” кращою книгою 2000 року. Заслужений лікар України. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2008) за дослідження історії охорони здоров'я у регіоні.

20 – 65 років від дня народження (*с. Червона Кам'янка Олександрійського району*) **Анатолія Миколайовича**

Плічка, математика, педагога. У 1972 закінчив факультет кібернетики Київського університету. У 1972-1975 навчався в аспірантурі Київського університету. У 1975-1979 – молодший науковий співробітник Київського університету, у 1979-1995 – старший науковий співробітник Інституту прикладних проблем механіки і математики АН УРСР (Львів). Доктор-фізико-математичних наук (1994). **З 1995 – професор Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.К.Винниченка.** Автор близько 100 статей, двох монографій. Учасник 10 міжнародних наукових конференцій. Здійснив наукові візити на запрошення до університетів у Болгарії, Великої Британії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Німеччині, Польщі, Франції, Швеції. Отримав наукові гранти DAD (німецький), INTAS (європейський), Мянзовського (польський). Член Американського математичного товариства. Тематика досліджень – теорія банахових просторів.

21 – 175 років від дня народження (Ліфляндська губернія) **Оскара**

Рейнгольдовича Екеспарре (1839-1925), цивільного інженера. У 1864 закінчив Політехнікум у м. Карлсруе (Німеччина). **В 1864 вступив на службу при будівництві залізниці Балта-Єлисаветград. З 1867 по 1869 перебував на посаді директора цієї залізниці. У 1871-1874 – головний інженер Знамянсько-Миколаївської залізниці.** Після цього повернувся на батьківщину в Естонію. Член Державної Ради Російської імперії (1906). З 1908 по 1914 – заступник голови фінансової комісії Державної Ради, заступник голови особливої комісії для всебічного обстеження залізничної справи в Росії (15 казенних доріг). Був доповідачем фінансової комісії з питань кошторисів управління залізниць та Міністерства Шляхів Сполучення.

23 – 160 років від дня народження (с. Заньки Ніжинського району Чернігівської області) **Марії Костянтинівни Заньковецької** (справжнє прізвище **Адасовська**) (1854-1934), геніальної актриси й театральної діячки. **27 жовтня 1882 дебютувала на професійній сцені в ролі Наталки („Наталка Полтавка” Котляревського) в Єлисаветграді в Зимовому театрі. Саме у нашому місті стала Заньковецькою. Коли постало питання, як її подати на афіші, Марія Костянтинівна обрала це сценічне ім'я.** На 1-му Всеросійському з'їзді сценічних діячів у Москві (1897) вимагала припинити утиски українського театру. Після 1917 працювала у керуваному П. Саксаганським Народному театрі у Києві (до 1922). Її мистецтво високо цінували П. Чайковський, Л. Толстой, А. Чехов, В. Стасов, І. Рєпін, К. Станіславський, М. Ермолова, М. Нестеров та ін. Першою в Україні удостоєна звання народної артистки Республіки (1923). **На площі перед реконструйованим театром корифеїв у Кіровограді встановлено пам'ятник Марії Заньковецькій в образі Наталки Полтавки.**

23 – 60 років від дня народження (с. Ганно-Требинівка Устинівського району) **Станіслава Олексійовича Довгого**, фізика. **Син поета О.П.Довгого.** У 1976 закінчив механіко-математичний факультет Київського університету. Доктор фізико-математичних наук (1996), професор (1997), член-кореспондент НАН України (1997). Заслужений діяч науки і техніки України. Директор Українського інституту дослідження навколишнього середовища та ресурсів (1997), міністр у справах науки і технологій (1998). Директор Інституту телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України. Президент Малої Академії наук України. На його честь („Довгий”) названа Мала планета №12189.

24 – 65 років від дня народження (м. Помічна Добровеличківського району) **Володимира Івановича Паламаренка**, лікаря і педагога. У 1976 закінчив Київський медичний інститут ім. О.О. Богомольця. З 1977 по 1990 працював лікарем-хірургом першого хірургічного відділення Київської обласної клінічної лікарні. З 1990 – у Київському інституті вдосконалення лікарів (нині Національна медична академія післядипломної освіти ім. П.Л.Шупика). Проїшов шлях від асистента кафедри хірургії до професора, завідувача кафедри хірургії та судинної хірургії НМАПО ім. П.Л. Шупика. Доктор медичних наук. У науковому доробку 2 монографії, 2 посібники, друкований та електронний підручник «Амбулаторна

хірургія», 16 патентів, 50 раціоналізаторських пропозицій. Заслужений лікар України.

24 – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) Ольги Миколаївни

Полевіної, поета, прозаїка, перекладача. Закінчила Кіровоградське музичне училище по класу фортепіано та музично-педагогічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Працює директором Кіровоградської музичної школи № 4 у селищі Гірничому. Член Національної Спілки письменників України. Пише російською мовою. Працює в різних жанрах: поезія, проза, детектив, переклад, літературна критика, публіцистика. Автор книг: поезії «Изнанка счастья», прози «Ветер-обманщик», «Черное озеро», роману «Королева полыни» та ін. Переклала з української мови на російську вірші кіровоградських поетів В. Погрібного, А.Корінь, В.Гончаренка, В. Базилевського. Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка за переклад поем Ліни Костенко «Скіфська одісея» і «Циганська муза» на російську мову (2007). У 2013 світ побачив роман «Санта Лючия».

28 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Тамари Болеславівни

Буяльської, педагога і культуролога. Дочка відомого літературознавця **Б. А. Буяльського**. Закінчила Вінницький педагогічний інститут (1966). У 1990-1998 – завідувача кафедрами історії та теорії культури, культурології, мистецтва та дизайну Вінницького технічного університету, з 1992 – проректор. З 1999 – директор Інституту гуманітарних досліджень. Наукові праці (понад 40) стосуються гуманізації технічної освіти. Заслужений працівник освіти України (1996), професор (1999).

28 – 60 років від дня народження (м. Олександрія) Володимира Федоровича Черкасова, педагога. Закінчив

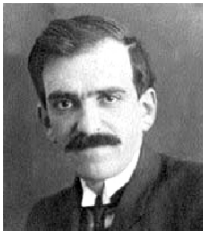

Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна, працює у ньому з 1981. Доктор педагогічних наук (2009), професор (2012), завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін КДПУ імені Володимира Винниченка. Автор понад 100 наукових праць у вітчизняних та зарубіжних виданнях: монографії «Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962-1991 рр.)», навчального посібника «Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991-2010 рр.)» (2011).

29 – 55 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Валентини Миколаївни Сіденко**, природознавця, еколога. Закінчила геолого-географічний факультет Одеського університету ім. І.І.Мечникова. **З 1984 працювала у відділі природи обласного краєзнавчого музею. З 1995 – викладач природничо-географічного факультету КДПУ ім. В. К. Винниченка.** Кандидат біологічних наук (2003). **За її участю складено Каталог природної флори краю, списки рідкісних та „червонокнижних” видів рослин і тварин. Написала низку розділів книги „Заповідні куточки Кіровоградської області” (1999). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2000).**

30 – 125 років від дня народження (на Полтавщині) **Олександра Яковича Шульгина** (1889-1960), історика і державного діяча. Син історика **Я. М. Шульгина. Раннє дитинство (1893-1899) пройшло в Єлисаветграді.** Закінчив Петербурзький університет, де навчався на юридичному (1908), фізико-математичному (1908-1910) та історико-філологічному факультетах (1910-1915). З липня 1917 до січня 1918 – в уряді Центральної Ради, перший міністр (генеральний секретар) міжнародних справ УНР. З 1920 – в еміграції. Брав найактивнішу участь у роботі Асамблеї Ліги Націй у Женеві (1920), представляючи у ній Україну до 1939. З 1926 по 1946 – міністр закордонних справ, а у 1939-1940 – голова уряду УНР в екзилі. Засновник і голова Українського академічного товариства в Парижі (1946-1960). Написав низку цінних політологічних праць з проблем генези нації та історії національно-визвольного руху: „Україна і червоний кошмар” (1927), „Україна проти Москви” (1935), „Без території” (1934), „Державність чи Гайдамаччина” (1934), „Політика” та ін. Останню присвятив світлій пам’яті брата Володимира Шульгина та його товаришів, які загинули під Крутами 29.01.1918. У спогадах, виданих 1969, дав таку характеристику нашому місту: **„Не завжди Єлисаветград був пустою в українському відношенні, не був він таким... і за часів перебування там моїх батьків. А у 80-х роках це був своєрідний, хоч і конспірований, центр виховання українців. Був там таємний гурток, з якого вийшов і сам Євген Чикаленко. Вийшли звідти й брати Тобілевичі... Були й інші, що розсіялися по світу”.** 22.12.2000 у Києві, в День української дипломатії, міністр закордонних справ України А. Зленко відкрив меморіальну дошку першому главі зовнішньополітичного відомства УНР.

30 – 75 років від дня народження (м. Бровари Київської області) **Надії Семенівни Можайкіної**, співачки, актриси, педагога. В 1965 закінчила театральну студію оперети (м. Київ), у 1967 році – музично-педагогічний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького. Працювала актрисою в театрах: Закарпатському музично-драматичному, Хабаровському театрі оперети, **Кіровоградському музично-драматичному ім. М.Кропивницького. З 1972 по 1983 на викладацькій роботі в Кіровоградському педагогічному інституті ім. О. С. Пушкіна.** Кандидат мистецтвознавства (1983). З 1984 по 1999 працює в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова: завідувачка кафедри теорії та методики постановки голосу, професор. Автор понад 60 наукових праць (статті, методичні рекомендації, програми, посібники).

1.07.1874 (140 років тому) – В Єлисаветграді за клопотанням міського громадського управління, підтриманим Херсонським губернатором М.С.Абазою, відкрито **окружний суд**. З цієї нагоди у приміщенні Громадського Зібрання влаштовано святковий обід.

10.07.1874 (140 років тому) – День заснування **заводу Ельворті в Єлисаветграді**.

10.07.1829 (185 років тому) – Командуючий Кавказькою армією генерал **Георгій Емануель** спорядив першу російську експедицію на Ельбрус (5642м), під час якої черкес Кілар досяг його вершини. Поховано Емануеля – одного з героїв Вітчизняної війни 1812 року – в **Єлисаветграді**, склеп сплюндровано під час громадянської війни.

16.07.1834 (180 років тому) – Найбільша **пожежа в Єлисаветграді**: згоріла майже половина міста, збитків завдано на 1 мільйон 364 тисячі 349 рублів асигнаціями.

ІВАН ПОХИТОНОВ – ВСЕСВІТНЬО ВІДОМИЙ ХУДОЖНИК, ІВАН ПОХИТОНОВ – ВИДАТНИЙ ДИПЛОМАТ

...А Павел Васильев, встречая Сергея Васильева, говорил: пошел вон с фамилии!»

Борис Слуцкий

Чем же интересен для истории этот человек? – В первую очередь, своим продвижением по социальной лестнице, которое изумляет даже сегодня.

Елена Воевода

Мова йде не про одну й ту саму людину, настільки обдаровану, що зуміла прославитися у двох іпостасях (таке трапляється), а про двох особистостей, навіть не родичів, а швидше за все лише однофамільників. Об'єднує їх передусім те, що вони були земляками: обидва народилися в Єлисаветградському повіті: художник Іван Павлович Похитонов (1850-1923) – у селі Мотроно-Андріївці Татаровської волості (нині у складі села Новопавлівки Новоукраїнського району), а його тезко Іван Федорович Похитонов (1853-1913) – у селі Черняхівці Обознівської волості (нині село у Кіровоградському районі, віднедавна відоме м'ясопереробним комплексом «Черняхівські ковбаси»).

Хто б і що не говорив, а Інтернет як джерело інформації – просто чудо: «звичайна фантастика», що стала буденністю нашого життя. Якщо про художника Івана Похитонова, ми знали давно (задовго до появи Інтернету), то інформацію про ще одного Івана Похитонова я черпнув саме звідти.

Привід згадати про Похитонова-дипломата виник більш ніж вагомий: виповнилося 160 років від дня його народження і 100 років від дня смерті. Правнучка дипломата Л.А.Павлова пише: **«Кем были его**

родители – неизвестно. Он никогда о них не упоминал и никому из членов своей семьи ничего не рассказывал. Тайна его рождения ушла вместе с его уходом из земной жизни в 1913 году. И лишь тогда, в 1913 году из документов моего прадедушки семье стало известно, что «Иван Фёдорович Похитонов – незаконнорожденный... Воспитывался в семье Фёдора Похитонова в городе Николаеве... Ни его вдове, ни его детям так и не была открыта родословная их мужа и отца, одного из крупнейших русских дипломатов 2-ой половины XIX и первых 10-ти лет XX столетия». Ще більш інтригує таке твердження: «Чья всесильная рука направляла его, кто он тот, безусловно, родной человек, благодаря которому Иван Федорович проходил путь юношей из самых титулованных семей Российской Империи?».

Не прояснюють, а ще більш заплутують біографію цього Похитонова Матеріали Архіву зовнішньої політики Російської імперії, які вивчала і оприлюднила доктор педагогічних наук, професор МГИМО («Московский государственный институт международных отношений (университет) МИД Российской Федерации») Олена Воевода. Запис у метричній книзі свідчить, що Іван Федорович Похитонов народився 22 липня 1853 року в с. Черняхівці Обознівської волості Єлисаветградського повіту: «двадцать третьяго числа крещен Иоанн незаконнорожденный».

Матір'ю байстрюка (так в Україні називали позашлюбних дітей) «была крестьянка Фекла Малая, которая вышла через некоторое время замуж за унтер-офицера Мартына Маркатного и навсегда покинула деревню, оставив сына на попечение деда. Больше о ней не было известий. Об отце младенца сведения также отсутствуют. «По ревизской сказке народной переписи» пятилетний ребенок был ошибочно записан под именем Трофим, однако эта ошибка была позже исправлена».

А далі ще цікавіше: «Через несколько лет мальчик, вероятно получивший начальное образование, оказался в городе Николаеве под именем Ивана Похитонова: иногда его называли Пихтоновым и даже Пихтановым. Несмотря на многочисленные попытки в 1870-х годах руководства Азиатского департамента МИД выяснить происхождение новой фамилии, этот факт так и остался невыясненным».

О происхождении отчества также нет сведений – отчество крестьяне не имели, но в официальных документах имя отца упоминалось: так, дед Ивана именовался Семен Григорьев сын Малой. Позже отчество Ивана могло быть образовано от имени крестного отца – Федора Платонова, крестьянина той же деревни, или от имени директора Николаевской реальной гимназии Федора Николаевича Минкова, в доме которого он жил во время учебы. По свидетельству Ф.Н.Минкова, «Похитонов как сироту взял к себе Г. Браилка и определил в Гимназию, когда Г.Браилка уехал из Николаева, то Похитонов остался бы можно сказать покинутым на улице, если бы я его не взял к себе, где он и окончил Гимназию». Добавим, что курс наук И.Похитонов окончил с отличием».

Згаданого Федора Миколайовича Минкова, який певно й подарував своєму вихованцю «отчество» (по батькові), насправді звали Тодор Ніколов Минков. Це – видатний болгарський та російський педагог і просвітитель, який більшу частину свого життя жив і працював у Російській імперії. Особливо прославився Федір Минков як засновник Південнослов'янського пансіону при реальній гімназії в Миколаєві. В ньому навчалися переважно діти вихідців з Болгарії, Сербії та Чорногорії, що перебували у складі Османської імперії і боролися за визволення від турецького ярма. Іван Федорович Похитонов був чи не єдиним російським вихованцем пансіону.

Якщо ми звернемося до біографії Івана Павловича Похитонова, то виявимо, що після навчання в Єлисаветграді у пансіоні Гумберта (на ступені прогімназії), хлопець деякий час перебував у Полтавській військовій гімназії, а потім навчався в реальній гімназії в Миколаєві, після чого у 1868 році вступив до Петровської землеробської та лісової академії в Москві. Різниця у віці між двома Іванами Похитоновими складає 2,5 року, а отже у Миколаївській гімназії, хоч і в різних класах, вони деякий час навчалися одночасно! Але навіть згадка про це в їхніх біографіях відсутня! І чому справжні Похитонові, чие прізвище було по суті „подароване” байстрюкові, змирилися з цим?! Отут, мені, здається, – найбільша тасмниця!

Та хоч як там було, в 1872 році Іван Федорович Похитонов за клопотанням директора гімназії Федора Минкова отримав дозвіл на вступ до елітарного закладу «Учебное Отделение восточных языков при Азиатском департаменте МИД». Це був закритий навчальний заклад типу пансіону або ліцею. Вихованці мешкали в одному будинку з викладачами, вони вивчали п'ять іноземних мов (французьку, перську, турецьку, арабську, новогрецьку), мусульманське право, нумізматику, історію та географію Росії і країн Сходу, їх готували до дипломатичної, консульської та драгоманської (перекладацької) служби на Сході.

Після успішного завершення курсу навчання у 1875 році Іван Федорович мав вступити на державну службу, однак спочатку йому

відмовили, оскільки він був приписаний до селянської громади свого села.

І тут знову втрутився якийсь невідомий покровитель, потурбувавшись про вирішення цієї проблеми. Дослідниця біографії Похитонова Олена Воєвода на підставі знайдених документів відзначає: **«29 августа 1875 г. состоялся сельский сход крестьян деревни Черняковки («из 80-ти домохозяев, имеющих право голоса на сходе, участвовало 55-ть человек»), который вынес И.Похитонову «мирской приговор»: поскольку «Казенных и Мирских недоимок на нем не числится ... и никаким преступным делам не подвергался, и родственников кои бы оставались без призрения не имеет, по этому увольняем Его из нашего Общества навсегда: с правом приписаться по Его желанию к другому обществу без препятственно».**

После этого Управляющий Министерством иностранных дел направил на имя императора просьбу о принятии Похитонова на государственную службу, в частности, указывая следующее: «принимая во внимание пользу, которую Похитонов может принести службе своими познаниями в восточных языках, я беру смелость испрашивать Высочайшего соизволения Вашего Императорского Величества, определить Похитонова... на службу по ведомству Министерства Иностранных Дел с назначением его Студентом Миссии нашей в Тегеране».

Одночасно була досягнута домовленість, що в Миколаєві **«местная Мещанская Управа с удовольствием запишет его в свое общество и сделает все необходимые формальности для определения Похитонова на Государственную службу».** Так почалося блискуче сходження Івана Федоровича Похитонова на дипломатичній ниві в одній із найскладніших країн Близького Сходу Персії (з 1935 року – Іран). З 1876 по 1913 рік він пройшов шлях студента, драгомана, секретаря, віце-консула, консула і нарешті генерального консула Росії в Тегерані. За 38 років державної служби Похитонов лише одного разу був у відпустці!

Зате двічі дипломат був одружений. Від першого шлюбу з Олександрою Степанівною Базилевською мав п'ятеро дітей: синів Степана (1889 р.н.) і Євгена (1892 р.н.) та дочок – Любов (1887р.н.), Ольгу (1888 р.н.) та Анну (1891р.н.). Та це не врятувало шлюб. У 1897 році він був розірваний «на основаним определении Петербургского Епархиального начальства ... с дозволением вступить в новый брак». Жодних подробиць про причини не повідомляється. Відомо лише, що Іван Федорович невдовзі одружився з православною француженкою Валентиною Готьє.

Дослідники життя й діяльності Похитонова відзначають, що він був справжнім професіоналом у міжнародній дипломатії, чудово знав історію, мову й національні традиції Персії, а тому й заслужив повагу як влади, так і народу цієї країни. За свою видатну дипломатичну діяльність Іван Федорович удостоєний багатьох російських і зарубіжних нагород, серед

яких: перський орден Лева і Сонця, французький орден Почесного Легіону, орден Італійської Корони, Бухарська Золота Зірка, бельгійський орден Леопольда та багато інших.

Чи буде коли-небудь розгадана таємниця народження дипломата Івана Федоровича Похитонова? Можливо, це станеться тоді, коли буде оприлюднений архів художника Івана Павловича Похитонова та його родини, що зберігається в Бельгії? Адже Ера Водолія, космічна епоха, в яку нещодавно вступило Людство, проходить під гаслом: все таємне має стати явним!

Втім, і без цього найзагадковішого Похитонова, історія роду Похитонових – напрочуд багата на видатних особистостей. Взагалі-то дивно, що вона досі не зацікавила дослідників. Адже родоначальник династії запорізький козак Данило Похитон, осівши на Єлисаветградщині в середині XVIII століття, одружився з циганкою і мав з нею... 22 дитини! Наймолодший з його синів Павло Данилович Похитонов, вийшовши у відставку в чині поручика, в свою чергу, взяв за дружину Варвару Беліч, яка була сербського походження. Це – батьки художника Івана Павловича Похитонова.

Принаймні два сини Данила Похитона уславилися на військовій ніві: генерал-майор Василь Данилович Похитонов (1801-1868) та генерал-лейтенант Данило Данилович Похитонов (1824-1889), обидва кавалери ордена Св. Георгія IV ст. А от Григорій Данилович Похитонов (1810-1882) став видатним громадським діячем, засновником знаменитої видавничої фірми «Общественная польза», яка після визволення селян у 1861 році через видання книг для народу неабияк посприяла поширенню грамотності.

Про Іллю Даниловича Похитонова відомо лише те, що він – батько диригента Маріїнського театру з 1909 по 1956 рік (!), професора Ленінградської консерваторії, народного артиста РРФСР, автора книги спогадів «Из прошлого русской оперы» Данила Ілліча Похитонова (1878-1957).

А от Микола Данилович Похитонов (1857-1897) – син генерал-лейтенанта – увійшов в історію російського революційного руху як член військової організації «Народна воля».

Рідна сестра художника Івана Похитонова Юлія Павлівна в 1876 році вийшла заміж за кавалерійського офіцера Леоніда Олександровича фон Фесінга (1847-1920), завзятого театралла. 17 січня 1877 року в Єлисаветграді у подружжя народився хлопчик, названий Сашком, згодом видатний український та російський актор і режисер, заслужений діяч мистецтв РРФСР Олександр Загаров (1877-1941).

Вважаю, навіть цих згадок про деяких представників роду Похитонових досить, щоб переконатися в необхідності поглибленого вивчення їхнього родоводу. У цій чудовій компанії посяде своє місце й «незаконнонароджений» дипломат Іван Федорович Похитонов.

СЕРПЕНЬ

1 – 105 років від дня народження (м. Єлисаветград) Тетяни Олександрівни Жданко (1909-2007), сходознавця. Батько – військовий, був начальником гарнізону в Єлисаветграді. У 1930 закінчила етнографічне відділення історико-філософського факультету Московського університету. Працювала науковим співробітником, завідуючою відділом Центрального державного музею Узбецької РСР у Самарканді. З 1936 – завідувача відділом Узбекистану Музею народів Союзу ССР. З 1944 працює в Інституті етнографії АН СРСР. Доктор історичних наук (1963). Учасниця багатьох міжнародних конгресів і симпозіумів сходознавців, антропологів і етнографів. Автор кількох монографій, брошур, багатьох статей.

1 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) Болеслава Адамовича Буяльського, літературознавця і педагога. У 1945 закінчив Вінницький педагогічний інститут, де до 1993 викладав курси античної і зарубіжної літератури. У 1993-1996 – професор кафедри культури Вінницького технічного університету. Дослідження присвячені методиці вивчення української та російської літератури в школі. Кандидат філологічних наук (1953). Автор популярних посібників: „Выразительное чтение” (1963), „Поэзия усного слова” (1969, 1990), „Курс на мастерство” (1970, 1974), „Искусство выразительного чтения” (1986).

4 – 210 років від дня народження Павла Петровича Мельникова (1804-1880), інженера, будівничого першої в Росії залізниці. Отримав освіту у Військово-будівельному училищі, потім – в Інституті корпусу інженерів шляхів сполучення. Один з авторів проекту залізниці Петербург-Москва, особисто переконав імператора Миколу Першого розпочати її будівництво у 1843, яке тривало 8 років. Магістраль була відкрита для громадського користування 25.11.1851. Вона була на той час найдовшою в світі. Перший міністр шляхів сполучення Росії (1866-1869), інженер-генерал, професор прикладної математики, почесний член РАН, член Державної Ради. За час його управління Відомством шляхів сполучення мережа російських залізниць збільшилася на 7 тис. 62 км. Автор першої російської книги про залізниці та перших Технічних умов проектування станцій. **Мельников домігся побудови за рахунок державної казни Московсько-Курської залізниці та лінії Одесса-Єлисаветград (1868).**

4 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) **Анатолія Йосиповича**

Григор'єва, педагога, дефектолога. У 1972 закінчив історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка, у 1983 – з відзнакою дефектологічний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького. **З 1966 по 2000 працював у Кіровоградській СШ №1. З 2000 – у Кіровоградському державному педагогічному університеті ім. В. К. Винниченка; кандидат педагогічних наук (1989), професор (2000) кафедри**

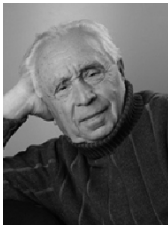
медико-біологічних основ і фізичної реабілітації. Перший вчений-дефектолог Центрально-Українського регіону. Має власну наукову школу: автор 16 книг, підготував 8 кандидатів наук, видав 12 наукових збірників з проблем соціальної освіти, валеології і систем оздоровлення людини. Монографія „Аномалії розвитку дітей” включена до фондів бібліотеки Конгресу США. За його редакцією з 2006 розпочато 10-томне видання першої в Україні „Енциклопедії фізичної реабілітації”. Заслужений працівник освіти України (1995). **Виконкомом Кіровоградської міської ради нагороджений срібною (2006) та золотою (2007) відзнаками „За заслуги II та I ступенів”.** У 2009 відзначений державною нагородою – орденом „За заслуги” III ст.

6 – 65 років від дня народження (Тернопільщина) **Віктора Васильовича**

Френчка, скульптора. Закінчив Київський художній інститут. З 1973 живе і працює в Кіровограді. **Самостійно і в творчій співдружності з А.Ю.Мацієвським створив понад 30 пам'яток монументального мистецтва на території області, не менше півсотні меморіальних дошок видатним землякам.** Член Національної спілки художників України. **Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Осмьоркіна (2009).**

8 – 85 років від дня народження (Чернігівська обл.) **Олексія**

Прокоповича Довгого, поета і перекладача. **Вчителював у школах Устинівського, Світловодського та Долинського районів Кіровоградщини. Перебування на Долинщині увічнено у віршах „Мертве поле”, „Долинка” та інших, що увійшли до збірки „Пора конвалій”:**

*Чебрецями й материнкою
дні осінні одцвіли,
і над тихою Долинкою
дикі бджоли одгули.*

Автор поетичних збірок: „Земля співає” (1961), „Кам'яна роса” (1969), „Дереворити” (1971, 1980), „Сівачі” (1973), „Пора конвалій” (1982), „Родина” (1985) та ін.

9 – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Валерія Семеновича

Поркуяна, спортсмена, футболіста. Футболом почав займатися у 1957 (перший тренер В. М. Третьяков). **Грав за кіровоградську „Зірку” 1962-1964. Провів 89 матчів, забив 21 гол.** У 1965 запрошений до одеського „Чорноморця”. Грав за збірну СРСР на чемпіонаті світу 1966 в Англії, став її кращим бомбардиром (4 голи у ворота збірних Чилі, ФРН та Угорщини). Грав за київське „Динамо”, одеський „Чорноморець” та дніпропетровський „Дніпро”. Всього в чемпіонатах СРСР (вища ліга) провів 208 матчів, забив 43 голи. Тренував сімферопольську „Таврію”, керченський „Океан”, одеський „Чорноморець” та інші команди. Заслужений майстер спорту України (1991).

10 – 130 років від дня народження (м. Миколаїв) Наталії Андріївни

Лисенко (1884-1968), артистки театру та кіно. Дочка **А. В. Лисенка**. **Дитинство минуло в Знам'янці. Сценічну діяльність почала в українському аматорському театрі у Знам'янці (Катря – „Не судилось” М. Старицького).** З 1901 грала в МХТ, театрі Корша (Москва), 1909-1912 – в театрі „Соловцов” (Київ). У кіно – з 1915. Основні фільми: „Катюша Маслова” (1915), „Без вина винуваті” (1916), „Отець Сергій” (1918), „Куліси екрана”, „Голгофа жінки”, „Німиї страж” та ін. До 1920 знялася більш як у 40 фільмах. У 1920 з чоловіком І. Мозжухіним емігрувала до Франції, де продовжувала зніматись у фільмах знаменитого кінорежисера Я. Протазанова („Минають тіні”, „Кін” та ін.). Померла у Парижі, похована на кладовищі Сент-Женевьєв-де-Буа.

11 – 160 років від дня народження Володимира Миколайовича Петерса

(Камнева) (1854-1938), військового діяча. Закінчив Петербурзьку військову гімназію, Миколаївське кавалерійське училище та Академію Генерального штабу. **З 1910 по 1914 – начальник Єлисаветградського кавалерійського училища, генерал-майор. Був головою „Товариства взаємодопомоги колишніх юнкерів ЄКУ”, заснованого у 1913.** Учасник Першої світової війни, командував бригадою. **Тоді ж, враховуючи антинімецькі настрої в Росії, змінив прізвище на Камнев (точніше – переклав його на російську мову). Дочка вийшла заміж за випускника**

Єлисаветградської гімназії Г. Лангемака, винахідника „Катюші”. У 1914, коли Петерс залишав ЄКУ, товариші по службі подарували йому пам’ятний жетон у вигляді книжечки із золота з вигравійованими прізвищами. У 1916 тимчасово виконував обов’язки начальника Імператорської Миколаївської військової академії. Після 1917 служив радянській владі. Був начальником курсів, навчав червоних командирів військовому мистецтву. Репресований і розстріляний. Фото Петерса з дружиною – з книги Олександра Глушка «Неизвестный Лангемак. Конструктор «катюш» (Москва, 2012).

12 – 70 років від дня народження (с. **Покотилове Новоархангельського району**) **Миколи Андрійовича Янковського**, економіста, педагога. У 1969 закінчив Дніпропетровський хіміко-технологічний інститут. У 1982-1986 – генеральний директор Дніпродзержинського ВО „Азот”. З 1988 по 1998 – генеральний директор, потім президент ВАТ „Концерн „Стирол” (м. Горлівка Донецької області). Кандидат економічних наук (1998). Академік АІНУ (1992) та АЕНУ(1995). Почесний професор

Українського державного хіміко-технологічного університету. Член комісії з Державних премій України в галузі науки і техніки (з 1997). Автор трьох монографій. Герой України.

15 – 145 років від дня народження (**Єлисаветградський повіт**) **Аркадія Іполитовича Келеповського** (1869-1925), юриста, державного діяча. **У Єлисаветградському повіті його матері у 1902 належало 3000 десятин землі та кам’яний будинок у Єлисаветграді.** Закінчив юридичний факультет Московського університету (1890). Служив чиновником для особливих доручень при Московському губернаторі (1890-1904). **У вересні 1895 Єлисаветградським повітовим земським зібранням обраний почесним мировим суддею, переобирався декілька разів. У 1897 брав участь у проведенні I Всеросійського перепису населення в якості завідуючого дільницею.** Був директором правління Московського чоловічого благодійного тюремного комітету, членом ради лікарні ім. Олександра III, старшим інспектором у справах преси та друку. Безпосередньо причетний до першої публікації сумнозвісної книги „Протоколи сіонських мудреців” (1897). З 1905 по 1916 призначався Уфимським та Володимирським віце-губернатором, губернатором Ліфляндії, Любліна та Пскова. З червня 1916 по березень 1917 – Харківський губернатор, останній в історії Харківщини. З 1921 – в еміграції у Королівстві Сербів, Хорватів та Словенців; був головою російської колонії. **Членом Державної Думи Росії був його рідний брат Келеповський Сергій Іполитович (1873-1928).**

15 – 40 років від дня народження (м. Запоріжжя) **Олеси Віталіївни Дудник** – спортсменки-гімнастки, тренера. **Вихованка відомого кіровоградського тренера Е.Нечая. Закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна (1995).** Триразова чемпіонка світу (1989), триразова чемпіонка Європи. Володарка Кубка Америки (1989). Заслужений майстер спорту СРСР (1990). **З 1997 – тренер СДЮШОР „Надія” у Кіровограді.** Нині працює за кордоном.

16 – 135 років від дня народження (м. Путивль Курської губернії) **Олександра Івановича Мещанінова** (1879-1969), лікаря. У 1904 закінчив медичний факультет Київського університету, брав участь у російсько-японській війні. **Після демобілізації три роки працював ординатором у лікарні Св. Анни Товариства Червоного Хреста в Єлисаветграді. Згодом перейшов на самостійну роботу в с. Петрове, а звідти у повітову лікарню Олександрії. Працюючи у Петрівській земській лікарні, він влаштував у ній водопровід, каналізацію та водяне опалення.** Виконав багато операцій на шлунково-кишковому тракті. Свій оригінальний метод лікування шлунка узагальнив у доповіді на Всеросійському з'їзді хірургів, надрукував її у фаховому журналі. **За час роботи в Олександрійському та Єлисаветградському повітових земствах підготував понад 30 сестер милосердя. В Олександрії був організатором і головою Олександрійського наукового медичного товариства.** З 1919 по 1957 працював у Харківському інституті удосконалення лікарів на посаді завідувача кафедри, де підготував понад 500 фахівців. Доктор медичних наук, професор.

19 – 55 років від дня народження (Тернопільська область) **Василя Михайловича Ожогана**, мовознавця. У 1982 закінчив філологічний факультет Одеського університету. **З 1983 живе і працює в Кіровограді. Доктор філологічних наук (1998), професор кафедри української мови КДПУ ім. В. К. Винниченка. У 2003-2004 – проректор з науково-педагогічної та виховної роботи.** Автор понад 80 наукових праць. Член координаційної ради з питань мовознавства Національної академії наук України. Відповідальний редактор наукового збірника „Актуальні проблеми граматики”. Нині віце-президент з навчальної роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія»

22 – 95 років від дня народження (с. Спаське Маловисківського району) **Олександра Давидовича Моторного** (1919-1977), педагога і

письменника. Закінчив історичний факультет Київського університету. **Працював учителем української мови та літератури, директором середньої школи у с. Березівці Маловискієського району.** Друкувався в газеті „Радянська освіта”. **Написав книгу „Щедре серце” про діяльність директора Богданієвської СШ І. Г. Ткаченка** (1963). Автор п'єси „Свіжий вітер” (1958), збірки гуморесок „Слизьке масло” (1961), книжок нарисів та оповідань „Степові світанки” (1962), „Степовий велет” (1966), повісті „Горлиця з яблуневого саду” (1973).

22 – 90 років від дня народження (Волгоградська область) Олександра

Петровича Іванькова (1924-1987 у Кіровограді), військового діяча. На фронті з листопада 1943. Закінчив артилерійське училище, був командиром гармати. Брав участь у Сталінградській і Курській битвах. **Визволяє Кіровоградщину від німецько-фашистських окупантів.** Повний кавалер ордена Слави, учасник Параду Перемоги на Красній Площі. **Після війни жив у Кіровограді.**

22 – 75 років від дня народження (с. Піщаний Брід Добровеличківського району) Людмили Яківни

Чижової, поетеси. У 1959 закінчила Мигіївський технікум-радгосп, що у Первомайському районі Миколаївської області; у 1975 - Київський державний інститут культури. Працювала директором Щербанівського та Дорошівського Будинків культури Вознесенського району. Живе у м. Миколаєві. З 1978 року - заступник директора обласного Будинку художньої творчості працівників народної освіти. Друкується з 1963, відвідувала обласну літературну студію. Перша книга “Барви літа” вийшла у 1994. Протягом 1994-2003 видала книги: “Бабусяна казка”, “День пророка Наума”(1995), “Окраса життя”(1996), “Ода матері”(1997), “Ємигея”(1999), “Казка на канікулах”, “Степова птаха”(2001), “Новорічна казка”(2002), “Із глибини народної криниці”(2003). Відомий український письменник та етнограф В.Скуратівський став хрещеним батьком її книги «Води живої джерело» (1995). Мелодика віршів Л. Чижової привернула до себе увагу багатьох композиторів, зокрема А. Кос-Анатольського, С. Чепеленко, О. Максимця та ін. Лауреат обласної премії ім. М. Аркаса (2000). Член Національної спілки письменників України.

23 – 120 років від дня народження (м. Олександрія) Шолома Секунди (1894-1974 у Нью-Йорку), музиканта, композитора. **Навчався в Олександрійській гімназії разом з Д. І. Чижевським.** З 1908 мешкав у

США. Закінчив музичну школу, брав приватні кроки у відомого музиканта Е. Блоха; згодом навчався у Колумбійському університеті. Перший музичний спектакль (спільно з С. Шмулевичем) поставив у 1914. У 1920 - 1940-х рр. – музичний директор єврейських театрів Філадельфії, Сент-Луїса та ін. З 1950 по 1961 працював музичним директором Бруклінського єврейського центру. З 1967 викладав музикознавство в Нью-Йоркському університеті, працював у єврейській театрах. Автор опери „Суламіф”, понад 1000 пісень, 60 мюзиклів та інших творів.

Його пісня „Бай мир бисту шейн” („Для меня ты самая красивая...”) визнана кращою мелодією ХХ століття, перекладена на 80 мов.

23 – 90 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Тихона**

Олексійовича Непомнящого (1924-1997), кінорежисер, сценарист, прозаїк. У 1949 закінчив сценарний факультет ВДІКа (майстерня Є.І.Габриловича). В кіно з 1947. Автор сценаріїв науково-популярних і документальних фільмів: „На под’їм” (1957), „Дмитрий Шостакович” (1965), „Ритмы революции” (1968), „Возрождение” (1967, Ломоносовська премія, 1968), „Расскажи о доме своём” (1975- 1976), „Кинотриптих „Советский Союз” (1982 - 1984); художніх стрічок: «До завтра» (1964), „Мировой парень” (1972) та ін. Автор

повістей: „Бумеранг Зорича”, „Казуаль”, „Завтрашня погода”. Заслужений працівник культури РРФСР (1984).

23 – 115 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Лаврентія**

Семеновича Жаренка (псевдонім **Жей**) (1899-1977), живописця і графіка. Навчався в Одеському художньому училищі (1934-1938) у Д. К. Крайнева, О. О. Шовкуненка. Учасник виставок з 1935. Виконував переважно пейзажі у техніці акварелі. Твори експонувалися в Марселі (1973). Персональні виставки влаштовувались в Одесі (1964), Миколаєві (1965), Херсоні (1969). Викладав в Одеському художньому училищі (1938-1944, 1945-1949). П’ять

своїх робіт заповів Кіровоградській картинній галереї.

23 – 115 років від дня народження (Черкащина) **Петра Кириловича Василина** (1899-1941), партійного діяча, **керівника партизанського руху на Кіровоградщині в роки ВВВ**. Закінчив чотирикласну школу і двокласне училище. З 1918 – у лавах Червоної Армії. У партію вступив у 1926. З 1928 – на партійній роботі у Кам’янському районі. **3 квітня 1939 – член бюро Кіровоградського обкому КП(б)У, завідувач**

сільськогосподарського відділу, обирався депутатом Верховної Ради СРСР. З липня 1941 керував підпільною партійною організацією області, організовував рух опору на окупованій Кіровоградщині. Брав безпосередню участь у формуванні партизанського загону ім. К. Є. Ворошилова (командир А. С. Куценко). У листопаді 1941 був викритий і в грудні після катувань помер у гестапівській в'язниці м. Черкаси. У Кіровограді його

іменем названо вулицю, встановлено меморіальну дошку на будівлі обкому КПУ.

25 – 125 років від дня народження (с. Глодоси Новоукраїнського району) **Фотія Миновича Мелешка** (1889-1970),

драматурга, прозаїка, мемуариста. Брав активну участь у визвольних змаганнях доби УНР. З 1921 – в еміграції (Чехія, США). Доктор філософії Українського університету у Празі. Автор епопеї з селянського життя „Три покоління” (1943), драми „Понад Дніпром” (1921), оповідань, фейлетонів, спогадів.

25 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Олександра**

Васильовича Поверенного (1919-1981), військового діяча. У 1939 закінчив технікум у Кіровограді. До серпня 1941 працював на заводі „Червона Зірка”. У вересні 1943 першим з артилеристів полку досяг правого берега Дніпра. Із своєї гармати знищив 17 танків, 7 автомашин з боєприпасами і живою силою, 4 кулеметні точки та мінометну батарею. Герой Радянського Союзу (1943). Воював на Криворізькому і **Кіровоградському** напрямках, визволяв села і міста Молдавії. Після війни працював на Оренбурзькому верстатобудівному заводі.

25 – 55 років від дня народження (м. Макіївка Донецької області) **Василя**

Вікторовича Білошапки, журналіста і краєзнавця. Закінчив Ворошиловградський державний педагогічний інститут ім. Т. Г. Шевченка (1982). **Працював учителем Олександрівської СШ № 1, відповідальним секретарем районної газети „Вперед”, директором державного музею історії Олександрівського району, власним кореспондентом обласної газети „Народне слово”. Автор книг: „Олександрівка. Погляд крізь віки” (2001), „У плині часу. Енциклопедія Олександрівщини” (2002),**

„Олександрівський меридіан” (2003), „Кіровоградщина: історія та сучасність (2005, у 2-х книгах) та ін. – всі у співавторстві з Б.М.Кузиком. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова. Лауреат обласної премії у галузі геральдики ім. Я.В.Пауценка.

28 – 60 років від дня народження (м. Новоукраїнка) Олександра

Вікторовича Андріяша, фізика. Син Героя Соціалістичної Праці В.С.Андріяша. Закінчив Московський інженерно-фізичний інститут. З 1976 по 2009 працював у РФЯЦ-ВНИИТФ (Российский Федеральный Ядерный Центр - Всероссийский Научно-Исследовательский Институт Технической Физики): старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, начальник відділення, заступник наукового керівника. З 2000 по 2009 – перший заступник наукового керівника.

Доктор фізико-математичних наук. Лауреат премії Уряду Російської Федерації за участь у розробці та запровадженні в серійне виробництво спеціалізованого термоядерного заряду (2008). Лауреат Державної премії РФ за участь у розробці та запровадженні в серійне виробництво нової технології, яка забезпечує високі технічні характеристики ядерних зарядів (2009). Нагороджений медаллю “65 лет атомной отрасли России”. З 2009 працює у ВНИИА (Всероссийский научно-исследовательский институт автоматики им. Н.Л.Духова): заступник наукового керівника, науковий керівник ВНИИ.

30 – 60 років від дня народження (м. Верхній Тагіл Свердловської

області) Олександра Васильовича Нікуліна, підприємця, державного і громадського діяча. Закінчив Одеський електротехнічний інститут зв'язку за фахом інженер радіозв'язку і радіомовлення. З 1976 по 1988 працював у Кіровоградському ВО „Укрдорзв'язок”. **У 1991 створив реабілітаційний НВЦ „Горн” – одне з найбільших приватних підприємств Кіровограда. У 1998-2002 – кіровоградський міський голова.**

Заснував Всеукраїнську газету-тижневик „Україна-Центр”. Ініціатор розвитку в Україні бейсболу. Завдяки йому Кіровоград став бейсбольною столицею країни.

31 – 75 років від дня народження (с. Нова Поляна

Знам'янського району) Віктора Івановича Михайловського, дипломата. У 1977 закінчив Дипломатичну академію МЗС СРСР. Кандидат економічних наук (1967). З 1961 по 1968 – на науково-викладацькій роботі. У 1977-1984 – радник Посольства

СРСР у Лаосі. Дипломатичний ранг – Надзвичайний і Повноважний Посол України (1999). Автор понад 60 наукових праць з питань міжнародних відносин і економічного співробітництва. З 1997 - Надзвичайний і Повноважний Посол України в Латвійській Республіці.

Серпень – 110 років від дня народження (с. *Тернівка Новоархангельського району*) **Анатолія Софроновича Коверги** (1904-1989), природознавця. Закінчив

Ленінградський університет, кандидат біологічних наук (1939). З 1939 по 1989 – директор Нікітського ботанічного саду неподалік від Ялти. У роки ВВВ організував експедиції зі збирання лікарської сировини, з якої виготовлено мільйони доз рятівних препаратів. Після війни домігся повернення з Німеччини унікального гербарію кримської флори. Перетворив Нікітський ботанічний сад в один з найбагатших у Європі: більше 1700 видів рослин, понад 30 тисяч дерев та чагарників. Автор десятків наукових праць. За внесок у дендрологію удостоєний звання лауреата Державної премії СРСР (1952). Помер на своєму робочому місці, у ботанічному саду.

1.08.1879 (135 років тому) – В **Єлисаветграді** відбувся концерт артистки імператорських театрів **Д. Леонової і композитора М. Мусоргського**.

7.08.1884 (130 років тому) – Професор **Володимир Антонович** провів археологічні розкопки декількох курганів поблизу фортеці **Св. Єлисавети**.

18.08.1874 (140 років тому) – Початок гастролей у **Єлисаветграді** оперної трупи, у складі якої виступав видатний оперний співак **Федір Стравинський**. Тут він уперше в своїй кар'єрі виконав партію Мельника в опері Даргомижського „Русалка”. Виступи в Єлисаветграді тривали до 24 жовтня.

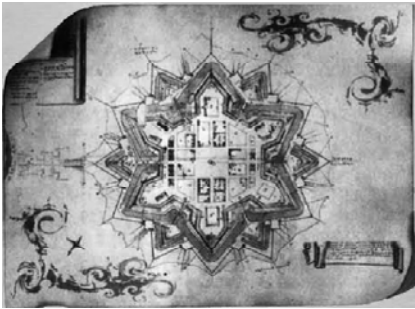
18.08.1919 (95 років тому) – Казенний сад передано **Єлисаветградській думі**.

Серпень 1989 (25 років тому) – Вийшов перший номер газети „**Думка**” (орган Кіровоградської координаційної ради **Руху**), яка нелегально ротапринтним способом друкувалася у Прибалтиці. Редактор **Володимир Кобзар**.

30.08.1914 (100 років тому) – У Східній Пруссії після розгрому 2-ї російської армії застрелився її командувач, генерал **О. В. Самсонов**. Прах „жертви задля врятування Парижа” його вдова розшукала на чужині і перепоховала на батьківщині в с. **Якимівці Маловісківського району**.

ПЕРШІ АРХІТЕКТОРИ – ТВОРЦІ ЄЛИСАВЕТГРАДА

«Основанием города Елисаветграда послужила крепость св. Елисаветы...», – так починається «Історический очерк города Елисаветграда» О.М.Пашутіна, що побачив світ у 1897 році. Це твердження є аксіомою, піддавати яке сумніву можуть лише невігласи або свідомо упереджені та спокушені лукавим люди.

Елисаветград, таким чином, належить до категорії міст, чиїми попередниками були фортеці. Для того, щоб їх спорудити, необхідно було створити відповідну інфраструктуру: передусім житла для будівельників та гарнізону (так навколо фортеці виникали поселення), налагодити торгівлю, мати лікарню, храм тощо. А отже без фортеці Св. Єлисавети не було б і міфічного Новокозачина, на який посилаються деякі красназвнці-шукачі української назви для нашого міста, протиставляючи його Єлисаветграду. Мова йде про перші 6 військових поселень, заснованих навколо фортеці до її офіційного закладання у 1754 році особовим складом Новослобідського козацького полку, який через 10 років був перетворений у Єлисаветградський пікінерський полк, а згодом у славнозвісний Єлисаветградський гусарський полк.

Відомий український історик архітектури Володимир Тимофієнко у монографії «Города Северного Причерноморья во второй половине XVIII века» (1984) зазначає: **«Необходимость обслуживания воинских частей внутри больших крепостей обусловила появление кварталов для гражданского населения (ремесленников, купцов, мещан). Тем самым формировался укрепленный город, а крепости приобретали не только архитектурное, но и градостроительное значение... Под защитой крепостей селилось гражданское население, в результате чего образовывались небольшие форштадты или посады»**.

У фортеці св. Єлисавети, а згодом міста Єлисаветграда звісно ж були свої творці – це передусім архітектори, які їх проектували. На превеликий жаль, одні імена забулися зовсім, знання про інших обмежуються лише прізвищем. Спробуємо відновити справедливість щодо цих зодчих, адже завдяки їм зрештою і з'явилося славне місто Єлисаветград. Щоправда зробити це надзвичайно складно, оскільки інформації обмаль, та й вона суперечлива і заплутана.

ОЛЕКСАНДР ВІСТ

Дослідники історії заснування фортеці св. Єлисавети стверджують, що її креслення та внутрішнє планування розробив архітектор Віст. Донедавна навіть ініціали людини, яка «намалювала» нашу фортецю були невідомі. Лише нещодавно у Вікіпедії з'явилася стаття, присвячена цьому талановитому зодчому.

Отже, знайомимось: Олександр Францевич Віст (1722-1794) – російський архітектор німецького походження. Його батько прибув до Санкт-Петербурга на початку XVIII століття. Служив у Військовій колегії, деякий час працював секретарем у князя Олександра Меншикова. У столиці Російської імперії й народився Олександр Віст. Спочатку юнак навчався у відомих російських архітекторів Бланка, Земцова і Трезіні, а потім цілих 9 років (1743-1752) стажувався за кордоном: Італія, Франція та Німеччина. Майже відразу після повернення в Росію Олександр Віст призначається головним архітектором Сенату. Чи то він був невдахою, припускаючись прикрих помилок, чи то йому фатально не щастило з реалізацією своїх проєктів, але навіть з кращими своїми творіннями, що збереглися у Петербурзі до наших днів, Віст мав неприємності.

Так сталося зокрема з «Ботним будиночком», розташованим поруч із дзвіницею Петропавловського собору Петропавловської фортеці. У 1761 році Олександр Францевичу доручили спроектувати невеликий павільйон для розміщення в ньому дерев'яного ботика Петра I «Святий Миколай», названого «Дідусем російського флоту». Віст розробив стилістично оригінальний проєкт, який поєднував форми пізнього бароко і раннього класицизму. Та коли будівля була готова і ботик спробували занести в його хатину, виявилось, що зодчий...не розрахував проріз дверей. Довелося їх знімати та розширювати вхід до будівлі.

Інша прикрість сталася у 1766 році при спорудженні за проектом Віста Андріївського собору на Васильєвському острові. Під час будівництва деякі конструкції (купол) рухнули, і архітектора навіть притягли до судового розгляду. Віста щоправда виправдали, оскільки причиною руйнування визнали низьку якість цегли, а собор благополучно добудували і освятили у 1780 році. Та найцікавіше для нас у життєписі Віста ось таке твердження біографів: **«По порученію военного ведомства проектировал постройки для новых крепостей на Юге России (проект Успенской церкви для крепости Елисаветград на р. Ингул, основана в 1754)…»**

А тим часом в «Историческом очерке города Елисаветграда» читаємо: **«Крепостная Соборная Троицкая церковь построена была на первый раз деревянной и походной, в виде маленького домика с двумя небольшими на ней главами, а для каменной также во имя св. Троицы с пределями св. праведных**

Захария и Елисаветы и первоверховных апостолов Петра и Павла, по представлению главного управляющего новопоселенными слободами генерал-майора Глебова и по челобитью, как говорили тогда, соборного протопопа Иоанна Орловскаго, ездившаго для этого в С.-Петербургу, Правительствующий Синод предписал одному из архитекторов петербургских Висту составить чертеж с изложением внутренняго украшения церкви, а также и смету. – Приказано было все сделать немедленно и представить в Синод, но почему-то приказание это не было исполнено. Между прочим, из дела крепости св. Елисаветы от 11-го февраля 1804г. видно, что на построение в крепости новой каменной церкви по повелению Императрицы Екатерины II было отпущено 10000 рублей, но сумма эта осталась не израсходованной в виду того, что постройка новой каменной церкви была приостановлена впредь до особой резолюции, указом полученным из Новороссийской губернской канцелярии в 1766 году.

Дерев'яна ж в крепости церковь, по совершенному її разрушенню, закрыта в 1813 году. Собор же переведен еще в 1801 году в только что отстроєннуу тогда в городе каменную Успенскую церковь (вместо дерев'яной), где находится и ныне”.

Отже, Олександр Віст все-таки розробив проект Успенської церкви для фортеці Св. Єлисавети. То, можливо, окраса Єлисаветграда величний 6-престольний Успенський собор, який будувався з 1798 по 1801 рік, – його творіння? У того ж Пашутіна про собор сказано

наступне: **«Построен в 1798 году усердием елисаветградского жителя полковника Красноглазова по Высочайше утвержденному плану...».**

От що вдалося дізнатися про фундатора собору, військового діяча і благодійника. У 1788 році князь Григорій Потьомкін видав розпорядження про надання елисаветградському купцю Івану Красноглазову чина полковника козачого війська „за его службу, во многих случаях оказанную, и его отличные труды к вызову заграничных людей для поселения...” До речі, село Арнаутівка поблизу Єлисаветграда називалося ще й Красноглазівкою. Взагалі, 1788 рік виявився напрочуд вдалим для Красноглазова. Крім звання полковника, Потьомкін передав Красноглазову монопольне право на торгівлю горілкою в Криму, що обійшлося йому в 160 тисяч рублів. Як бачимо, це була дуже багата людина. Коштів на спорудження в рідному місті Успенського собору він не пошкодував.

Єлисаветградці з гордістю відзначали: **„Вообще по обширности своей Елисаветградский собор превосходит все церкви не только Херсонской губернии, но и многих других в России. В настоящее время он уступает только Одесскому кафедральному Преображенскому собору».** У цьому храмі молилися російські імператори Олександр I, Микола I, Олександр II і Олександр III. У 1801 році після смерті батьків Івана та Анни Красноглазових їхня донька спорудила іконостас та, придбавши для храму все необхідне начиння, остаточно передала собор Єлисаветградській громаді. Красноглазов з дружиною були поховані на території собору. Чудовий живописний портрет фундатора зайняв у храмі почесне місце.

Собор зруйнували після Великої Вітчизняної війни, а на його місці у 1959 році спорудили помпезну будівлю обкому КПУ, у якій після 1991 року розміщується міська рада та міськвиконком. Деякі ікони з собору разом з портретом Красноглазова, як розповідав автору цих рядків сумночи славнозвісний збирач антикваріату Олександр Ільїн, потрапили до фондів обласного краєзнавчого музею. Портрет фундатора собору, за його словами, згодом прихопив з собою тодішній директор музею, коли переїздив до Черкас.

ВІЛЬГЕЛЬМ ВЕРЛОН ТА ОЛЕКСАНДР БРУНІ

Архітектурною перлиною Єлисаветграда визнано ансамбль військового містечка. Нагадаємо, що з 1829 по 1864 рік наше місто було центром військових поселень на півдні України. До складу військового містечка входили будівлі палацу, штабу, кавалерійського училища та зимового манежу з плацом і стрільбищем та розташована неподалік Покровська церква, які споруджувалися у 40-50-х роках XIX століття.

У Пашутіна читаємо: *«Служащие в настоящее время украшением города здания елисаветградскаго кавалерийскаго юнкерскаго училища, бывшие зданиями корпуснаго штаба и управления военных поселений, были сооружены по повелению Его Императорскаго Величества, при чем самая закладка их была*

произведена в сентябре 1847 года лично в Бозе почившим Императором Николаем Павловичем, как равно и план главнаго корпуса наших присутственных мест был также одобрен непосредственно Его Величеством». Всі будівлі вирішені у формах пізнього офіційного класицизму. У їх проектуванні знайшов віддзеркалення вплив «зразкових» типових проєктів, випущених у 1840-50-х роках Департаментом військових поселень.

У деяких дослідженнях місцевих краєзнавців автором проєкту ансамблю військового містечка в Єлисаветграді названо одеського архітектора Шуміліна, а виконавцем робіт архітектора Верлона. Більше того, навіть стверджується, що «керував проєктно-будівельними роботами одеський архітектор Шумілін, який переїхав з родиною на постійне проживання в Єлисаветград». Жодної інформації, навіть згадки про архітектора Шуміліна у наявних джерелах мені відшукати не вдалося. Схоже на те, що це помилкове твердження, яке можливо виникло внаслідок неправильного прочитання прізвища зодчого.

Натомість інший архітектор Верлон, начебто причетний до спорудження ансамблю військового містечка, до цієї справи дійсно має безпосередній стосунок. Біографічні довідки про нього складені відомим істориком української архітектури Володимиром Тимофійенком та кіровоградськими краєзнавцем Костянтином Шляховим. У свою чергу, авторів цих рядків у англійській Вікіпедії вдалося відшукати відсутню в обох дослідників інформацію (дати народження і смерті, одруження тощо).

Отже, нідерландський підданий Верлоп Вільям Корнеліус народився 8 листопада 1818 року в м. Утрехті. У 1848 році відразу після отримання від Петербурзької Академії мистецтв звання вільного художника за «Проєкт шляхового палацу» Верлон Вільгельм Карлович (так його почали називати в Росії) приїздить в Єлисаветград, де стає членом будівельної комісії і займається проєктуванням ансамблю військового містечка. У його творчості проявились нові для того часу тенденції використання у монументальних спорудах форм неоренесансу

і неоросійського стильового напрямку. Проектував також в Єлисаветграді будівлі присутственных місць (1848-1850), будинок для благородного зібрання на вулиці Петровській (1875) та ін. У 1854 році одружився в Єлисаветграді з уродженкою міста Емілією Ульман (1837-1856).

Окрім архітектури, Верлоп успішно займався підприємництвом і торгівлею. Йому належав паровий млин, заснований 1870 року. Боршно фірми «Верлоп і Ко» користувалося попитом у багатьох регіонах Російської імперії і отримувало медалі на сільськогосподарських виставках. Також він був власником цегляного заводу на Озерній балці, який 1891 року придбало місто. Для узаконення промислово-торгової діяльності архітектор записався в єлисаветградські купці, але залишився підданим Нідерландів. Жив В.К.Верлоп у будинку вдови А.П.Баумгартен на розі Івановської та Петровської вулиць. Помер 24 квітня 1895 року в Єлисаветграді. Сини Корнелій і Федір Верлопи були викладачами Єлисаветградського кавалерійського училища, Корнелій Васильович - з фізики, а Федір Васильович - з німецької мови.

Однак у цій справі (хто брав участь у проектуванні ансамблю військового містечка?) маємо ще одного фігуранта, навіть згадки про якого у дослідженнях місцевих краєзнавців я не виявив. Це відомий російський архітектор Олександр Костянтинович Бруні (1825-1915), племінник знаменитого російського живописця італійського походження Федора Бруні (1799-1875). З 12 років Олександр виховувався в інтернаті Академії мистецтв. У 1844 після закінчення Академії мистецтв отримує звання «некласного художника архітектури». Понад 6 років Олександр Костянтинович перебував на службі в Департаменті військових поселень. Історики російської архітектури В.Г.Залесова і Т.Н.Маноніна відзначають:

«Молодой архитектор начинает работать в Елисаветграде (совр. Кировоград, Украина) на постройке штабного здания кавалерийского корпуса, по окончании которого возвращается в С-Петербург».

У 1851 році 26-річний Олександр Бруні був удостоєний звання

академіка архітектури. В 1859 році за конкурсом обирається архітектором Петербурзького кредитного товариства. У 1860-1880-ті рр. зводить у столиці понад 20 споруд: доходні будинки, особняки, дачі. Для Томська у 1879 році виконує проект державного університету, який визнано шедевром архітектури.

Взагалі Бруні утворили дивовижну династію митців у російському мистецтві. Академіками живопису та архітектури були дід Федір Антонович, його внук, що деякий час працював у Єлисаветграді, згаданий нами Олександр Костянтинович, два правнуки Микола і Олександр та правнук Микола.

БРАТИ ШОХІНИ

«Присутственными местами» в Російській імперії називали будівлі, які використовувалися органами державної влади і місцевого самоуправління для роботи з громадянами. Звісно ж були вони й у Єлисаветграді. Автор «Исторического очерка г. Елисаветграда» відзначає: *«Постройка же новаго здания городских присутственных*

мест и помещения для пожарнаго обоза произведена особою Высочайше утвержденной строительной комиссией и по Высочайше утвержденному плану. Означенная комиссия производила также постройку штабных зданий, ныне юнкерскаго училища и состояла из председателя комиссии флигель-адъютанта, полковника Ламберта, а

впоследствии генерал-майора Лауница, членов: полицеймейстера подполковника Халтурина, а впоследствии майора Иванова, ротмистра Безрадецкого, инженера штабс-капитана Роде и архитектора Шохина, а впоследствии Верлопа. Закладка здания присутственных мест произведена официально в четверг, 29-го апреля, 1848 года, в 11 часов дня. Окончена же постройка их в 1850 году. В 1855 году были устроены на каланче присутственных мест часы с боем.

Затем постройка шести корпусов московских каменных лавок, начатых в 1857 году и окончених в 1862 году, производилась под наблюдением особою комиссией под председательством управляющего херсонскими поселениями, генерал-лейтенанта Пистелькорса и из членов: председателя городской думы полковника Колосова, городского головы Н.Н.Макеева, архитектора Верлопа и депутата от купечества».

Як бачимо, серед членів комісії, що займалася спорудженням в Єлисаветграді присутственних місць, крім згаданого нами архітектора Верлопа, названо ще одного зодчого на прізвище Шохін. На превеликий жаль, у повідомленні не вказано його імені, відсутні навіть ініціали. Річ у тім, що в історії російської архітектури було аж троє братів Шохіних, тому встановити, хто з них працював у Єлисаветграді, поки що неможливо.

Це – Микола Олександрович Шохін (1819-1895), його брат-близнюк Дмитро Олександрович Шохін (1819-1845) та Федір Олександрович Шохін (1812-?). Очевидно, що лише Дмитро Шохін не міг побувати в Єлисаветграді, оскільки помер молодим у 1845 році до спорудження у місті присутственних місць. Найбільш вірогідним претендентом на цю роль уявляється найстарший з братів Шохіних Федір. Відомостей про нього найменше. Закінчив архітектурну школу та Московське палацове архітектурне училище. У 1838-1846 рр. брав участь у будівництві Великого Кремлівського палацу. Ось і все, навіть дата смерті невідома. То, можливо, у когось із краєзнавців прізвище Шохін дивовижним чином трансформувалося в згаданого Шуміліна?

В Єлисаветграді про спорудження палацу існувала легенда, яку переповів поет Афанасій Фет. Під час будівництва всі матеріали подавали звідусіль через широкі вікна за допомогою лісів, так само потрапляли у приміщення й ревізори. Та одного разу помітили, що у палаці взагалі відсутні...двері. Дізнавшись про це, архітектор Шохін (саме це прізвище фігурує в легенді!) збожеволів і через два дні помер.

У місцевих краєзнавців доводилося читати й не таке. Приміром, що комплекс присутственних місць з імпозантним двоповерховим будинком міської ратуші, прикрашеним вежею-каланчою з годинником, одноповерховими корпусами пожежного управління та банку проектував не хто-небудь, а петербурзький архітектор... Олександр Павлович Брюллов (1798-1877). Зрозуміло, що старший брат знаменитого живописця Карла Брюллова (1799-1852) до цього не мав жодного стосунку. Як Олександр Бруні, який дійсно працював у Єлисаветграді, перетворився на Олександра Брюллова – загадка. Втім, те саме можна сказати про всю історію творення Єлисаветграда від заснування фортеці й до середини XIX століття: «білих плям» тут вистачає.

ВЕРЕСЕНЬ

2 – 60 років від дня народження (с. Демидівка Любашівського району на Одещині) **Володимира Євгеновича Панченка**, літературознавця, критика і педагога. У 1975 закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. *У Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С.Пушкіна (нині КДПУ ім. В.К.Винниченка) працював з 1984 по 2000:* завідувач кафедри зарубіжної літератури та компаративістики. Народний депутат України (1990-1994). *Привіз із Мужена (Франція) кабінет Володимира*

Винниченка, який зберігається в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї. Очолював обласну письменницьку організацію (1985-1990). Доктор філологічних наук (1998). Лауреат літературних премій „Благовіст” (1996), О. Білецького та ін. (1998). *Автор сценаріїв документальних фільмів про Володимира Винниченка, Євгена Чикаленка та Леоніда Куценка. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова.* З 2002 – професор кафедри філології, віце-президент Києво-Могилянської Академії (Київ). Член Президії Національної Спілки письменників України. Академік АН ВШ України (2007). Автор багатьох монографій та посібників: «Енергія пошуку. Літературно-критичні статті та нариси» (1983), «Магічний кристал: сторінки історії українського письменства» (1995), «Поезія Ліни Костенко» (1997), «Дзеркало: драматична поема Лесі Українки «Оргія» і роман Володимира Винниченка «Хочу!» (2002), «Урок літератури: Книга для вчителя» (2000), «Патетичний фрегат: Роман Юрія Яновського як літературна містифікація» (2002), «Капрійські сюжети»: «Італійська» проза Михайла Коцюбинського та Володимира Винниченка» (2003), «Особливості українського літературного життя другої половини ХІХ ст.», книга нарисів «Сонячний годинник» (2013) та ін.

3 – 80 років від дня народження **Марини Арсеніївни Тарковської**, філолога, літератора, *дочки уродження Єлисаветграда, поета Арсенія Тарковського.* У 1961 закінчила філологічний факультет МДУ ім. М.В.Ломоносова. З 1963 по 1980 працювала у Видавництві іноземних та національних словників редактором, в.о. зав. редакції словників на романських мовах. Хранителька і популяризатор творчої спадщини батька і брата. Автор книги «Осколки зеркала» (1999, 2006), визнаної одним з кращих зразків мемуарної

літератури новітніх часів (лауреат премії Букера). Упорядник поетичних книг Арсенія Тарковського та спогадів про нього „О Тарковском” (1989, 2002). Виступає з лекціями про творчість не тільки батька, а й брата Андрія Тарковського (видатного кінорежисера) у Росії та за кордоном. У 2005 стала членом Спілки кінематографістів РФ. Чоловік Олександр Гордон – кінорежисер, автор книги про Андрія Тарковського „Не утоливший жажды” (2007). Син Михайло Гордон (1958 р.н.) взяв прізвище знаменитого діда, талановитий поет і прозаїк Михайло Тарковський живе у Сибіру. В 2007 у Красноярську вийшов тритомник його творів. **Марина Тарковська регулярно відвідує наше місто, яке відіграло винятково важливу роль у житті й творчості Арсенія Тарковського.**

5 – 80 років від дня народження (м. Кіровоград) Геннадія Анатолійовича

Сухорученка (1934-2000), поета. Закінчив Літературний інститут ім. М. Горького в Москві. Член правління Ростовської обласної письменницької організації, співголова літературно-історичного товариства “Шолоховский круг”. Редактор обласної газети „Донская искра”. Заслужений працівник культури РФСР. Член Спілки письменників Росії (1978). Автор 10 книг поезій: «Молодые голоса» (1959), «Люблю, когда нелегко» (1962), «Музыка на рассвете» (1976), «Солнечный дождь» (1981), «Светлое имя твое» (1984), «По ту сторону рекламы» (1986), «Ромашковый полдень» (1984), «Листья зари» (1988), «Волшебный остров» (1991), «Русский клич» (2001). У 2002 в Ростові-на-Дону на будинку, в якому жив Г. Сухорученко, встановлена меморіальна дошка.

7 – 155 років від дня народження (Англія) Марії Томасівни Ельворті

(Мері Піерс) (1859-1948), благодійниці, дружини **Роберта Ельворті** - одного із засновників та власників АТ Р. і Т. Ельворті (заводу сільськогосподарських машин) в Елісаветграді. В Елісаветграді з 1888 по 1898 у подружжя народилося шестеро дітей. На початку ХХ століття – голова Елісаветградського Благодійного Християнського Товариства. Попечителька народного училища ім. О.М.Пашутіна, відкритого 1904, в якому навчалось 275 дітей. У Елісаветграді згаданим Товариством був заснований „дитячий притулок М. і Р. Ельворті” на вулиці Преображенській у спеціально збудованому фундаторами будинку (напроти єврейської лікарні).

8 – 80 років від дня народження (Свердловська область) Петра Васильовича Сисоліна, інженера, педагога, винахідника. У 1958

закінчив Харківський політехнічний інститут, фахівець у галузі конструювання сільськогосподарських машин. Кандидат технічних наук (1964). **У КІСМі працює з 1963. Створив кафедру та факультет сільськогосподарського машинобудування, його перший декан (1966-1968). З 1972 по 1980 – генеральний конструктор Кіровоградського ГСКБ посівних машин. У 1980 повертається до викладацької діяльності у КІСМі, професор кафедри сільськогосподарського машинобудування (1990).** Автор 75 наукових праць, 2 підручників, 5 навчальних посібників, 160 винаходів. Заслужений винахідник України.

8 – 50 років від дня народження (сmt Приютівка Олександрійського району) Олександра Васильовича Каснка, педагога.

Закінчив Користівську середню школу (1982) та філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна (1988). Працює учителем зарубіжної літератури Новоукраїнської гімназії № 7. Переможець Всеукраїнського конкурсу „Учитель року” у номінації „Зарубіжна література”, заслужений учитель України (1997). **Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського.**

9 – 110 років від дня народження (маєток Бузова Балка поблизу Компаніївки) Віри Харитонівни Розумовської (1904-

1904-1967), піаністки й педагога. Початкову музичну освіту отримала в Єлисаветграді, навчаючись у школі Нейгаузів. У 1919 закінчила Єлисаветградську громадську жіночу гімназію. Влітку 1919 брала участь у циклі концертів музичного комітету відділу мистецтв Єлисаветградського відділу народної освіти. У 1921 вступила до Київської консерваторії, одна з перших випускниць Г. Г. Нейгауза. З 1926 по 1931 – солістка Ленінградської консерваторії. Лауреат Першого Всесоюзного конкурсу піаністів (1933), дипломант Міжнародного конкурсу піаністів ім. Ф. Шопена (1932, Варшава). У 1933-1967 – викладач Ленінградської консерваторії, професор (1946). Про життя і творчість піаністки і педагога розповідає книга музикознавця Тетяни Уралової «Вера Харитоновна Разумовская: путь в искусстве» (2007).

9 – 80 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Юрія Павловича Луцкевича(1934-2001), художника. Відвідував художню студію Кіровоградського Палацу піонерів, якою керував Б. В. Вінтенко. Закінчив Київський художній інститут (1959) і творчі майстерні АМ СРСР (1965). Викладав у Київському училищі прикладного мистецтва й

малювання (1959-1962). Учасник багатьох міжнародних, всесоюзних та республіканських виставок. Працює у галузі станкового живопису: „У дні війни” (1965), „Ляльковий майстер” (1966), „Військова музика” (1968), „Бабина хата” (1971) та ін. Твори представлені у збірках провідних музеїв колишнього СРСР та зарубіжжя (Німеччина, Польща, Хорватія, Англія, Франція, Данія). **Посмертна виставка живописних робіт земляка була влаштована в обласному художньому музеї (2003).**

10 – 110 років від дня народження (м. Оханськ Пермського краю) **Петра**

Ніфонтовича Кузнецова (1914-1954), військового діяча (штурман). У 1933 навчався у Тайгінському аероклубі, потім в Ульяновській авіаційній школі. В 1940 закінчив Новосибірську військову авіаційну школу пілотів. Працював льотчиком-інструктором у Новокузнецькому аероклубі. **Штурман 155-го гвардійського штурмового авіаційного полку, майор. На фронтах ВВВ – з жовтня 1941. Здійснив 266 бойових вильотів. Герой Радянського Союзу (1944). Нагороджений орденом**

Леніна, трьома орденами Червоного Прапора та ін. З 1950 по 1954 жив у Кіровограді. Був похований на Далекосхідному кладовищі. У 2007 останки Героя були перезаховані в Пантеоні Вічної Слави у Кіровограді; на будинку, де він жив, встановлено меморіальну дошку.

10 – 80 років від дня від дня народження (с. **Олексіївка Бобринецького району**) **Олександра Григоровича Юрченка**, хіміка. У

1957 закінчив хіміко-технологічний факультет Київського політехнічного інституту (спеціальність “Технологія органічного синтезу”). Відтоді все його життя пов’язано з КПІ. У 1964 захистив кандидатську дисертацію і був відряджений на наукове стажування до Гарвардського університету (США), де проводив наукову роботу під керівництвом славетного хіміка-органіка проф. Р.Б.Вудворда – лауреата Нобелівської премії. Доктор

хімічних наук (1975), професор. Був обраний завідувачем кафедри органічної хімії і технології органічних речовин і одночасно став деканом хіміко-технологічного факультету, який успішно очолював 25 років. За його безпосередньою участю на кафедрі була створена і успішно працює всесвітньовідома наукова школа з хімії каркасних органічних сполук. Заслужений працівник вищої школи УРСР (1985). Лауреат Державної премії України (1997). Член Нью-Йоркської академії наук (1993). Віце-президент Українського хімічного товариства, член ради Державного фонду фундаментальних досліджень. Академік Академії наук вищої школи України, заслужений професор НТУУ “КПІ”.

11 – 75 років від дня народження (с. *Жовтневе Новомиргородського району*) **Надії Андріївни Калініченко**, педагога. Закінчила Уманський педагогічний інститут (1964). **Впродовж 1972-1996 працювала директором Комишуватської середньої школи-комплексу – однієї з кращих в Україні з проблем трудового виховання старшокласників.** Кандидат педагогічних наук (1984). Автор фундаментальної монографії „Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні. Друга половина ХХ століття” (2007) „Світлий геній школи Павлиша. Збірник статей” (2008) та ін. Упорядник книги „О. В. Піталов” (1999) та „Павлиська школа імені Сухомлинського сьогодні” (2003). **З 1996 – завідувача кафедрою педагогіки і психології Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.** Заслужений вчитель України (1983). **Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського.** Доктор педагогічних наук (2008).

13 – 275 років від дня народження (с. Чижове Смоленської губернії) **Григорія Олександровича Потьомкіна** (1739-1791), державного діяча, фельдмаршала, князя, чоловіка Катерини II, однієї з найвидатніших особистостей XVIII ст. У 70-80-х роках XVIII мав великий вплив на внутрішню і зовнішню політику російської держави, заснував 4 міста: Катеринослав, Херсон, Миколаїв та Севастополь; створив Чорноморський флот. **У російсько-турецькій війні 1787-1791 був головнокомандуючим Дунайською армією, штаб-квартира якої була в Єлисаветграді.** **У справах фортеці Св. Єлисавети за 1787 зберігся рапорт на ім'я Потьомкіна з перерахуванням всіх його титулів.** **Вперше побував у фортеці Св. Єлисавети 27.09.1782, подовгу жив 1787-1788 у спеціально збудованому для нього палаці з 14 кімнат.** **Видав багато ордерів, зокрема про присвоєння звання полковника війська козацького єлисаветградцю Івану Красноглазову – будівничому Успенського собору. За його клопотанням на ім'я кошового отамана І. Калнишевського був зарахований до Куцівського куреня Запорозької Січі під прізвиськом Грицько Нечеса.** **За особистим клопотанням Потьомкіна для єлисаветградських старообрядців, які прийняли єдиновір'я, в 1787 було закладено дерев'яну церкву в ім'я Преображення. У фортеці після смерті князя зберігалась до 1793 залізна скриня з 12-ма внутрішніми замками.** **Деякий час наприкінці XVIII – початку XIX століть Міський сад у Єлисаветграді називали Потьомкінським. На нижній алеї біля річки Сугоклеї ріс так званий Потьомкінський дуб, під яким князь скликав**

військову раду перед взяттям Очакова. У 1787 князь заснував Єлисаветградську медично-хірургічну школу.

14 – 100 років від дня народження (м. Єлисаветград) Іллі

Григоровича Венецького (1914-1981), економіста, статистика, демографа. У 1940 закінчив Московський інститут народного господарства та обліку. Викладав у Московському інституті зовнішньої торгівлі. У 1965-1981 – у Московському економіко-статистичному інституті. З 1973 – завідувач сектору досліджень НДІ ЦСУ СРСР. Доктор економічних наук (1966), професор (1967). Заслужений діяч науки РРФСР (1978). Учасник ВВВ. Автор 25 книг, підручників, монографій: „Основы теории вероятности и математическая статистика” (1968), „Вариативные ряды и их характеристика” (1982), „Статистические методы в демографии” (1877), „Вероятностные методы в демографии” (1981) та ін.

14 – 95 років від дня народження (м. Єлисаветград) Івана

Григоровича Мащенко (1909-1982), конструктора. **Навчався у ФЗУ при заводі «Червона Зірка», на якому працював до 1929. У 1932 закінчив Зінов'євський вечірній машинобудівний інститут**, після чого був відраджений на навчання у Харківський авіаційний інститут. Закінчив його у 1937. Кандидат технічних наук (1966). Вважається одним із засновників Казанського проектного бюро машинобудування (нині ВАТ КПП «Авіаотор»), на якому працював з 1966 по 1981; був заступником Головного конструктора. Брав активну участь у створенні різних типів авіаційних двигунів. За розробку двигуна РД-3М-500 для першого в світі реактивного пасажирського літака Ту-104 у 1957 став лауреатом Ленінської премії. Депутат Казанської міської ради з 1947 по 1963.

14 – 90 років від дня народження (м. Єлисаветград) Семена

Васильовича Дорогого (1924-2004), хорового диригента і педагога. Закінчив у 1954 Одеську консерваторію (учень К. Пірова). **Один із засновників Кіровоградського музичного училища, перший керівник хорового відділення (1959-68), фундатор музично-педагогічного факультету Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна, засновник студентської хорової капели, відомої далеко за межами міста.** У 1968 очолив кафедру хорового диригування Київської консерваторії, створив першу в Україні чоловічу хорову капелу (з 1974 - ім. Л. М. Ревуцького). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1973). **Серед учнів – народні артистки України Л. Забіляста та Л. Маковецька (уродженки Кіровоградщини).**

14 – 90 років від дня народження (на Житомирщині) **Інни Антонівни Шульги** (1924-2003), педагога і музеєзнавця. У 1951 закінчила історичний факультет Харківського педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди. З 1951 по 1962 – науковий співробітник Харківського державного історичного музею. **З 1971 мешкала в Олександрії: викладала історію в СШ № 2 ім. М. Горького. У 1985 приступила до здійснення своєї заповітної мрії: створення в Олександрії музею Миру – унікального на теренах СНД. Відкритий у 1987, він визнаний ООН, занесений до каталогу культурних та історичних місць світу. Лондонський центр міжнародного молодіжного туризму включив Олександрійський музей Миру до реєстру найбільш цікавих оглядових об'єктів Європи.** У фондах – понад 10 тисяч експонатів. У 1991 музею надано звання народного, у 1996 він отримав статус державного музею. **Шульга – почесний громадянин м. Олександрії (1998).** У 1999 її ім'я занесено до „Золотої книги України”.

14 – 90 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Зінаїди Миколаївни Грієвої** (1924-2013), журналістки, письменниці. Учасниця ВВВ. З 1957 по 1985 працювала кореспондентом дитячої редакції Дніпропетровського телебачення. Як поет дебютувала в 1962. Автор 52 книг для дітей: „Сказки о маленьком бычке” (Київ, 1974), „Новоселье. Рассказы” (Київ, 1997), „Иришкин сон. Сказка” (Київ, 1980), „Дурочка. Сказка” (Київ, 1981), „Белый барашек. Пьеса” (Київ, 1981), „Найди свою раду. Рассказы” (Днепропетровск, 1988), „Настоящий друг» (Київ, 1992), „Умница мышка. Сказки” (Київ, 1995). Твори перекладались на англійську мову.

15 – 115 років від дня народження (*с. Калниболота Новоархангельського району*) **Семена Михайловича Лепетенка** (1899-1938, репресований), військового і політичного діяча, дипломата. Закінчивши у Севастополі спочатку школу юнг, потім міну школу Чорноморського флоту, у червні 1917 дістав призначення на есминець „Шестаков” (*названого на честь генерала, героя Вітчизняної війни 1812, уродженця Єлисаветградщини*). У 18 років стає членом більшовицької партії. Делегат першого з'їзду соціал-демократів Чорноморського флоту. Виконував відповідальні завдання: затоплення Чорноморської ескадри (18.06.1918), ліквідація есерівського заклоту в Кронштадті, створення Волзької флотилії. Зустрічався з **В. І. Леніним.** У

20 років командував дивізією. Лариса Рейснер **у книзі „Фронт” назвала Лепетенка „одним з найсамовідданіших солдатів революції”**. Кавалер ордена Червоного Прапора. Згодом був начальником оперативного штабу Балтійського флоту. З 1922 по 1931 – на дипломатичній роботі: секретар першого консульства СРСР в Афганістані; потім працював в Ірані. Закінчив східне відділення Академії РСЧА.

15 – 40 років від дня народження (*м. Долинська*) **Гаріка Бірчі (Ігоря Ярославовича Бірчі)**, актора, шоумена. Закінчив **історичний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна, виступав за головну команду КВК Кіровограда „Скіфи”. Згодом з друзями створив нову команду КВК „Гольфстрім”**. З 2001 живе і працює у Києві, де очолював команду КВК „Аляска”, учасника вищої ліги КВК у Москві (2006, 2007). У 2002 дебютував на каналі ІНТЕР з **своїм другом Антоном Лірником** у шоу „Хто крайній!”. Знявся у кінокомедіях «На білому катері» та «Між першою і другою», трилері «Джокер». З 2001 – резидент Comedy Club UA. Став автором популярної розважально-гумористичної телепрограми «ДомКом» (ТРК Київ), де грав управдома Дядю Вітю. У 2008-2009, як актор і автор (**ще з одним кіровоградцем Андрієм Богдановичем**), брав участь у створенні гумористичного скетч-шоу «Українці Афiгенні». Знімався в інших гумористичних телепроектах: «Недоторканні», «Шури-Мури», «Бігуді-шоу», «Віталька» та ін.

16 – 165 років від дня народження (1849-1891) **Михайла Костянтиновича Гоняєва**, юриста та літератора, шахіста, історика і теоретика гри в шахи та шашки. Навчався на природничому факультеті Новоросійського та Петербурзького університетів (1867-1870), як журналіст співробітничав у газеті „Санкт-Петербургские ведомости”. У 1870 році, не завершивши навчання, повернувся в Одесу, сподіваючись редагувати „Одесский вестник”, але не склалося. Після річної практики у відомого адвоката М. Я. Городецького Михайло Костянтинович присвячує себе юриспруденції. **Переїздить до Єлисаветграда, де плідно займається адвокатською практикою. У нашому місті жив і працював понад 15 років (до 1888). У 1881 році Гоняєв видає у Єлисаветграді фундаментальну працю (400 ст.) „Гражданский процесс в мировом суде”, яка здобула визнання фахівців. У 1875 році накладом 500 примірників у єлисаветградській друкарні А. Гольденберга був надрукований переклад німецького шахового підручника А. Гобелера, виконаний Гоняєвим і доповнений його „Очерком истории и литературы шахматной игры” – першою в Росії працею з історії шахів. У 1876 році Михайла Костянтиновича обирають**

старшиною Єлисаветградського Громадського Зібрання, куди він ходив грати в шахи. Мешкаючи в Єлисаветграді, Гоняєв друкувався в „Шахматном листке” (зокрема стаття „Теория шахматных задач”, 1877) та „Шахматном вестнике”, де було опубліковано оповідання „Заповіді Каиссы” (1886). В Єлисаветграді Гоняєв написав „Очерк истории игры в шашки” (1884) та інші праці. Першим упорядковує правила та опублікує „Устав шашечной игры” в журналі „Радуга” (1884). В Єлисаветграді 26.11.1873 у подружжя Гоняєвих народився син Олексій. У 1900 він закінчив Петербурзький інститут інженерів залізничного транспорту.

18 – 150 років від дня народження (м. Одеса) **Дмитра Володимировича**

Ахшарумова (1864-1938), диригента, скрипаля, музично-громадського діяча. У 1898 заснував Полтавський симфонічний оркестр, яким керував до 1914. **Щорічно відвідував з концертами Єлисаветград. Оркестру належить першість у виконанні «Української симфонії» нашого земляка Михайла Колачевського.** У 1919 створив симфонічний оркестр у Феодосії. З 1926 до 1929 був диригентом симфонічного оркестру у Воронежі.

Останні роки життя (з 1929) провів у Туркменістані, став одним із засновників Ашхабадського музичного училища. Автор оркестрової сюїти на українські теми та скрипкових п'єс. У 1935-1938 зазнав політичних переслідувань, був репресований, помер в ув'язненні.

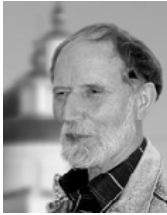
19 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) **Володимира**

Анатолійовича Хорунжого, композитора, піаніста, аранжувальника, кінопродюсера. **Син відомого українського письменника Анатолія Мефодійовича Хорунжого (1915-1991), який у післявоєнні роки працював у газеті „Кіровоградська правда”.** Навчався у Київському державному інституті народного господарства (1966-1969) та Київській державній консерваторії ім. П.І.Чайковського по класу композиції (1969-1971). Був музикантом оркестру Київського

державного цирку (1971-1972) та вокального ансамблю „Мрія” Укрконцерту (1972-1973). З 1973 по 1977 – концертмейстер, другий диригент естрадного оркестру телебачення і радіо України. У 1977-1981 – диригент естрадно-симфонічного оркестру телебачення і радіо України. З 1981 живе у США. Першим проектом, в якому брав участь як композитор, став серіал «Санта-Барбара». Написав музику до понад 30 голлівудських фільмів. З 1990 займається продюсерською діяльністю. У 2010 заснував Продакшн-студію inQ.

20 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира

Кіндратовича Волохова, художника. У 1964 закінчив Дніпропетровське художнє училище, де навчався у відомих педагогів, **уродженців Кіровоградщини Я. Калашника і М. Боровського. Працював помічником декоратора у театрі ім. М.Л.Кропивницького, художником обласного краєзнавчого музею, очолював художню раду обласних художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР. Виконав багато**

ікон на замовлення кіровоградських храмів та приватних осіб. Твори зберігаються в обласному художньому музеї, багатьох приватних збірках (зокрема в Японії). Автор живописних полотен: „Пам'яті Врубеля”(1982), „Новий рік” (1976), „Віра, Надія, Любов”, „Світ науки”, „Ілона”, „Сон (Т. Шевченко)”, циклу картин „Вершини” та ін.

21 – 100 років від дня народження (м. Єлисаветград) Миколи

Абрамовича Володарського (1914-1992), поета. Закінчив Запорізьке ремісничє училище, працював слюсарем на заводі, пізніше – у райкомі комсомолу. У 1933 вступив до Літературного інституту в Москві, працював у підмосковній газеті. У 1940 був заарештований, у концтаборах Воркути провів 10 років. Після звільнення працював кореспондентом радіо Комі АРСР і Ухтинського телебачення. Автор 10 поетичних книг: «Светлый родник» (1959), «Радуга над Печорой» (1962), «Экзамен», «Сквозь серебряную стужу», «Верность мечте», «Избранное», «В дороге», «Шумит зеленый полдень», «Свет памяти», «Предзимье» (1991). Представлений в антології „Украина. Русская Поэзия. XX век” (2007).

«Светлый родник» (1959), «Радуга над Печорой» (1962), «Экзамен», «Сквозь серебряную стужу», «Верность мечте», «Избранное», «В дороге», «Шумит зеленый полдень», «Свет памяти», «Предзимье» (1991). Представлений в антології „Украина. Русская Поэзия. XX век” (2007).

22 – 100 років від дня народження (Харківщина) Івана Андрійовича

Данильченка (1914-1981), військового діяча, льотчика. **Дитячі та юнацькі роки пройшли в Єлисаветграді. У 1933 закінчив Зінов'євський автодорожний технікум.** Працював на Далекому Сході. У 1940 закінчив школу військових льотчиків. Капітан, штурман авіаполку 17-ї повітряної армії, воював на Західному, 3-му Українському та 2-му Прибалтійському фронтах. Герой Радянського Союзу (1944). Після війни закінчив Військово-повітряну академію, полковник.

22 – 85 років від дня народження (м. Бобринець) Олександра

Івановича Гушанова (1929-2005), художника. У 1952 закінчив Республіканське художнє училище ім. І.Ю.Рєпіна. Жив у Молдавії з 1945 до 2004. Учасник всесоюзних у Москві (1967, 1971) та зарубіжних

виставок у Югославії (1987, 1993) та Угорщині (1991). Написав близько 5 тисяч картин (портретів, пейзажів та натюрмортів). Твори зберігаються у музеях та приватних колекціях багатьох країн світу – Молдови, України, Росії, Франції, Туреччини, Болгарії, Румунії, Польщі, Греції, Ізраїля, США, Німеччини, Англії, Нігерії, Угорщини та Югославії.

23 – 155 років від дня народження **Миколи Федосійовича Маркова**, педагога і літератора Закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету. **Викладач та інспектор ЄЗРУ, автор підручників з російської словесності, секретар комісії з влаштування безплатних народних читань в ЄЗРУ, лектор. Дійсний член Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел (з 1889). Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897). У 1896 в Єлисаветграді зробив перший і поки що єдиний в російській літературі поетичний переклад пам'ятки давньоруської писемності „Повести о Горе-Злочастии”, писав статті для журналу „Киевская старина”. На відкритті пам'ятника В. І. Григоровичу в Єлисаветграді (1892) прочитав свою білуну „Пахарь русской земли”. Автор нарису про освіту в книзі О. Пашутіна „Исторический очерк г. Елисаветграда” (1897).**

25 – 210 років від дня народження **Міхала Грабовського** (псевдонім **Едвард Тарша**) (1804-1863), польського письменника, критика і публіциста, одного з основоположників „української школи” у польській літературі. Навчався у повітовій школі в Умані, у Рішельєвському лицей (Одеса). **З 1830 протягом 25 років жив у родовому маєтку в Олександрівці. Тут Грабовський написав низку „українських” творів:** повісті „Коліївщина і степ” (1838), „Станиця Гуляйпільська” (1841), „Пан староста Канівський” (1856), „Заметіль у степах” (1862) та ін. Автор статей „Про українські пісні” (1837), „Про українську школу поезії” (1840), „Про українські народні легенди” (1845), публікацій з історії України тощо.

27 – 165 років від дня народження (Смоленська губернія) **Віри Іванівни Засулич** (1849-1919), революціонерки. З 1864 по 1867 навчалась у Московському приватному пансіоні. З 1868 бере участь у революційному русі. Вперше була заарештована у 1869 у справі Нечаєва. З 1875 - на нелегальному становищі. **У 1876 входила в**

склад загону терористів, організованого „Південними бунтарями” в Єлисаветграді; жила з керівником «Бунтарів» Михайлом Фроленком у с. Цибулевому. У 1876 повернулася у Петербург, працювала у підпільній „Вольной русской типографии”, яка належала революційній організації „Земля і воля”. 24.01.1878 здійснила замах на життя петербурзького градоначальника Ф.Ф. Трепова за те, що за його наказом підданий тілесним покаранням (25 ударів) ув’язнений революціонер Боголюбов. 31.03. терористка несподівано для всіх була виправдана судом присяжних. Після цього емігрувала, але у 1879 нелегально повернулася у Росію і разом з Г.В.Плехановим організувала групу „Черный передел”. У 1880 знову емігрувала, у 1883 брала участь у створенні першої російської марксистської групи „Освобождение труда”, у діяльності II Інтернаціоналу. Листувалась з К. Марксом і Ф. Енгельсом, перекладала їхні праці на російську мову. Після II з’їзду РСДРП (1903) приєдналась до меншовиків. У 1905 повернулася у Росію, поступово відійшла від політики. Радянську владу не прийняла. Включена у книгу Віктора Савченка „100 знаменитых анархистов и революционеров» (2010).

27 – 90 років від дня народження (с. Богоявленське, Ратківка, нині

Олександрівка Олександрійського району) Льва Терентійовича Силенка (1924–2008), Духовного Вчителя, Пророка Рідної Української Національної Віри (РУН Віри): художника, поета, прозаїка, драматурга, кінорежисера. Навчався у Кременчуцькому бібліотечному технікумі. Після Другої світової війни опинився у Західній Європі. Навчався у Гейдельберзькому університеті у професора **Д. І. Чижевського (уродженця Олександрії).**

У 1953 переїхав до Канади. Автор трилогії „Будні нашої епохи” (1951), кількох поетичних книг, зняв близько 10 кінострічок. Багато мандрував, досліджував духовні пам’ятки Індії, Ірану, країн Близького Сходу. Дав нове життя національній релігії України-Русі Віри в Єдиносущного Господа Дажбога. Заснував часопис „Рідна Віра” (1964). Своє вчення виклав у Святому писанні „Мага Віра” (1975), своєрідній „Біблії українського народу”, яка налічує понад 1000 стор. Перший Собор Об’єднання Синів і Дочок РУН Віри відбувся у серпні 1972 в Чикаго. В Оріяні у Нью-Йорку засновано Храм-Святинку Матері України, організовані релігійні громади в Австралії, Канаді, США, Великобританії, Україні та інших країнах. Включений до книг „Видатні американці за 200 років”(1976) та „100 найвидатніших українців світу” (1992). **Нині у рідному селі споруджується Храм-Святиня Різдва Пророка Льва Силенка.**

28 – 120 років від дня народження (м. Єлисаветград) Трохима Калиновича Коломийця (1894–1971), військового діяча. Учасник Першої світової війни, унтер-офіцер. У 1919 вступив до лав РСЧА. Під час

Громадянської війни воював на Південному фронті комісаром полку. У 1934 закінчив Військову академію ім. М.В.Фрунзе. Під час ВВВ командував дивізією, корпусом, армією. Генерал-лейтенант. Брав участь у багатьох військових операціях. Нагороджений орденом Леніна, двома орденами Суворова, орденом Кутузова, трьома орденами Червоного Прапора та ін.

29 – 95 років від дня народження (с. *Зелене Петрівського району*)

Івана Євтихійовича Хоменка (1919-1968), поета. У 1938 закінчив Дніпропетровське театральне училище. Навчався у педагогічному інституті. Учасник ВВВ. Автор драматичної поеми „Маруся Чурай” (1967) та 7 поетичних збірок, творів для дітей („Казки”, 1969 та ін.). Книга вибраних творів „В дорозі до вершин” вийшла у 1969.

29 – 25 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Євгена Олеговича**

Коноплянки, спортсмена (футболіст). **Вихованець ДЮСШ „Олімпік” (Кіровоград), тренер Ю.В.Кеглич.** Амплуа – півзахисник. Зріст 176 см, вага 68 кг. **У 2005-2007 грав за кіровоградський „Олімпік”.** З 2007 – гравець клубу вищої ліги українського футболу дніпропетровського „Дніпра”, за який вперше зіграв 26.09.2007 у матчі із „Закарпаттям” (Ужгород). Гравець молодіжної збірної

України. Нині – Національної збірної. У 2010 і 2013 визнаний кращим футболістом України. Вважається одним з найперспективніших українських футболістів.

30 – 70 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Анатолія Григоровича**

Діденка, правознавця. У 1967 закінчив Казахський державний університет в Алма-Аті. З 1972 по 1994 викладав у ньому, очолював кафедру цивільного права. Доктор юридичних наук (1985), професор (1986). Автор понад 100 наукових праць з проблем цивільного права, у тому числі 4 монографій: „Жилищное право” (1992), „Шекспир и право” (1996), „Комментарий к гражданскому законодательству” (1996-1998), «Гражданское право.

Общая часть. Курс лекций” (2006) та ін. Брав участь у розробці низки найважливіших нормативно-правових актів Казахстану. Учасник міжнародних конференцій у Голландії (1994), США (1998). Нині – голова Консультаційної ради Інституту проблем інформатики і автоматики. Професор кафедри приватно-правових дисциплін Каспійського громадського університету в Алма-Аті.

«ХАЗЯЇН ХЕРСОНЩИНИ» АНТОН КОЧУБЕЙ: ТРИЧІ НЕ РОЗСТРІЛЯНИЙ

Антон Кочубей

У когорті перших секретарів обкомів КПУ часів правління Україною Петром Юхимовичем Шелестом найкolorитнішою особистістю безумовно був наш земляк Антон Самійлович Кочубей (1909-1998). Його біографія в молодості – сюжет для авантюрного роману. Неймовірно, але, попри всі трагічні життєві колізії, йому вдалося не лише вижити в тоталітарній державі, а й зробити блискучу кар'єру.

У справжню головоломку перетворилася спроба встановити місце народження Кочубея. Як свідчить електронний «Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза (1898-1991)» в

Інтернеті, це сталося у 1909 році **«в поселке Зубцево Новопражского района Кировоградской области»**. Але ж це топонімічний нонсенс: у 1909 році не існувало ні Новопразького району, ні Кировоградської області! Коли зустрічаєшся з таким «осучасненням» топоніміки, щоразу виникає питання, навіщо заплутувати і без того складний пошук населених пунктів, які існували до 1917 року? Чому б не писати так, як було насправді: **народився в селі Зубцево Новопразької волості Олександрійського повіту Херсонської губернії**.

Петро Шелест

Та коли ви заглянете у довідник «Кіровоградська область. Адміністративно-територіальний поділ», виданий у 1985 році, то с. Зубцево не виявите: ні серед існуючих населених пунктів; ні серед тих, які об'єднали з іншими; ні серед тих, що зникли; ні серед тих, які перейменували на радянський кшталт. Звідси можна зробити помилковий висновок, що такого села не було зовсім або його назву спотворено.

Давно назріла потреба скласти довідник населених пунктів Єлисаветградського та Олександрійського повітів, що назавжди зникли з мапи після 1917 року (а їх сотні, якщо не тисячі, про переважну більшість яких радянські довідники скромно мовчать). Необхідні відомості

Володимир
Щербицький

містяться у дореволюційних джерелах, причому вони настільки детальні, що згадуються не лише всі села, а й хутори і навіть економії та прізвища їхніх власників.

І така робота вже розпочалася. Так би я і не дізнався про місце народження Кочубея, якби не книга нашого краєзнавця, що живе у Києві, лауреата обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова Анатолія Пивовара. У 2009 році він видав довідник «Поселення Херсонської губернії за повітовими алфавітами 1856 року». Тоді справді в Олександрійському повіті існувало село Зубцово, яке належало поміщикам Даниловичу і Беренсу. То куди ж воно поділося згодом? У тому ж довіднику Пивовара,

здавалося б, знаходимо й відповідь у записі за 1875 рік: «...**имение землевладельца Александрийского уезда, полковника Виктора Петровича Даниловича при д.Зубцово (Войновка)**».

Складається враження, що мова йде про один населений пункт під двома назвами – Зубцово і Войнівка. З часом, певно, друга назва витіснила першу, внаслідок чого й маємо у нинішньому Олександрійському районі село Войнівку. Однак за даними на 1896 рік серед населених пунктів Новопраської волості Олександрійського повіту значиться і «**Войновка, д. (Даниловича), і Зубцева, д. (Зубцова, Зубковка, Даниловича)**»! Можна лише припустити, що оскільки обидві «деревні» належали Даниловичу, то розташовувалися вони неподалік одна від одної і з часом злилися в один населений пункт, за яким закріпилася назва Войнівка.

Трудову діяльність Антон Кочубей розпочав 13-річним підлітком, працюючи чорноробочим на Сабліно-Знам'янському цукровому заводі. Згодом навчався у ремісничих майстернях Кривого Рогу, працював слюсарем і токарем у радгоспах Зінов'євської округи. А потім за комсомольською путівкою, як і вся радянська молодь захоплений авіацією, вступив до Київської авіатехнічної школи. У 1932 році був прийнятий у лави ВКП (б).

Молодого комуніста направили на роботу парторгом ЦК ВКП(б) рибоконсервного комбінату «на край землі» – у м. Іча на Камчатці. Тут і розігралися найдраматичніші події в житті Антона Кочубея. Ось як їх подає херсонський журналіст Григорій Кучеренко в нарисі про нашого земляка, з яким спілкувався безпосередньо: «...**В некоторых дальневосточных газетах промелькнуло сообщение, что за действия, приведшие к международному скандалу, расстрелян А.С.Кочубей. А случилось вот что. Летом 1933 года в город Ичу не завезли продукты и горючее на рыбокомбинат. Коллектив**

оказался в беде. Одно время люди питались олениной, закупленной у кочевников-чукчей. Но к середине зимы они (а это свыше трехсот человек) стали болеть цингой.

Тогда Антон Кочубей снарядил группу с нартами для поездки на продовольственную базу – естественный холодильник, которую арендовала японская фирма. Переговоры с охраной за столом с выпивкой закончились соглашением: хозяева дадут до весны в долг продукты и горючее. Весной Антона Кочубея арестовали. Трибунал-тройка любые дела рассматривал быстро. Приговор был суров: расстрелять. Антона перевели уже в камеру смертников. Но утром его повезли не к «стенке», а в обком партии. Первый секретарь Аксенов сумел вырвать в органов жертву, обвиненную во вредительстве. Но в газетах дали сообщение об исполнении приговора. А тем временем А.С.Кочубей под фамилией Октябрьский был направлен в отдаленный Мильковский район редактором газеты «Камчатский колхозник».

Трохи по-іншому ця історія викладена херсонським письменником Костянтином Владимировим, про що йому розповів геніальний український співак Іван Козловський: *«...Я хорошо знаю и не раз встречался с Антоном Самойловичем, – произнес с нескрываемой симпатией Козловский. – Светлый он у вас и героический человек. Мне довелось много раз выступать перед фронтовиками. Там я и познакомился с командиром батареи Антоном Октябрьским, который и рассказал мне о своей нелегкой судьбе. Работая перед войной на партийной работе на одном из островов близ Сахалина, он не смог выдержать обстановки голода и гибели*

Іван Козловський

женщин и детей этого небольшого островного поселка, куда не был направлен ни один корабль с продуктами питания. И Кочубей принял самоубийственное решение: вскрыть и реквизировать продукты японской фактории. Японцы по этому поводу выразили протест руководству страны. Антона Самойловича арестовали и приговорили к расстрелу. Затем направили приговор и фотографии, на которых был запечатлен якобы расстрелянный Кочубей, японцам. Инцидент был исчерпан... На самом же деле Антону Самойловичу...присвоили новую фамилию Октябрьский. С этой фамилией он прошел всю войну, и не где-то в тылу, а на передовой, видел кровь и слезы, и гибель людей, и сам не раз подвергался смертельной опасности, командуя батареей,

трижды был ранен, но не ожесточился. Так и остался добрейшей души человеком, и вверенная ему большая власть не испортила его... ».

Олесь Гончар

Невдовзі не забарився й другий розстріл. Ось фрагмент з нарису про Антона Кочубея Григорія Кучеренка: **«В Мильковском районе через два года коммунисты избрали его сначала вторым, а потом первым секретарем райкома партии. В поселке была дружная парторганизация. В сторожке был лишь уполномоченный НКВД, некий Федотов. Аресты продолжались. Антон Октябрьский писал рапорты в обком партии. Но оттуда посоветовали: не вмешиваться, органы знают, что делают. Но когда арестовали редактора газеты, секретарь пригласил к себе Федотова. Оказалось, что редактор Николаев – однофамилец убийцы Кирова. Это совпадение и послужило поводом для ареста. Поводом для новой встречи с энкаведистом стал арест второго секретаря райкома партии А. Репина. Разговор Антона Октябрьского с собеседником был острый. А когда тот нагло стал угрожать, первый секретарь не удержался и выхватил из ящика стола пистолет... Пуля лишь царапнула гостя. Он сразу побежал в областной центр с жалобой. Но там (надо же!) Федотова арестовали: по стране уже катилась волна репрессий против «ежовцев».**

Щодо участі Кочубея у Великій Вітчизняній війні, то тут є суттєві розбіжності: у спогадах сучасників він представлений артилеристом, а в довіднику – політруком, війну закінчив у званні майора.

Втретє Антона Кочубея ледве не розстріляли після війни: **«...В 1947 году Антон Кочубей в майорской форме вернулся на Украину в распоряжение ЦК ВКП(б). Никита Хрущев послал его работать в «непростой» район Станиславской (ныне – Ивано-Франковской) области. Там было сопротивление советской власти. Когда станицлавцы избрали Антона Кочубея в Верховный Совет СССР..., националисты вынесли ему приговор. На лесной дороге снайпер уже взял на мушку Антона Самойловича, но стрелка, как позднее выяснилось, остановил напарник: «Не простят нам этой смерти люди».**

З 1950 по 1953 рік Кочубей був слухачем партійної школи при ЦК КП(б)У, здобувши нарешті вищу освіту. У 1956 році отримав призначення на посаду 2-го секретаря Херсонського обласного комітету КПУ, а з 1962 по 1972 рік Антон Самійлович – 1-й секретар Херсонського обкому КПУ,

член ЦК КПУ. Перебуваючи на цій посаді 10 років (найдовше від усіх своїх попередників і наступників!), двічі (1958 і 1962рр.) був нагороджений орденом Леніна.

Антон Кочубей належав до найближчого оточення першого секретаря ЦК КПУ Петра Шелеста, більше того – вони були друзями. Про це свідчить хоча б такий факт: відвідуючи Миколаївську область, ночувати Петро Юхимович завжди їздив до Антона Самійловича у Херсон. Тож, коли у 1972 році до влади в Україні замість опального Шелеста прийшов Володимир Щербицький, він передусім відправив на пенсію його соратників, перших секретарів Львівського та Херсонського обкомів партії Василя Куцевола і Антона Кочубея.

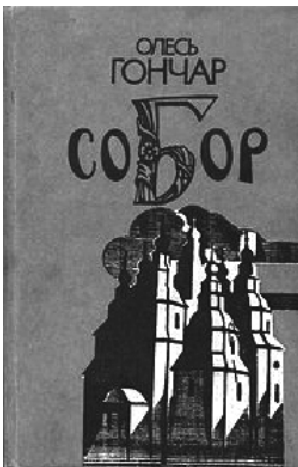
До Кочубея Щербицький мав ще й особисту неприязнь за те, що Антон Самійлович відмовився брати участь у всеукраїнському цькуванні Олесь Гончара за роман «Собор». Як відомо, у цьому творі письменник назвав партапаратників «духовними браконьєрами», а оскільки прототипом міста в романі вгадувався Дніпропетровськ, «вотчина» Щербицького, то була дана команда всіляко шельмувати автора.

Як згадує відомий херсонський письменник Микола Братан, з яким Олесь Гончар приятелював, класик української літератури на вчинок Кочубея відгукнувся в стилі біблійних заповідей: «Святі уста, які не звели наклепу».

А сам Микола Братан у 1975 році присвятив йому прекрасний вірш «А.К.» (монограма промовиста – Антон Кочубей):

*Пробач, говорять, недругам своїм,
Адже злостивці теж, нівроку, люди.
Мені від того, справді, гірш не буде –
Послухаюсь, візьму й пробачу їм.*

*Та як то стане кривдникам лихим,
Для них мій спокій – ніби ніж у груди.
Помруть від злості! Винуватим буду...
Не пробачаю недругам своїм.*

ЖОВТЕНЬ

1 – 160 років від дня народження (м. Ізюм на Харківщині) **Сергія Івановича Васильківського** (1854-1917), художника. У квітні 1913 відвідав Першу Єлисаветградську художню виставку, на якій експонувалися 18 його творів. Єлисаветградці придбали дві картини Васильківського: „Козак Голота” і „Чумацький Ромоданівський шлях”. Крім участі у виставці, до Єлисаветграда його привело бажання зустрітися з давнім приятелем художником І.П.Похитоновим. Під час перебування на Єлисаветградщині виконав акварель „Церква у селі Куцеволівці” (нині Онуфрієвського району).

1 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) **Бориса Григоровича Кокуленка**, танцівника, хореографа, краєзнавця. З 1957 по 1968 танцював у Заслуженому самодіяльному ансамблі танцю УРСР „Ятрань”. Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна. З 1968 по 1970 – керівник народного ансамблю танцю „Юність” КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Працював балетмейстером у Кіровоградському обласному музично-драматичному театрі ім. М.Л.Кропивницького, учителем хореографії Кіровоградського навчально-виховного комплексу; започаткував музей історії хореографічного мистецтва Кіровоградщини. Автор книг „Степова Терпсихора” (1999), «Там, де Ятрань...» (2004, 2006, 2103). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2000). Заслужений працівник культури України. Кандидат мистецтвознавства (2010).

2 – 130 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Андрія Юхимовича Ратмирова** (справжнє прізвище **Тимківський**) (1884-1967), актора і режисера. Закінчив Новоросійський університет в Одесі (1908). Сценічну діяльність почав 1904 актором Одеського російського театру. З 1917 перейшов на українську сцену до „Товариства українських артистів під орудою І. А. Мар'яненка, за участю М. К. Заньковецької та П. К. Саксаганського”. У 1947-1949 очолював Кіровоградський український музично-драматичний театр ім. М. Л. Кропивницького. Заслужений артист УРСР (1955).

5 – 100 років від дня народження (Сумщина) **Віктора Петровича Яроша** (1914-1993), літературознавця, краєзнавця, театрознавця. Закінчив Київський педагогічний інститут (1947). Учасник ВВВ. *Працював завіділом культури газети „Кіровоградська правда” (1948-1966). Протягом двох десятиліть – керівник обласного літоб'єднання. З 1978 – організатор та перший завідувач меморіального музею М. Л. Кропивницького у Кіровограді. Зібрав понад 4 тисячі експонатів.* Автор книг: „Почесні громадяни міста Кіровограда” (1990), „Стежками завіяними” (1992), путівника „Меморіальний музей М. Л. Кропивницького у Кіровограді” (1990), упорядник „Спогадів про М. Л. Кропивницького” (1990). *Перший лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (1994).* Включений до енциклопедичного словника „Митці України” (1992).

5 – 95 років від дня народження (м. Красноярськ) **Леоніда Наумовича Туйгунова** (1919-2001), військового діяча, льотчика. Здійснив 229 бойових вильотів. 5.11.1944 за виконання завдань з фотографування ворожих об'єктів удостоєний звання Героя Радянського Союзу. *Після війни працював інженером відділу головного механіка комбінату „Олександрівугілля”. Згодом переїхав до м. Світловодська, де очолював раду клубу ветеранів.*

5 – 75 років від дня народження (м. Новоукраїнка) **Віктора Петровича Тентюка**, економіста. У 1964 закінчив Одеський кредитно-економічний інститут. *З 1959 по 1971 працював на різних посадах у Новгородківському та Новоукраїнському райфінвідділах; потім першим заступником, завідувачем фінансового відділу Дніпропетровського облвиконкому. У 1983 призначається заступником міністра фінансів України. У 1990 стає першим керівником Державної податкової служби України. У 1993-1995 – голова правління Пенсійного фонду України. З 1995 по 1997 – заступник Міністра фінансів, начальник Головного управління Державного казначейства України. Його називають «першим казначеєм незалежної України». З 2001 – заст. голови правління акціонерного комерційного „Промислово-фінансового банку”. Заслужений економіст України (1999). У 2002 занесений до портретної галереї найвидатніших особистостей нашої держави, представлених у книзі «Уславлені постаті України».*

5 – 50 років від дня народження (м. Світловодськ) **Олександра Юрійовича Кардакова**, фахівця з інформаційних технологій,

українського бізнесмена. У 1987 закінчив Київський політехнічний інститут. Автор декількох патентів у галузі обладнання та елементів для радіоелектронної апаратури. Бізнесом зайнявся на поч. 1990-х. Капітал заробив на інформаційних технологіях. З 1994 - директор компанії "Інформаційні комп'ютерні системи", з 1996 - президент цієї компанії. З 2002 - президент корпорації "Інком". Учасник першого сезону телепроєкту «Акули бізнесу» (2006). Голова спостережної ради компанії «Октава Капітал», основний власник компанії «Інком» (надає послуги інтеграції інформаційних технологій), «Датагруп» (*займається побудовою корпоративних мереж передачі інформації, супутниковим зв'язком, надає доступ в Інтернет і т.п.*). Обидві компанії перебувають серед лідерів на своїх ринках. Займається спонсорською та благодійною діяльністю у справі благоустрою міста Вишгорода.

7 – 150 років від дня народження (Полтавщина) Сергія Павловича

Шелухіна (1864-1938), юриста, письменника, громадського діяча. Закінчив юридичний факультет Київського університету. Працював суддею у різних містах України, **у тому числі й Єлисаветграді**. Як поет, перекладач та літературний критик друкувався під псевдонімами С. Павленко, С. Полтавець. **У 1888-1893 працював на різних посадах у Єлисаветградському окружному суді та редагував газету „Єлисаветградський вестник”, надавши їй українофільського спрямування**. Автор меморандуму на захист української мови (12.06.1904), надісланого прем'єр-міністру Вітте. У 1905 в Одесі прочитав першу в Росії публічну лекцію українською мовою перед двотисячною аудиторією про злуку України з Москвою. Займав високі посади в урядах УНР (міністр судових справ). З 1921 – в еміграції. Професор карного права в Українському педагогічному інституті у Празі. Автор праць з історії і права, зокрема ґрунтовної монографії „Україна – назва нашої землі з найдавніших часів” (1936). Включений в Енциклопедичний довідник „Чехословацькі праці про мову, історію і культуру слов'янських народів від року 1760” (Прага, 1972).

7 – 75 років від дня народження (с. Красносілля

Олександрівського району) Ганни Семенівни Пашенко (1939-1998), актриси. Закінчила театральну студію при Київському українському музично-драматичному театрі ім. І. Франка (1959). Працювала у музично-драматичних театрах Луцька, Рівного, Ніжина та Чернігова. Виконала понад 200 ролей. Народна артистка України (1993).

8 – 110 років від дня народження (*м. Новогеорґіївськ*) **Юхима Іудовича**

Лукіна (1904-1999), зоолога та гідробіолога, еволюціоніста. У 1911 батьки переїхали до Харкова. В 1922 вступив на біологічний факультет Харківського університету, який тоді називався Інститутом Народної освіти. У 1929 закінчив аспірантуру Харківського відділення Інституту зоології. Кандидат біологічних наук (1935). Доктор біологічних наук, професор Харківського державного університету. У 1936 першим у світі відкрив і описав у статті на українській мові роль адаптивних модифікацій і спадкових змін в еволюції. Вперше показав на рівні натуралістичних фактів, що „ефект Болдуїна” в природі є та відіграє суттєву роль в еволюції. Один з співавторів теорії стабілізуючого відбору. Автор монографії „Дарвинизм и географические закономерности в изменении организмов” (1940), яка стала важливим внеском у створення синтетичної теорії еволюції. За відданість генетиці зазнав переслідувань у 1948-1949. Викладав також у Харківському зоотехнічному інституті. Автор класичного підручника „Зоология” (1961, 1981, 1989). Включений до книги „Выдающиеся учёные-биогеографы: биобиблиографический справочник” (2007).

10 – 120 років від дня народження (*м. Катеринослав*) **Віктора**

Домонтовича (справжнє прізвище **Петров Віктор Платонович**) (1894-1969), письменника, етнографа, археолога, мовознавця. Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету (1918). **Багато років приятелював з М. Зеровим, якого відвідував у Златополі, де той вчителював у 1914-1917. Свої враження про містечко Златопіль виклав у спогадах „Болотяна лукроза, II”.** Редагував журнал „Етнографічний вісник” АН України. Доктор філологічних наук (1930), професор. У 1941 – директор Інституту фольклору АН України. **Відвідував окупований Кіровоград у 1943.** Редагував у Харкові, згодом у Кіровограді під час Другої світової війни легальний часопис „Український засів”. До 1949 перебував у Західній Німеччині, за загадкових обставин опинився в СРСР. Таємницею залишається питання, як, коли і чому він став радянським розвідником. Впродовж життя підготував понад 200 наукових праць та 30 літературознавчих розвідок.

11 – 120 років від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Модеста Йосиповича Рубінштейна** (1894-1969), економіста і громадського діяча, публіциста. У 1911 закінчив реальне училище у Білостоці (тепер Польща). З 1912 по 1917 навчався на біофаці Цюрихського університету, у

Петроградському психоневрологічному інституті, на медичному факультеті Московського університету. За фахом – лікар. Член РСДРП з 1915. Учасник Першої світової (полковий лікар), Громадянської (заступник начальника політвідділу групи військ Південного флоту, начальник відділу 1-ї Кінної Армії) та Вітчизняної воєн (брав участь в обороні Москви, підполковник). З 1921 по 1930 працював у Червоному Інтернаціоналі профспілок (Профінтерні), член Центральної Ради. Їздив у відрядження до європейських країн (Німеччина), США, Австралії, Китаю. У 1931 обраний дійсним членом Комуністичної академії, заступником директора Інституту економіки. У 1931-1934 та 1938-1939 – член Президії Держплану СРСР. У 1934 обраний членом Комісії Партійного Контролю при ЦК ВКП (б). У наступні роки працював завідувачем зарубіжного відділу газети „Правда”, в Інституті Світового господарства і Світової політики АН СРСР. З 1948 по 1956 – в Інституті економіки АН СРСР, з 1956 по 1969 – в Інституті Світової економіки та Міжнародних відносин АН СРСР. Доктор економічних наук (1935), професор (1954). Учасник Пагуошського руху вчених світу (брав участь у 8 конференціях). Опублікував понад 30 книг і брошур. Багато робіт перекладено – всього на 16 мов.

14 – 80 років від дня народження (с. Верблюжка Новгородківського району) Вячеслава Гнатовича Сумського (1934-2007),

актора. У юності мріяв стати льотчиком. Його навіть записали до Кіровоградського військового училища. Але військовий комісар, почувши, як хлопець співає (баритон), порадив вступати до консерваторії. Після закінчення у 1956 Київського інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (курс К. Хохлова і Л. Олійника) працював у Львівському українському драматичному театрі ім. М. Заньковецької (1957-1967), з 1967 до 1992 – у Запорізькому українському музично-драматичному театрі ім. М. Щорса, Полтавському українському музично-драматичному театрі та Київському театрі "Будьмо!". З 1992 – у Київському театрі ім. Івана Франка. Народний артист УРСР (1981). Зіграв понад 150 ролей. Дружина – заслужена артистка України Ганна Іванівна Сумська. Батьки відомих українських актрис Ольги та Наталії Сумських.

14 – 60 років від дня народження (Чернігівщина) Валентини Федорівни Деркач, педагога. В 1976 закінчила історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка. У Павлівській загальноосвітній школі ім. В. О. Сухомлинського працює з 1976: заступник

директора з навчально-виховної роботи з 1980, з 1999 – директор „школи Сухомлинського”. Палкий пропагандист спадщини видатного педагога, майстер практичних дій щодо творчої їх реалізації в умовах модернізації освіти. Автор більше 100 публікацій, учасник педагогічних читань та конференцій, присвячених В.О.Сухомлинському. Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського (2002). Заслужений працівник освіти України (2012).

16 – 85 років від дня народження (с. **Данилова Балка Ульяновецького району**) **Вілена Митрофановича Струтинського** (1929-

1993), фізика. Закінчив Харківський університет (1952). У 1953-1970 працював в Інституті атомної енергетики ім. І.В.Курчатова (у 1967-1970 – гість-професор Інституту Нільса Бора в Копенгагені). З 1970 – завідувачий відділом Інституту ядерних досліджень АН УРСР. Наукові праці присвячені вивченню структури атомного ядра. Член-кореспондент АН УРСР (1972).

16 – 60 років від дня народження (с. **Дружелюбівка Добровеличківського району**) **Наталії Миколаївни Хуторян**, правознавця. У 1978 закінчила юридичний факультет Київського університету. З 1983 працює в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, з 2003 – провідний науковий співробітник. Доктор юридичних наук (2003), професор. Лауреат премії ім. М. П. Василенка (2000) – за цикл наукових праць „Проблеми розвитку цивільного і трудового права в умовах формування ринкових відносин”. Член-

кореспондент НАН України.

17 – 110 років від дня народження (м. Київ) **Андрія Трохимовича Стученка** (1904-1972), військового діяча. У Червоній Армії – з 1921. **З 1923 по 1926 навчався у Єлисаветградській кавалерійській школі („5-й Українській кавалерійській школі ім. С. М. Будьонного”).** З 1935 – начальник штабу кавалерійського полку. У 1939 закінчив Військову академію ім. М. В. Фрунзе. Під час ВВВ командував полком, дивізією, гвардійським стрілковим корпусом. У 1956-1968 командував військами Північного та Приволзького військових округів. З 1968 – начальник

Військової академії ім. М.В.Фрунзе. Генерал армії (1964). **Автор мемуарів „Завидная наша судьба” (1968), в яких розповідає і про навчання в Єлисаветграді.**

17 – 70 років від дня народження (Дагестанська АРСР) **Михайла**

Петровича Щетиніна, педагога. Закінчив Саратовське музичне училище (1964) і Саратовський педагогічний інститут за фахом „музика і співу” (1973). Викладав у Кизлярській музичній школі та середній школі селища Ясні Зорі Белгородської області (1974-1979). Висунув ідею школи-комплексу; школи цілісного багатогранного розвитку дітей, яка мислилась союзом шкіл: загальноосвітньої, музичної, спортивної, художньої, хореографічної з навчально-виробничим комбінатом та клубами юних техніків і натуралістів. Запровадив уроки

тривалістю 35 хвилин. Автор статей „Колокола детства” у газеті „Комсомольская правда”, „Школа будущего рождается сегодня” у журналі „Новый мир” та інших. **З 1980 по 1985 продовжив свій педагогічний експеримент зі створення школи-комплексу (за підтримки президента АПН СРСР В. М. Столстова) у с. Зибкове Онуфріївського району. У книзі „Объять необъятное. Записки педагога” (М., 1986) мова йде і про невдачу спробу втілити свою педагогічну мрію в життя у Зибківській школі.** Після розвалу СРСР – один з фундаторів Російської Академії освіти, обраний її дійсним членом (1991). Кандидат педагогічних наук. Філіал „школи академіка Щетиніна” відкрито також у с. Нижній Уймон Алтайського краю. Заслужений учитель Росії (1990). За видатні заслуги у вихованні молоді у 2002 став лауреатом премії „Людина року” в Росії.

18 – 150 років від дня народження (м. Лебединь Липецької області)

Сергія Миколайовича Ігумнова (1864-1942), лікаря, діяча земської медицини. Понад 40 років життя віддав санітарній медицині. **Два роки (1900-1901) працював санітарним лікарем Олександрійського повіту.** Регулярно виступав з доповідями, рефератами та повідомленнями на зібраннях і з'їздах олександрійських лікарів, які друкувалися в „Сборнике Херсонского земства”. **Олександрійська земська управа висловила йому вдячність за корисну діяльність. Сам Ігумнов відзначив: „Работа в Александрийском уезде**

значительно укрепила мои прежние мнения и обогатила знаниями...” Автор багатьох праць з питань епідеміології, демографії, санітарної статистики. Здобув визнання не тільки як фахівець медицини, а й як громадський діяч, популяризатор медичних знань, історик земської медицини: „Земские врачи теперь и прежде”, „К вопросу о кризисе земской медицины”, „Общий характер и строй земской медицины” та ін. **Дочка стала відомою піаністкою-педагогом, професором Московської консерваторії.**

18 – 50 років від дня народження (с. *Котовське Вільшанського району*) **Петра Миколайовича Кизименка** (1964-1998), краєзнавця. У 1988 закінчив історичний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна. З 1988 по 1997 працював науковим співробітником Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. З 1997 по 1998 – головний науковий працівник Державного архіву Кіровоградської області. Автор книги „Козаки не за порогами, або сучасна територія Кіровоградщини як невід’ємна складова частина „Вольності вільська Запорозького” (1993). У співавторстві з О. М. Бондарем під псевдонімом „Пітер К. Олби” написав і видав два художні твори: роман-анекдот „Глубокое внедрение, или момент истины покировоградски” (1996) та гостросюжетний пригодницький роман „Шеф, это провинция!: Амур и Психея” (1997). У 2003 побачила світ книга „Пам’ять степів. Історичні нариси з минулого Кіровоградщини”. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (1999, посмертно).

19 – 60 років від дня народження (м. Кривий Ріг) **Олександра Івановича Лазарєва**, поета-барда. Закінчив музичну школу і Криворізький гірничорудний інститут. Працював інженером-будівельником на будовах міст Зеленодольська та Волгодонська, Південноукраїнської АЕС. На КГЗКОРі у Долинській на Кіровоградщині працює з 1988. Останніми роками – начальником бюро служби будівель і споруд. Автор 260 пісень, документальної повісті „Труднообогачаемый КГОКОР”. Записав у власному виконанні 4 музичні альбоми: „Пісні с КГОКОРа”, „Криворожская осень”, „Возвращение Талькова”, „Парящий в облаках” (10 пісень на музику відомого гітариста Валерія Дідюлі), цикл пісень на слова Сергія Єсеніна. Співпрацює з кіровоградськими поетами А. Корінь, В. Кондратенко та ін. Започаткував у Долинській проведення концертів авторської пісні “Бузок цвіте” за участі бардів та поетів Кіровоградської і Дніпропетровської областей, а на свято Трійці в 2009 – перший Всеукраїнський фестиваль бардівської пісні у Долинській “Пісні з КГЗКОРУ”. Виступає з благодійними сольними концертами в містах і селах України.

20 – 90 років від дня народження (с. Семенівка Воронежської області) **Миколи Юхимовича Єрещенка** (1924-2009), військового діяча. Учасник ВВВ, на фронті з 1942. Був піхотинцем, танкістом. 14.11.1944 очолив групу з 12 бійців, яка першою форсувала Дунай в районі м. Батин

і забезпечила переправу військ. Герой Радянського Союзу (1945). **Після демобілізації з 1947 жив у Кіровограді. У 1959 закінчив машинобудівний технікум, працював на транспортних підприємствах міста. Протягом багатьох років очолював обласну організацію ветеранів.**

20 – 90 років від дня народження (с. Триліси Олександрівського району) Володимира Івановича Шаповала (1924-2001),

лікаря. Закінчив Триліську семирічну школу, Чернівецький медичний інститут. Учасник ВВВ. Очолював кафедру урології Харківського медичного інституту, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки України. Працював генеральним директором клініки „Урологія” (Харків). Засновник Харківського обласного клінічного центру урології та нефрології. Автор багатьох наукових праць. У 2009 у Харкові на вул. Чайковського урочисто відкрито пам’ятну дошку з нагоди 85-річчя від дня народження.

22 – 105 років від дня народження (с. Зубцове, нині у складі с. Войнівки Олександрівського району) Антона Самійловича Кочубея (1909-1998), українського партійного діяча. Детальніше в нарисі «Хазяїн Херсонщини Антон Кочубей: тричі не розстріляний».

23 – 125 років від дня народження (м. Єлисаветград) Аббо

Островського (1889-1975), живописця і графіка. Початкову освіту здобув у Єлисаветграді, відвідував Вечірні Рисувальні Класи при Єлисаветградському Земському Реальному Училищі. Юнаком поселився у Нью-Йорку, навчався у Національній академії рисунка та міському коледжі. Улюблені жанри – американський міський пейзаж та вуличні сценки. Персональні виставки відбулись у 1931 (Американський національний музей у Нью-Йорку та Музей мистецтв у Балтіморі) і 1936 (Нью-Йорк). Був членом декількох американських художніх об’єднань, роботи друкувалися у нью-йоркських журналах. Багато років вів рисувальні класи в університетській колонії. Був засновником і керівником Альянсу художніх шкіл Нью-Йорка.

23 – 110 років від дня народження (м. Катеринослав) Володимира

Олександровича Судця (1904-1981), військового діяча. Навчався у Єлисаветградській кавалерійській школі. Закінчив курси вдосконалення командного складу при Військовій академії ім. М. Жуковського. На початку ВВВ у червні-серпні 1941 – командир 4-го авіаційного корпусу, який обороняв Кіровоград. На честь льотчиків полковника В.О.Судця в обласному центрі

встановлено пам'ятний знак. Потім командував військово-повітряними силами 51-ї армії та 17-ю повітряною армією. Після війни займав високі посади у ВПС та Міністерстві оборони СРСР. Маршал авіації. Герой Радянського Союзу. Народний Герой Монгольської Народної Республіки. **У 1969 побував у Кіровограді на обласному зльоті перших комсомольців краю.**

23 – 100 років від дня народження (Хмельницька область) **Євгена**

Михайловича Горбатьюка (1914-1978), військового діяча. **Тривалий час жив на Кіровоградщині. Закінчив Златопільський зооветеринарний технікум, працював у райкомі ЛКСМУ.** У Червоній Армії – з 1936, військовий льотчик. Старший лейтенант, командир ескадрильї; відзначився у боях під Москвою, збив 4 літаки. Герой Радянського Союзу (1942). Після війни закінчив Військову академію Генштабу. Генерал-полковник (1967), займав високі командні пости у Військово-Повітряних Силах Радянської Армії. Похований на Новодівичому кладовищі у Москві.

24 – 100 років від дня народження (с. **Станіславове Ульянівського району**) **Дмитра Онуфрійовича Яремчука** (1914-1955),

військового діяча. Після закінчення середньої школи працював у колгоспі. Закінчив Харківське військове училище. На фронті – з 1942. Особливо відзначився 6.10.1944 в районі литовського міста Кельме. Його група з чотирьох танків із саперами утримала до підходу військ міст, знищила у бою 12 гармат, близько 50 гітлерівців. Герой Радянського Союзу (1945). Після війни закінчив Військову академію бронетанкових військ ім. Маршала Радянського Союзу Р. Я. Малиновського.

24 – 70 років від дня народження **Марії Іванівни Церни**, художниці

декоративно-ужиткового мистецтва. У 1966 закінчила Вишницьке училище прикладного мистецтва. **Живе і працює в Кіровограді.** Учасниця обласних та республіканських виставок, п'ять персональних вернісажів влаштовано в Кіровограді. Член Національної Співки художників України. Твори зберігаються в обласному художньому музеї, приватних збірках, прикрашають офіси.

25 – 135 років від дня народження (с. **Янівка, нині у складі с. Береславки Бобринецького району**) **Льва Давидовича Троцького** (справжнє прізвище **Бронштейн Лейба**; інші псевдоніми **Перо, Львов, Яновський** та ін.) (1879-1940), найвідомішого в світі уродженця

Єлисаветградщини та України, лідера першої та другої російських революцій 1905 та 1917. **Початкову освіту (з 1886) здобує у Громокліївській школі в учителя Шуфера**, навчався в Одеському реальному училищі (1896-1898). У дитинстві перекладав байки Крилова на українську мову, **літературний хист юного Троцького першим оцінив в Одесі уродженець Єлисаветграда письменник С.І.Сичевський** (1840-1890). Літературна спадщина (книги, статті, листи) величезна за обсягом.

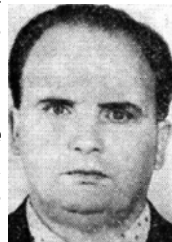
Найвідоміші книги, перекладені на більшість мов, це „Моє життя. Спроба автобіографії” (1929), „Зраджена революція” (1936) та ін. Наприкінці життя у 1939 написав статтю „Українське питання”, у якій відстоював необхідність створення незалежної соборної Української держави. Життя, діяльність та загибель Троцького справили великий вплив на творчість А. Кестлера, Б. Брехта, А. Мальро, А. Жида, Г. Уеллса, Д. Оруела та багатьох інших європейських інтелектуалів. Його включено до списку 157 авторів найвидатніших книг людства. У 70-ті роки минулого століття у Греноблі (Франція) засновано інститут Л. Троцького. У спогадах писав: **„Ни одна из столиц мира – ни Париж, ни Нью-Йорк – не произвели на меня впоследствии такого впечатления, как Єлисаветград, с его тротуарами, зелеными крышами, балконами, городовыми и красными шарами на ниточках”**. **В Єлисаветградському земському реальному училищі навчається старший брат Олександр, а батько орендує у поміщиці Троцької (це прізвище Лев обере своїм псевдонімом) землю поблизу міста. У 1919 Зимовий театр Елькінда в Єлисаветграді бує перейменованим у „Червоний театр ім. Л. Троцького”**. Включений у книгу Віктора Савченка „100 знаменитих анархистів и революционерів» (2010) та книгу Майкла Шапіро „Сто великих євреїв”.

25 – 115 років від дня народження (с. Витязівка Бобринецького району) Дениса Матвійовича Осадчого (1899-1944,

похований у молдавському місті Бельци), військовий діяч. **Після закінчення 5-ї Української кавалерійської школи ім. С. М. Будьонного в Єлисаветграді** – на керівних посадах у кавалерійських частинах. Перед війною закінчив курси при Військовій академії ім. М. В. Фрунзе. Відзначився у Ясько-Кишиневській операції, командував мотострілецькою бригадою, полковник. Герой Радянського Союзу (1945).

25 – 90 років від дня народження (с. Хмельове Маловисківського району) Сергія Олексійовича Пильненького, критика і літературознавця. Закінчив трирічні державні курси іноземних мов (1948), Київський

медичний інститут, факультет журналістики Київського університету (1953). Працював завідуючим відділом критики журналу „Вітчизна”, завідуючим київським кореспондентським пунктом „Медицинской газеты”, заступником головного редактора Держлітвидаву України, головним редактором видавництва „Здоров’я”. Автор книги „Крізь десятиліття” (1973) та ін.

1.10.1884 (130 років тому) – В Єлисаветграді створено товариство шанувальників образотворчого мистецтва для надання матеріальної допомоги вихованцям **Вечірніх Рисувальних Класів земського реального училища**, які вступили до Імператорської Академії мистецтв.

1.10.1924 (90 років тому) – Заснований обласний шкірно-венерологічний диспансер.

3.10.1899 (115 років тому) – Запрацював **Маловисківський** цукровий завод. Уже першого сезону він виробив цукру на 320 тисяч рублів.

7-20.10.1884 (130 років тому) – В Єлисаветграді перебувала **XII виставка Товариства пересувних художніх виставок (ТПХВ) з Санкт-Петербурга**, яку відвідало **1730 мешканців міста**. Експонувалося 99 творів 29 митців: картини художників В. Васнецова, І. Крамського, М. Ге, В. Маковського, М. Маковського, І. Рєпіна, В. Сурикова, М. Ярошенка та ін. Відгуки про виставку були надруковані в газеті „Єлисаветградський вестник” 10 та 19 жовтня 1884 р.

Жовтень 1859 (155 років тому) – В Єлисаветграді засновано **телеграфну станцію**.

Жовтень 1959 (55 років тому) – Рішенням владних структур припинив існування **Кіровоградський обласний державний російський театр імені С.М.Кірова** (переведений до Маріуполя), який було засновано у 1944 році на базі Луганського театру юного глядача.

21.10.1849 (165 років тому) – В Єлисаветград на посаду міського архітектора прибуває **Андрій Достоевський** (1825-1897), брат геніального письменника. Написав книгу спогадів, у якій розповів про майже 10-річне перебування у нашому місті.

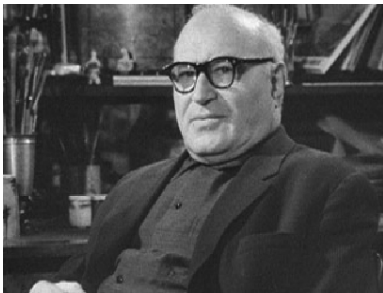
3 28.10 по 7.11.1899 (115 років тому) – В Єлисаветграді експонувалася **XXVII Товариства передвижників**, яку відвідало 1420 чоловік.

ІВАН БОДЮЛ: УРОДЖЕНЕЦЬ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО ПОВІТУ, ГОСПОДАР РАДЯНСЬКОЇ МОЛДАВІЇ

Об этой сложной и противоречивой персоне нельзя рассказывать только в белых или черных тонах. По своим организаторским способностям он значительно превосходил коллег из высших партийных и государственных структур. Это был трудяга с железной самодисциплиной. В отличие от других руководителей был начитанным человеком и поддерживал инициативных людей.

Георге Горинчой

Багато років тому (здається, у 1976-му) до Кіровоградської картинної галереї, де я працював старшим науковим працівником, надійшов лист з Москви від знаменитого радянського художника-графіка Євгена

Адольфовича Кібрика (1906-1978) з проханням повідомити, чи не зберігаються у нас його ранні роботи, які він упродовж багатьох років розшукує. Хтось із знайомих порадив художнику звернутися у Кіровоград (колишній Єлисаветград), оскільки його рідне місто Вознесенськ до революції входило до складу Єлисаветградського повіту.

Звісно, робіт Кібрика у нас не було, однак, скориставшись нагодою, я, без особливої надії на успіх, все ж написав майстрові: мовляв, на превеликий жаль, творів його не маємо, але вважали б за честь їх мати у Кіровоградській картинній галереї. Як не дивно, Кібрик не відмовив, але, коли домовленість про зустріч у Москві була досягнута, художник раптово помер. Проте вдова Кібрика виконала останню обіцянку чоловіка, попри те, що готувалася до відкриття у Вознесенську художнього музею імені видатного художника-земляка. Таким чином у зібранні Кіровоградської картинної галереї з'явилася серія ілюстрацій Кібрика до «Тараса Бульби» та 10 станкових гравюр до повісті Гоголя «Портрет».

Так я тоді й дізнався, що до 1920 року значна частина нинішньої Миколаївської області разом з містами Вознесенськом та Ольвіополем

(нині Первомайськ) входила до складу Єлисаветградського та Олександрійського повітів. Отут і виникає дискусійне питання, як бути з визначними особистостями, що народилися у цей час: вважати їх нашими земляками чи ні? Гадаю, що маємо підстави дати ствердну відповідь. Адже, приміром, земляками ми без будь-яких вагань вважаємо уродженців містечка Златопіль, хоча нашим він остаточно став лише у 1959 році, коли був приєднаний до Новомиргорода, а до революції входив до складу Київської губернії, у радянські часи – Київської та Черкаської областей.

Якщо стати на цю точку зору, то нашим земляком виявиться, приміром, знаменитий український поет-гуморист і сатирик Павло Глазовий (1922-2004), оскільки народився він у селі Новоскелевата Олександрійського повіту (нині Казанківський район Миколаївської області). У місті Ольвіополь Єлисаветградського повіту з'явився на світ знаменитий лінгвіст і поліглот (володів 12 європейськими мовами) Едгар Валь (1867-1947), засновник міжнародної штучної мови окциденталь (інтерлінгва). Геніальний учений-винахідник Микола Бенардос народився у с.Бенардосівка Єлисаветградського повіту (нині – це с. Мостове Братського району Миколаївської області). Безумовно, перелік визначних діячів, яких ми можемо вважати нашими земляками, попри їхню нинішню приналежність до Миколаївської області, цими іменами не вичерпується.

Та мою увагу привернула передусім колоритна постать радянського партійного і державного діяча Івана Івановича Бодюла (1917-2013). Він прожив 95(!) років, понад два десятиліття (!) був першим секретарем ЦК Компартії Молдавської РСР, його називають «людиною-епохою», «останнім із могікан» брежнєвського правління.

Народився майбутній господар Молдавії у багатодітній селянській родині в селі Олександрівці Єлисаветградського повіту (нині у складі Вознесенського району Миколаївської області). Предки Івана Бодюла – вихідці з Молдавського князівства, яке перебувало під владою Османської імперії. Вони переселилися в середині XVIII століття, коли виникла перша адміністративно-територіальна одиниця на території нашого краю Нова Сербія. Дослідники історії залюднення Полудневої

України відзначають, що кількісно молдавани навіть переважали вихідців з балканських країн. Приміром, у 1779 році в Олександрійському та Єлисаветградському повітах вони складали майже 18% населення, поступаючись лише українцям – близько 68%, росіян було трохи більше 8%. Не менш цікавий і той факт, що, як відзначають дослідники історії Тирасполя (в Молдавії другого за величиною міста після Кишинева), серед його перших мешканців у 1795 році були «українцы из Єлисаветградского и Александрийского уездов».

В Росії з давніх часів популярний вислів: коли добре пошкребти росіянина, то проявиться татарин. Так-от, коли його застосувати до наших реалій, то можна сказати: якщо добре пошкребти мешканців Кіровоградської області, то серед нас, українців, виявиться чимало людей з молдавським корінням. Внаслідок змішаних шлюбів вони давно розчинилися в українській народній стихії. Лише досить поширені на Кіровоградщині прізвища з характерними для молдавської мови закінченнями -ул, -уц, -ян, -яш, -ар та ін. нагадують про їхнє походження. Серед них маємо багато визначних особистостей. Досить згадати хоча б знаменитого радянського футболіста, вихованця кіровоградської «Зірки» Валерія Поркуяна: бронзовий призер чемпіонату світу в Англії 1966 року, кращий бомбардир збірної СРСР (у 3 матчах забив 4 голи)! До речі, тоді за київське «Динамо» разом з Поркуяном грав ще один чудовий футболіст молдавського походження Володимир Мунтян. У ті роки народився анекдот:

« Армянское радио спрашивают:

– Что необходимо для того, чтобы «Арагат» выиграл чемпионат СССР? Ответ: – Мунтян, Поркуян и ещё девять киевлян».

У свою чергу, за дивним збігом обставин, за ереванський «Арагат» у ті часи грали винятково вірмени з характерними закінченнями на –ян, за винятком двох – з українськими прізвищами: Бондаренко і Коваленко.

У 1937 році Іван Бодюл закінчив Вознесенський агротехнікум, у 1942-му – Військово-ветеринарну академію РСЧА, у 1958-му – Вищу партійну школу при ЦК КПРС (у лави партії вступив у 1940 році). Згодом став навіть доктором філософських наук. Під час війни Бодюл служив начальником ветеринарної служби дивізії, потім корпусу. Після демобілізації, як етнічний молдаванин, був направлений на партійну і господарську роботу в Молдавську РСР.

Перші п'ять років Бодюл працював старшим помічником

сільськогосподарської групи Ради Міністрів Молдавської РСР, потім контролером Ради у справах колгоспів при Уряді СРСР по Молдавській РСР. Стрімкий кар'єрний злет стався в Івана Івановича, коли першим секретарем ЦК Компартії Молдавії був призначений Брежнєв. Історія про те, як сам Леонід Ілліч опинився на цій посаді, більше нагадує анекдот.

Якось на нараді в Кремлі Сталін звернув увагу на бровастого брютета, який старанно занотовував кожне його слово:

«Вон какой красивый молдаванин сидит и только пишет», – заметил генералиссимус.

– «Это не молдаванин, товарищ Сталин, это русский Брежнев, секретар обкома партии из Днепропетровска». – «Молдованин-не молдаванин. Какая разница? Все равно отправьте его в Молдавию...».

Сталося це у 1950 році, господарював Брежнєв у Молдавії 2,5 роки. Чим Іван Бодюл приглянувся Леоніду Іллічу, що він у 1950 році призначив його першим секретарем Кишинівського райкому, достеменно невідомо. Недоброзичливці розпускали чутки, що він буцімто одружився з вагітною коханкою Брежнева, яка працювала у нього стенографісткою.

Та хоч як там було насправді, але факт – незаперечний: за часів правління Бодюла маленька Молдавія (населення близько 3,5 млн. чол.) досягла небувалого розквіту в економіці та культурі. Імена діячів мистецтва цієї республіки були добре відомі не лише в Радянському Союзі, а й далеко за його межами: оперна співачка Марія Бієшу (краща в світі виконавиця ролі Чіо-Чіо-сан), художник Міхай Греку, письменник Іон Друце (п'єси «Каса Марє», «Птахи нашої молодості», повість «Останній місяць осені», романи «Біла церква», «Самотність пастиря»), композитор Євген Дога (чого лише вартий геніальний вальс з кінострічки «Мій ласкавий і ніжний звір!»), кінорежисер Еміль Лотяну (кінофільми «Лаутари», «Табір іде в небо» та ін.), актор Міхай Волонтир (серіали «Циган» і «Повернення Будулая»), естрадні співаки Надія Чепрага, Марія Кодряну, Іон Суручану та багато інших.

А як не згадати молдавські сигарети та вина, зокрема знаменитий «Букет Молдавії»! Кишинівські видавництва «Луміне» і «Картя Молдовеняске» величезними тиражами видавали гостродефіцитну в СРСР зарубіжну класику, детективи і фантастику, напівзаборонених письменників на кшталт Булгакова, Набокова та багатьох інших. Книжкові автолавки з Молдавії регулярно відвідували Кіровоград та інші українські міста.

Популярність Молдавії часів Бодюля ще більше зростає після появи на екранах СРСР в 1973 році знаменитого фільму «В біій ідуть одні старики» незабутнього українського режисера Леоніда Бикова. Не знаю, як кого, а мене вразив текст пісні «Смуглянка» (вона настільки органічно увійшла в стрічку, що її неможливо без неї уявити), а надто рядки про... молдавських партизан:

*...А смуглянка-молдаванка
Отвечала парню в лад:
«Партизанский молдаванский
Собираем мы отряд.*

*Нынче рано партизаны
Дом покинули родной.
Ждет тебя дорога
К партизанам в лес густой»...*

А найбільше інтригувало те, де молдавські партизани базувалися (невже серед виноградних плантацій?). Втім, якщо вірити Вікіпедії, то ліси в Молдавії все ж «водяться» (займають 6% її території). Існував під час Великої Вітчизняної війни у республіці й партизанський рух: 20 загонів чисельністю понад 1200 чоловік, серед них навіть три Герої Радянського Союзу.

У Вікіпедії можна прочитати неймовірну історію створення цієї пісні (музика Анатолія Новикова, слова Якова Шведова). Виявляється, вона, як і не менш популярна у часи війни пісня «Синий платочек» на вірші уродженця Єлисаветграда Якова Галицького, була написана у 1940 році. Більше того, пісня була частиною сюїти, присвяченої... герою громадянської війни Григорію Котовському. Однак вперше «Смуглянка» (її декілька разів «збраковували» за легковажний зміст) була виконана Червонопрапорним ансамблем Александрова лише в 1944 році й вона відразу завоювала серця радянських людей як на фронті, так і в тилу.

Правління Бодюля Молдавією закінчилося у 1980 році. 63-річного Івана Івановича переводять до Москви, він призначається заступником голови Ради Міністрів СРСР. З 1985-го – на пенсії, жив у Москві. Членом ЦК КПРС Іван Іванович був з 1961 по 1986 рік. Серед радянських нагород Бодюля – чотири ордени Леніна, два – Червоної Зірки та багато інших.

Він – автор тритомної книги мемуарів «Дорогой жизни: время, события, раздумья», яка видана в Кишиневі в 2001 році.

У 2003 році з рук Президента Республіки Молдови Володимира Вороніна Іван Бодюл отримав найвищу державну нагороду країни – орден Республіки (за значимістю та пільгами відповідає званню Героя Радянського Союзу) «за продолжительный и плодотворный труд в высших органах государственной власти, за значительный вклад в развитие Республики Молдова и в связи с 85-летием». На знак протесту проти «реабілітації і офіційного признання прежнього советского тоталитарного оккупационного режима» 8 молдавських письменників, раніше удостоєних цього ордена, виступили із заявою, що відмовляються від нагороди. Щоправда, інформації, чи здійснили вони свою погрозу, знайти не вдалося.

Іван Бодюл вважав, що після розпаду СРСР Молдавію спіткала справжня трагедія. Передусім, вона втратила територіальну цілісність: внаслідок політичного і військового конфлікту виникла самопроголошена Придністровська Молдавська Республіка (столиця – м. Тирасполь), бездумний курс на «румунізацію» Молдавії та розрив зв'язків з Росією призвів до того, що донедавна процвітаюча республіка перетворилася в одну з найбідніших країн Європи.

На смерть Івана Бодюла 27 січня 2013 року Молдавія відгукнулася хвилею ностальгії за минулим, «за втраченим раєм». Лідер соціалістичної партії Республіки Молдова Іван Додон навіть запропонував назвати на його честь одну з центральних вулиць Кишинева, встановити на будинку парламенту меморіальну дошку, а перед будівлею – пам'ятник.

ЛИСТОПАД

1 – 105 років від дня народження (с. Фурманівка Новоукраїнського району) Михайла Івановича Пойченка (1909-1992),

кінооператора. Фронтові сюжети Пойченка використано в кіноопері „Велика Вітчизняна війна” (1978-1980, 20 серій; художній керівник і режисер Р. Кармен). У 1962-1986 працював на „Укркінохроніці”. Фільм „На всю широчінь душі” завоював почесний диплом журі XIX Міжнародного фестивалю у Лейпцигу (1976). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1988).

1 – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) Валерія Анатолійовича Гошкодері (1959-2013), футболіста і тренера.

Вихованець кіровоградського футболу. Півзахисник: зріст 180 см, вага 71 кг. За кіровоградську „Зірку” грав з 1977 по 1980: 92 матчі, 2 голи. З 1981 по 1990 (з перервами) виступав за донецький „Шахтар” (понад 200 матчів). Двічі був фіналістом Кубка СРСР. У 1984 завоював із «Шахтарем» Кубок сезону. Зіграв 5 матчів за молодіжну збірну СРСР. Потім працював тренером-

селекціонером полтавської „Ворскли” та донецького „Шахтаря”. Майстер спорту СРСР (1984).

5 – 175 років від дня народження (м. Керч) Миколи Миколайовича

Раєвського III (1839-1876, вбитий у бою при Верхньому Андруваці у Сербії), першого вітчизняного бавовняра, полковника, онука героя війни 1812 року генерала М.М.Раєвського. Закінчив Московський університет кандидатом природничих наук у 1862. На військовій службі з 1863. У Криму починає вирощувати бавовну, публікує книгу „Крымский хлопок” (1864). З 1870 служив у Туркестані, переконав начальство у перспективності

розведення бавовни у Середній Азії. Організував дві дослідні ферми, видав брошуру „Руководство по разведению хлопчатника” (1872). У 1876 їде в Сербію, де спалахнуло повстання проти турків, вступає добровольцем у сербську армію. Російських добровольців було близько 3 тисяч. Загинув у бою. У вересні 1876 домовину з його прахом перевезли на батьківщину, поховали у селі Розумівці Олександрівського району у родинній усипальні Раєвських. У 1903 в Сербії на місці загибелі полковника побудовано церкву Святої Трійці. Раєвського вважають одним з прототипів Вронського – героя роману Л. Толстого „Анна Кареніна”.

5 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Ігоря Аркадійовича Бродського, композитора. У 1963 закінчив Московську консерваторію по класу композиції В. Г. Фере. З 1963 по 1967 викладав на кафедрі історії та теорії мистецтв Далекосхідного інституту мистецтв (Владивосток). З 1970 – викладач музичного училища ім. Жовтневої революції в Москві. Автор двох симфоній („Російської”, 1959 та „Пам'яті Хемінгуей”, 1961), сюїти „Примор'є” (1964), двох увертюр та інших творів.

6 – 120 років від дня народження (с. Благодатне Олександрійського повіту) Георгія Миколайовича Лисаневича (1894-

1938), морського офіцера. **Правнук героя 1812 року Григорія Лисаневича**. Навчався в Одеському кадетському корпусі, потім Морському корпусі (1914) та Мінному офіцерському класі (1916). За участь у Першій світовій війні нагороджений трьома орденами. За організацію антибільшовицького мітингу моряків Мінної дивізії був 4.09.1918 оголошений поза законом. У Білих військах Північного флоту служив з 27.11.1918 по лютий 1920. Нагороджений Георгіївською зброєю 14.12.1919.

Лейтенант флоту з 7.05.1919. Емігрувати відмовився. Після приходу в Архангельськ червоних військ був призначений начальником Морських Сил Білого моря і Північного Льодовитого океану, а потім – начальником оперативного відділу штабу Біломорської флотилії. Після закінчення Громадянської війни працював у Ленінграді інженером на радіозаводі ім. Комінтерна, на заводі „Торпедо”, на науково-дослідному полігоні зв'язку НКТ ВМС. У 1928 обраний членом Російського товариства радіоінженерів. Заарештовувався 5 разів. Востаннє це трапилося у 1937, коли його звинуватили у тому, що він буцімто „...создал на территории СССР антисоветскую военно-офицерскую организацию и ...комплектовал на предприятиях г. Ленинграда боевые террористические группы”. Реабілітований у 1956. Про дивовижну долю Георгія Лисаневича розповідається у книзі В. Звягінцева „Трибунал для флагманов” (2007): **„Лисаневичу были в полной мере присущи лучшие черты российского морского офицера: отвага и отчаянная храбрость, находчивость и бесшабашность, верность воинскому долгу и презрение к смерти. Он никогда не отмалчивался, не отсиживался и не прятался от опасности».**

7 – 100 років від дня народження (с. Братське Миколаївської області) Сергія Григоровича Максютіна (1914-1997), педагога. Навчався у Кіровоградському педагогічному технікумі та інституті (до 1940). Учасник ВВВ. Закінчив географічний факультет Одеського університету (1960). **Багаторічний директор**

Созонівської середньої школи Кіровоградського району (1945-1978). Створив у Созонівці зразкову школу продовженого дня. Автор 18 книг, навчальних та методичних посібників, 140 статей. У 1974 Президія АПН СРСР відзначила його дипломом переможця Всесоюзного конкурсу вчительських доповідей. Нагороджений орденом Леніна та багатьма іншими відзнаками. Заслужений вчитель України. **Нарис про Максютіна під назвою „Школа радості” для збірника „Окрилені” (1980) написав Б. Хандрос. У Созонівській СШ створено музей історії школи з експозицією, присвяченою Максютіну.**

7 – 75 років від дня народження (с. Новоселиця Ульяновського району)

Сергія Дмитровича Романенка, будівельника, державного діяча. У 1971 закінчив Одеський інженерно-будівельний інститут за фахом “промислове і цивільне будівництво”. З 1978 по 1986 працював управляючим трестом “Кримрадгоспвинбуд”. У 1986-1994 – перший заступник голови, голова об’єднання “Кримоблагробуд”. З 1994 по 1998 – міністр будівництва Автономної Республіки Крим. З 1999 – директор, голова ВАТ “Кримагробуд”. Нагороджений орденами Дружби народів (1986), „За заслуги” III (1995) і II (2005) ступенів та ін. Заслужений будівельник України (1991). У 2001 включений у „Золоту книгу „Видатні інженери України”. Депутат Верховної Ради АРК (з 2006). Академік Академії будівельних наук України, почесний професор Кримської академії природоохоронного і курортного будівництва.

9 – 105 років від дня народження (с. Димине Новоукраїнського району)

Миколи Далекого (справжнє прізвище Алексєєв Микола Олександрович) (1909-1976), письменника. Закінчив сценарний факультет Інституту кінематографії у Москві (1935), працював на Київській кіностудії. Учасник ВВВ. Писав українською та російською мовами. Автор популярних пригодницьких повістей: „Не открывая лица” (1950), „Пропавший ангел” (1952), „Практика Сергея Рубцова” (1957), „Ромашка” (1959), „Голка в сіні” (1971), „Охота на тигра” (1974); пригодницького роману „По живу і мертву воду” (1968) та інших творів.

9 – 100 років від дня народження (м. Андижан в Узбекистані) Олексія Семеновича Єгорова (1914-1970 у Кіровограді), військового діяча, національного Героя Словаччини. У 1943 у партизанському з’єднанні О. Ф. Федорова був заступником командира. З серпня 1944 очолював партизанський загін на території Словаччини, який відіграв головну роль у Словацькому національному повстанні: пущено під укіс 20 ешелонів, підірвано більше 20 мостів. Герой Радянського Союзу (1945).

У Кіровограді його іменем названо одну з вулиць, встановлено меморіальні дошки на фасадах ПТУ №2 та СШ №9 імені О.С.Єгорова. У 1964 на відзначення 20-річчя Словацького національного повстання уряд Чехословаччини заснував незвичайну нагороду – „Зірку Єгорова”. Почесний громадянин м. Банська-Бистриця та ще трьох міст Словаччини. Іменем Єгорова названо гірський перевал на Дюмб'єрі. У травні 2010 на території Кіровоградського професійного ліцею (вулиця Червонозорівська, 21) встановлено бюст Героя, ім'я якого носить заклад.

10 – 160 років від дня народження **Георгія Ісронімовича Садзегелова**,

церковного діяча, архієпископа Мцхетського і Тбіліського, Католикоса-Патріарха всієї Грузії **Кіріона** (1854-1918). Закінчив Тифліську духовну семінарію (1876), Київську духовну академію зі ступенем кандидата богослов'я (1880). Працював помічником інспектора Одеської духовної семінарії (до 1883). Викладав у Кутаїському та Тифліському духовних училищах (1890-1896). 6.11.1896 прийняв чернецтво з іменем Кіріон. 23.08.1893 рукопокладений в єпископи. **3 3.05.1903 по 23.04.1904 – єпископ Новомиргородський, вікарій Херсонської губернії**. Після Лютневої революції 1917 повернувся на батьківщину, відновив автокефалію Грузинської Православної Церкви, обраний Католикосом-Патріархом. Автор багатьох праць про історичну долю Грузинської церкви та її святинь.

10 – 100 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) Ізраїля Ілліча

Фісановича (1914-1944), військового діяча. **Навчається у Зінов'євській школі № 7 ім. О. С. Пушкіна та школі ФЗН**. Закінчив Вище військово-морське училище ім. М. В. Фрунзе в Ленінграді (1936). У роки ВВВ був командиром підводного човна М-172 на Північному флоті. За перші два роки війни здійснив 18 бойових походів і потопив 13 ворожих кораблів. Герой Радянського Союзу (1942). Автор книг: „Записки підводника” (1943), „Історія „Малютки” (1956); пісні „Строевая подводная” (музика Є.Жарковського) та інших поетичних творів. Про його подвиги писали В. Каверін, М. Асеев; адмірала А. Головка, А. Чабаненко та ін. **Іменем Героя названо вулицю у Кіровограді, встановлено меморіальну дошку на фасаді школи №7 ім. О.С.Пушкіна**. Його ім'я навечно занесено до списків особового складу Північного флоту. **Міською радою прийнято рішення про спорудження в Кіровограді пам'ятника легендарному підводнику**.

11 – 65 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Олега Петровича**

Коростельова, фахівця у галузі автоматизованого контролю авіаційної спецтехніки, керованих засобів високоточної зброї. У 1972 закінчив Київський інститут інженерів цивільної авіації за спеціальністю “Електронні обчислювальні машини”. З 1978 працює у Київському конструкторському бюро “Луч”. З 2003 обіймає посаду Генерального конструктора – Генерального директора Державного підприємства “Державне Київське конструкторське бюро “Луч”. За його безпосередньої

участі створено засоби автоматизованого контролю авіаційної спецтехніки, які відповідають світовому рівню. Комплекс “Гурт” успішно експлуатується більш ніж у 30-ти країнах світу. Доктор технічних наук (2008). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1999), заслужений машинобудівник України (2004). Автор монографії „Теоретические основы проектирования ствольных управляемых ракет” (2007).

13 – 210 років від дня народження **Івана Івановича Фундуклея** (1804-

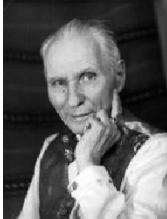

1880), державного та громадського діяча, археолога, статистика. **Син Єлисаветградського міського голови (1818-1819) Івана Юрійовича Фундуклея**, грека за походженням. Був Волинським віце-губернатором (1838), Київським губернатором (1839-1852), членом Державної Ради Росії (з 1867). Створив першу в Росії жіночу гімназію – „Фундуклеївську” у Києві. Автор книг: „Обозрение Киева и Киевской губернии по отношению к древностям” (1847), „Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии”

(1848) та ін. **Має мастку у селах Нова Осота, Стара Осота та Янівці Олександрівського району (16916 десятин). У 1860 заснував у Старій Осоті ЦПШ. Іменем Фундуклея у 1876 названо залізничну станцію за один кілометр від Олександрівки. У 1839 після смерті батька подарував Єлисаветграду свої землі у центрі міста (так звану Фундуклеївську площу), на яких у 1848-1850 споруджена кам'яна двоповерхова будівля присутственных місць: дума, міська управа, сирітський суд, поліцейське управління, громадський банк і т.д. Одна з двох на всю Херсонську губернію у середині XIX ст. бібліотек розміщувалась у Бобринецькому повіті у мастку тасмного радника Фундуклея. З 1873 і до самої смерті був почесним членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел, якому пожертвував 750 руб. У 1875 замовив виготовлення у Петербурзі коштовної скриньки для вручення диплому почесного президента Товариства герцогині Едінбурзькій Марії Олександрівні, дочці імператора Олександра II. У Єлисаветграді**

на Петропавлівському кладовищі поховані дві сестри Фундукля **Олександра (за чоловіком Жеванова) (1801-1819) і Марія (1808-1843)**. Почесний громадянин м. Києва (1872). До революції одна з центральних вулиць Києва була названа Фундуклеївською.

13 – 105 років від дня народження (с. Гапонівка Полтавської губернії)

Дем'яна Володимирівна Попова (1899-1990), лікарка, хірурга, гомеопата. У 1925 закінчив Одеський медичний інститут (перший радянський випуск). **З 1925 по 1935 працював хірургом у Зінов'євську, завідував лікарнею в смт Устинівці. Саме тут захопився і вперше застосував гомеопатію.** З 1935 працює в Києві як лікар-гомеопат. Засновник Київської Гомеопатичної Школи. За приблизними підрахунками впродовж життя проконсультував понад мільйон пацієнтів. **У**

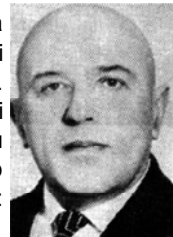
Зінов'євську у 1930 народилася дочка Тетяна Дем'янівна Попова, яка також стала визначним лікарем-гомеопатом. Закінчила Київський медичний інститут (1955). У 1956-1987 працювала лікарем у київських лікарнях. У 1987 створила колектив лікарів-гомеопатів та відкрила гомеопатичну клініку. З 1994 – Київський гомеопатичний центр ім. Д.В.Попова. Організувала перші в СРСР міжнародні курси з гомеопатії (1988). Автор книг: „Очерки о гомеопатии” (1988), „Гомеопатическая терапия” (1990), „Лекции о гомеопатии” (1993), „От арники до яда кобры”. Керівник гомеопатичної школи Попових (1994). Заслужений лікар УРСР (1989). Віце-президент Міжнародної медичної гомеопатичної організації.

13 – 60 років від дня народження (м. Новомиргород) **Олександра**

Васильовича Суржавського, письменника (прозаїк), художник-примитивіста. Пише російською мовою. **Закінчив Кіровоградське медичне училище.** Живе у Києві. Автор книг новел (історій): „Диссонанс. 30 історій о жизни, смерти и прочих пустяках” (Київ, 2002), „Маргиналии. Другие 30 историй”(2002), „Распад” (2003), „Традиции”, „Пять маргиналий” та ін.

17 – 100 років від дня народження (м. Златопіль) **Арона Абрамовича Тростянецького (1914-1986)**, критика і літературознавця. Закінчив Київський педінститут (1939). Працював у журналі „Літературна критика”, газеті „Література і мистецтво”, старшим науковим співробітником Інституту літератури АН України. Доктор філологічних наук. Автор десяти літературознавчих книг:

„Маяковський і Україна” (1946), „Юрій Яновський” (1959), „На бистрині часу” (1985) та ін.

18 – 95 років від дня народження (с. *Коробчине Новомиргородського району*)

Григорія Тимофійовича Правиленка (1919-2004), військового моряка, журналіста і письменника. **У 1937 закінчив школу в рідному селі. Два роки працював коректором у редакції Новомиргородської районної газети.** З 1939 був призваний на флот. Брав участь у радянсько-фінській (1939-1940) та Великій Вітчизняній війнах. Служив матросом, командиром відділення, політруком роти батальйону морської піхоти. Брав участь у Сталінградській битві у складі Волзької військової флотилії. У 1949 закінчив екстерном Ленінградське військово-морське політичне училище, у 1953 – військово-педагогічний інститут ім. М.І.Калініна. З 1956 служив на кораблях ескадри Балтійського флоту, в політуправлінні. Викладав у Виборзькому училищі морської піхоти. З 1967 – начальник політвідділу Калінінградського вищого військово-морського училища ім. М.В.Фрунзе. Плавав на суднах Калінінградської бази рефрижераторного флоту. Капітан 1-го рангу. Нагороджений багатьма орденами і медалями. З 1990 по 1994 працював редактором багатотиражної газети «Курс» в АТ «Рефтрансфлот». Перше оповідання було опубліковано в 1957. Член Спілки письменників Росії. Автор книг: „Повість о «Гордом» (1972), „Корабли не умирают: документальная повесть» (1980), «Свирепый» защищает Отечество: документально-публицистическая повесть” (1996) та ін.

21 – 60 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Валерія**

Тимофійовича Жовтенка, дипломата. Закінчив Київський політехнічний інститут (інженер електронної техніки) та Українську Академію зовнішньої торгівлі (магістр міжнародної економіки). На дипломатичній службі з 1998. Володіє англійською та російською мовами. З 1998 по 2004 працював у Ризі керівником торговельно-економічної місії України, Тимчасовим повіреним у справах України в Латвії. З 2004 - Посол з особливих доручень МЗС України, Національний координатор від України в Центральноевропейській ініціативі (міжнародна організація, до якої входять 17 країн Європи). З 2006 – заступник керівника Департаменту МЗС України. **З 2011 - Надзвичайний і Повноважний Посол України в Литовській Республіці.** Нагороджений Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України.

21 – 65 років від дня народження (с. *Войнівка Олександрійського району*) **Володимира Петровича Подкопаєва** (1949-2002), педагога і

культуролога, *організатора культурно-дозвіллевої справи*. У 1975 закінчив факультет культурно-освітньої роботи Харківського державного інституту культури. До 1980 – директор Куп'янського районного будинку культури на Харківщині. У 1980 переїздить до Києва, викладав у Київському державному інституті культури. Кандидат педагогічних наук (1987), засновник і перший директор з 1991 по 2002 Українського центру культурних досліджень (раніше заклад мав назву Республіканський науково-

методичний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи, згодом УЦНТ – Український центр народної творчості). Автор понад 50 праць з проблем розвитку української національної культури, ініціатор проведення і організатор низки загальноукраїнських та міжнародних культурно-мистецьких заходів, присвячених українській традиційній культурі та художньому аматорству. У 2009 в Києві пройшли VII Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва та Всеукраїнська науково-практична конференція.

22 – 130 років тому народився (с. *Йосипівка, до 1946 Юзефове Ульяновського району*) **Олександр Тимофійович Жуковський**, військовий та громадсько-політичний діяч.

Закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію, Одеське піхотне юнкерське училище (1907). Учасник Першої світової війни. У 1916 – підполковник, командир батальйону та помічник командира полку. Нагороджений Георгіївською зброєю. У 1917 перейшов на бік УНР. Член Української партії соціалістів-революціонерів. У 1917-1918 входив до складу Центральної Ради та Українського

Генерального військового комітету. Після Жовтневого перевороту повернувся до Києва, був помічником українського генерального військового секретаря С.Петлюри. Брав безпосередню участь у січневих (29.01.1918 р.) боях проти більшовиків у Києві. З 12.02.1918 (фактично - з 09.02.1918) – військовий міністр Центральної Ради. У кінці 1918 – на початку 1919 – командир Окремого кордонного корпусу і начальник залоги у Кам'янці-Подільському. У вересні 1919 працював ревізором військових місій УНР у Празі, Відні, Берліні. Секретар президії Закордонної делегації УПСР у Відні. Улітку 1920 разом з М. Грушевським написав листа до ЦК КП(б)У з пропозицією про співпрацю. У серпні 1921 побував у Харкові, де вів переговори з більшовицьким керівництвом про можливість повернення віденської групи УПСР в Україну. Подальша доля невідома.

23 – 55 років від дня народження (м. Миргород на Полтавщині) **Олександра Яковича Перлюка**, гумориста

і сатирика. Закінчив Харківський інженерно-будівельний інститут (1981). **Живе і працює у Кіровограді.** Регулярно друкується у київських та московських часописах. Автор книжок: „Афоризми” (1989), „Розовий юмор” (1989) та ін. Представлений в «Антології мисли в афоризмах» (М., 2008).

26 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Моріса Шльомовича

Бонфельда (1939-2005 у Вологді), музикознавця і композитора. Трудову діяльність почав у 1956 як учитель співів у школі. У 1968 закінчив теоретико-композиторський факультет Ленінградської консерваторії. Жив і працював у Вологді: викладав у музичному училищі та педагогічному інституті (з 1978). Був організатором і першим завідувачем кафедри історії і теорії музики та музичних інструментів (1982-1987). Професор (1994), доктор мистецтвознавства (1993). Член Спілки композиторів Росії (1985). Створив свою

школу мистецтвознавців. Читав лекції у Петрозаводській консерваторії, Володимирському педагогічному університеті, Астраханській консерваторії, Архангельському вищому педагогічному колледжі, Нижегородській консерваторії. За дорученням Спілки композиторів Росії регулярно вів семінари молодих музикознавців. Автор понад 200 наукових праць, деякі видавались за кордоном. Писав музику до лялькових спектаклів, автор дитячої опери, циклу пісень, фортепіанної музики. Сфера наукових інтересів: музикознавство, літературознавство, лінгвістика, музична естетика, музична психологія. Особливу увагу надавав системному дослідженню музичної мови.

28 – 65 років від дня народження (с. Мечиславка Ульяновського району) Михайла Михайловича Поплавського, діяча

культури, співака, шоумена. У 1967-1971 – учень ПТУ у Горлівці (Донецька область), машиніст електровоза на шахті. Працював директором **Великотроянівського** сільського та **Ульяновського** районного будинків культури (1971-1975). У 1979 закінчив Київський інститут культури за фахом „Організатор-методист культурно-просвітницької роботи”. У 1979-1985 – заступник директора Республіканського будинку народної творчості

Держкомпрофтехосвіти УРСР. Викладав у Київському інституті культури (до 1993). У 1993-2002 – ректор (з 2002 – почесний ректор) Київського державного інституту культури (з 1999 Київського національного університету культури і мистецтв). Доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч мистецтв України. Автор 8 книг та підручників з менеджменту шоу-бізнесу. **У 2004 філіал Національного університету культури і мистецтв відкрив у Кіровограді.**

28 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) **Бориса Григоровича**

Ревчуна, письменника і художника (гумор, сатира, карикатура), економіста. **У 1970 закінчив факультет англійської мови КДПІ ім. О.С.Пушкіна**, у 1985 - аспірантуру економічного факультету КДУ ім. Т.Г.Шевченка. Працював у Кіровоградському обкомі ЛКСМУ. **З 1980 викладає економічну теорію, історію економічної думки та англійську мову у вишах Кіровограда та Києва**. Кандидат економічних наук (1985). Нині працює доцентом кафедри міжнародної

економіки Кіровоградського національного технічного університету, автор 37 наукових праць. У 1997 році проводив наукові дослідження в університеті штату Мен (США). Гумористичні та сатиричні твори й карикатури друкувалися у найтиражніших і найпрестижніших газетах і журналах СРСР: “Правда”, “Литературная газета”, “Комсомольская правда”, “Труд”, “Студенческий меридиан”, “Крокодил” та багатьох інших. Автор гумористичних книг «Мініатюри без цензури» (2003), «Куточки зору» (2005) та ін. Член НСПУ. У 2013 опублікував цікаві спогади про свої зустрічі із зірками радянської естради.

30 – 90 років від дня народження (с. Каніж Новомиргородського району) **Григорія Матвійовича Петрова**, астронома.

Навчався у Кіровоградському педагогічному інституті та Одеському університеті. З 1950 – співробітник Одеської астрообсерваторії, з 1952 працює у Миколаївській обсерваторії. Доктор фізико-математичних наук (1982). Лауреат Державної премії СРСР. Керував науковими експедиціями на Північний Кавказ, острів Шпіцберген, у Закавказзя. Один з творців релятивістської теорії руху планет. Першим довів, що в

умовах полярної ночі можна проводити спостереження без систематичних помилок, характерних для помірних широт.

13-27.11.1894 (120 років тому) – В **Єлисаветграді** експонувалася ХХІІ виставка ТПХВ, яку оглянуло 1435 чоловік.

20.11.1989 (25 років тому) – Створено обласну організацію Спілки художників України.

Листопад 1934 (80 років тому) – Створено **Єлисаветградський ливарно-механічний завод** Товариства по землеустрою євреїв-трудівників (ТЗЕТ). Виготовляв пивні насоси, засувки, розвідні ключі. З 1938 року – це завод дрібного машинобудування імені 15-річчя Жовтня (мотороремонтний), потім – завод тракторних гідроагрегатів, нині – „Гідросила”.

СЕМЕН ІГНАТЬЄВ: НАЙЗАСЕКРЕЧЕНІШИЙ МІНІСТР ДЕРЖБЕЗПЕКИ СРСР

Странная фигура и странная биография. Человек, повинный в тяжелейших должностных преступлениях, сразу же после смерти Сталина идет на крутое повышение. За фальсификацию следственных дел, по настоянию Берии, его скидывают с поста, но после смерти последнего он снова на коне, получает не слишком заметную, однако хлебную должность и находит последнее упокоение там, где человеку с его биографией явно не место. Да, странная, очень странная фигура этот Игнатъев...

Елена Прудникова

Семен Ігнатъєв в різні періоди свого життя

На відміну від своїх попередників – керівників радянських органів держбезпеки Генріха Ягоди, Миколи Єжова, Лаврентія Берії, Всеволода Меркулова та Віктора Абакумова, які були розстріляні, – останній за часів Сталіна міністр держбезпеки СРСР Семен Ігнатъєв (1904-1983), хоча й мав за душею не менше гріхів, помер власною смертю у похилому віці та з усіма належними почестями похований на найпрестижнішому кладовищі Радянського Союзу – Новодівичому. Більше того, відомий тележурналіст і письменник Леонід Млечин у нарисі про Ігнатъєва у книзі «Председатели госбезопасности СССР. Рассекреченные судьбы» зазначає: «В «Правде» появился небольшой некролог, извещавший о смерти «персонального пенсионера союзного значения, члена КПСС с 1926 года Семена Денисовича Игнатъева». В некрологе говорилось,

Лаврентій Берія

что «его отличали скромность и чуткое отношение к людям».

Мемуарів Ігнат'єв не написав, далеко не всі архіви сталінських часів розсекречені, а тому він залишається однією з найзагадковіших постатей в історії СРСР. Оцінки істориків щодо нього – полярні. Одні називають Семена Денисовича «чекистом в белых перчатках», «человеком Маленкова и Хрущева», «пешкой в большой политической игре», «марионеткой в руках опытных кукловодов», навіть «серой мышью»; інші – «убийцей столетия», маючи на увазі роль Ігнат'єва у подіях, пов'язаних зі смертю Сталіна і розстрілом Берії.

Він, як одна з ключових постатей, фігурує у політичному детективі Аркадія і Григорія Вайнерів «Евангелие от Палача» (1984), у книзі-розслідуванні журналістки Олени Прудникової «Второе убийство Сталина» (2010), в історичному детективі публіциста Юрія Мухіна «Убийство Сталина и Берия» (2002), у дослідженні С.С.Мироніна «Кто и как убил Сталина» та ін. В цих книгах подається альтернативна офіційній історії версія подій 1953 року, пов'язаних зі змовою проти Сталіна та його смертю, а згодом – змовою проти Берії та його вбивством під час арешту.

Згідно з нею Сталін наприкінці життя задумав кардинальну чистку партійного апарату, і «стара гвардія» в особі Булганіна, Хрущова та Маленкова мала позбутись влади. «Змовники», аби не допустити цього, передусім посприяли смерті вождя, якщо не через отруєння, то принаймні через несвоєчасне надання йому медичної допомоги після інсульту. А потім звалили всі злочини сталінського режиму на Берію, зробивши його ледве не «исчадием ада».

Для нас життя і діяльність цієї людини містять особливу «родзинку»: Семен Денисович Ігнат'єв – наш земляк, уродженець Єлисаветградського повіту! Народився він 1 вересня 1904 року в селі Карлівці у бідній селянській родині. За національністю – українець. Ще до Першої світової війни родина, як завжди пишуть у таких випадках, у пошуках кращої долі переселилась до Середньої Азії. От і все, що повідомляється в офіційній біографії Ігнат'єва про його дитинство.

Микита Хрущов

З довідника «Кіровоградська область. Адміністративно-територіальний устрій» (1985) дізнаємося, що нині с. Карлівка – це с. Крупське Кіровоградського району. Однак стовідсоткової впевненості, що саме тут народився Ігнат'єв, у мене особисто немає. Річ у тім, що до революції в Єлисаветградському повіті, виявляється, існувало дві Карлівки. Одна – у Ганнинській волості, поблизу німецької колонії Старий Данциг; друга – з подвійною назвою Карлівка (Лікарево) – у Новомиргородській волості. У радянські часи цей населений пункт стали називати просто Лікарево. Ситуацію

Георгій Маленков

остаточно заплутує той факт, що в сучасному Новомиргородському районі є ще одне с. Крупське. Тобто до революції в Єлисаветградському повіті були дві Карлівки, а після революції з'явилися два села Крупські.

Якщо Семен Ігнат'єв народився у Карлівці (Крупському) Кіровоградського району, то це село увійшло в історію передусім баптистської церкви України. Саме тут 11 червня 1869 року при 47 свідках – селянх села Карлівки – місцевий житель («крестьянин-собственник») Юхим Цимбал, разом з 30 колоністами Старого Данцигу, був перехрещений у річці Сугоклеї німецьким пресвітером А. Унгером. Тому Цимбала називають першим «пресвітером» південноросійського баптизму. З с. Карлівки баптизм перейшов у Любомирку. Від Цимбала тут першим одержав перехрещування прославлений в історії штунди Іван Рябошапка.

Зрозуміло, що штундисти (так тоді називали баптистів) переслідувались царською владою. То, можливо, батьки Семена Ігнат'єва, що мешкали в «зараженому» баптизмом селі Карлівці, змушені були переселитися до Середньої Азії? Втім, це лише моє припущення.

Та хоч як там було, десятирічним хлопцем Ігнат'єв працює на бавовноочисній фабриці м. Термез в Узбекистані, потім (до 1919 року) – учнем слюсаря у залізничних майстернях Бухарської залізниці. Того ж року вступає у комсомол. У 1920-1922 роках він – політпрацівник Бухарської групи військ, співробітник військового відділу ЧК. Брав участь у репресіях проти басмачів та їхніх спільників. Тоді ж, у буремні роки становлення радянської влади в Середній Азії, познайомився з Георгієм Маленковим (1902-1988), у майбутньому видатним державним і партійним діячем СРСР. Більше того, вони, як вважають деякі історики, навіть породичалися: стали свояками, одружившись з рідними сестрами. В енциклопедії біографій «Самые секретные родственники» (2005) Миколи Зеньковича знаходимо інформацію про те, Семен Денисович

мав дружину Мілицу Олександрівну Ігнат'єву (1905-1988) і сина Геннадія Семеновича Ігнат'єва (1926-1987), який пішов торованою батьком дорогою в партапаратники: був помічником секретаря ЦК КПРС Михайла Суслова.

У 1935 році Семен Денисович здобув вищу освіту, закінчивши Всесоюзну промислову академію за фахом інженер-технолог з літакобудування, відтоді перебував на партійній роботі: перший секретар Бурят-Монгольського (1937-1943) і Башкирського обкомів партії (1943-1946), секретар ЦК ВКП (б) Білорусії (1947-1949), секретар Середньоазіатського бюро ЦК ВКП(б) (1949-1950). У 1946 році за сприяння Маленкова почався стрімкий злет Ігнат'єва до вищих ешелонів влади: він був призначений заступником начальника Управління ЦК ВКП(б) по перевірці парторганів, тобто фактично всі репресії проти керівництва партії і держави здійснювались з його благословіння. У 1950-1952 році Семен Денисович – завідувачий відділом ЦК ВКП(б), а з 1951 по 1953 рік – міністр державної безпеки СРСР, наймогутнішої та найвпливовішої державної структури. На першій же нараді в МДБ Ігнат'єв заявив, що «нужно снять белые перчатки и с соблюдением осторожности прибегнуть к избияениям арестованных». При ньому була створена спеціальна «камера пыток» і підібрана команда «заплечных дел мастеров», тобто Ігнат'єв відновив у МДБ «ежовский беспредел». Брав найактивнішу участь у розкручуванні «справи лікарів» («убийц в белых халатах»), справи Єврейського антифашистського комітету, справи свого попередника Абакумова, «ленінградській справі», «мінгрельській справі» та багатьох інших. Всі ці справи були сфальсифіковані, сотні людей були розстріляні. У підвідомчих йому таборах тоді перебували 2,5 мільйона чоловік. На зовнішньополітичній арені за вказівкою Сталіна Ігнат'єв готував убивство югославського лідера Йосипа Броз Тіто, керівників партизанського руху курдів у Туреччині тощо. Досить швидко Сталін розчарувався в Ігнат'єві: безініціативний, нерішучий, занадто обережний. Його підлеглий, ас радянської розвідки Павло Судоплатов згадає: ***«Всякий раз, встречаюсь с Игнатьевым, поражаюсь, насколько этот человек некомпетентен. Каждое агентурное сообщение принималось им как открытие Америки. Его можно было убедить в чем угодно: стоило ему прочесть любой документ, как он тут же поддадал под влияние прочитанного, не стараясь перепроверить факты».***

Незадовго до смерті Сталін задумав реформування органів держбезпеки через об'єднання в одне міністерство МДБ та МВС, яке мав очолити Лаврентій Берія. Що чекало б Ігнат'єва після зняття з посади, неважко здогадатися. Однак змовники Маленков, Хрущов і Булганін також не дримали. Передусім, Ігнат'єв за допомогою своїх покровителів домігся усунення, а потім і арешту найвідданіших Сталіну людей: його особистого секретаря Поскрьюбишева та начальника

охорони Власика. Натомість Семен Денисович сам очолив Управління охорони МДБ, тобто взяв на себе особисту відповідальність за життя і безпеку Сталіна. Йому першому вранці 1 березня 1953 року охоронець повідомив, що з вождем щось сталося: лежить на підлозі в ідальні без ознак життя. Ігнат'єв негайно зателефонував Маленкову. Далі події, з вини покровителів Семена Денисовича, як і він сам, зацікавлених у смерті Сталіна, розвивалися таким чином, що лікарі були допущені до тіла вождя через... 30 годин після інсульту. Зрозуміло, що врятувати його було неможливо: 5 березня була зафіксована смерть Сталіна. Ігнат'єв відразу був обраний секретарем ЦК, тобто став нарівні з Хрущовим, Маленковим, Берією та Булганіним одним з керівників радянської держави.

Після похорону вождя, як його спадкоємець, бурхливу діяльність розвинув Берія. Над Ігнат'євим знову нависла смертельна небезпека. У квітні 1953 року Лаврентій Павлович домігся спочатку усунення Семена Денисовича з посади міністра держбезпеки СРСР, а потім і виведення зі складу ЦК. Він почав розслідування його діяльності і мав намір арештувати Ігнат'єва в зв'язку зі смертю Сталіна та фальсифікацію слідчих справ. Семену Денисовичу була оголошена догана «за політичну слепоту і ротозейство». Більше того, на нараді у МВС Берія заявив, що, як свого часу він покінчив з «єжовщиною», так нині має намір вчинити з «ігнат'євщиною».

Якби Берії вдалося заарештувати Ігнат'єва, той на допитах розповів би про «змову» проти Сталіна і тоді полетіли б голови Маленкова, Хрущова і Булганіна. Він і так за три місяці після смерті вождя страшенно налякав соратників своїми радикальними планами реформування СРСР. А чого варта беріївська амністія, коли понад мільйон в'язнів ГУЛАГу (на карних злочинців вона не поширювалась!) вийшли на волю. Лаврентій Павлович мав намір дати більше свободи національним республікам, дозволити об'єднання НДР і ФРН і т.п. Власне кажучи, те, що ми називаємо сьогодні «горбачовською перебудовою», мав намір зробити ще Лаврентій Берія. І змовники знищили його і фізично, і морально через повну дискредитацію особистості.

7 липня 1953 року, через 10 днів після убивства Берії, Ігнат'єв, за наполяганням Хрущова (мовляв, то Сталін примушував його) був відновлений у лавах ЦК, щоправда не в іпостасі секретаря ЦК. Він став першим секретарем Татарського, потім Башкирського обкомів КПРС. Після того, як у 1959 році Семен Денисович за станом здоров'я відмовився їхати послом СРСР у донедавна дружню Албанію, його у 55 років відправили на пенсію. Після того, як Хрущов розвінчав «культ особи Сталіна» та помирився з лідером Югославії Йосипом Броз Тіто, стосунки з цією країною стали вкрай напруженими. А здоров'я Ігнат'єв дійсно підірвав на посаді міністра МДБ, перенісши два інфаркти.

Перебуваючи на заслуженому відпочинку, Ігнат'єв займався

найбезневиннішою справою – історією монгольської літератури. І, можливо, це його захоплення було по-справжньому щирим, адже з 1937 по 1943 рік він працював першим секретарем Бурят-Монгольського обкому ВКП (б). Про цей період його діяльності маємо діаметрально протилежні судження. Одні пишуть: **«От других руководителей автономных республик Игнатъев отличался неподдельным интересом к монгольской культуре и тем, что пестовал и продвигал национальные кадры»**. Інші відзначають: **«Несет ответственность за массовые репрессии в этом регионе, особенно в отношении верующих (жестоко преследовал ламаизм и буддизм, широко распространенные в этой республике), и в отношении китайского и уйгурского национальных меньшинств (массово «выявлялись» «японские шпионы», число которых измерялось многими тысячами). Возглавлял республиканскую «тройку» НКВД. Неоднократно отправлял в Москву просьбы об увеличении «лимитов» на «аресты по первой категории», – что означало расстрел без суда»**. Кому вірити? Та хоч як там було, у 1967 році Семена Денисовича обрали почесним громадянином м. Улан-Уде, столиці Республіки Бурятія, і цього звання не позбавили й дотепер.

З повагою ставляється до Ігнат'єва і в Татарстані: **«..Он оставил глубокий след в истории татарского народа. Именно Игнатъев в мае 1957 года начал процесс восстановления татарского языка и татарской культуры. Семён Денисович провел пленум Татарского обкома, в котором были намечены меры по обязательному изучению татарского языка во всех учебных заведениях, по развитию литературы и искусства. Он очень поддерживал татарских писателей, татарскую литературу, татарскую музыку»**.

Близкучу відповідь на запитання, хто такий Ігнат'єв і яку роль він відіграв у тих подіях, дав авторитетний історик і політолог, неперевершений знавець «технології влади» в СРСР А.Авторханов у книзі «Загадка смерти Сталина» (1991): **«...Удивительной способностью самосохранения, умением приспособляться к обстановке и обходить подводные рифы, да еще играть с таким огнем, как Сталин, мог обладать лишь исключительно талантливым партаппаратчик. Им и оказался Игнатъев. Более четверти века он работал внутри партаппарата на всех уровнях.... Он был более предан аппарату, чем лицам, даже таким, как Сталин. Он был не оппортунистом, а фанатиком аппарата. В этом, вероятно, и секрет его спасения. Естественно, что и в Министерстве госбезопасности он ощущал себя не профессиональным чекистом, а резидентом партаппарата, его посланником и исполнителем его воли. Если интересы тайной полиции приходили в столкновение с интересами партаппарата,**

то люди типа Ігнат'єва становились на сторону партії, а партію олицетворяв собою партаппарат. Однак личная диктатура Сталіна вимагала, щоб не партія контролювала поліцію, а, навпаки, поліція контролювала партію. І тепер, коли Сталін задумав нову чистку і проти партії і проти поліції, він невольо спровокував об'єднання старих поліцейських кадрів з старими партаппаратчиками, в результаті чого йому і підсунули міністром безпеки Ігнат'єва. Сталін прийняв нову главу поліції з впевненістю, що він його перекує по своєму образу і подобию. І помилюся. Ігнат'єв виявився справжнім сталинцем: двоюрідником. В силу цього Ігнат'єв був ідеальним інструментом на ідеальному місці для організації заговору проти Сталіна».

Пилип Бобков

Добре пам'ятає Ігнат'єва інший видатний уродженець Кіровоградщини в органах держбезпеки СРСР генерал армії Пилип Денисович Бобков (народився в 1925 році в селі Червона Кам'янка Олександрійського району в родині землеміра). В центральному апараті МДБ (КДБ) СРСР наш земляк працював 45 років (1946-1991). З 1969 по 1983 рік керував сумнозвісним 5-м управлінням КДБ, яке боролось з дисидентським рухом у Радянському Союзі. А з 1985 року Пилип Денисович був першим заступником голови КДБ СРСР. Як начальник політичної контррозвідки Бобков особисто займався «справами» академіка Сахарова, письменника Солженіцина та багатьох інших видатних представників наукової і творчої інтелігенції країни, яких звинувачували в антирадянській діяльності. Пилип Денисович – автор сенсаційних мемуарних книг: «КГБ і влада» (2003), «Последние двадцать лет» (2006), «Как готовили политических предателей» (2011). Цікаво, що згадуючи керівників радянських органів держбезпеки СРСР у книзі «КГБ і влада» Пилип Денисович називає Семена Денисовича Ігнат'єва... «достойным человеком».

За заслуги перед партією і радянською державою Ігнат'єв був нагороджений 4-ма орденами Леніна, орденом Вітчизняної війни 1-го ст., орденами Трудового Червоного Прапора та Жовтневої революції.

ГРУДЕНЬ

1 – 285 від дня народження **Джузеппе Сарті** (1729-1802), композитор, за походженням італієць. Музичну освіту отримав під керівництвом Мартіні. З 1756 по 1765 був придворним капельмейстером у Копенгагені(Данія); з 1770 – директором венеціанської консерваторії, з 1779 по 1784 – капельмейстером у міланському соборі. У 1784 запрошений на театральну службу в Росію із зарплатою 3000 руб. на рік та щорічним бенефісом. У 1786 після виконання у придворному театрі опери Сарті “Арміда і Рінальдо”, яка дуже сподобалась імператриці Катерині II, композитору було пожалувано дворянське звання. Внаслідок закулісних інтриг Сарті змушений був на деякий час залишити службу в театрі. Князь Г.О.Потьомкін, який проектував тоді влаштування “музичної академії” у Катеринославі, запросив Сарті її директором. ***Сарті перебуває у світі Потьомкіна під час російсько-турецької війни, деякий час у 1788 жив у Єлисаветграді. Француз на російській службі Роджер Дама у своїх „Записках” про перебування в Єлисаветграді, змальовуючи резиденцію князя, пише: „...В першій після зали кімнаті знаходились ад’ютанти і офіцери свити князя; у другій – кращі музиканти-італійці виконували чудовий концерт під керуванням знаменитого Сарті”. Він, зокрема, створив унікальний оркестр із мисливських ріжків, кожен з яких давав тільки по одному звуку.*** В Росії Сарті жив і працював до 1802. Всього композитор написав 42 опери та велику кількість духовно-музичних творів. В історію російської музики Сарті увійшов передусім завдяки тому, що одним з перших капельмейстерів-іноземців почав писати музику для російської сцени і на російські тексти. Учитель знаменитого композитора Керубіні.

1 – 130 років від дня народження **(м. Єлисаветград) Антоніна Васильовича Флоровського** (1884-1968), історика. Закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Спеціалізувався на історії Росії XVIII ст. Викладав у цьому ж університеті, професор (1917). У 1922 висланий з СРСР разом з іншими представниками російської інтелігенції. З 1920-х років працював у Карловому університеті в Празі, досліджував російсько-чеські зв’язки. З 1933 – доктор філософії. Був також професором Російського юридичного інституту в Празі. Вважався одним з кращих знавців історії слов’янських народів. Головна праця – „Чехи и восточные славяне” (1935-1947).

3 – 75 років від дня народження (с. *Бокове, Кірове Долинського району*) **Миколи Матвійовича Глуценка** (1939-2004),

поета. У 1959 закінчив Криворізький гірничий технікум. Працював гірничим майстром та маркшейдером на шахті „Північний” рудника ім. С. М. Кірова. Учасник Всеукраїнських літературних семінарів і нарад в Ірпені, Дніпропетровську, Києві. **На його вірш композитор Едуард Ханок написав популярну пісню „Біля твого двору три тополі...”, що увійшла до української пісенної класики минулого століття.**

3 – 80 років від дня народження (Краснодарський край) **Віктора Васильовича Горбатка**, льотчика-космонавта, громадського діяча. **Прадід служив козаком у фортеці *Св. Єлисавети*.**

З 1956 після закінчення Батайського військового авіаційного училища служив льотчиком в Одеському військовому окрузі. Зарахований у загін космонавтів у 1960, тричі побував у космосі. Перший здійснив 12-17.10.1969 інженером-дослідником космічного корабля “Союз-7” (позивний - “Буран-3”) разом із Філіпченком та Волковим. Другий 7-25.02.1977 як командир корабля “Союз-24” (позивний - “Терек-1”) та орбітальної станції “Салют-5” спільно з Ю. Глазковим. Третій 23-31.07.1980 командиром радянсько-в’єтнамського екіпажу на кораблі “Союз-37” і “Союз-36”. Двічі Герой Радянського Союзу. Генерал-майор. 21-й космонавт СРСР і 43-й космонавт світу. Голова Міждержавної Співки Міст-Героїв (2005). **Президент кіровоградського земляцтва „Єлисаветград” у Москві (з 2004). У липні 2008 побував у Кіровограді з нагоди відзначення 10-річчя Кіровоградського філіалу вищого навчального закладу Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”, брав участь у церемонії вручення дипломів випускникам. У 2009 організував у Москві святкування 70-річчя утворення Кіровоградської області.**

5 –115 років від дня народження (с. *Могильне Гайворонського району*)

Григорія Силовича Костюка (1899-1982), психолога. Закінчив Колегію Павла Галагана (1919) та філософсько-педагогічний відділ Київського Вищого інституту народної освіти (1923). **З 1919 до 1930 чителював у рідному селі Могильному** та Києві. У 1945-1973 – директор науково-дослідного інституту психології України. Доктор психологічних наук, професор. Дійсний член АПН СРСР (з 1967), заслужений діяч науки і техніки УРСР (1970). Автор підручника „Психологія” для педагогічних інститутів,

„Нарисів з історії вітчизняної психології” (у 4-х томах) та багатьох інших праць, присвячених проблемі психічного розвитку дітей, формуванню й розвитку їхніх здібностей і мислення. Дійсний член АН СРСР. **У 1995 його ім'я присвоєно Інституту психології АПН України.**

5 – 105 років від дня народження (м. Новомиргород) Михайла

Миколайовича Тургеля (1909-1975), військового діяча. Трудовий шлях почав на Дніпропетровському заводі ім. Г. І. Петровського. У 1937 закінчив Ленінградський інститут водного транспорту, до початку війни працював інженером-конструктором на заводі. До лав Червоної Армії призваний у березні 1942, закінчив курси молодших лейтенантів. У ніч з 25 на 26.09.1943 першим висадився на правий берег Дніпра на чолі штурмового загону і утримував плацдарм, за що удостоєний звання Героя Радянського Союзу. З 1954 жив у Ленінграді, працював головним інженером проектного інституту. **Почесний громадянин м. Новомиргорода.**

5 – 105 років від дня народження (м. Єлисаветград) Ладиженського

Романа Марковича (1899-1968), інженера-технолога. У 1925 закінчив Харківський технологічний інститут. З 1927 жив і працював у Ленінграді, більшу частину життя (40 років) – в Ленінградському інституті холодильної промисловості (нині Санкт-Петербурзький державний університет низькотемпературних і харчових технологій). Кандидат технічних наук (1938), професор (1964). Був деканом факультету холодильної техніки (1948-1953), завідувачем кафедри кондиціонування повітря, санітарної

техніки та охорони праці. Автор понад 20 наукових праць з теплотехніки, кондиціонування повітря та вентиляції, двох монографій (1937, 1940) та першого вітчизняного підручника для технологічних харчових вишів „Кондиционирование воздуха” (1952, 1957, 1962).

6 – 135 років від дня народження (м. Тбілісі) Миколи Францевича Ерна

(1879-1972), військового діяча. **У 1900 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, у 1906 – Миколаївську академію Генерального штабу. Рідний брат відомого російського філософа Володимира Ерна. Учасник Першої світової війни. Служив у Лейб-гвардії Козачому полку, командував 18 драгунським полком, був начальником штабу експедиційного корпусу у Франції. З 1917 - Георгіївський кавалер, генерал-майор. У Добровольчій армії від самого початку. Після евакуації Російської армії з Криму перебував при штабі Головнокомандуючого в Югославії. Після 1923 виїхав до Парагваю, де був запрошений на посаду професора

Військової академії (серед його учнів був майбутній президент Парагваю Альфредо Стресснер). Учасник війни з Болівією (1932-1935). Генерал-лейтенант парагвайської армії, з 1936 – генерал-інспектор, радник Генерального штабу. Помер і похований в столиці Парагваю м. Асунсьйон.

6 – 195 років від дня народження (м. Рязань) **Якова Петровича**

Полонського (1819-1898), поета і прозаїка. У 1844 закінчив юридичний факультет Московського університету. Перший вірш опублікував у 1840 у журналі „Отечественные записки”. З 1844 по 1846 жив і працював у Одесі. **У 1844 відвідав Єлисаветград, де у полку служив його приятель Микола Михайлович Орлов (1821-1886), який запропонував Полонському**

побувати у мастку своїх родичів Раєвських – селі Бовтищі (нині Олександрівського району). У Бовтищі йому показали хату, де жила няня Раєвських. Старенька пригостила гостей кавунами, варенням і чаєм та розповіла про перебування у Бовтищі Пушкіна. Після Одеси Полонський служив у Тифлісі (1846-1851). З 1851 жив у Петербурзі, служив у Раді Головного управління у справах друку з 1860 по 1896. Автор декількох збірок віршів („Гаммы», 1844; «Стихотворения», 1845; «Сазандар», 1849 та ін.), багатьох поем («Кузнечик-музыкант», 1859 та ін.), романів («Признания Сергея Чалыгина», 1867; «Женитьба Атуева», 1869; «Дешёвый город», 1879) та оповідань. Полонський був улюбленим поетом Олександра Блока. Багато віршів Полонського покладені на музику Даргомижським, Чайковським, Рахманіновим, Танєєвим, А.Рубінштейном, М. Івановим і стали популярними романсами. А „Песня цыганки» («Мой костер в тумане светит...»), написана у 1853, – народною.

6 – 190 років від дня народження (**Єлисаветградський повіт**) **Данила Даниловича Похитонова** (1824-1889), військового діяча. **Дядя художника І.П.Похитонова.** Зробив видатну військову кар'єру: від прапорщика – до генерал-лейтенанта! Брав участь в Угорській кампанії (1849), кавказькій та російсько-турецькій війнах. Зокрема, за бої під Плевною у 1877 нагороджений золотою зброєю з написом „за храбрость”, орденом Св. Анни 1-го ст. та орденом Румунської Зірки. Був начальником артилерії 2-го Кавказького корпусу, начальником артилерії гренадерського корпусу.

6– 80 років від дня народження (**с. Березівка Устинівського району**) **Вадима Григоровича Решетилова**, письменника. У 1957 закінчив факультет журналістики Київського університету. Завідував відділом публіцистики і прози журналу „Вітчизна”, був начальником

Українського республіканського відділення ВААП, зав. відділом публіцистики журналу „Київ”. Автор повістей „Сповідь дивної душі” (1970), „Бути!” (1973), „Вогонь” (1974); збірок оповідань та повістей „По той бік обличчя” (1970), „Сучасники” (1976).

8 – 110 років від дня народження (м. Олександрія) Петра Кириловича

Кошового (1904-1976), військового діяча. *Навчається в Олександрійському педагогічному училищі*. У 1920-1922 брав активну участь у Громадянській війні у складі 8-ї дивізії Червоного козацтва. *У 1925-1927 навчається в Українській кавалерійській школі ім. С. М. Будьонного в Єлисаветграді*. Закінчив Військову академію ім. М. В. Фрунзе (1939). Двічі (16.05.1944 і 19.04.1945) удостоєний звання Героя Радянського Союзу, відзначений 15-а орденами. Маршал Радянського Союзу (1968). По війні – перший заступник і головнокомандуючий Групою радянських військ у Німеччині (1955-1957, 1965-1969), командуючий військами Сибірського та Київського військових округів (1957-1965). *Почесний громадянин міста Олександрії, у 1949 споруджено пам'ятник. На фасаді колишнього ЄКУ в Кіровограді встановлено меморіальну дошку з барельєфом Кошового.*

8 – 65 років від дня народження (м. Світловодськ) Віктора Ілліча

Кашеварова, художника. *У 1976 закінчив Одеське державне художнє училище ім. М. Грекова (1976). Педагоги з фаху – А. Лоза, Я. Кириченко, М. Павлюк. Живописець. Основні твори: „Портрет дівчини” (1988), „Пейзаж” (1991), „Вечір” (1993), „Пейзаж з кулею” (1998), „Клавдія” (2001). Член Національної спілки художників України (1994).*

9 – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Едуарда

Йосиповича Нечая, спортсмена-гімнаста, тренера. *Закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна*. Майже 40 років працював тренером в Україні, Російській Федерації, знову в Україні, в т.ч. 23 роки в СДЮШОР «Надія» в Кіровограді. Під його керівництвом студентка факультету фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна Олеся Дудник стала триразовою чемпіонкою світу. З 1972 по 1980 успішно працював у Магаданській області. Заслужений тренер РРФСР (1977). Заслужений тренер України (1989). Заслужений тренер СРСР (1990). З 1993 по 2001 працював старшим тренером національної збірної Малайзії.

10 – 135 років від дня народження (*м. Новомиргород*) **Олександра Григоровича Таратути** (справжнє ім'я **Овсій-Меєр Гершкович**)(1879-1937), політичного і державного діяча. У революційному русі – з 1895. У 1900-1901 навчався в Київському університеті, звідки був виключений за участь у студентській демонстрації. З 1903 живе в Швейцарії, де приєднався до анархістів-комуністів. У 1904 веде революційну пропаганду в Росії. Учасник Першої російської революції 1905-1907. Декілька разів заарештовувався, перебував на каторзі. З 1911 по 1917 живе у Франції. У травні 1917 повертається в Росію, редагує газету анархістів „Голос труда”. Після Жовтневої революції 1917 видавав і редагував зібрання творів М. Бакуніна, П. Кропоткіна та інших теоретиків анархізму. У 1929-1932 працював у Всесоюзній раді колгоспів та НДІ колгоспів, розробляв теорію аграрно-індустріальних комбінатів. У 1934 заарештований і через три роки розстріляний.

10 – 65 років від дня народження (*с. Ново-Вікторівка Добровеличківського району*). **Тамари Олексіївни Лиски**, правознавця. У 1997 закінчила Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого. З 1969 по 2002 працювала у Дніпровському районному суді м. Києва: секретар судового засідання, судовий виконавець, завідувач канцелярією, помічник голови. З 1997 – суддя.

З червня 2002 по листопад 2005 - суддя Апеляційного суду міста Києва. З листопада 2005 - суддя Вищого адміністративного суду України. Нагороджена Почесною відзнакою Вищої ради юстиції, Почесним знаком та Почесною грамотою Вищого адміністративного суду України. Заслужений юрист України.

Почесною грамотою Вищого адміністративного суду України. Заслужений юрист України.

11 – 155 років від дня народження **Миколи Івановича Тезякова** (1859-1925), лікаря, громадського діяча. Закінчив медичний факультет Казанського університету (1884). **З 1889 до березня 1897 – земський санітарний лікар Єлисаветградського та Олександрійського повітів. Здійснював нагляд та дослідження сезонних робітників, розробив програму допомоги безпритульним, домігся створення у Знам'янці лікувально-продовольчого пункту. Велику наукову та практичну цінність являють праці з вивчення дитячої смертності та організації дитячих ясел на селі. Регулярно друкував звіти про стан земської медицини в Єлисаветградському повіті. У 1890 відкрив у Єлисаветграді земську аптеку. У 1892 підготував і прочитав на зібранні наукового Товариства Єлисаветградських лікарів доповідь „О рождаемости и смертности в Єлисаветградском уезде”.** Науковий доробок складає

Науковий доробок складає

близько 90 друкованих праць. Серед них – „*Земская медицина, заболеваемость и смертность населения в Елисаветградском уезде в 1895 году*”; „*Земские школы Елисаветградского уезда в санитарном отношении*” (1895), „*Глазные болезни в Елисаветградском уезде Херсонской губ.*” (1890). Написав фундаментальну працю „*Материалы для истории земской медицины в Александрийском уезде Херсонской губ. с 1865 по 1890*” (1890) та ін. Написана у Єлисаветграді робота „*Сельскохозяйственные рабочие и организация за ними санитарного надзора в Херсонской губернии*” (1896) удостоєна премії (500 руб.) Херсонського земського банку і Харківського університету. Організатор та учасник багатьох з'їздів лікарів. З 1920 жив і працював у Москві. Відновив діяльність курортів, заснував журнал „Курортное дело”. У Кіровограді встановлено меморіальну дошку.

12 – 95 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Давида Львовича**

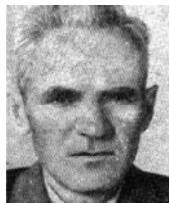
Златопольського, правознавця. У 1938 вступив до Юридичного інституту Прокуратури СРСР, закінчив Військово-юридичну академію Червоної Армії в 1942. Учасник ВВВ, офіцер контррозвідки „Смерш”. З 1954 працював у МДУ ім. М. В. Ломоносова: професор юридичного факультету, доктор юридичних наук. Заслужений діяч науки РРФСР. У 1996-1997 брав участь у роботі над проектами законів про уряд РФ, про федеральні органи виконавчої влади, про забезпечення цілісності й недоторканності території Російської Федерації. Автор 210 наукових праць: 5 монографій, 8 підручників. Академік Міжнародної академії наук вищої школи. Заслужений професор МДУ ім. М. В. Ломоносова.

13 – 155 років від дня народження (с. **Георгіївка Єлисаветградського**

повіту) **Євгена Федоровича Будде** (1859-1929), мовознавця. Професор Казанського університету (1894), член-кореспондент АН Росії (з 1916). Займався проблемами діалектології та історії російської літературної мови, питаннями методики. Досліджував творчість В. Белінського, М. Гоголя, А. Чехова та інших класиків російської літератури, усну народну творчість.

13 – 120 років від дня народження (с. **Єлисаветівка Новоукраїнського району**) **Спиридона Петровича Добровольського** (1894-1977), письменника. Учасник Першої світової, громадянської й Великої Вітчизняної воєн. Автор історичних романів „Очаківський розмир” (1956) та „Карасунський кут” (1968), **спогадів „Про моє дитинство і братову юність”** (1971).

14 – 65 років від дня народження (с. *Торговиця Новоархангельського району*) **Володимира Васильовича Севернюка**,

організатора промислового виробництва. У 1982 закінчив Київський автомобільно-дорожній інститут, у 1998 – Державну металургійну академію України. З 1984 по 1992 – заступник начальника управління матеріально-технічного забезпечення комбінату «Криворіжсталь». У 1992 - 1993 – директор фірми «Криворіжстальпостач». З 1993 по 1995 – генеральний директор спільного україно-швейцарського підприємства «Україна-Стіл» (Кривий Ріг). У 1996-1998 – генеральний директор комбінату „Криворіжсталь”. Голова правління Криворізького підприємства УСГП. З 2007 – заступник міністра промислової політики України.

15 – 90 років від дня народження (с. *Гертопанове Бобринецького району*) **Вулкана Миколайовича Козлова-Качана**,

письменника. *До 1941 жив у Кіровограді, навчаєся у середній школі та аероклубі*, звідки був направлений в Одеську військову авіаційну школу льотчиків. Учасник ВВВ. З 1946 по 1970 працював в органах державної безпеки СРСР. У видавництві „Карпати” вийшли книги: „Люди і вовки”, „Пробуджений пострілом”, „Кальмар”, „Секунди віку”, „В степах Громоклії” та ін.

15 – 75 років від дня народження **Віталія Семеновича Ципіна** (1939-2004), журналіста, поета, педагога. Закінчив Дніпропетровський університет. *У Кіровограді – з 1966.*

Був автором і ведучим низки популярних телепрограм: „Театр і час”, Зворотний зв’язок”, „Суботні зустрічі”. Водночас у 1993 став першим редактором новоствореної газети “Україна – Центр”. Викладає журналістику в Кіровоградській філії університету „Україна”. У 1996 першим серед телевізійників області став заслуженим журналістом України. Вийшли дві книги поезій. На фасаді будинку, де він жив, встановлено меморіальну дошку.

16 – 95 років від дня народження (с. *Ялинівка Олександрійського району*) **Клавдії Василівни Чумак**, музейного працівника. Закінчила Об’єднаний український університет у м. Кзил-Орда в Казахстані (1942). Учасниця ВВВ. Після війни працювала науковим співробітником Львівського філіалу Інституту літератури НАН України та Львівського літературно-меморіального музею І. Франка (до 1948). З 1952 – головний хранитель

фондів Державного музею Т. Г. Шевченка у Києві. Брала участь в упорядкуванні та коментуванні „Мистецької спадщини Т. Шевченка” (4 томи, 1961-1964), його шеститомного зібрання творів (1-2 томи, 1963), була науковим консультантом художніх і документальних фільмів про життя і творчість Кобзаря. Заслужений працівник культури України (1982).

16 – 100 років від дня народження (м. Вінниця) **Віталія Івановича**

Петльованого (1914-1989), письменника.

Навчався у Харківському педагогічному інституті.

Друкуватися почав з 1935. Учасник ВВВ від першого й до останнього дня, **визволяв Кіровоградщину.**

Одружився на фронті (влітку 1941) з уродженкою Кіровограда, випускницею

місцевого медичного училища Ольгою Іванівною Яготиною, з якою

прожив 48 років. Автор багатьох романів („Дівчина з передмістя”, „Аміго” та ін.), повістей („Антонів огонь” та ін.), збірок оповідань.

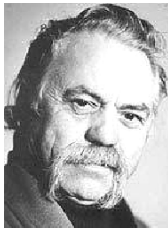
Найпопулярніший твір - роман „Дівчина з передмістя”(вперше

опублікований у 1956), в якому відчутний кіровоградський колорит.

Місто змальоване під назвою Ясноград. На знімку: В. Петльований з

поетом С. Гудзенком (1945, Будапешт).

16 – 95 років від дня народження (с. **Дмитрівка Знам'янського**

району) Василя Георгійовича Єременка (1919-2002),

театрального художника. Закінчив Херсонське училище

мистецтв (1939). **З 1944 по 1980 працював у**

Кіровоградському музично-драматичному театрі ім.

М. Л. Кропивницького (декоратором, завідуючим

постановочною частиною, художником-постановником),

з 1969 - головний художник театру. Оформив понад 250

вистав. Виготовив ескізи костюмів для заслуженого

ансамблю танцю України „Ятрань”. Заслужений діяч

мистецтв УРСР (1979).

17 – 80 років від дня народження (с. **Витязівка Бобринецького району)**

Бориса Павловича Хижняка (1934-2009), педагога,

організатора освіти. Закінчив фізико-математичний

факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна (1957). Понад 30 років

керував освітою Кіровоградщини на посадах заступника

та завідуючого облвно, завідуючого відділом освіти і науки

обкому партії. Всіляко підтримував та сприяв втіленню в

життя педагогічних та дидактичних ідей

В. О. Сухомлинського, І. Г. Ткаченка, О. О. Хмури та інших

освітян-новаторів. У 1971 започаткував в області школу

передового педагогічного досвіду директорів опорних шкіл. У 1983

закінчив Академію суспільних наук у Москві. Автор понад 300 статей у

всесоюзних та республіканських часописах з проблем виховання та історії освіти. Заслужений працівник народної освіти України (1994). Відзначений медаллю А. С. Макаренка (1987). Лауреат обласної педагогічної премії ім. В. О. Сухомлинського (2003).

18 – 95 років від дня народження (м. Олександрія) Миколи Федоровича

Герасюти (1919-1987), ученого-механіка. **Випускник Олександрійської СШ №1**. Закінчив математичний факультет Одеського університету (1941). Учасник ВВВ. Після війни був направлений у групу академіка С. П. Корольова. З 1952 працює у Дніпропетровському університеті. З 1966 - завідуючий кафедрою автоматики; проводив дослідження в галузі ракетобудування, одночасно викладав у Дніпропетровському відділенні Інституту механіки АН України. Доктор технічних наук, професор (1962). Герой Соціалістичної Праці (1961). Лауреат Ленінської (1972) – за розробку проблем життєзабезпечення перших космонавтів – та Державної (1967) – за успішне розв'язання проблем польоту перших космічних кораблів – премій СРСР. Член-кореспондент АН України (1967). Основні праці в галузі динаміки складних механічних систем і ракетобудування.

18 – 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Володимира

Володимировича Треніна (1904-1941), критика й літературознавця. Навчався на архітектурному факультеті ВХУТЕМАСу в Москві. Літературну діяльність почав у 1928 у журналі „Новый Леф”. Автор книг: „В мастерской стиха Маяковского” (1937), „Поэтическая культура Маяковского” (видана 1970 у співавторстві з Харджиєвим). Брав участь у редагуванні творів Маяковського. Загинув на фронті.

19 – 125 років від дня народження (с. Кам'яне Новоархангельського району) Миколи Григоровича Грисенка (1889-1995),

бандуриста, співака, педагога. Мав чудовий голос – тенор багатого тембру. Ще до революції 1917, перебуваючи на військовій службі у Петербурзі, став солістом столичної оперети. Повернувшись до Києва, працював солістом Київської опери. У 1918 став учасником першої капели бандуристів, організованої Василем Ємцем. У 1935 закінчив вокальний відділ Київського музично-драматичного інституту ім. Миколи Лисенка. До початку

війни працював солістом Ворошилоградського, Вінницького та Київського оперних театрів. Упродовж всього життя викладав гру на бандурі у різних навчальних закладах, зокрема, у Київській вечірній консерваторії (1933-1935). Серед його учнів був Андрій Бобир – народний

артист України, видатний педагог, багатолітній художній керівник і диригент оркестру народних інструментів Українського радіо. Після звільнення Львова від фашистів у 1944 став солістом Львівського театру опери та балету, а також давав уроки з вокалу. З 1948 працював співаком та бандуристом у Львівській обласній філармонії. Започаткував у 1949 клас бандури у Першій та Другій музичних школах та Львівському музичному училищі.

21 – 155 років від дня народження (м. Саранськ Мордовської АРСР)

Петра Миколайовича Діатроптова (1859-1934), мікробіолога і гігієніста, бактеріолога і громадського діяча. Один з перших організаторів санітарно-бактеріологічної служби в Україні та Росії. Закінчив Московський університет. **У 1886-1889 працював земським санітарним лікарем Єлисаветградського повіту. Склав перший медичний і санітарний звіт по Єлисаветградському повіту. Дійсний член наукового Товариства Єлисаветградських лікарів (1886, 1887).** З 1889 - в Одесі, завідувачий першою в Росії бактеріологічною станцією (1892-1907). Організував виготовлення протидифтерійної та інших сироваток, зокрема проти холери і чуми. З 1910 – професор Вищих жіночих курсів у Москві, потім 2-го Московського медичного інституту (1917-1925). З 1920 очолював Санітарно-гігієнічний інститут Державного інституту народного здоров'я.

21 – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) **Валерія**

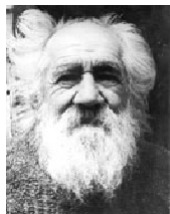
Миколайовича Давидова, живописця і педагога. Закінчив Одеське художнє училище і Санкт-Петербурзький державний академічний інстит живопису, скульптури і архітектури ім. І. Ю. Рєпіна. **З 1994 по 2001 працював заступником директора з наукової роботи, директором обласного художнього музею. Нині викладає на художньо-графічному факультеті КДПУ ім. В. К. Винниченка. Започаткував щорічні вернісажі кіровоградських художників після творчих поїздок у різні регіони області; спільні виставки зі своїми вихованцями.** Твори: **Ікона Св. Єлисавети – небесної покровительки нашого міста (Свято-Преображенський собор)**, картина „Дама з собачкою” (2005) та ін. Член Національної Спілки художників України.

22 – 65 років від дня народження (с. Злинка Маловисківського району) **Івана Михайловича Миценка**, економіста. **В 1984 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування**, інженер-механік. Кандидат економічних наук (1997). **З 2000 – завідувач кафедри міжнародної економіки**

Кіровоградського національного технічного університету, професор. Сфера наукових досліджень: організація управління, планування і регулювання економіки, міжнародна економіка та інтеграційні аспекти України. Доктор економічних наук (2005), академік Академії економічних наук України. Автор понад 160 наукових праць, із них 5 навчальних посібників, 6 наукових монографій. Нагороджений Золотою медаллю імені М.І.Туган-Барановського Академії економічних наук України (2008).

25 – 130 років від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Георгія Едуардовича Бострема** (1884-1977), художника, іконописця. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище, відвідував Вечірні Рисувальні Класи при ЄЗРУ.** Навчався в Одеському художньому училищі (1902) та Петербурзькій і Мюнхенській Академіях мистецтв. Приятелював з В. Кандінським – основоположником абстрактного живопису. Згодом присвячує життя духовному удосконаленню, веде аскетичний спосіб життя. У Загорську реставрує шедеври іконопису Троїцько - Сергієвої лаври, проповідує Слово Боже, спілкується з філософами П. Флоренським та В. Розановим. У 1937 за релігійні переконання був репресований, у концтаборах та на засланні у Середній Азії пробув майже чверть століття. З 1967 жив у селі Заречному під Сімферополем у напівзруйнованій хатині. Серед шанувальників „святого старця” – видатний співак ХХ століття І. С. Козловський, композитор А. Караманов та ін. Твори зберігаються у музеї Троїцько-Сергієвої лаври, Луврі, музеї Гугенхайма (Нью-Йорк), Сімферопольському художньому музеї. Після смерті у Сімферополі при Кримському республіканському краєзнавчому музеї (Центральному музеї Тавриди) створено філіал – музей сучасного християнського мистецтва ім. Г.Е.Бострема, в якому представлено 14 картин майстра, створених впродовж останніх років життя. Його називають художником-містиком, що поєднував сучасне мистецтво з канонічним православним іконописом. **Брат художника працював у Єлисаветграді міським суддею (1911). До наших днів зберігся „Будинок Бострема” на вул. Двірцевій, в якому донедавна розміщувався магазин „Паляниця”.** У 2009 з нагоди 125-річчя від дня народження випущено конверт із зображенням Г. Е. Бострема.

28 – 130 років від дня народження (м. **Олександрія**) **Володимира Наумовича Біль-Білоцерківського** (1884-1970), письменника. Працював кочегаром, матросом, побував у багатьох країнах світу. Повернувся в Росію у

1917. Учасник Громадянської війни. Вибрані твори у двох томах видані у 1976. Найвидатніший твір – драма „Шторм”, яка витримала 20 видань; перекладена на болгарську, німецьку та румунську мови.

28 – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира

Тихоновича Пузакова, державного і громадського діяча. *У 1973 закінчив Кіровоградський будівельний технікум, у 1985 – Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. З 1996 по 2002 – голова правління-директор колективного підприємства „Ремонтно-механічний завод ім. В. К. Таратути”. Народний депутат України 4-го скликання (2002-2006). Міський голова м. Кіровограда з 2006 по 2010.*

У ці роки була реконструйована площа перед будівлею Кіровоградської міської ради, на якій споруджено пам'ятник найвидатнішому в історії Єлисаветграда міському голові Олександрю Пашутіну. Перший в Україні пам'ятник Володимиру Винниченку з'явився біля Кіровоградського державного педагогічного університету, що носить його ім'я.

29 – 305 років від дня народження Єлисавети Петрівни (1709-1762),

російської імператриці (1741-1762), дочки Петра I. У період її правління Михайлом Ломоносовим був заснований Московський університет. З її іменем пов'язаний перший злет російської науки, народження російської літератури нового часу. Була єдиним російським монархом, хто відмінив смертну кару.

Дослідники російської літератури називають Єлисавету „першою російською поетесою”.

У цій якості вона представлена у „Библиографическом словаре русских писательниц”, укладеному князем М. П. Голіциним (1899). До наших днів дійшло чотири твори імператриці (три пісні „Во селе, селе Покровском”, „Всякий рассуждает как в свете жить”, „Чистый источник! всех цветов красивей...” та акровірш). З великою прихильністю ставилася до України, її народу та пісні. Вступила у таємний шлюб із співаком придворного хору **Олексієм Розумом (з 1744 графом Розумовським) (1709-1771)**, відновила гетьманство (1750). **14.01.1752 видала указ про заснування фортеці Святої Єлисавети (закладена 18.06.1754), від якої веде свій початок місто Єлисавет – Єлисаветград (з 1784) - Зінов'євськ (1924-1934) – Кірово (до 1939) – Кіровоград.** У XVIII столітті українські іконописці писали ікони Святих Єлисавети та Параскеви П'ятниці – небесних покровительниць цариці – у вигляді її портретів.

30 – 100 років від дня народження (*м. Ольвіополь Єлисаветградського повіту* (нині Первомайськ

Миколаївської області) **Володимира Порфіровича Драгомирецького** (1914-1979), військового діяча, льотчика. **До 1935 після закінчення семирічки працював ливарником на заводі „Червона Зірка”**. Навчався у Балашівській льотній школі цивільної авіації. До війни працював командиром ескадрильї у Красноярську, льотчиком-інструктором Московського управління Аерофлоту. З 1942 – на фронті. Командир полку. Здійснив 217 бойових вильотів на повітряну розвідку та бомбардування, 11 разів доставляв югославським партизанам зброю та медикаменти. Герой Радянського Союзу (1944). У 1958 закінчив Військову академію Генерального штабу. Заслужений військовий льотчик СРСР. Генерал-лейтенант авіації.

31 – 280 років від дня народження **Федора Івановича Глебова** (1734-1799), військового діяча. На військову службу записаний у 1742. **З 1751 перебував як інженерний офіцер у Новій Сербії, брав участь у спорудженні фортеці Св. Єлисавети. 25.04.1753 отримав чин підпоручика.** З 1755 – флігель-ад'ютант генерала графа П. І. Шувалова. У 1757 – капітан. Брав участь у багатьох війнах другої половини XVIIIст. Дослужився до чину генерал-аншефа (1782), був сенатором (1781). Поет князь І. М. Долгорукий присвятив його пам'яті два вірші: „На кончину Ф. И. Глебова” і „Надгробное”.

3.12.1984 (30 років тому) – Створено Кіровоградську обласну організацію Спілки письменників України. В установчих зборах взяли участь члени СПУ Микола Смоленчук, Володимир Панченко, Тамара Журба, Федір Непоменко, Григорій Клочек, Валерій Гончаренко, Юрій Камінський, Іван Черкашенко. Першим головою обрали Г. Д. Клочека.

Грудень 1754 (260 років тому) – Видатний український іконописець Алімпій Галик пише ікони для Троїцької церкви фортеці Св. Єлисавети.

24.12.1939 (75 років тому) – Проведено перші вибори Кіровоградської обласної ради депутатів трудящих.

27.12.1934 (80 років тому) – місто Зінов'євськ перейменовано в Кірово.

РОКИ (1784-1944)

1784 – 230 років тому народилася (м. Єлисаветград) **Луполова**

Парасковія Григорівна (1784-1809), одна з найвідоміших жінок початку XIX століття. У 1798 батька за наклепницьким звинуваченням було заслано до Сибіру з родиною. У 1803 дівчина вирушила пішки до столиці, щоб домогтись справедливого вирішення долі батька. Дісталась до Петербурга за півтора року, у дорозі навчилася читати. Домоглась ауденції у імператора Олександра I. Зворушений її подвигом цар помилував батька, дозволив повернутися в Україну, подарував дві тисячі рублів. Після цього Параска стає черницею і невдовзі помирає від сухот у монастирі. Історія її життя лягла в основу роману французької письменниці Марі-Софі-Коттен „Єлизавета, або заслання до Сибіру” (1806), повісті Ксав'є де Местра „Парася Луполова” (1815), п'єси М. Полевого „Парася Сибірчачка” (1840), однойменної опери Д. Струйського та ін. Біографія П. Луполової включена Д. Бантиш-Каменським до „Словаря достопамятных людей русской земли” (1836). Матеріалами „Словаря...” користувався О. С. Пушкін, коли писав повість „Капітанська дочка” (образ Маші Миронової). **Можливо, з цією родиною пов'язана історія села Лупалівки (згодом хутора), у радянські часи приєднаного до с. Морозівки Олександрійського району. Володів Лупалівкою з 1804 прапорщик Матвій Самійлович Лупалов. Є, щоправда, на території сучасної Кіровоградщини ще й село Луполове в Ульяновському районі.** 7.08.2004 у м. Ішимі Тюменської області відкрито бронзовий пам'ятник (скульптор В. Кликов, народний художник Росії) з написом на гранітному постаменті: „Прасковье Луполовой, явившей миру подвиг дочерней любви”. Готуються матеріали до її канонізації РПЦ.

1859 – 145 років тому народився (м. Браїлів Вінницької області)

Юцевич Осип Антонович (1859-1909 у Єлисаветграді), лікар. У 1892 закінчив медичний факультет Київського університету. З 1892 по 1895 працював земським лікарем у Малій Висці, провівши понад 2000 екстракцій катаракти. **Один з найавторитетніших єлисаветградських лікарів кінця XIX-початку XX століття. Впродовж багатьох років був земським лікарем, завідувачем Єлисаветградської земської лікарні, дійсним членом Єлисаветградського наукового медичного товариства.** Автор багатьох наукових праць,

зокрема „О солнечном нагреве грязи Одесских лиманов” (1898). **У 1904 очолила лікарню Св. Анни Єлисаветградського комітету Російського Товариства Червоного Хреста, яка стала однією із найкращих хірургічних лікарень півдня Росії. Причому, фундаторка закладу А. М. Дмитрян у заповіті зазначила, що Юцевич має керувати лікарнею довічно. Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897).**

1859 – 155 років тому народилася (м. **Єлисаветград**) **Бракер Наталія**

Аркадіївна (дівоче прізвище **Шафонська**) (1859-1933), педагог, публіцист, перекладач, краєзнавець, меценат, мемуарист. **Навчалась у приватних гімназіях Єлисаветграда та Одеси.** Була вільним слухачем Женевського та Берлінського університетів. **Перший літературний твір - запис спогадів про видатного філософа, уродженця Єлисаветграда Африкана Шпіра** (1837-1890), творчість якого справила помітний вплив на світогляд Л. Толстого, Ф. Ніцше, Р.- М. Рільке. Авторка низки праць з питань дошкільного виховання, етики стосунків учителя й учня, **фундаторка перших дитячих садків у Єлисаветграді. Заснувала й утримувала на свої кошти Компаніївську (з 1900) і Антонівську (з 1914) навчально-ткацькі майстерні, які підготували до 1918 понад 100 майстринь. З 1914 – член Єлисаветградського лекційного бюро з влаштування народних читань і дитячих майданчиків при міській управі (була головою комісії з влаштування дитячих розваг). Підготувала доповідь „Народные детские площадки как средство внешкольного образования” (1915).** З 1919 – член-кореспондент історико-філологічного відділення ВУАН, член комісії з дослідження Південної України (з 1929). Будучи українофілкою, активно друкувалася на сторінках редактованого М. Грушевським часопису „Україна” (спогади про видатних єлисаветградців **О. Михалевича, М. Федоровського, В. Ястребова** та ін.), що виходив у 1924-1930, як орган історичної секції ВУАН.

1869 – 145 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Ширман Натан**

Ісаакович (1869-1944), лікар, педагог. **Випускник Єлисаветградської гімназії 1888.** Закінчив з відзнакою медичний факультет Київського університету (1894). **Отримав свідоцтво домашнього вчителя, серед його учнів був і майбутній пролетарський поет Дем'ян Бедний.** У 1900-1904 – лікар на заводі братів **Яскульських у Єлисаветграді**, під час російсько-японської війни служив полковим лікарем на Далекому

Сході, потім **працює в Єлисаветградському комерційному училищі. У 1928-1935 – викладач анатомії, фізіології та латини Зінов'євської**

фельдшерсько-акушерської школи. З 1935 по 1941 викладає гігієну, анатомію та фізіологію у Кіровоградському педагогічному інституті. Написав підручник з латинської мови для медиків, багато статей, наприкінці життя „Спогади”. Видані в 2012 кіровоградським видавництвом «ІМЕКС» в серії книг «Єлисаветградське коло».

1884 – 130 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Розенштейн Лев Маркович** (1884-1934), психіатр. Детальніше в нарисі **«Лев Розенштейн: реформатор вітчизняної психіатрії»**.

1894 – 120 років тому народився (м. **Новогеоргіївськ, нині Світловодськ**) **Литвиновський Пінхас** (1894-1985), живописець. З 1912 навчався в Одеському художньому училищі. У 1913-1916 під час навчання у Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв близько зійшовся з В. Маяковським, А. Ахматовою та ін. У 1919 емігрував до Палестини. У 1924-1928 брав участь у перших виставках Асоціації єврейських художників, працював для театру Габама. Зазнав впливу творчості А.Матісса, П.Пікассо, Ж.Рюо, індуїстської філософії та дзен-будизму. Персональні виставки влаштовувались у Національному музеї Бецалел (1935, 1955) та Музеї Тель-Авіва (1960). **У 1980 став лауреатом Державної премії Ізраїля. Написав спогади про дитинство та юність.**

1894 – 120 років тому народився (м. **Єлисаветград**) **Гольдфельд Віктор Маркович** (1894-1985), музикант, скрипаль, педагог. **Син власника 1-ї молочної ферми в Єлисаветграді, заснованої 1892. Початкову музичну освіту здобує у скрипковій студії ім. Отакара Шевчика у Єлисаветграді (1907). У фондах Кіровоградського музею музичної культури ім. К. Шимановського зберігається фото 12-річного Гольдфельда з єлисаветградським учителем Й. А. Гольденбергом.** Згодом навчався у Брюссельській та Петербурзькій консерваторіях. Учень професора Л. С. Ауера. **У 1917-1918 разом з К. Шимановським, Г. Нейгаузом, В. Дешевовим брав найактивнішу участь у музичному житті Єлисаветграда.** Пізніше став засновником першого українського струнного квартету ім. Гільома (1920), фортепіанного тріо ім. Бетховена (1932). Професор Харківської консерваторії (1935), викладав також у Свердловську, Києві, Львові та Мінську. З 1958 по 1982 – професор Білоруської державної консерваторії. Заслужений діяч мистецтв БРСР (1980). **Документи та матеріали про діяльність Гольдфельда подарувала Кіровоградському музею музичної**

культури ім. К. Шимановського вдова скрипаля Є. Могилевська. На знімку: крайній праворуч.

1894 – 120 років тому народився (с. Велика Виска Маловисківського

району) Цесарський Семен Григорович (1894-1968), інженер-енергетик. Делегат VIII з'їзду Рад (1920), що затвердив план ГОЕЛРО. Працював у системі Міністерства енергетики СРСР. З початку 1951 – начальник управління будівництва ГЕС Ковдинського каскаду. З 1963 – начальник „Севгидрострой” із спорудження ГЕС на Кольському півострові. З 1967 – заступник директора Енергетичного інституту ім. Г. Кржижановського у Москві. Герой Соціалістичної Праці (1963). Заслужений будівельник РРФСР (1967).

1934 – 80 років тому народився (м. Кірово, Кіровоград) Арнольд

Якович Малієвський, журналіст, тренер з настільного тенісу. Ще в дитинстві родина переїхала до столиці Азербайджану, де хлопець закінчив школу та юридичний факультет університету в Баку. За направленням 10 років працював слідчим карного розшуку у Донецькій області. Загалом в органах внутрішніх справ служив до 1963. Потім переїхав у м. Нальчик (столицю Кабардино-Балкарської АРР), де почав працювати тренером з настільного тенісу. В 1965

був призначений директором дитячої спортивної школи олімпійського резерву: серед його вихованців багато майстрів спорту, чемпіонів Росії, Радянського Союзу та Європи. Заслужений тренер РРФСР. Паралельно займався журналістикою: писав репортажі, фейлетони, нариси для місцевих видань. З 1978 до 1991 жив в Ізраїлі. В 1992 емігрував до США, де продовжив журналістську діяльність. Співробітничав з часописами: “Печатный Орган”, “Новое Русское Слово”, “Русская Реклама”, “Форум” та багатьма іншими. Автор цікавих спогадів про спортивне життя та курйозні випадки.

1944 – 70 років тому народився (с. Пустопілля Бобринецького району) Генадій Олександрович Когут, музикант, музикознавець. У 1963

закінчив Кіровоградське музичне училище (відділ народних інструментів). Оволодів грою на баяні та фортепіано. Потім закінчив Київську консерваторію, факультет теорії музики. Працював музичним редактором Державного Комітету телебачення і радіомовлення, режисером-постановником музичних програм Палацу культури “Україна”. Займався викладацькою діяльністю на кафедрі історії музики Київської консерваторії, у Київському музичному училищі ім. Р.Глієра, Київському театральному інституті ім. І.Карпенка-Карого.

Основна наукова діяльність (понад 40 років) пов'язана з мікротонною музикою. Чи не єдиний на пострадянському просторі, хто займається цією справою. Мова йде про глибоке проникнення у висотну сутність звуку, що відкриває найширші можливості музичного мистецтва: досягнення надзвичайних тонкощів, виразності та досконалості. Сконструював кілька унікальних мікротонових інструментів. Автор монографії "Мікротонная музыка" (2005).

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Аболмасова О. – 108
 Аджубей О. – 20
 Абрагамсон А. – 60,141-145
 Алексеєнко О. – 66
 Андреев А. – 27
 Андреолетті І. – 121
 Андріяш О. – 172
 Аров Б. – 101
 Архангородський О. – 24
 Ахшарумов Д. – 190

Б

Бабич В. – 106
 Березняк Є. – 49
 Бершадський Р. – 17
 Беліченко Г. – 48
 Биков В. – 125
 Білоус В. – 107
 Білошапка В. – 171
 Біль-Білоцерківський В. – 246
 Бірча Г. – 189
 Блехер Л. – 147
 Блінков С. – 152
 Бойко В. – 104
 Бондаренко М. – 17
 Бондар В. – 22
 Бонфельд М. – 226
 Бострем Г. – 246
 Ботнар Ю. – 16
 Брайченко О. – 128
 Бракер Н. – 250
 Браун Я. – 51-58,68
 Бровар Я. – 90
 Бродський І. – 219
 Будде Є. – 241
 Буяльська Т. – 156
 Буяльський Б. – 164

В

Василенко Н. – 105
 Василина П. – 170
 Васильківський С. – 200
 Венецький І. – 187

Воловенко В. – 87
 Володарський М. – 191
 Волохов В. – 191

Г

Гайдаєнко І. – 59
 Гайдамака Д. А. – 27
 Гайстер А. – 19
 Гамарник Г. – 86
 Ганжа С. – 150
 Гаранін В. – 41
 Герасюта М. – 244
 Гілевич Ю. – 68
 Гірш Л. – 43
 Глущенко М. – 236
 Гмиря-Нові В. – 45
 Говоров Ф. – 127
 Голінко В. – 125
 Гольдфельд В. – 251
 Гоняєв М. – 189
 Горбатко В. – 236
 Горбатюк Є. – 209
 Горбенко А. – 42
 Горбунов Г. – 73
 Горянський Є. – 50
 Гошкодеря В. – 218
 Грабовський М. – 192
 Григор'єв А. – 165
 Грисенко М. – 244
 Грієва З. – 188
 Грузін В. – 110
 Гулак О. – 153
 Гун Г. – 122
 Гуценко К. – 105
 Гуцол О. – 47
 Гушанов О. – 191

Д

Давидов Вол. – 19
 Давидов Вал. – 245
 Далекий М. – 220
 Данильченко І. – 191
 Дараган Ю. – 67
 Делестьянов В. – 83

Демінський І. – 83
Деркач В. – 204
Дешевов В. – 29
Діатроптов П. – 245
Діденко А. – 194
Діонео – 85
Добровольський С. – 241
Довгий О. – 165
Довгий С. – 155
Долгоруков І. – 81
Доляняк В. – 43
Доля М. – 150
Домонтович В. – 203
Дорогий С. – 187
Доценко Л. – 23
Драгомирецький В. – 248
Дудник С. – 168

Е

Екеспарре О. – 154
Ельворті М. – 183
Ерн М. – 237

Є

Єгоров О.І. – 66
Єгоров О.С. – 220
Єдкін В. – 126
Єлизавета Петрівна (імп.) – 247
Єременко В. – 243
Єрещенко М. – 207

Ж

Жанталай О. – 146
Жаренко Л.(Жей) – 170
ЖданкоТ. – 164
Желіба В. – 48
Жидельов М. – 60
Жилка І. – 24
Жовтенко В. – 224
Жук О. – 28
Жуковський О. – 225
Журба Т. – 23

З

Завало С. – 48
Завіна В. – 104
Заньковецька М. – 155

Засулич В. – 192
Златопольський Д. – 241
Зубицький Д. – 50

І

Іваньков О. – 168
Івахнюк В. – 79
Івашкевич Я. – 47
Іващенко Ю. – 46
Ігнат'єв С. – 228-234
Ігнат'єва А. – 46
Ігумнов С. – 206
Іткіс М. – 86
Іщенко В. – 16

К

Кавун С. – 128
Касно О. – 184
Казачков І. – 125
Калініченко В. – 71
Калініченко Н. – 186
Канчельськіс А. – 25
Кардаков О. – 201
Карев Г. – 44
Кашеваров В. – 239
Квартін С. – 69
Кваша М. – 89
Келеповський А. – 167
Кизименко П. – 207
Климов М. – 106
Клокар Н. – 103
Ковачевич А. – 102
Коверга А. – 173
Когут Г. – 252
Кодак М. – 105
Код'єв П. – 150
Козаков О. – 17
Козачинський Ф. – 26
Козлов-Качан В. – 242
Кокуленко Б. – 200
Колесников С. – 101
Коломиєць Т. – 193
Колпаченко О. – 21
Комаров В. – 50
Комова В. – 45
Кононенко В. – 65
Кононенко С. – 65
Коноплянка Є. – 194

Корецька Л. – 122
Корнешов Л. – 67
Корнюша О. – 29
Коростельов О. – 222
Коротков А. – 25
Костюк Г. – 236
Кочубей А. – 195-199
Кошовий П. – 239
Кравець П. – 45
Кравцов І.В. – 121
Кравцов І.С. – 46
Кравченко В. – 40
Кравчук А. – 104
Крутой І. – 129
Крутоус В. – 72
Кувіка І. – 106
Кудряченко А. – 42
Кузнецов Г. – 147
Кузнецов П. – 185
Кунченко Ю. – 110
Кушнір В. – 149

Л

Ладигенський Р. – 237
Лазарев О. – 207
Лазарі К. – 61
Лактіонов-Стезенко М. – 44
Лапідус В. – 79
Левада В. – 124
Левитський М. – 69
Лепетенко С. – 188
Лещенко О. – 71
Либа В. – 88
Лисаневич Г. – 219
Лиска Т. – 240
Лисенко Н. – 166
Литвинко А. – 74
Литвиновський П. – 251
Ліпкан А. – 146
Луполова П. – 249
Лукін Ю. – 203
Луцкевич Ю. – 184

М

Максименко П. – 107
Максютін С. – 219
Малієвський А. – 252

Маринюк В. – 82
Марков М. – 192
Марчак В. – 110
Марченко Л. – 67
Мащенко І. – 187
Маслов В. – 126
Мелешко Ф. – 171
Мельников П. – 164
Мещанінов О. – 168
Миколук В. – 62
Миронович В. – 42
Михайлов А. – 68
Михайлов М. – 123
Михайловський В. – 172
Миценко І. – 245
Можайкіна Н. – 158
Моторний О. – 168
Мунтян В. – 47
М'ягкий В. – 71

Н

Нейгауз М. – 18
Непомнящий Т. – 170
Нечай Е. – 239
Нечерда Б. – 149
Нікітін Ф. – 147
Ніколаєв В. – 80
Нікулін О. – 172
Новиков В. – 90
Новиков С. – 74
Носенко Ю. – 148
Носуленко В. – 44

О

Ожоган В. – 168
Оксанич Ф. – 87
Оліфіренко М. – 149
Олеша Ю. – 60
Онул Л. – 127
Орищенко В. – 73
Осадчий Д. – 210
Остен-Сакен Д. – 89
Островський А. – 208

П

Павловський К. – 107
Палагін О. – 151

Паламаренко В. – 155
Панченко В. – 182
Пастушенко А. – 61
Пашенко А. – 102
Пашенко Г. – 202
Перекрестов Г. – 28
Перепічай В. – 61
Перлюк О. – 225
Петерс В. – 166
Петльований В. – 243
Петров М. – 227
Пилипенко В. – 128
Пилипишин Г. – 24
Пилипчук С. – 103
Пильненький С. – 211
Плаксієнео В. – 62
Плескановський П. – 123
Плічко А. – 154
Поверенний О. – 171
Подкопаєв В. – 224
Пойченко М. – 218
Покаржевський П. – 28
Полєвіна О. – 156
Полонський Я. – 238
Поляновський Г. – 150
Поплавський М. – 226
Попов Д. – 223
Поркуян В. – 166
Потьомкін Г. – 186
Похитонов Д. – 238
Правиленко Г. – 224
Прокопенко М. – 68
Пузаков В. – 247
Пушкін О. – 123
П'ятов А. – 129

Р

Радул В. – 152
Равський М. III – 218
Ратмиров А. – 200
Рєвчун Б. – 227
Решетилів В. – 238
Резнік А. – 108
Рєпка С. – 21
Розенблїт Р. – 109
Розенштейн Л. – 75-78
Розумовська В. – 184

Романенко С. – 220
Романов І. – 108
Ротмістров П. – 126
Рубїна Г. – 79
Рубїнштейн М. – 203
Руданський С. – 18

С

Савенко І. – 23
Савицький М. – 23
Садзегеллі Г. – 221
Саксаганський П. – 102
Самсонов О. – 40
Сарті Д. – 235
Севернюк В. – 242
Секунда Ш. – 169
Семенюк О. – 49
Серпокрилов В. – 80
Сиволап П. – 16
Сидоренко П. – 153
Силенко Л. – 193
Симоненко О. – 44
Сисолін П. – 183
Сіденко В. – 157
Сікорська І. – 22
Сінченко В. – 127
Сладков Т. – 19
Соколов В. – 84
Соловей Ю. – 107
Солодкий Я. – 84
Соколов-Бородкін С. – 121
Сорокін В. – 62
Старицький П. – 102
Степаненко М. – 63
Стеценко Л. – 63
Стойков В. – 87
Стрелецький В. – 59
Струтинський В. – 205
Стученко А. – 205
Судець В. – 208
Сумський В. – 204
Суржавський О. – 223
Сухорученко Г. – 183

Т

Талєєв О. – 46
Таранець О. – 70
Таратута О. – 240
Тарковська М. – 182
Тезяков М. – 240
Тентюк В. – 201
Теплицький М. – 151
Тимохін В. – 125
Ткаченко І. – 41
Тобілевич Н. – 146
Трегубенко А. – 109
Тренін В. – 244
Тростянецький А. – 223
Троцький Л. – 209
Тузівський А. – 146
Туйгунов Л. – 201
Тупиця Ю. – 59
Тургеля М. – 237

У

Урсуленко В. – 41
Урсол Г. – 103
Усачов Л. – 124
Усенко І. – 26

Ф

Федоровський П. – 40
Федорус Г. – 82
Федорченко А. – 73
Філіпенко А. – 61
Фісанович І. – 221
Флоровський А. – 235
Френчко В. – 165
Фундуклей І. – 222

Х

Хижняк Б. – 243
Хоменко І. – 194
Хороманський М. – 86
Хорунжий В. – 190
Хрієнко М. – 18
Хуторян Н. – 205

Ц

Церна М. – 209
Цесарський С. – 252

Ципін А. – 151

Ципін В. – 242

Ч

Чеботарьов М. – 124
Черкасов В. – 156
Чернов Л. – 21
Чирва В. – 153
Чижевський Д. – 79
Чижова Л. – 168
Чуднов О. – 64
Чумак К. – 242

Ш

Шаповал В. – 208
Шатуновський С. – 64
Шевелуха В. – 21
Шевченко В. – 72
Шевченко І. – 148
Шевченко Й. – 15
Шевченко Т. – 3-8,63
Шелестов В. – 26
Шелухін П. – 83
Шелухін С. – 202
Ширман Н. – 250
Шкода В. – 101
Шполянський Г. – 43
Шульга І. – 188
Шульгин Вол. – 81
Шульгин О. – 157

Щ

Щетинін М. – 206
Щетковський Х. – 85

Ю

Юра Т. – 82
Юрченко О. – 185
Юцевич О. – 249

Я

Янішевський В. – 71
Янковський М. – 167
Яремчук Д. – 209
Ярош В. – 201
Яцола В.І. – 88

ЗМІСТ

Вірші Арсенія Тарковського про Єлисаветград (Кіровоград).....	3
Унікальний прижиттєвий і найзагадковіший портрет Тараса Шевченка зберігається в Кіровограді?.....	8
Пам'ятні дати січня	16
Три покоління Рошаківських з Рошаківки: громадські діячі та морські офіцери.....	31
Пам'ятні дати лютого	40
Есер Яків Браун: «людина ренесансного складу».....	51
Пам'ятні дати березня	59
Лев Розенштейн: реформатор вітчизняної психіатрії.....	75
Пам'ятні дати квітня	79
Будівничий «Храму Мельпомени» в Єлисаветграді Георгій Трамбицький та його сини, або як «мы попали в запендю».....	92
Пам'ятні дати травня	101
Зупинені миттєвості минулого й сьогодення: 150 років Єлисаветградській фотографії.....	112
Пам'ятні дати червня	121
Іван Ганенко: йому було заборонено згадувати.....	131
Загадка Єлисаветградського трамваю: хто його справжні будівничі?.....	141
Пам'ятні дати липня	146
Іван Похитонов – всесвітньо відомий художник, Іван Похитонов – видатний дипломат.....	159
Пам'ятні дати серпня	164
Перші архітектори – творці Єлисаветграда.....	174
Пам'ятні дати вересня	182
«Хазяїн Херсонщини» Антон Кочубей: тричі не розстріляний.....	195
Пам'ятні дати жовтня	200
Іван Бодюл: уродженець Олександрійського повіту, господар радянської Молдавії.....	212
Пам'ятні дати листопада	218
Семен Ігнат'єв: найзасекреченіший міністр держбезпеки СРСР.....	228
Пам'ятні дати грудня	235
Роки (1784-1944)	249
Іменний покажчик.....	254